

HET IDIOTISME

EN DE

IDIOTEN-SCHOOL.

Eene eerste proeve op een nieuw veld van geneeskundige opvoeding
EN CHRISTELIJKE PHILANTHROPIE,

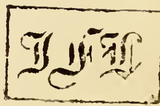
door

C. E. VAN KOETSVELD.

De Abendberg.

Te SCHOONHOVEN, bij
S. E. VAN NOOTEN.
1856.

AAN

HARE MAJESTEIT

DE KONINGIN DER NEDERLANDEN,

BESCHERMVROUW DER IDIOTENSCHOOL TE 'S GRAVENHAGE.

Indien de schrijver dezer bladen verlangd heeft, die aan U. M. op te dragen, en hij zich in de toestemming daartoe verheugt; dan was dit niet, om met uitbundige lofspraak een werk te openen, dat in het eenvoudig verslag van het gebeurde luide genoeg spreekt. Ook durft hij met vrijmoedigheid betuigen, dat hij als mensch en schrijver, en niet het minst als dienaar van CHRISTUS, van vleijerij en gunstbejag steeds een' diepen afkeer heeft gekoesterd.

Toch mogt hij deze gelegenheid niet laten voorbij gaan, zonder U. M. nogmaals dank te zeggen voor de aanmoediging en ondersteuning, hem en zijnen vrienden bewezen bij eene onderneming, die, zoo veel andere pligten het toelaten, ons eene levens-taak geworden is.

Groot is de roeping der vorsten; zwaar hunne verantwoording; gevaarlijk niet zelden, ook voor de rust van hun gemoed, de hoogte, waarop de Voor-

zienigheid hen heeft geplaatst. Maar tot vergoeding van zoo veel, dat de stille burgerkring in 't verborgene schenkt, is den grooten der aarde het genot gegund, van veel en onbekrompen te kunnen weldoen: de vorst als vader des vaderlands, de vorstin als eene weldadige moeder voor de ongelukkigste kinderen hares volks. Bij eigen ondervinding van moedervreugde en moedersmart, heeft Uw liefderijk hart, door wetenschap en wereldkennis voorgelicht, het eerst

bijna in ons vaderland de diepe smart van zoo vele ouders regt begrepen en zich hunner ontfermd. En wij weten het, Gij stelt daarbij meer prijs op den stamelenden dank onzer onnoozelen, dan op den twijfelachtigen lof der menigte, die ligt denkt, dat de vorsten gemakkelijk geven hebben en wie zij nog nooit genoeg geven. Gij waardeert vooral dat oplevend oog, die ontboeide spraak, die ontwakende gedachte, de vrucht van zóó veel arbeid; en stemt, te

midden van deze uwe kinderen, gaarne in met het Christelijk lofgezang ter eere van Hem, die door de lippen der zuigelingen en onnoozelen, wat wijs en groot is in de wereld, beschaamt.

Geniet nog dikwijls die oogenblikken van verpoozing tusschen velerlei bemoeijing en vermoeijenis van 't leven; ook in het nieuwe Gesticht, waarvan door Uwe hand in eene hoogere beteekenis de eerste steen werd gelegd. Moge op alle Uwe wegen waarheid, liefde

en vrede U steeds omringen; en dat geloof, waarin de kinderkens ons ten voorbeeld zijn gesteld, U voortdurend rijker' schat en schooner kroon schenken, dan de schatten, die aan 't einde de wereld terug neemt, en de kroon, die ook bij den ingang van het vorstelijk praalgraf wordt afgelegd.

Uwer Majesteit getrouwe dienaar,

C. E. VAN KOETSVELD.

INLEIDING.

Onderscheidt onze eeuw zich van en boven al hare voorgangsters door hare vele instellingen van humaniteit en philanthropie, door naar de les des grooten Meesters, allereerst op te zoeken wat verloren was; — zijn het, bij de oprigting van zoo vele lagere en bewaar-scholen voor de frissche jeugd, toch inzonderheid de verwaarloosden en ontaarden of door de natuur misdeelden, die zij tot voorwerpen kiest harer teederste zorgen; — ik kom in deze bladen vragen om eene plaats voor een' nieuwen, in ons vaderland althans nieuwen tak van onderwijs en opvoeding, van menschenvorming en menschenredding, van echt christelijke philanthropie met één woord. Ik kom pleiten voor de ongelukkigsten van ons geslacht, omdat zij, (naar ons motto, aan buitenlandsche gestichten ontleend,) niet voor zich zelve pleiten kunnen; omdat, — wat nog 't ongelukkigste van alles is, — hun nog altijd

door velen het voorregt ontzegd wordt van mensch te zijn, onze broeders, Gods geslachte!

Mensch en toch geen mensch! Van menschelijken vorm en gedaante, en toch als zoodanig niet erkend! Verstooten, hopeloos opgegeven, aan openbaren spot bloot gesteld, of meer malen nog schaamachtig verborgen, maar toch met onuitsprekelijke teederheid verzorgd door trouwe moederliefde, die 't niet verdragen kan, dat anderen ze met afschuw aanzien, naar hunnen dood wenschen, of hun leven der Goddelijke Voorzienigheid als eene schuld aanrekenen. Ongelukkigen! Beurtelings bespot en beklaagd, verafschuwd en gedrukt of bedorven, hoe zelden zijt gij nog door iemand regt begrepen, en uit de diepte uwer hulpeloosheid opgebeurd, om ook menschen te zijn, gelijk wij!

Zoodanig is de ongelukkige menschensoort, waarvoor ik een' blik van medelijden, een hart vol christelijke ontferming, maar vooral eene reddende hand kom vragen. En dat menschenras woont niet op de afgelegen eilanden der *Zuidzee* of tusschen de ijsbergen van het hooge Noorden, waar moedige zendelingen heen gaan om eene menschenziel te redden; het woont onder u, in uw midden: hier over u in de zelfde straat; daar ginds weg gesloten in de schuilhoeken van een gesticht; een enkele op den weg aan het ruwe gemeen prijs gegeven, of zelfs in de kermistent rond gevoerd; maar overal is hij de *idioot*, dat is, de *mensch op zich zelven*, die zich niet aansluit aan het groot en organisch geheel der menschelijke zamenleving, en bijna nog minder aan zijns gelijken; die u

weinig of niets te zeggen heeft, en even zeer van u niets of weinig leert; de zelfde, of de wetenschap op hoogen of op lagen trap staat, of er godsvrucht of goddeloosheid, orde of oproer, vrede of oorlog heerscht in het land, de zelfde steeds, wanneer er maar iemand is, die hem voert, gelijk men het huisdier zijn stuk broods toewerpt; ja! vaak nog hulpeloozer dan dit, daar hij 't niet eens altijd weet aan te grijpen, en sterven zou van den honger, omdat de spijs een handgreep van zijnen mond af ligt. En is niet altijd zijne hulpeloosheid zóó groot, toch is hij altoos in mindere of meerdere mate *idios*, eenzelvig of op zich zelven staande; slechts op tweeërlei wijze met menschen in aanraking: door de liefde, die hem verzorgt, of door den afkeer, die hem vermijdt of bespot, en die zoo groot en zoo natuurlijk schijnt, dat de alles omvattende wetenschap eerst in deze eeuw haar vorschend oog op hem geworpen heeft.

Toen Dr. GUGGENBÜHL, wiens verdiensten ik in een onlangs uitgegeven werkje poogde te schetsen, op zijne reis door *Engeland*, aan den lijf-arts der koningin naar idioten vroeg, was het antwoord, dat er hem geene bekend waren. Binnen weinige dagen evenwel, vond de vreemdeling er met eenige hulp reeds een twaalftal, en nu zijn er zeker even veel duizenden of meer nog in het koningrijk *Groot-Brittannië* ontdekt. Even zoo is 't ook mij gegaan, toen ik vóór twee jaren, door het voorbeeld van den *Abendberg* en de herinnering van een' idioot, die in mijne vorige gemeente door mij onderwezen was, opgewekt, mijne nasporingen begon, op dit onder ons wel vlugtig aangewezen, maar nog nooit ontgonnen veld. Als ik eenigen tijd later

aan sommigen mijne meening mede deelde, dat er in ons land stellig op de duizend één meer of minder idioot, en dus in 't geheel ongeveer drie duizend, — alleen beneden de vijf en twintig jaren, — moesten gevonden worden; schudden zelfs mannen van wetenschap en ervaring het hoofd, terwijl door anderen mij de zonderlingste vragen werden gedaan, en misschien wel mijn voorbarige ijver voor eene zoo vreemde hersenschim bespot. Deze of gene had bij eenig nadenken wel eens gehoord, dat hier of daar een gek kind in huis was; men herinnerde zich een' enkelen dwaas, die op de straten pleeg te bedelen, of had in de krankzinnig-huizen ook wel geboren onnoozelen gezien; maar hoe ik op het denkbeeld kwam, dat dit zoogenaamde idiotisme zóó algemeen zou zijn, en vooral, wat ik meende er aan te zullen doen, dat was velen een raadsel. Men prees mijne goede meening, maar vroeg mij tevens, of die zeldzame gevallen, als toch doorgaans ongeneeslijk, de moeite en zorg, er aan besteed, zouden beloonen? Ja! men betoogde, — en deze redenering sloot immers? — dat er toch niets aan te doen was, omdat niemand in staat is, het kind te onderwijzen, dat geen verstand heeft om te leeren. Hoogstens zou men ze tot levende machines kunnen afrigten, gelijk men een hond dresseert. Waarom dus zoo vele kosten en moeite besteed voor een zoo onzeker en nietig resultaat? — Mijn antwoord was, aan iemand die mij dit vroeg, of hij ook zoo spreken zou, wanneer hij het ongeluk had, van onder zijne kinderen een' opwassenden idioot te tellen?

Intusschen zette ik, door onverschilligheid en voor-

oordeel nog meer aangespoord, mijn onderzoek rusteloos voort. Want eindelijk toch, na veel vragens, hadden geneesheeren en onderwijzers, armverzorgers en wijkmeesters zich zeer enkele zulke wanschapene of ellendige kinderen, ook in onze stad, herinnerd; het huisbezoek mijner ambtgenooten vulde deze berigten nog wat aan; gedienstige buurvrouwen deden 't soms nog beter; allen voegden er echter in den regel bij: «maar 't waren dan ook kinderen, waar niets aan te doen was." — En nu, na twee jaren van onvermoeide nasporing, nu wij reeds op eene gevestigde inrigting wijzen kunnen, nu verwondert zich menig een over deze nieuwe soort van menschelijke ellende, uit de verborgen schuilhoeken der maatschappij aan het licht gebragt; maar men is nog gansch niet overtuigd, dat er iets te leeren valt aan een kind, dat geene vermogens heeft, of dat er zoo veel heil in gelegen zou zijn, om met ongeloofelijke moeite enkele gekke kinderen de letters te leeren.

Dit alles verwondert mij niet, en deze vooroordeelen zouden misschien ook de mijne zijn, wanneer niet de Voorzienigheid mijne blikken gevestigd had en mijne schreden bestuurd op een veld, waar mij geene andere eer toekomt, — zoo hier van eer sprake kan zijn, — dan die van eene buitenlandsche plant in den Hollandschen tuin over te brengen. Daar dus tot nog toe, buiten af nog minder dan hier, naam en doel van onze instelling begrepen wordt, reken ik mij verpligt, eenvoudig de eerste grondslagen dezer wetenschap, het eerste alphabeth, dat ik zelf heb moeten leeren, anderen mede te deelen; waartoe ik eerst, naar de

twee woorden van het titelblad, op de kwaal, daarna op het geneesmiddel wijzen wil.

Ik weet het, ik waag mij daarmede, — omdat ik vergeefs wachtte, dat een ander 't doen zou, — op een gebied, dat van nature aan mijne studie en mijnen werkkring minder eigen is. Ik zal mij daarom van geleerde terminologie of wetenschappelijke uitweiding zoo veel mogelijk pogen te onthouden, gedachtig, dat ik niet geroepen ben om voor onderwijzers, nog minder om voor geneeskundigen te schrijven; al staat het mij vrij, hunne aandacht te vestigen op een donker en somber grensdistrict, tusschen beider gebied in gelegen, en dat tot nog toe veel te weinig werd opgemerkt, of door den een aan den ander overgelaten. Door opgave van de litteratuur, mij over dit onderwerp bekend, en het opwerpen van enkele denkbeelden of vragen; eindelijk ook door het mede deelen onzer nog jeugdige ondervinding, hoop ik meer bevoegden uit te lokken tot eene studie, wel waardig, dat een jeugdig paedagoog of geneesheer ze tot zijne levenstaak stelle; terwijl ik tevens bij het grootere publiek de belangstelling wenschte op te wekken, die deze opzettelijke studie minder ondankbaar maken en hare resultaten ondersteunen kan.

Mag ik dus, tot slot van deze welligt te hoog gestemde Inleiding, met weinig woorden zeggen, wat lot ik dit mijn boekske waardig acht? — Lezer! wanneer gij onze groote openbare bibliotheken doorwandelt, wordt u hier en daar een oud en stoffig boek getoond, met grove letters gedrukt en in houten band geperst, ja! een enkel blad soms, dat gij niet van den grond

zoudt opbeuren, en dat toch hooge waarde heeft, omdat het behoort tot de incunabelen der boekdrukkunst. Even zoo wijst men ons, in vorstelijke kabinetten, op de wanstaltige figuren der oude Spaansche schilderschool, maar die toch tegen goud worden opgewogen; of pronkt, op eene photographische tentoonstelling, met de eerste, bijna geheel weder uitgewischte daguerréotype, het armhartig begin van eene zoo verwonderlijke kunst. Wel nu! dat eens en weldra dit mijn boekske zóó moge verouderen; en als men 't bij toeval in handen krijgt, de bevoegde lezer zegge: »De man meende het goed, maar nu weet men het beter." Dat is mijn hartelijke wensch.

EERSTE AFDEELING.

HET IDIOTISME.

HOOFDSTUK I.

NAMEN EN WIJZIGINGEN.

«De namen ontleenen hunne beteekenis aan het gebruik," (*Nomina valent usu*,) zegt een latijnsch spreekwoord. Hier echter is het spraakgebruik een slechte gids, die, in plaats van ons voor te gaan, ons zelf naar den weg vraagt; daar de menschensoort, die wij bedoelen, nog nooit genoeg onder ons is opgemerkt, om als eene afzonderlijke verschijning in de menschenwereld, in hare verschillende wijzigingen ook door eigen namen te worden gekenmerkt. Ieder weet, dat iemand *gek*, *onwijs* of *krankzinnig* is, wanneer hij zijn verstand niet heeft, of ten minste, wanneer hij 't niet geregeld en ordelijk gebruikt; zoo als wij hem *simpel* of *onnoozel*, *suf*, *wezenloos* of *stompzinnig* noemen, wanneer hij bij anderen in dat bezit of gebruik verre achter staat; *dom* eindelijk, wanneer hij weinig leerde en ook doorgaans weinig leeren kon. Het eenige onderscheid, dat men daarbij stelt, schijnt wel

haast in den meerderen of minderen graad van dit gebrek gelegen te zijn, tot den laagsten trap toe, waarop *zij* staan, die, naar de volkstaal, *geene vermogens hebben*, en vooral, die *zonder vermogens geboren zijn:* — dus menschelijke gedaanten nog slechts, zonder de voortreffelijkheid van den mensch; diermenschen of menschdieren, maar zonder de hulp van het dierlijk instinkt. Eene algemeene uitdrukking echter, waardoor dit laatste, onderscheiden van krankzinnigheid of wezenloosheid *als ziekte*, wordt gekenmerkt, als een bijzondere *toestand*, eene eigen natuur, aangeboren of mede opgegroeid van kinds af, vindt men in onze taal niet; en natuurlijk, daar, gelijk wij reeds zeiden, het spraakgebruik eerst de slotsom der opmerking en onderscheiding is. De Duitschers maken veel gebruik van het woord *blödsinnig*, voor ons geheel onvertaalbaar; de Franschen zeggen soms *imbécile;* de Engelschen *fatuid;* maar meest algemeen is de naam, dien wij hier in zijn' ruimsten zin nemen: *idioot;* dat is, naar den Griekschen oorsprong van het woord: de mensch, *vereenzelvigd* door den gebrekkigen toestand zijner geestvermogens, en daardoor, wijl hij ook die vermogens mist, die aan de dieren het gemis der rede vergoeden, buiten staat om voor zich zelven te zorgen. 1)

---

1) „Onder *Idiotismus*," zegt de Deensche schrijver, die mijn vriend J. VAN DER HOEVEN laat spreken in het *Album der Natuur* (1855, bl. 374): „verstaat men eene aangeborene of in den eersten leeftijd ontstane stompheid van den geest, verbonden met het ontbreken van active waarneming; eene onbewustheid, die zich in de wilde bewegingen of den levenloozen blik der oogen verraadt, zoo als ook in gemis van heerschappij over de spierbeweging, waardoor zich deze dikwerf bepaalt tot eenvormige, aanhoudende slin-

Maar terwijl wij, bij de algemeene beschouwing van ons onderwerp, dezen naam zoo ruim mogelijk gebruiken, moeten wij reeds terstond daarvan afzonderen: aan de eene zijde de tijdelijke *krankzinnigheid*, aan de andere de niet meer dan gewone *domheid*. Deze laatste, — ofschoon de grens hier niet altijd met scherpte te trekken is, — laat den mensch toch nog zijne plaats in de zamenleving, al is hij door beperkten aanleg of groote verwaarloozing tot de laagste veroordeeld. En wat de eigenlijke krankzinnigheid betreft, zij is, — gelijk het woord reeds zegt, — eene krankheid, eene ziekte; en iedere ziekte onderstelt de gezondheid, die is vooraf gegaan. *De idioot*, zegt een Fransch geleerde: *is de geboren arme, maar de krankzinnige of kindsche mensch de verarmde rijke.* Daar wij hier echter op het terrein der opvoeding ons bevinden, nemen wij ook de wezenloosheid en krankzinnigheid *als ziekte* mede in onze beschouwing op, wanneer die reeds in de eerste levensjaren is tusschen beide gekomen, de ontwikkeling heeft gestremd of ontaard, en zoo tot eene eigene natuur geworden is, die zich daardoor juist tot den vollen rijkdom van den redelijken mensch niet verheffen kon.

---

geringen van het eene of andere deel des ligehaams." — Deze definitie, waarover de lezer later zelf zal kunnen oordeelen, is, voor zoo veel ik weet, de beste, die in onze taal nog gegeven is. De vele, grootendeels mislukte definities en classificaties van vroegere geleerden op te geven, zou ons in eenen chaos van onbepaalde bepalingen doelloos rond voeren. De geletterde kan ze bij SAEGERT en SÉGUIN in ruimte vinden; ook bij GUGGENBÜHL, die echter zelf veel te onbepaald is. Op de verdeeling en definitie van deze mannen zelve komen wij nader terug.

Overigens denk ik mij niet al te zeer te vermoeijen met de vraag, wie tot een zoo ruim gebied al dan niet kan betrokken, aan wie de zoo gevreesde naam, ja dan neen, mag gegeven worden; en ik waarschuw den lezer, door het denkbeeld van zoo veel duizenden idioten misschien verschrikt, dat wij er allen onder betrekken, bij wie bepaalde verschijnsels van gebrekkige of gestoorde zielsvermogens zich voordoen, zonder dat nog die allen, in den gewonen zin, volslagen idioot zijn; zoo als wij op onze school eenvoudig de grens dáár hebben gesteld, waar het gewone lager onderwijs begint.

Eindelijk, om met den gebrekkigen woordenschat, die ons ten dienste staat, ten minste een overzigt van geheel dit onderwerp te geven, zal ik het woord *idiotisme* in den ruimsten, maar ook nog in een' engeren, meer bepaalden zin gebruiken. De *algemeene* beteekenis is reeds aangegeven, als was die bepaling nog slechts negatief: «onvatbaarheid voor gewoon onderwijs en eene gewone opvoeding;" — maar het *eigenlijk gezegde* idiotisme is eene eigenaardige kwaal, die door bijzondere kenteekenen van aanverwante ziekte-toestanden genoeg te onderscheiden is, en in hare volle kracht eene meer dan dierlijke stompheid ten gevolge heeft.

Maar dit alles, hoop ik, zal den lezer duidelijker worden, wanneer wij de verschillende wijzigingen op het gebied, dat wij ons gekozen hebben, nagaan. Eerst het *cretinisme*, daarna de eenvoudige *achterlijkheid* van verstandelijke vermogens, in de derde plaats het eigenlijk gezegde *idiotisme*, in de laatste de natuurlijke of aangeboren *krankzinnigheid*, het idiotisme van overprikkeling.

HOOFDSTUK II.

HET CRETINISME.

Reeds van oude tijden af was het bekend, dat er tusschen het heerlijk hooggebergte der *Alpen*, door een krachtig en moedig volk bewoond, eene menschensoort schuilde, daar van juist het tegendeel; en die van het menschelijke slechts de gedaante, en naauwelijks de gedaante had over gehouden. — Was 't een afzonderlijk ras, eene ontaarding van sommige geslachten, eene ziekte van bijzondere personen? Was dit treurig verschijnsel tot enkele plaatsen bepaald, of over al de valleijen der *Alpen* uitgebreid? En waren de Cagots der *Pyreneën*, die men later ontdekte, aan deze zoogenaamde cretinen of cretins der *Alpen* verwant? 1) —

1) Deze *Cagots* worden voor een overblijfsel gehouden van de Saracenen in *Spanje;* anderen meenen, dat het een verbasterd ras zou zijn: mij is er te weinig van bekend. (Zie BILLIET *et* MOREL, pag. 62.) — *Cretina* (Cretira, creatura ?) beteekent in de Romanische spraak van *Unterwallis* en *Graauwbunderland:* „een ellendig schepsel." Anderen hebben het van *Chrétien*, *krijtziek* enz. afgeleid. Vele benamingen, in bijzondere streken dezen ongelukkigen gegeven, vindt men nog in WEBERS *Volkskalender*, 1853, bl. 57, en bij Dr. HERCKENRATH, *Het Gesticht* enz.

Daar van wist men doorgaans weinig, maar wel van den in 't oog vallend grooten krop, als een halskraag onder de kin neder dalend, waarom zij ook «krop-menschen" werden genaamd. De slotsom was dus eenvoudig, dat men ze hield voor eene zeldzame soort van monsters, eene ziekelijke afwijking van den menschelijken ligchaamsgroei, waar van menig reiziger, die ze gezien had, met deernis en walging tevens spreken kon, als het laagste, wat het menschdom met mogelijkheid kon opleveren! En toch hoorde men weder met verbazing, dat deze cretinen vrij lang leven niet alleen, maar zich ook voort planten; ja! men vond niet zelden eene vrouw met eenen in ons oog afzigtelijken krop, aan een' gezonden man gehuwd, en moeder van een talrijk, zelfs wel van een wèl gevormd en verstandig kroost, terwijl toch de moeder zelve op de grens tusschen mensch en dier was blijven stil staan.

Deze en andere vreemde bijzonderheden vielen nog meer in 't oog, nadat de wetenschap, tegen het einde der vorige eeuw, dit verschijnsel toch eenigzins nader was beginnen te onderzoeken. Vooral verbaasde men zich meer en meer over de algemeenheid dezer kwaal. Daar zij juist in de afgelegenste en minst bezochte dalen 't meest schuilde, had men nooit vermoed, dat deze gedrogtelijke menschen bij duizenden en nogmaals duizenden, in en buiten *Zwitserland* verspreid, leefden; ja! dat hier en daar de bevolking door deze rampzalige kwaal letterlijk werd gedecimeerd, en dit had leeren beschouwen als haar lot, zoodat de zamenwoning met cretinen, en het opvoeden of liever het voederen van een cretiniserend kind, haar eigen en

vertrouwelijk geworden was. Enkele statistieke bijlagen, hoe weinig die nog op naauwkeurigheid en vooral op volledigheid kunnen aanspraak maken, zullen later volgen, en zeker menigen lezer met een' treurigen blik doen staren op dit donkere raadselschrift in het groote boek der schepping.

Voor het oogenblik vergenoegen wij ons, met een algemeen en oppervlakkig denkbeeld te geven van den aard dezer misvorming; en dan is 't vooreerst reeds door de wetenschap uitgewezen, dat *kropziekte* en *cretinisme* wel doorgaans aanverwant of gepaard zijn, maar niet te min in den grond onderscheiden 1). Men vindt cretinen, bij wie geen spoor van een kropgezwel aanwezig is. Even zoo komt die dus genaamde krop in sommige streken bij voorkeur, en vaak alleen voor; gelijk men zelfs in de meest ziekelijke dalen kropmenschen vindt, die overigens niets hebben van de eigenlijke cretins. Ja, er bestaat eene bron, waaraan men zich binnen korten tijd een' kunstmatigen krop drinken kan, en GUGGENBÜHL zag vier jonge lieden, die, om vrij van de conscriptie te zijn, dit werkelijk hadden gedaan.

Toch schijnt er voor beide kwalen eene zelfde of althans aanverwante oorzaak te zijn, door sommigen gezocht in den aard van den grond, door anderen hoofdzakelijk in het drinkwater; maar die, vooral bij het eigenlijke cretinisme, nog meer schijnt te liggen in

---

1) *Cette distinction est difficile à signaler en Suisse peut-être, mais pas en France, où le goître est commun et le crétinisme inconnu.* SÉGUIN, bl. 83.

de moeraslucht, veroorzaakt door stil staand water, bekrompene en onreine woningen, maar vooral door gemis aan lucht en licht in de diepe bergdalen, die door de zon slechts enkele uren op den dag worden beschenen en door geen' sterken wind ooit verfrischt. Merkwaardig is daarbij vooral de opmerking, dat het cretinisme slechts tot op eene bepaalde hoogte voorkomt, die men gemiddeld stelt op drie duizend voeten boven de oppervlakte der zee; maar die men, om ze juister te kunnen bepalen, van den voet der bergen af zou moeten berekenen 1). Dit neemt echter niet weg, dat ook buiten de berglanden, inzonderheid aan de oevers van den *Donau* en op enkele eilanden in den *Rhijn*, het eigenlijke cretinisme zelfs in een' hevigen graad wordt gevonden.

En zoo is ons de weg gebaand tot de vraag: wat eigenlijk het cretinisme is? Te meer is hier eene juiste bepaling wenschelijk, omdat het mij voorkomt,

---

1) Deze *hoogtewet* van het cretinisme heeft SAUSSURE het eerst opgemerkt. Hij stelde de grens dezer landkwaal op 3000 voeten boven de oppervlakte der zee. Later vond men, dat hierop enkele uitzonderingen waren, inzonderheid in bedompte dalen, ook tusschen hoogere bergen; terwijl de schaal, in *Zwitserland* opgemaakt, elders faalde. Zoo vond men in *Wurtemberg* de zelfde grens op 2000, in *Sardinië* op 5 à 6000, in de *Cordilleras* en *Andes* zelfs op 14,000 voeten hoogte. (GUGG., bl. 41 volg.) In *Denemarken* heeft men het cretinisme meest opgemerkt op de noordzijde der dalen; dat is: die kant, die tegen het noorden ligt, en dus 't minste zon heeft. (Bl. 47.) Van het geheel lokale dezer ziekte, aan zulke algemeene wetten niet gebonden, is een sterk voorbeeld zekere landhoeve in *Piemont*, gelegen op eene ruime vlakte, en waar toch sedert honderd jaren de kinderen van de gezondste familiën, die er zich neder zetten, altijd cretiniseren. (Bl. 43.) Inzonderheid het verblijf der moeder, tijdens hare zwangerschap, schijnt hier van sterken invloed te zijn.

dat deze vraag in den laatsten tijd verward is door de algemeenheid, waarmede GUGGENBÜHL, anders eene zoo groote autoriteit in dit vak, het woord heeft opgevat. In zijnen ijver voor zijne bijzondere studie en door hooge ingenomenheid met zijne overigens voortreffelijke inrigting, heeft deze geleerde in zijn jongste werk het woord cretinisme uitgebreid tot alle ziekelijke gesteldheid van hersenen en ruggemerg, wanneer die mede is opgegroeid en natuurlijk geworden; zoo dat hij alleen het idiotisme van overigens gezonde kinderen daarvan uitsluit. Dit komt mij even verkeerd voor, als dat vroegere schrijvers over dit onderwerp, het cretinisme beschouwen als den hoogsten trap van idiotisme. Het laatste toch is een *toestand*, die vele en onderscheidene oorzaken kan hebben; maar het cretinisme is eene bepaalde *ziekte*, en wel eene landkwaal. Terwijl ook onze idioten meestal òf reeds zoo geboren, òf door een plotseling toeval zoo geworden zijn, brengt de cretin het ziekelijk beginsel mede ter wereld, en ontwikkelt dit zich langzamerhand bij het opwassen. Het is òf in 't algemeen eigen aan de landstreek, òf in 't bijzonder ook aan sommige familiën, al is 't, dat het niet bij al de inwoners of bij al de leden zich vertoont. Dit ziekelijk beginsel nu verwekt een' krop, wanneer de klieren bijzonder worden aangedaan; maar eerst wanneer 't zich in het ruggemerg en de hersenen plaatst, cretiniseert het kind bij het opwassen. 1) Gewoonlijk is het ter wereld gekomen

1) *Le cretinisme est une dégénérescence de l' espèce, due a une action speciale, qu'un* principe intoxicant *exerce sur le système cérébro-spinal.* BILLIET *et* MOREL, pag. 63.

als ieder ander kind, soms alleen met een onregelmatig hoofd, dat òf te groot òf te klein is, en doorgaans ook met een' kleinen krop, die echter ras weder verdwijnt, maar om na één of meer jaren voor altijd terug te keeren. Verder is het kind gezond; maar na den eersten bloei in den tijd der tandvorming, gaat het langzamerhand terug, even als wij bij ons in kinderen van een klierachtig gestel dikwijls dien teruggang kunnen opmerken, vooral bij de zoogenaamde Engelsche ziekte, die vaak de schoonste kinderen misvormt, en met den gang van het cretinisme de meeste overeenkomst heeft. Maar terwijl deze ziekte alleen de gewrichten uitzet en het gebeente verzwakt of kromt, dringt het cretinisme door het merg van het gebeente henen, daar het dit verweekt of krachteloos maakt en ook de hersenen verstompt. De levenskracht wordt meer en meer ook aan de spieren onttrokken, zoodat de armen lang en slap neder hangen, de voeten voort schuiven of de kracht missen om te staan; en terwijl lach en spel en bloei wijken van het gelaat, maken zij plaats voor eene fletsche, vuil-gele kleur, zonder kracht of uitdrukking. De platte neus, de dikke tong, de bijna vierkante gelaatsvorm, de geopende en onreine mond, de aan alle zijden slap afhangende huid: — dat zijn weldra de treurige kenmerken van het cretinen-kind! — Spoedig verleert het, met lach en kinderspel, ook zijne taal, en strekt de hand naauwelijks meer uit naar het voedsel, ofschoon 't met rustelooze vraatzucht den mond opent, om zonder onderscheid alle spijs, en zelfs het oneetbare in te zwelgen. Als er nog eenig gevoel of hartstogt in den cretin over-

blijft, dan is het, om hem aan de meest dierlijke driften ten prooi te geven; of geeft hij nog teekenen van eenige verstandelijke ontwikkeling, zoo is die eenzijdig, werktuigelijk, zonder lust en zonder vreugde. 1) — En van hier nu bij het opwassen, vooral wanneer er nog verwaarloozing en ellende bijkomt, die kruipende vleeschklompen, die dier- en plantmenschen, tusschen de heerlijke *Alpen* of aan den schoonen *Rhijn-* en *Donau*-oever, wien de reiziger met afschuw eene aalmoes toewerpt, en over wie doorgaans een vroegtijdige dood zich ontfermt.

Men moge nu bij sommigen onzer idioten aanverwante verschijnselen opmerken, deze zijn verspreid en als toevallig. Zij hangen bij ons ook niet met het plaatselijke van zwangerschap, geboorte of opvoeding te zamen. Dit laatste vooral strekt ten bewijze, dat wij bij ons onderzoek, ofschoon het idiotisme als zielstoestand het zelfde wezen moge, met eene andere en veel meer gevariëerde kwaal te doen hebben. Want wij vinden ze zoo wel in de huizen der aanzienlijken, als in de morsige holen der bedelaars; op het land even zeer, als in de vochtige en dompige bijënkorven der groote steden; in de lage moerassen niet meer, dan op de hooge heidevelden; — ofschoon natuurlijk de ongunstige voorwaarden altijd nadeelig, zoo niet op

1) Men vindt enkele voorbeelden van cretins, die in eene of andere specialiteit bijzonder uitmunten. Zoo is of was er één, die met onnavolgbare juistheid *katten* schilderde, in allerlei houding en hartstogt; een ander, die als een wandelend memorie-boek alle *data* onthield; enkelen zelfs, die in *rekenen* en *mathesis* uitmunten. Het zijn echter altijd uitzonderingen, maar die men bij onze idioten, zoo ver ik weet, niet vindt.

het ontstaan dan toch op de ontwikkeling der kwaal, werken moeten. En hierdoor missen de ongelukkigen, die wij ons aantrekken, een voorregt, dat ten minste, ofschoon het voor velen onbereikbaar is, de *Alpen* nog aanbieden. Breng namelijk een gezin, waarin het cretinisme zich heeft genesteld, de zwangere vrouw zelfs, die men vreest dat een cretin zou kunnen ter wereld brengen, of het jeugdige kind, waarin zich de kiem dezer ziekte openbaart, — breng ze uit het lage en dompige dal in de frissche berglucht; bijna van zelve zal de natuur haar eigen werk herstellen, aan de bron van het leven verfrischt en versterkt. Breng daarentegen onze idioten, waar heen gij wilt; zij mogen gezonder en sterker, en daardoor hunne kwaal dragelijker worden, maar — idioten blijven ze overal.

Wij sluiten dus van nu aan het cretinisme buiten onze beschouwing; en voor zoo verre wij nog daar mede in aanraking komen, zullen wij 't als idiotisme in het algemeen kunnen behandelen, ofschoon door eene bepaalde landziekte veroorzaakt en gevormd. 1)

---

1) In den laatsten tijd is men meer en meer tot het inzigt gekomen, dat ook hier, even als tegen de cholera, de geneeskunde meer doen kan, om de gezondheid te bewaren en de ziekte te voorkomen, dan om deze te genezen. Door het dempen van poelen en afvoeren van stilstaande wateren, door ruimer en luchtiger, vooral ook op de zonzijde te bouwen, door bevordering van zindelijkheid, matigheid en arbeidzaamheid, heeft men al veel meer goed gedaan, dan door de oprigting van menig gesticht zou kunnen geschieden. Behalve de reeds aangehaalde schrijvers, zijn hier bij de opmerkingen van Dr. Müller, in het zesde Jaarberigt van *Winterbach*, der behartiging overwaardig; — ook in zoo verre later van plaatselijke of andere algemeene werkende oorzaken in ons vaderland blijken mogt. — Op genoemd Jaarberigt hoop ik nader terug te komen.

HOOFDSTUK III.

ACHTERLIJKE KINDEREN. (ENFANTS ARRIÉRÉS.)

Om de behandeling onzer kweekelingen naar hunne behoeften in te rigten, moeten wij, reeds in de beschrijving, de *achterlijkheid*, — dat is: eene hooge mate van domheid, onleerzaamheid en onvatbaarheid, — onderscheiden van het idiotisme in meer beperkten en eigenlijken zin; even als iemand, die verre achter blijft op den weg en slechts met moeite na strompelt, onderscheiden is van een ander, die, regts en links afdwalende, even vele voetstappen zet als wij, en bijna geene schrede vordert.

Het achterlijke kind is met gewone en gezonde vermogens geboren; wat bekrompen en beperkt misschien, zoo als er ook bij gewone menschen een groot verschil van verstandelijken aanleg gevonden wordt; maar toch anders gewoon en gezond, in zoo verre de gezondheid bestaat in de juiste verhouding en geregelde werking der vermogens, en dus door mindere kracht of trageren gang nog niet wordt verstoord. Er kunnen, behalve dien bekrompen aanleg, onderscheidene redenen zijn, die hen zoo verre bij anderen deden

achter blijven. Eene bijzondere ziekelijkheid bij voorbeeld, heeft zoo lang alle inspanning en verstandelijke ontwikkeling verboden, dat hij een kind is gebleven onder de knapen en een knaap onder de jongelingen; en nu moeijelijk den verloren' weg, zelfs met haastigen tred, kan inhalen; of ook nu nog maakt eene algemeene ontstemming van het zenuwgestel of eene drukking der hersenen, hem het leeren moeijelijker dan een ander; maar hij is daarom nog geen idioot. Men ziet dat het meest buiten de school, in zijn' dagelijkschen handel en wandel. Het achterlijke kind gaat rustig zijnen weg, en staart met vasten, misschien alleen met dommen en onnoozelen blik ons aan, of slaat dien verlegen naar den grond. Hij is doorgaans in zijne handelingen verstandiger, dan in zijne woorden, voor handenwerk beter dan voor wetenschappelijke opleiding geschikt. Met één woord, het achterlijke kind komt er ook, al komt hij achter aan; hij blijft niet *idios*, niet op zich zelven en hulpeloos staande, zonder zich aan de zamenleving aan te sluiten. Bij goede opleiding, wordt hij zelfs gewoonlijk een geregeld werkman of getrouwe dienstbode, al was hij wat traag en onvatbaar als leerling; en al zal hij 't in den regel in zijn vak niet verder brengen, dan 't reeds door anderen vóór hem gebragt is. Het is alleen de druk en spot van anderen, bestraffing of beschimping van het geen zijne schuld niet is, die de laatste vonk van zelfvertrouwen in hem zouden uitblusschen, en dus eenigermate een' idioot van hem maken. Daarom juist hebben wij ons zijner aangetrokken, niet omdat hij reeds idioot is, maar opdat

hij 't niet worde; terwijl het gewone onderwijs, als op de gewone maat der kinderlijke vermogens berekend, ook zijne hersenen doorgaans meer verwart dan verrijkt.

Wilt gij een voorbeeld? Ga met mij op dat examen, waar ik onlangs mij vergastte aan de kindervreugd over prijs en prenten, hun uitgereikt, terwijl ten slotte allen werden verblijd met het lang begeerde krentenbrood. Onder al die blijde gezigtjes merkte ik éénen knaap op, die in de vreugde niet deelde èn er toch ook niet bijzonder droevig uitzag. 't Ging alles, gelijk men duidelijk zien kon, buiten hem om. Hij zat in de laagste klasse, en was toch een van de grootsten. «Hij had daar al drie of vier jaren gezeten," zoo verhaalde hij mij zelf: «en hij kreeg niets, omdat hij niets leerde; en hij leerde niet, omdat hij niet leeren kon." — Dat zeide mij de knaap, op mijne vriendelijke vraag, zoo eenvoudig weg; en vond 't zeer natuurlijk, zoo lang hij 't zelf zeide, terwijl 't hem toch kwetste, zoo dra een ander het hem als een verwijt toerekende. 't Was nu eenmaal zijne plaats en zijn lot, ieder jaar andere makkers op de bank nevens zich te hebben en zelf 't nooit tot eene hoogere te brengen. Hij verhaalde mij ook, dat hij soms zware neusbloedingen had; en ik maakte hieruit op, dat door te sterke bloedvorming of eenig ander gebrek, zijne hersens werden gedrukt en zijn geheugen belemmerd. Evenwel, al gingen hem prijzen en prenten voorbij, het krentenbroodje kwam toch ook tot hem; en hij knoopte het terstond zorgvuldig in zijn' neusdoek. Dat is zeker, denkt gij, bij den halven

idioot een zeker dierlijk instinkt, gelijk de vratige hond zelfs het been begraaft, om het later rustig af te kluiven? Maar vraag 't hem liever zelf, gelijk ik het hem vroeg. Misschien vindt gij hem dan niet in alles zoo achterlijk, en allerminst idioot; misschien zelfs welt er een traan in uw oog, als gij u voorstelt, hoe juist hij hier nooit geprezen wordt! — Want toen ik hem vroeg: «of hij niet van krentenbrood hield?" antwoordde hij eenvoudig weg: «O, ik zou 't wel graag willen opëten, mijnheer! maar ik bewaar 't liever voor mijn kleine zusje: want die houdt er zoo veel van."

Of bezoek nog eens met mij eene andere school, waar mijn oog weder rond zoekt, of het ook iets vinden kan, dat verworpen is, afgekeurd of terug gezet; dat op die wijze wordt verdrukt en voor zijne bestemming ongeschikt gemaakt; is 't niet door den onderwijzer, dan door de andere leerlingen. Ik zag al spoedig een lief meisjes-gezigtje op de kleine kinder-bank, en nog onder den kweekeling, die op een voetbankje moest staan, om uit de hoogte tot haar te spreken; maar hoe de knaap zich ook weerde, uit dit meisje kon hij of niemand een woord krijgen. De oudste kweekeling of ondermeester herinnerde zich naauwelijks, dat hij haar dáár had zien komen; vier jaren ten minste had zij er zeker reeds gezeten; de gewone vragen zelfs naar de spa en de slede, werden bijna onhoorbaar en dan nog onjuist beantwoord, indien ze nog beantwoord werden. Het scheen, dat zij zich schaamde, — want zij bleef toch altijd een meisje! — als zij moest opstaan en daardoor hare lengte vertoonen;

terwijl een veel kleiner broêrtje in even vele maanden reeds eene bank hooger zat. In mijne wanhoop, om een verstandig woord van haar te hooren, nam ik haar afzonderlijk en vroeg, — 't was juist in de tweede week van December: — «Wel, wat hebt gij voor uw Sint-Nikolaas gehad?" Nu zag ze mij open aan en zeide: «Van vader een' grooten koek." — En thans, eer weder Sint-Nikolaas de kinderen kwam verblijden, hadt gij haar op onze school, en wel *in de hoogste klasse*, kunnen zien leeren; of als zij ons nu op straat ontmoet, zal ze mij toeroepen van verre en de hand reiken; en gij vraagt misschien, als gij haar ziet: «Moet dat eene leerling heeten van uwe idiotenschool?" — En ik vraag u weder, met het oog op dit lieve en gelukkige gelaat: welke moeder verstandiger handelde, die van dit bloode kind, of die van het jongentje van straks, die *haar* kind niet op eene *gekkenschool* wil zien, en het daarom nog eenige jaren zal laten zitten op de zelfde bank, om dan uit de school niets mede te nemen dan de overtuiging, dat hij niets leeren kan; — dat is: de uitdooving en vernietiging van allen moed en zelfgevoel!

En vraagt gij mij nu de geschiedenis van dit blonde kopje? Het kind is altijd eenigzins tenger en schuw geweest, naar 't schijnt; maar misschien toch ook niet. Toen het twee jaren oud was, zette men 't eens uit scherts eenen mans-hoed op en over het hoofd, zoodat zij er dien niet kon af krijgen: — gij herinnert u hier PIETER SPA zaliger! — en men dreef misschien de grap wat ver en wat lang. Daarna schreeuwde zij telkens, vooral bij 't gezigt van een' vreemden man, en kroop

liefst in een' hoek terug. Nog houdt zij er iets bedremmelds, onvatbaars en eenzelvigs van over. Maar ik heb haar toch reeds zien ravotten met de buurmeisjes, en zij is ook al in de leer bij den pastoor.

Maar genoeg; deze twee voorbeelden mogen, beter dan eene beschrijving, die zoo vele verscheidenheden in zich zou moeten opnemen, de algemeene type schetsen. Zeker kunnen wij bij allen niet zoo terstond de verschijnselen der achterlijkheid onderscheiden en uit een houden van die, waardoor het idiotisme zich kenmerkt; maar in de hoofdtrekken en in eenigzins sterk geteekende voorbeelden, zal dit verschil ons niet ligt meer ontsnappen. Ik dank het, als inzonderheid voor de praktijk van gewigt, den man van ondervinding, SÉGUIN, den eenige, zoo ver ik weet, die op dit karakteristieke onderscheid heeft opmerkzaam gemaakt. 1) Duidelijker nog zal het in 't oog vallen, wanneer men het beeld helder voor oogen heeft, dat ik nu schetsen ga.

---

1) SÉGUIN strekt, gelijk wij later zien zullen, den naam van *arrièrés* over velen uit, die wij, op paedagogischen grondslag, *onnoozel* of ligt idioot noemen. De algemeene kenmerken, die hij opgeeft (bl. 211), zijn: *Les enfants le plus gravement arrièrés, on les distingue facilement des* idiots, *en ce qu' ils n' ont pas de mouvements mécaniques, et des* imbéciles, *en ce qu' ils ne sucent ni ne se mordent habituellement. D' autres signes sont:...... le regard, qui à peu d' éclat, mais qui ne fuit ni ne se perd dans le vague; enfin la presence des sentiments moraux, de la gaieté, de l' affection familiale, de l' obéissance, du sentiment du devoir.*

HOOFDSTUK IV.

DE EIGENLIJK GEZEGDE IDIOOT.

Geene dwaling is nog algemeener, — voor zoo verre men er genoeg op nadenkt, om er in te dwalen! — dan dat het idiotisme een verhoogde graad is van eenvoudigheid en onnoozelheid, van onvatbaarheid en achterlijkheid in het leeren, in het spreken zelfs en het denken, met één woord eene bekrompenheid van verstandelijke vermogens; zoodat de beroemde wijsgeer KANT den hoogsten graad van idiotisme kenteekende als geheele *Seelenlosigkeit.* 1) — Ongelukkig schepsel, met een menschelijk ligchaam zonder menschelijke ziel; de voortreffelijkste vorm onder de levende schepselen der aarde, en niet eens het dierlijk instinkt,

---

1) *Die gänzliche Gemüthsschwäche, die entweder selbst nicht zum thierischen Gebrauch der Lebenskraft* (*wie bei den Cretinen des Wallisserlandes*) *oder auch nur blosz zur mechanischen Nachahmung äuszerer durch Thiere möglicher Handlungen* (*Sägen, Graben*) *zureicht, heiszt* Blödsinnigkeit, *und kann nicht sowol* Seelenkrankheit, *als vielmehr* Seelenlosigkeit *betitelt werden.* Anthropologie, § 48. — SAEGERT zegt hier te regt tegen (bl. 22): *Wo Empfindung bei einem menschlichen Wesen vorhanden ist, da ist auch Seele.*

om dien vorm te bezielen! Mensch, en toch geen mensch! Zoo zijt gij alléén dan niet naar het beeld van God gemaakt?

't Is dan ook eene zeer gewone vraag: «Hoe zult gij leeren, waar geen verstand is om te leeren?" — En daar men ons het oogmerk toeschrijft, om *sommigen* te redden, bij wie wij nog eenig verstand ontdekken, vraagt men ons wel eens: «Op wat hoogte wij ze dan bij het onderwijs stellen; bij voorbeeld den knaap van twaalf of veertien als een kind van vijf of drie jaren, of zelfs wel als een' zuigeling in het eerste jaar?"

Maar ofschoon ik vroeger zelf van dit denkbeeld ben uitgegaan, later ben ik geheel daar van terug gekomen; en deze vraag klinkt mij nu ongeveer in de ooren, als wanneer men aan iemand, die half blind is door de zwarte staar of wiens oogen met katarakt zijn bezet, vroeg: of hij nu even goed ziet, als het kind in de eerste week, de eerste maand of het eerste jaar van zijn leven?" — Neen! niet even *goed:* want waar het oog krank is, ziet men in 't geheel niet goed. Even zoo staat eene bepaalde ziekte in de hersenen en het zieleleven, nooit gelijk met een' gezonden toestand op lageren trap van ontwikkeling.

Maar ik wil het duidelijk pogen te maken, door u terug te leiden tot de eerste beginselen, waar in het idiotisme reeds tot ons spreekt, wanneer wij ten minste die taal verstaan: — 't is de kraam- en kinderkamer.

Daar is een mensch geboren; zoon of dochter. 't Is eene blijde aankondiging, hoe weinig men er doorgaans op nadenkt, wanneer daarbij, naar voorvader-

lijke wijze, aan de vrienden wordt bekend gemaakt, dat het een *wel geschapen* kind is. 't Is daarmede omtrent even eens, als met de gezondheid bij volwassenen: — men waardeert die 't meest, waar men ze mist.

De jonggeborene is er dan, en is wèl geschapen. Hij bezit, zoo ver men oordeelen kan, al de ledematen, die de Schepper den mensch, en den mensch bij uitnemendheid schonk. Maar dat eerste overzigt bepaalt zich nog maar tot het geen grof en uitwendig zigtbaar en tastbaar is. Het kind zelf haast zich, om van het bezit zijner edele zintuigen bewijs te geven. Het begint zijn eentoonig gezang; dat kinderlijk schreijen, dat zich zoo duidelijk onderscheiden laat van het kermen der smart, omdat het alleen voort komt uit behoefte aan beweging, die het nog geheel lijdelijke wezen niet anders kan te kennen geven. Maar zoo dra gij die vaste wijs hoort van het eerste kinderlied, kunt gij ook, al is de melodie nog zoo eenvoudig en klagend, van één der edele zintuigen ten minste u verzekerd houden. Ik sta er u voor in: het kind, dat zoo melodieus schreit, is niet *doofstom.* — Maar het duurt niet lang daarna, of baker en kindermeid beproeft het al, of de eerste kindertranen zoo ver zijn opgedroogd, dat de kleine de lamp nakijkt. Ja! wij zien 't reeds: het kind behoort niet tot de ongelukkigsten der gebrekkigen, de *blindgeboornen.* — Maar nu blijft er nog iets op te merken, waarop men meestal in 't geheel niet denkt; ten minste niet, eer 't zich zelf tasten en voelen laat. Zie dat ongelukkig kindje, dat het hoofd, in plaats van het rustig neêr te vlijen, achterover werpt of rusteloos heen en weêr beweegt;

dat niet luistert, ofschoon 't kan hooren, en niet kijkt, al is het bewezen, dat 't ziet. Het kind, dat in een' aanhoudend doffen slaap of in een' onwijzen, onbestemden lach alleen toont, het eten en drinken uitgenomen, dat het leeft; het kind, dat u voelt misschien of instinktmatig kent en zich bij u neder vlijt, maar toch u geene kennis toont en niet tegenlacht, gelijk het gezonde kind reeds in de derde maand doet. Bedenkelijk schudt eene en andere moeder van ondervinding of hoogwijze voedster het hoofd, en al ras is de uitspraak gevallen, waarop de moeder zelve, vooral wanneer 't haar eerste kind is, gewoonlijk geheel onvoorbereid was: «Het kind heeft zijne vermogens niet!" of als de zelfde gebreken zich in ligteren graad vertoonen: «'t Is toch niet zoo als andere kinderen."

Het kind groeit op, en is ook niet als andere. Den vreemde schijnt het geheel dwaas; de moeder vindt er echter nog vrij wat verstand in; en gij zelf zegt op het ééne oogenblik, bij een' vernuftigen inval, dien gij niet hadt verwacht: «Het kind is toch zoo gek niet;" — maar moet er straks, als alle verband en zamenhang, alle opmerkzaamheid en nadenken ontbreekt, toch weder bijvoegen: «Maar 't is toch ook zoo wijs niet." — Dit laatste is inzonderheid het geval bij die vormen of wijzigingen van het idiotisme, die men doorgaans *simpelheid*, *onnoozelheid* noemt, en die niet tot de allerergste behooren. Deze onnoozelen, die ik in den regel veel meer onder de jongens dan onder de meisjes aantrof, weten van hun gebrek zelfs en van hunne dwaasheden met loos overleg partij te trekken, vooral wanneer zij tot de armen

behooren. Ieder heeft zeker wel eens, onder de publieke personen van stad of land, zulk een' gek gezien, die er zijn voordeel en zelfs zijne kostwinning in vond, gek te wezen; zoo als ik voor korte dagen nog een' jongen tegen kwam, die met twee stokjes viool en strijkstok vertoonde langs de straten, en toch zeker, al was hij idioot, wel geweten zal hebben, dat zijn instrument geen' klank, maar des te meer centen gaf.

Maar het wordt tijd, dat wij tot de nadere bepaling van het idiotisme overgaan.

Wij hebben reeds daarvan afgezonderd het *cretinisme*, in zoo verre het eene landziekte is, ofschoon het ook idiotisme voort brengt. Wij hebben er van afgezonderd de *achterlijkheid* of onleerzaamheid, die slechts in bovenmatige domheid, vooral op wetenschappelijk terrein, bestaat. Wij moeten nu nog van het zuiver idiotisme onderscheiden: de *wezenloosheid*, onzinnigheid en kindschheid, als den afloop van het zieleleven 1), zoo als het idiotisme met de levenskracht opgroeit en zich ontwikkelt. Wij doen dit vooral, omdat wij van eene geneesbare ziekte willen spreken, en niet van eene onherstelbare uitdooving der geestvermogens, of eene belemmering, die door het

---

1) *Secundäre Blödsinn, als Ausgang vieler Seelenstörungen, bei* ESQUIROL *Zerrüttung genannt.* SAEGERT, II : 131. Alleen het idiotisme der jongelingsjaren, dat gevolg is van *onanie* of *epilepsie*, nemen wij mede in onze beschouwing op; daar het ook wel secundair is, maar wanneer het nog gestuit wordt, eer de krachten van den geest geheel zijn uitgebluscht, toch voor genezing of verbetering vatbaar.

weg sterven der ligchaamskrachten of het schenden der organen, even zeer onherstelbaar is. Is de krankzinnige iemand, *die zich bedriegt*, de wezenlooze en kindsche mensch iemand, *die vergeet;* de idioot is er een, *die 't nog nooit geweten heeft.* — De wezenloosheid is zeer dikwijls het gevolg van vallende ziekte; het bepaalde gebrek aan geheugen van beroerte, vooral in den ouderdom; en de geheele kindschheid is, schoon ver van algemeen, aan den hoogsten leeftijd eigen. Maar wij herhalen het, wij hebben hier te doen met eene kwaal, die een zekere kans van genezing aanbiedt, en niet met den afloop eener ziekte, die voor altijd het edelste in den mensch heeft verwoest of ten minste nog vóór den dood doen inslapen. Er is echter in de verschijnselen eene natuurlijke verwantschap, zoodat in een zuiver geneeskundig werk daarvan niets zou kunnen worden buiten gesloten. De beroerte, bij voorbeeld, als eene uitstorting van vocht in de hersenen, heeft kenbare overeenkomst met de schudding en verwarring van die deelen door stuipen, die zoo menig kind tot idioot doen opwassen.

Het idiotisme dan nu, in den meest bepaalden zin, wat is het? — Als *toestand* hebben wij 't reeds beschreven, in de grondtrekken althans. Een fransch geleerde zegt er van: «De idioot in den hoogsten graad, is *een wezen, dat niets weet, niets wil en niets kan;*" 1) — hoewel, voegen wij er bij, hij iets zou

---

1) *L' idiot type est un individu, qui ne sait rien, ne peut rien, ne veut rien.* (Séguin, bl. 107.) — *L' aliéné est un homme, qui se trompe.* (Dr. Leuret bij S., bl. 92.)

kunnen, indien hij 't met alle kracht *wilde.* Het idiotisme is dus allerminst het gebrek aan vermogens, gelijk SAEGERT (bl. 19) te regt schrijft: »Wanneer de mensch naar Gods beeld geschapen is en dus de spiegel is der Goddelijke volkomenheden, dan kan die spiegel onvolkomen zijn, verduisterd, bevlekt, maar het beeld zelf is zuiver, zoo dra het daarin slechts zigtbaar is: want in God kan geen gebrek zijn, noch kan het uit Hem voort komen; wel in het menschelijk organisme, dat hier de spiegel is." — Het idiotisme is eene stremming in de *werking* der vermogens, die bij iederen mensch eerst sluimeren, daarna ontwaken. Misschien zou men deze algemeene stelling, dat de ziel van den idioot zuiver en ongeschonden uit de hand des Scheppers is voort gekomen, alleen eenigzins moeten wijzigen bij die ongelukkigen, die door een' uiterst beperkten of misvormden schedel, slechts voor het werktuigelijke, instinctuele leven schijnen geschapen te zijn; gelijk wij onder onze leerlingen daarvan een hoogst opmerkelijk voorbeeld hebben, waarop ik later zal terug komen. En toch hebben juist deze kinderen ons bij ondervinding doen zien, dat, ook onder dien gebrekkigen vorm, de mensch geheel en volledig mensch blijft; dat hij nooit een diermensch, dier in menschelijke gedaante, wordt. Hierdoor is dus de idioot zoo arm: omdat hij mist, wat zich in hem niet heeft ontwikkeld, «de kracht der rede;" en omdat hij niet heeft, wat bij de dieren het gemis onzer rede vergoedt, «de kracht van het instinkt;" zoo dat dan ook eene wereld, door idioten bevolkt, reeds in het tweede geslacht, zoo niet vroeger, zoude uitsterven.

Neen! het eigenlijke, het diepe idiotisme heeft een' anderen grond, dan gemis aan vermogens. Die vermogens zijn er wel, maar worden niet gebruikt, zijn daardoor niet vatbaar genoeg voor indrukken, en staan ook niet onder het bestuur van den wil. De idioot ziet, en hij merkt niet op, omdat hij zijn oog lijdelijk aan de lichtstralen bloot stelt, in plaats van het bepaald op eenig voorwerp te rigten. Hij baadt zich in den oceaan van het licht: dat is zijn genot van het zien! En wordt hij soms onverwacht door eenig voorwerp aangetrokken, hij heeft 't niet opgezocht; of scheen hij het ook te zoeken, hij hield 't geen oogenblik vast. — Ook het gehoor is bij alle idioten, — mij is geene uitzondering, dan de arme doofstomme bekend: — voor het muzijkale der toonen zeer gevoelig, maar ook in die zelfde evenredigheid des te minder voor hunne beteekenis. Het muzijk-instrument trekt hen met kracht aan, en kan hen zelfs in eene gevaarlijke overprikkeling brengen. Velen onthouden de wijs, die zij eene enkele maal gehoord hebben, gemakkelijk, en weten die, al is 't met onbestemde klanken, gemakkelijk terug te geven; ja! soms vinden zij die zelve op de toetsen terug, zonder toch eenig begrip van de eenvoudigste gronden der toonkunst te hebben. Onder onze idioten bezitten wij van het eerste een treffend voorbeeld in een knaapje van zeven jaren, dat overigens niet spreekt; en van het laatste in een meisje van zeventien, met zeer afwijkenden schedelvorm en dwaze manieren, maar dat toch 't geen zij hoort, ook zonder het te verstaan, dadelijk in de klanken van hare piano weder voort

brengt. *Verstaan*, dat juist is voor den idioot de pijnlijkste zaak! Aan den klank en de beteekenis der menschelijke stem te gewennen, en vooral, zelf welluidend en gearticuleerd te spreken, kost hem eindelooze moeite. — Soortgelijke afwijkingen eindelijk vindt men in gevoel, reuk en smaak, daar ook deze ongeregeld werken en niet onder het vaste bestuur van den wil staan. Bij geheele stompheid is de smaak, of waar ook deze ontbreekt, alleen de honger en het uitwendig gevoel van smart, bijna het eenige punt van aanraking met de buitenwereld.

En nu de spierbewegingen. Als de idioot daar wankelend voort strompelt of angstig voort schuift; als hem uit de hand valt, wat hij aanvat, of hij verbrijzelt, wat hij grijpen zal: 't is niet altijd, dat zijne gedachte, zijne voorstelling, zijne meening onjuist was. Zijne spieren stonden niet onder zijn bevel: want hij heeft geen' wil, of zijn wil heeft geene kracht. En van daar nu het meest gewone kenmerk, waardoor men het eigenlijke, diep gewortelde *idiotisme* onderscheidt, zelfs van de *simpelheid* of onnoozelheid, waar van wij straks spraken; een kenmerk, dat zelfs vrij ontwikkelde idioten niet ligt geheel zullen afleggen, terwijl de onnoozelen en vooral die alleen achterlijk zijn, slechts eene zekere linkschheid, langzaamheid en voorzigtigheid in hunne bewegingen overhouden. Het gebrek, dat ik bedoel, weet ik niet beter te noemen dan: *de wankeling*. 1) Het *oog* van den idioot wan-

1) Deze *wankeling* is verwant aan de „slingerende bewegingen (*balancement*);" maar toch niet het zelfde. Deze laatste ontstaan

kelt en zijne *spraak* wankelt, even als de *gang* wankelend is: want zijn wil zelf en zijne wilskracht is wankelend en onzeker. Van hier al die ongeregelde bewegingen, dat dwalen der oogen, dat afgebroken en kromme spreken.

Dit alles echter onderstelt, dat wij nog niet tot de diepste diepte van het idiotisme zijn afgedaald. Ook in die wankeling is nog eene willekeurige beweging; maar hij, die ten volle idioot is, heeft, gelijk wij reeds zeiden, volstrekt geen' wil meer, alleen onwil, kracht van tegenstand. Hij eischt niets, hij dwingt om niets; hij vertoornt zich niet of twist niet, gelijk andere kinderen. Slechts zijn *Neen!* heeft eenige kracht, omdat alle opmerkzaamheid en geregelde beweging, inspanning, en dus opoffering van hem vraagt; eene inspanning, waartoe den diepst in zich zelf verzonkene zelfs niet de hongerdood, uit eigen beweging, brengen kan.

Ouders, die dit alles leest! hebt toch een weinig meer geduld met de zoogenaamde *ondeugendheid* van uwe kinderen, die in haren diepsten grond eene groote *deugd* is, als eene neiging tot ontwikkeling, tot zelfstandigheid, tot wilskracht en eigen werkzaamheid; als het leven met één woord, dat in uw kind slechts met verstand moet geleid en gevormd, met zachten ernst aan uwen wil onderworpen, en binnen de perken van pligt en van godsvrucht terug gebragt worden.

Nadat wij het idiotisme *als toestand* hebben nage-

---

uit de behoefte aan beweging, die als een slinger aan de klok, en soms even geregeld, werkt. Wij komen er later op terug.

gaan, willen wij nog eens vlugtig de vraag opwerpen: wat het *als ziekte* eigenlijk is? En hier trof mij de beschrijving van twee geleerden, die, zonder van elkander te weten en langs geheel verschillende wegen, tot bijkans het zelfde resultaat gekomen zijn. Ik zal het in eenvoudig hollandsch, ontdaan van medische en philosophische termen, den lezer trachten mede te deelen.

Saegert, die (als een echte Duitscher) de zaak uit een hoog wijsgeerig oogpunt beschouwt, zegt ons, dat de onmiddellijke oorzaak van het idiotisme ligt in eene gebrekkige werking van het middelpunt der levensverrigtingen in den mensch: het *centraal-orgaan.* De zenuwen toch brengen ten deele de indrukken der buitenwereld tot de ziel over, ten deele werken zij voor de ziel op de buitenwereld in. Het beeld van een voorwerp op het netvlies van het oog, bij voorbeeld, deelt zich mede aan de ziel, en deze beweegt in het zelfde oogenblik de spieren der hand, om het voorwerp aan te grijpen. Deze terugwerking heeft zelfs, door instinkt, bewusteloos plaats; zoodat men in den slaap een insekt van het gezigt afweert, zonder op dat oogenblik eenige heldere voorstelling te hebben van eene vlieg of mug, die zich op onzen neus heeft gezeteld. Deze harmonie van werking en terugwerking nu is bij den idioot gestoord; de zenuwen brengen hare boodschap niet of slecht over, zoo naar binnen als naar buiten 1);

1) Ik heb den lezer niet willen vermoeijen met de philosophische beschouwingen van dezen geleerde, die ook, hoe gods-

en zelfs de idioot, die spreekt en handelt, zegt niet zelden *koud* als hij *warm* meent, of trekt de kleederen het achterste voren aan, ook als hij 't goed wil doen.

SÉGUIN, die (als Franschman meer materiëel,) uit de verschijnselen tot het eigenlijke wezen der ligchaamsziekte zoekt op te klimmen, onderscheidt het *diepe* en *oppervlakkige* idiotisme. Van het eerste zegt hij, dat het «is eene ziekelijke gesteldheid van het geheel of een gedeelte der zenuw-massas (de hersenen en het ruggenmerg);" en het oppervlakkig idiotisme «eene geheele of gedeeltelijke storing van het zenuwstelsel, dat zijne vertakkingen heeft in de weefsels, en daardoor het betrekkings-leven, de gemeenschap met de buitenwereld, daarstelt;" — zoodat het idiotisme in 't algemeen altijd eene verstoring is van het zenuwleven; waardoor de organen en vermogens niet langer onder de geregelde werking staan van den wil, en de mensch dus, aan zijn (in zeker opzigt nog minder dan dierlijk) instinkt overgegeven, als 't ware van de zedelijke wereld wordt uitgesloten.

Ik laat de juistheid van deze onderscheiding, waarvan SÉGUIN zelf verklaart, dat er menige combinatie

---

dienstig en christelijk zelfs, nog te veel de pantheïstische kleur hebben, zoo als deze door en na HEGEL te *Berlijn* mode geworden is. Bij al de gevaarlijke consequenties van de stelling, dat de mensch slechts eene verpersoonlijkte gedachte der Godheid is, een golf in den oceaan der geestenwereld: heeft echter ook deze voorstelling haar regt, en is zij een krachtig tegenwigt tegen het materialisme geweest, zoodat men niet zoo ligt meer beweren zal, dat de gedachte een natuurlijk product der hersenen en de ziel van het organisme zijn zou, even als de muzijk bij voorbeeld van het goed zaamgestelde instrument.

dier twee ziekte-toestanden plaats heeft, aan de geleerden ter beoordeeling over; en zal er alleen van zeggen, dat — naar mijn vermoeden ten minste — hij al te naauwkeurig heeft willen classificeren 1). In 't oog vallend is alleen het vroeger aangegeven onderscheid tusschen de *simpelheid* of onnoozelheid, en het eigenlijke en volledige *idiotisme*. Is bij het laatste, dat wij vooral door de gestadige *wankeling* van gang, spraak en blik hebben gekenmerkt, meer het hersenleven zelf; bij het eerste, dat zich in den schuivenden gang en wezenloozen blik uitdrukt, de gemeenschap met de buitenwereld in de zenuwtakken aangedaan? Of ligt het verschil alleen in de aandoening van *voor-* of *achterhersenen?* Ik zou 't niet durven beslissen; daar mij tijd, gelegenheid en studie ontbreekt tot zoo langdurige en herhaalde waarnemingen, als zulk eene beslissing moeten vooraf gaan, zal zij eenigzins wetenschappelijk zijn. Dit alleen wil ik er nog bijvoegen, omdat het misschien meer bevoegden op den weg helpen kan. Er is eene in het oog

1) Séguin onderscheidt van de *idiotie profonde et superficielle*, nog de *achterlijkheid* (der *enfants arrièrés*), die hij veel verder dan wij uitstrekt; de *onnoozelheid* (*imbecillité*), een gevolg van onanie, overspanning of obstructies, kwetsing enz. en dus nooit aangeboren; eindelijk de *kindschheid* (*demence*), inzonderheid die van den ouderdom. (*Idiotie des viellards.*) — Ik laat het aan de mannen der wetenschap over, de vele, ook ligchamelijke kenteekenen, die hij voor deze verdeeling opgeeft, na te gaan. Voor opvoeding en onderwijs is in het algemeen voldoende, het onderscheid op te merken, dat Sidney (bl. 5), als geheel praktisch Engelschman, opgeeft: *It has been found necessary also to note the degrees of idiotey, and to include them in the threefold division of* the idiot proper, the fool, and the simpleton, *each of wich requires a peculiar system of management.*

vallende overeenkomst tusschen de verschijnselen, vooral van het eigenlijke idiotisme, en de dronkenschap. Ook de dronkaard, die gisteren nog regt op en nog regt uit ging, met een' vasten blik op zijn werk zag, met heldere stem de woorden vol uit sprak, en hand en voet bestuurde naar zijnen wil, hij wankelt nu in zijnen gang, in zijnen blik, in zijne spraak, verbrijzelt wat hij wil aangrijpen en struikelt over 't geen hij wil vermijden. Kent men dus de voorbijgaande uitwerking van den alcohol op het hersenleven, dan zal men daaruit misschien met meer juistheid tot den aard en de bron van het meest eigenlijke idiotisme kunnen besluiten.

De bijzondere kenteekenen, die wij tot nog toe hebben opgegeven, moeten altijd in hun geheel en hunnen zamenhang genomen worden, om den eigenlijken graad der kwaal te bepalen. Zoo zijn er, die tamelijk vlug zijn in het loopen, — eerste *turners* zelfs, zoo als de Duitschers zeggen; — anderen, die veel en gemakkelijk spreken; en in wie toch niet meerdere vermogens of ontwikkeling gezien wordt, dan in die genen, die in beide opzigten verre bij hen achterstaan. Ik ken bij voorbeeld twee zusters, aankomende meisjes, die altijd te zamen zijn, wier verregaand idiotisme uit de eigen bron is opgeweld en beiden aangeboren, en waarvan de eene vrij vlot maar zonder zamenhang spreekt, de andere geheel en al stom is, zonder dat in hare handelingen de eerste boven de laatste vóór heeft. Even zoo is het instinkt van nabootsing geen maatstaf voor de

diepte van het idiotisme; ofschoon, gelijk wij later zien zullen, eene onmisbare voorwaarde voor de ontwikkeling. Bij sommigen wordt het met de grootste moeite opgewekt, maar maakt men dan ook groote vorderingen; terwijl het bij anderen in eene sterke mate aanwezig is, maar ook geheel aapachtig blijft. Later zullen wij nog eens terugkomen op een viertal uit het zelfde gezin, waarin dit reeds uit den schedelvorm zich verklaren laat.

Over nog vele andere eigenheden en wijzigingen, zal ik hier zwijgen. Dit alleen nog. Wanneer de idioot walgelijk is en afzigtelijk, onzedelijk en schaamteloos; wanneer hij soms zelfs een boosaardig en gevaarlijk wezen wordt; dan is hij dit grootendeels door mishandeling, bespotting en verwaarloozing. Van nature was hij alleen een hulpeloos wezen, dat naar de hand wachtte, en helaas! meestal te vergeefs wachtte, die hem zou worden toegestoken, om hem tot het menschelijke op te beuren. Mogt het mededoogen, door de oppervlakkige beschrijving van zoo diepe ellende opgewekt, velen het oog naar deze ongelukkigen doen neder slaan; opdat zij, in het gevoel van hunne eigene voorregten, die wij hier door het gemis eerst regt leeren waarderen, onder en van de ongelukkigen idioten ons helpen redden, wat nog te redden is.

HOOFDSTUK V.

NATUURLIJKE KRANKZINNIGHEID

OF

IDIOTISME VAN OVERPRIKKELING.

Wij hebben eindelijk over eene bijzondere soort van idioten te spreken, die, nog minder dan de vorige, regt bekend zijn en begrepen worden; die ook doorgaande niet eens idioten worden genoemd, ofschoon zij, even als de anderen, geheel *op zich zelven*, in hunne eigene wereld, althans zonder geregeld verband met de buitenwereld, leven. Hun getal is veel kleiner, dan dat der genen, van wie wij reeds spraken. Van ruim een honderdtal, waarover zich mijne waarnemingen uitstrekten, vond ik er slechts vier, die de zuivere en echte type aanboden; schoon in meer anderen eenige verschijnselen of afwijkende vormen er van te vinden waren. Dit viertal (niet die anderen) zijn juist allen jongens, gelijk ook in de verslagen uit het buitenland dit een doorgaande regel schijnt te wezen; ofschoon ik mij niet herinner, het ergens opgemerkt of de redenen er van wetenschappelijk nagespoord te hebben gevonden.

Maar weder moeten wij van eene naauwkeurige bepaling der zaak uitgaan. In 't algemeen weet ieder,

wat krankzinnigheid is, ofschoon 't nog op verre na niet zoo gemakkelijk valt, haar met juistheid te beschrijven. Wat mij betreft, ik versta door *krankzinnigheid*, — gelijk ook de naam aanduidt, — eene KRANKHEID, een' voortdurend of tijdelijk ziekelijken toestand *van den inwendigen* ZIN, in onderscheiding van de uitwendige zintuigen; eene kranke waarneming dus of beoordeeling van wat in de wereld, of ook in ons eigen ligchaam, tot de kennis der ziel komt; waardoor deze de verbeelding en waarneming met elkander verwart, of zelfs de eerste geheel in de plaats der laatste schijnt te treden. Want al de oordeelen en besluiten van den krankzinnige zouden in den regel juist zijn, wanneer de waarnemingen en opmerkingen, — soms ook de herinnering, of de uitspraken van het zelfbewustzijn, — juist waren, waarop hij die oordeelen en besluiten meende te moeten bouwen. Hierdoor is de krankzinnigheid van *stompzinnigheid* en *onzinnigheid*, ook van het stompzinnig *idiotisme*, scherp genoeg onderscheiden. Wanneer de valsche voorstellingen een' bepaalden vorm hebben aangenomen, kan men ze *waanzin* noemen; en wanneer deze zich, bij overigens gezond denkvermogen, op één punt rigten: *bepaalden waanzin* of *monomanie*; terwijl eene geheele en gestadig afwisselende verwarring van voorstellingen, de eigenlijke *gekheid* of gekzinnigheid te weeg brengt 1).

---

1) Ik heb het gewaagd, naar eigen omgang en opmerking, vooral bij mijne bijna driejarige dienst in ons krankzinnig-gesticht, eene populaire verdeeling te geven, in ons taalgebruik gegrond, maar die ik daarom nog niet als volkomen afgerond, als wetenschappelijk volledig en naauwkeurig, op alle punten zou

Zulk eene eigenlijke krankzinnigheid nu, (als *ziekte* en niet als *kwaal*,) en met name de *bepaalde waanzin*, overkomt den mensch nooit vóór de jaren der manbaarheid. Dikwijls had ik dit opgemerkt, maar durf het nu te meer verzekeren, nadat SÉGUIN mij geleerd heeft, dat een enkel voorbeeld van vroegtijdige krankzinnigheid tevens een treurig voorbeeld was van ontijdige ontwikkeling der zinnelijke hartstogten. Den zamenhang tusschen de rijpheid van het menschelijke ligchaam en des zelfs vatbaarheid voor voortplanting aan de eene zijde, en aan de andere de treurigste van alle kwalen, daar zij den geest zelven aantast, — laat ik weder aan des bevoegden over. Wij blijven bij de daadzaak. Het kind zal zich hevig vertoornen, het zal schrikken, jaloersch zijn of smart lijden; krank zal het er misschien van worden, maar krankzinnig niet.

Toch zijn er onder de kinderen enkele, die naar den gewonen maatstaf tot de klasse der krankzinnigen behooren; maar hunne krankzinnigheid is geen waanzin, zoodat zij zich iets zouden inbeelden, dat niet bestaat; veel minder is het monomanie, of krankzinnigheid op een enkel punt, waarbij op alle andere het verstand ongestoord blijft in zijne werking, en soms zelfs eene vrij hooge mate van ontwikkeling bereikt heeft of nog bereikt. Waar men deze en dergelijke treurige voorbeelden aantreft, — en helaas!

---

willen verdedigen. De gewone lezer kan hiermede vergelijken Dr. J. N. RAMAER, *Een woord aan niet-geneeskundigen over krankzinnigheid en krankzinnigen-behandeling*. Te *Rotterdam*, bij H. A. KRAMERS, 1846.

men treft ze maar al te vele aan : — daar is een langdurige toestand van geregelde werking der verstandelijke vermogens, (van *gezonden zin*,) de krankzinnigheid vooraf gegaan.

De verschijnselen zijn in het krankzinnige kind van een' anderen aard. Zij komen meer over een met hetgeen men eigenlijk *gek*, en vooral *stapelgek* noemt. Gelijk dezen, zoo zijn ook de overprikkelde idioten, — dat is zij, bij wie de krankzinnigheid zuiver natuurlijk, ligchamelijk aangeboren of aangegroeid is, — geene zwijgers. Eén voorbeeld daarvan ken ik slechts, en wel onder onze leerlingen, dat allerzonderlingst is. 't Is een lief knaapje, dat, door eene onbekende oorzaak (hersen-ontsteking?) in zijn derde levensjaar plotseling als van zekere hondsdolheid overvallen, jaren lang geheel wild was, dit met bijten, slaan en scheuren toonde, en de aangeleerde spraak weder geheel verloor. Nu is 't reeds merkelijk bedaard en kennelijk, en toont alleen nog, wanneer men 't aan zich zelf overlaat, het bruisen der levenskracht in een onbesuisd op- en nedervliegen, of in 't krommen en wringen der vingers voor de oogen: iets, dat ik nog nergens opgemerkt en verklaard vond, schoon ik het ook in een' anderen krankzinnigen knaap opmerkte 1). Dit knaapje nu, hoe veel verstandiger, ja! geestig zelfs het er thans uitziet, was nog met de meest mogelijke volharding niet tot spreken te brengen, een zeer

---

1) Staat dit verwringen der vingers vóór de oogen, ook in verband met het doorgaans doodelijk verschijnsel in zenuw- en hersenziekten, dat men onder het volk *pluizen* en *vliegen vangen* noemt?

enkel woord uitgezonderd, dat hem met tusschenpoos van eenige weken of maanden als onwillekeurig schijnt te ontvallen en dan ook zuiver wordt uitgesproken. Is van dezen vreemden toestand altijd nog zekere angst of spanning der overprikkelde zenuwen en hersenen, de oorzaak? Ik zou het vermoeden, en kom later nog wel eens op dezen belangrijken kleinen leerling terug.

Maar over 't algemeen, zóo als ik zeide, behooren onze natuurlijke krankzinnigen niet tot de zwijgers; zij spreken afgebroken en rad, dikwijls het zelfde woord of met verdubbeling van eene syllabe; zij rammelen met één woord. Zij hebben echter met die over elkander heen geworpen brokstukken van woorden en zinnen hunne bedoeling; maar die 't allermoeijelijkst is, na te gaan, en nog moeijelijker, den draad daar van vast te houden. Hunne betrekking tot de buitenwereld is altijd eene zekere koortsachtige spanning, die hen ook niet zelden, in tegenstelling van onze gewone idioten, in hevigen hartstogt doet ontsteken; dan vooral, wanneer zij in hunne wilde vrijheidszucht worden gestoord, maar dan ook kort en voorbijgaande. Te regt heeft men hierbij opgemerkt, dat de zucht tot vernielen bij den idioot meer tegen zaken woedt, dan tegen menschen. Zoo lang men die rustelooze levenskracht geene andere baan weet te openen, is het scheuren en verbrijzelen hun eene zekere natuurlijke behoefte; maar zij zullen 't daarbij zelfs zorgvuldig vermijden, om een ander te beleedigen, en doen zij dit, dan is 't meestal zonder opzet.

't Is niet te verwonderen, dat deze staat van overprikkeling zich ook uitwendig anders vertoont, dan

die van verstomping. In den gang van deze soort is ook wel geene vastheid, maar wordt die daarentegen door vlugheid vergoed; zoodat ze, gelijk zoo menig onbesuisde knaap, zelden vallen of zich bezeeren. Van hunne spraak hebben wij reeds gezegd, dat die altijd gebrekkig is; alleen echter door overhaasting, die hen de kortste en gemakkelijkste klanken doet kiezen, de meeste woorden tot ééne lettergreep terug brengen, andere geheel over slaan. Hun blik eindelijk is, in plaats van dof en zwervend, veel eer star en schier, plotseling overvliegend van het eene op het andere voorwerp; terwijl hun oog, even als dat van de meeste krankzinnigen, den vasten blik van den verstandige niet kan verdragen.

Wat nu ook de oorzaak zij van deze verschijnselen en de zetel dezer krankheid; 1) of ze aangeboren is of gevolg van een toeval in de eerste kinderjaren; hoogst belangrijk is deze soort van idioten, omdat men van hen ten minste niet zeggen kan: «Zij hebben geene vermogens!" ofschoon ons dit niet verleiden moet tot de voorstelling, als of zij zoo veel gemakkelijker zouden te behandelen zijn, of ook wel met andere kinderen gelijk kunnen worden opgevoed; maar over behandeling en genezing, is 't hier de plaats nog niet om te spreken.

---

1) Séguin (pag. 94) vond ze bijna altijd gepaard met een waterhoofd (*hydrocephalie, au moindre degré*) of met aandoening der zenuwtakken (*incapacité des appareils sensoriels*), dus nimmer met het diepste idiotisme. „Dit," zegt hij: „ontaardt nooit in eigenlijke krankzinnigheid. Niemand is voor die kwaal meer beveiligd, dan juist de idioot."

HOOFDSTUK VI.

OORZAKEN VAN HET IDIOTISME.

Is het den mensch eigen, de oorzaken der dingen te zoeken, nergens is dit doorgaans moeijelijker, dan bij kwalen en ziekten. Wij ondervinden dit allen bij menige zelfs kleinere ongesteldheid, hoe veel te meer bij eene kwaal, die tot in de diepten van het ziele-leven doordringt, en reeds in de eerste kinderjaren, ja! in of vóór de geboorte haren oorsprong heeft. Zoo ergens, dan moet hier de zaak niet *à priori* uit opgevatte denkbeelden of onderstellingen, maar op het veld der ervaring met bedachtzaamheid worden nagespoord, en na iederen voetstap de grond beproefd, eer men verder voort ga.

In 't algemeen houd ik voor aangenomen, dat een bepaalde en kenbare ziektevorm ook een' bepaalden zetel, en in den regel, ofschoon misschien niet altijd, eene gelijksoortige oorzaak heeft. Maar het idiotisme in den ruimsten zin, waarin wij 't hier bezigen, vertoont ons eene verzameling van ziektevormen; even als of men tot ééne klasse alle ziekten brengen wilde, die in het oog, in de beenen of in eenig

ander lid huizen. In 't algemeen is altijd de geregelde werking van het hersenleven, en dus ook van den wil, belemmerd of verward. De oorzaken hier van kunnen echter zeer onderscheiden zijn. De overige ziekelijke verschijnselen, die wij bij den idioot opmerken, kunnen oorzaak zijn of gevolg; en dit te bepalen, is dikwijls uiterst moeijelijk. Daarom heb ik mij zoo stout tegen het gevoelen van den anders wel bevoegden GUGGENBÜHL verklaard, die alles *cretinisme* noemt, wat met eene zigtbare ontaarding aan de edelste ligchaamsdeelen gepaard gaat, en alleen zuiver *idiotisme* erkent, waar geene zigtbare verstoring der gezondheid is op te merken. Ik zou kunnen aanwijzen, dat velen, die naar zijne *diagnose* cretinen moesten zijn, enkel door eenen val op het hoofd of ander soortgelijk onheil, in dien toestand zijn gekomen; terwijl bij gezonde idioten toch altijd de organen van het zieleleven, en dus zekere ligchaamsdeelen, ziekelijk aangedaan, gebrekkig of verkeerd ontwikkeld zijn.

Verder zeide ik vroeger reeds, dat, naar mijne waarneming althans, het idiotisme in ons land niet aan sommige streken of plaatsen, of andere levensvoorwaarden eigen is; ofschoon er zijn mogen, die er min gunstig op werken. Hoe vele idioten toch, zou men *à priori* meenen te zullen aantreffen in de dompige, vunzige, digt op een gestapelde verblijven der achterbuurt van onze groote steden; dáár vooral, waar het ellendig ras der bedelaars huist, slecht gevoed en slecht gekleed, naar ligchaam en ziel onrein en ontaard, terwijl die ontaarding vaak van

geslacht tot geslacht wordt voort geplant! En toch, men vindt ze even zeer, en hoogst waarschijnlijk ook even veel in de heldere en ruime woning der aanzienlijken, of onder de kinderen van gezonde en sterke landlieden. Het eenige verschil is, dat, — even als bij klier- en engelsche ziekten, scorbut, tering en andere landkwalen, — bij de ellende der kwaal zich nog de ellende van den toestand voegt, en de verkeerde opvoeding of liever het dierlijk opgroeijen nog verder ontaarden doet, wat in beginsel reeds ontaard was. Den idioot van aanzienlijken stand ziet gij met zijn' gouverneur wandelen, net gekleed en vrij goed gemanierd, terwijl het bedelaars-kind zich in het slijk wentelt of eene kostwinning van zijn' ellendigen toestand maakt; maar beiden zijn en blijven zij idioten. Uit mijne beperkte waarnemingen zou ik bijkans tot het besluit komen, dat men het idiotisme het meest in den hoogsten en laagsten stand der maatschappij vindt; de vraag is echter wel eens bij mij opgerezen, of het niet juist in de middelklasse het zorgvuldigst verborgen wordt, of wel, door eene matige en gezonde levenswijze, en liefderijke, godvruchtige opvoeding, dragelijker en minder aanstootelijk voor anderen gemaakt?

Als algemeene oorzaak heeft men ook nog wel het scrophuleuse of klierachtige van het gestel willen aangeven; maar wanneer wij nagaan, hoe vele idioten daar van geheel vrij zijn, terwijl duizenden andere kinderen er aan lijden; ja! dat bepaaldelijk de engelsche ziekte, ook bij geheele verzwakking of misvorming van het beengestel, doorgaans de hersenen en

vermogens geheel ongestoord laat, — dan steunt ook dit denkbeeld niet op daadzaken.

Bij gemis van ééne algemeene oorzaak, komen wij tot de bijzondere; en zonder die alle te kunnen opgeven, meen ik ze toch gemakkelijk tot drie hoofdsoorten te kunnen brengen: overerving, misgeboorte en latere storing van het hersen- en zenuwleven.

Met *overerving* bedoel ik niet, dat uit idioten idioten worden geboren. De gevallen zijn gelukkig zeldzaam, waarbij men dit zou kunnen nagaan. In het algemeen zijn ook de menschelijke geestvermogens geene verzekerde erfenis. En ofschoon sommige familiën door eenvoudigheid of scherpzinnigheid, door hartstogtelijkheid of zwaarmoedigheid, (die soms tot krankzinnigheid leiden kan,) een zeker familie-karakter vormen, waarvan hare meeste leden de grondtrekken dragen; zoo dra dit karakter eene bepaalde ziekelijke afwijking wordt, plant deze zich in den regel niet voort; of streeft ten minste de natuur er altoos naar, om tot den gezonden toestand, het oorspronkelijke beeld van den mensch, terug te keeren; terwijl zelfs, waar men stellig overerving wachten zou, soms juist het tegendeel wordt opgemerkt. Zoo ken ik niet alleen, gelijk ieder ze kent, geleerden, die eenvoudige ouders of onnoozele kinderen hebben; maar eene vrouw, die volslagen krankzinnig is, en toch ieder jaar een kind van gezonde zinnen voort brengt. Zelfs onder de cretinen, die van deze overerving nog de meeste voorbeelden aanbieden, ziet men vaak gezonde en krachtvolle zonen opwassen aan den schoot van eene onnoozele

moeder met een afzigtelijk kropgezwel; terwijl daarentegen menige gezonde vrouw, verplaatst in eene luchtstreek of woning, met deze treurige kwaal besmet, bij iedere dragt al meer van het ingezogen gift aan hare kinderen overdoet. Over 't algemeen schijnt de gesteldheid van den vader hier den meesten invloed te hebben. Somtijds ook, even als bij de gelijkenis der gelaatstrekken, merkt men de vreemde bijzonderheid op, dat de overerving een geslacht overspringt en dus eerst in de kleinkinderen zigtbaar wordt. Met dat al komt het mij ontwijfelbaar voor, — indien men met menschen zulk eene sterke proefneming maken kon! — dat een gezin van louter idioten of cretinen, naar eene gezonde landstreek of in gunstiger omstandigheden verplaatst, reeds in het derde geslacht zich geheel zou veredeld hebben en weder tot het gewoon menschelijke zijn terug gekeerd.

Nog eene bijzonderheid moet ik hier opmerken. Het schijnt, dat soms eene te naauwe verbindtenis in de zelfde familie, en vooral de herhaling van dergelijke familie-huwelijken tot deze en andere verbasteringen aanleiding geven kan. Één voorbeeld althans moet er bestaan, dat een huwelijk al te na in den bloede, op zeker Hollandsch dorp, na en tusschen enkele gezonde kinderen, een tiental idioten, — of zoo men wil, cretinen — heeft voort gebragt.

Maar ik had eigenlijk met overerving nog iets anders op het oog. Daar zijn sommige ziekelijke toestanden, zedelijke en natuurlijke ontaardingen van den mensch, die zoo diep ingrijpen, dat ze zelfs de vrucht in den moederschoot doen ontaarden. Het sterkste

voorbeeld hier van, zien wij in de gevolgen van *dronkenschap* en *wellust.*

Met de laatste bedoel ik hier inzonderheid, als die het gemakkelijkst is na te gaan, de vreeselijke *syphilis*, die afzigtelijke pestziekte, die in den regel alleen het wangedrag aankleeft, maar ook wel eens de onschuldige vrouw en kinderen besmet of door den zuigeling aan de vreemde min wordt afgezogen. Onder een honderdtal idioten zijn mij vier voorbeelden hier van bekend geworden, (zonderling! allen meisjes,) terwijl waarschijnlijk nog andere door schaamte zijn bedekt. Bij twee van dezen was de uitwerking der smetstof vallende ziekte en geheele verwarring van denkvermogen, terwijl het ligchaam kloek en gezond opgroeide. Een derde werd bij het opwassen het hoofd als doorknaagd, en daardoor ook verstand en gehoor beide, vooral in hevige vlagen, belemmerd. Een vierde eindelijk is het toonbeeld van geheele ziekelijkheid, die een' vroegtijdigen dood schijnt te voorspellen.

Indien iets het diep treurige van zulke voorbeelden evenaart, dan zijn het de kinderen van den dronkaard. Zoo ken ik een talrijk gezin, waarvan alle kinderen òf door misvormde gestalte, òf door aanleg tot hartstogtelijke krankzinnigheid, de zonde eens ongelukkigen vaders boeten. En in het eerste Verslag van een der Duitsche gestichten, (*Hubertus-burg*,) vond ik onder anderen ook het navolgende berigt: «Een knaapje van twaalf jaren, bij ons opgenomen, had eenen vader, die door den drank ligchamelijk en zedelijk was verpest. Het kind zelf is, in zijn uiterlijk voorkomen, geheel en al

het beeld van een' overgegeven' dronkaard. De ontstoken oogen, de dikke neus, de opgezwollen bovenlip, de verdraaide gelaatstrekken, de tuimelende gang, de dwaze lach, afgewisseld door vlagen van woedenden toorn en onverstaanbaar uitgestooten klanken: dat is nog alles niet! Het gezigt is ook belemmerd door vlekken op het hoornvlies, het oor meer dan hardhoorend, reuk en smaak bijna niet merkbaar, het dierlijke gevoel zelfs verstompt. Het geheele gestel eindelijk is van klierziekte doorkankerd; en wanneer de arme knaap nog een enkel verstaanbaar woord spreken wil, kan de zwaar opgezwollen tong het niet anders dan stamelend uitbrengen."

Maar genoeg reeds van de ontzettende voorbeelden, hoe nog, naar den geheimzinnigen gang der goddelijke geregtigheid, soms *de zonde der vaderen wordt bezocht in de kinderen.* Mogt iemand, bij het lezen dezer bladzijden, het gewisse niet rustig en niet rein wezen, o! dat ze hem afschrikken van de zonde; en zoo hij eigen ligchaam en ziel niet langer ontziet, hij zich ten minste ontferme over het eindelooze lijden van onschuldige kinderen!

Eene andere overerving eindelijk is het gevolg van eene tijdelijke ontstemming of plotselingen schok in de gezondheid der moeder, gedurende de zwangerschap. Menige vrouw, wier kind ik onderzocht of in onze stichting opnam, wist te verhalen van een' hevigen schrik of diepe zwaarmoedigheid; terwijl het verschrikte en schichtige, of diep sombere gelaat van den ongelukkigen kleine haar verhaal scheen te bevestigen. En hoe veel schuilt er bovendien in de ge-

heimen van het huiselijke leven, dat men niet verhalen kan of niet verhalen wil? Of echter juist de aangegeven oorzaak, — naar het algemeene volksbegrip, bijna altijd een schrik, — in ieder geval de ware is, wie zal 't uitmaken? Zeker is het, dat gezondheid zoo wel als gemoedskalmte hoogst weldadig zijn voor het kind, dat de moeder onder het harte draagt. Zoo van het tegenovergestelde nog een bewijs noodig ware, wij zouden u het levend beeld der *cholera* kunnen toonen, door eene vrouw, die uit een der hevigste aanvallen van deze ziekte gered werd, («met hevige middelen," zoo als zij zegt,) ter wereld gebragt. En toch, ook dit kind, — onder al het slingeren en rekken der slappe leden, noodigt zij ons met den lach der eerste levensvreugde, om de hand tot hare redding uit te steken.

Als eene tweede oorzaak noemde ik *misgeboorte*, waarbij eene algemeene wanstaltigheid, of ook alleen misvorming van den schedel, het idiotisme aanduidt en verzelt, en het helaas! dikwijls ongeneeslijk maakt. Onze plaat stelt eenige der treurigste voorbeelden voor oogen, bij wie ook den moedigsten menschenvriend de handen in den schoot zinken en der oogen een traan ontspringt. Zonderling is 't hierbij, dat sommige vrouwen, die zelve gezond zijn en wel gemaakt, zekere voorbeschiktheid schijnen te hebben, om misgeboorten ter wereld te brengen. Meest bekend is die van den zoogenaamden *hazenlip*, die soms in een talrijk gezin aan onderscheidene kinderen eigen is, terwijl weder andere er geheel van

vrij blijven. Over 't algemeen staat deze niet in verband met verstandelijken aanleg en ontwikkeling. Één voorbeeld is er echter in den kring mijner waarnemingen, waarbij dit anders is. Niet alleen zijn bij dit knaapje, behalve de lip, ook de tanden en het verhemelte als van een gekloofd, maar zelfs de oogen zijn zoo misvormd, dat de pupil van het eene zeker vier maal zoo groot als van het andere is, schoon hij door beide zien kan. Dat ook de hersenen hieronder hebben geleden, bewijst zijne verregaande en aan idiotisme grenzende achterlijkheid.

Ook tot andere misgeboorten, om nu van de cretins niet weder te spreken, merkt men bij sommige moeders 1) die zelfde voorbeschiktheid op. Hoogst merkwaardig is dit in een gewoon en gezond paar menschen uit den minderen stand, die bij afwisseling twee gezonde kinderen, en vier, die in den ergsten graad idioot zijn, hebben voort gebragt. Dit viertal vormt, ook op het grondgebied van het idiotisme, eene zeldzame afwijking, door hunne opmerkelijke overhelling tot den aapvorm. Gewone geneeskundigen niet alleen, maar ook inspecteurs van krankzinnig-huizen en bestuurders van idioten-gestichten verklaarden ons, de *microcephalie*, (kleinheid van het hoofd,) nooit in die mate, bij overigens gezonde en voor eenige ontwikkeling vatbare kinderen, gezien te hebben. De genoemde overhelling toch is, van nabij

---

1) Wij spreken enkel van *moeders*. Een naauwkeuriger onderzoek in het oosten, waar de veelwijverij nog algemeen is, zou ons misschien kunnen zeggen, of de oorzaak ook bij den vader schuilen kan.

beschouwd, alleen in den schedel gezeteld; terwijl de eenigzins gekromde en voorover gebogene leden meer het gevolg schijnen van vroegere verwaarloozing. Maar die schedel, bij allen als uit het zelfde model gegoten en ook op onze plaat weder gegeven, drukt geheel de natuurlijke armoede der voorhersenen uit, terwijl ook voor de overige bijzonder weinig plaats overblijft. Daar nu toch het gelaat zich in den gewonen vorm, zoo veel mogelijk, ontwikkeld heeft, is het voorhoofd bijna horizontaal geworden en schijnen de wangbeenderen sterk vooruit te komen. Ook de verstandelijke aanleg beantwoordt aan hun voorkomen. Het instinkt van nabootsing is in deze kinderen vrij sterk; de bewegingen wel slecht bestuurd, maar anders vlug en vrolijk; de gevoeligheid voor muzijk zelfs overdreven en stuipachtig; maar de spraak bestaat in uitgestootene woorden of klanken, terwijl het eigen oordeel uiterst gering is. En toch leveren zij, — gelijk ik vroeger zeide, — ons reeds nu het bewijs, hoe de mensch, ook in zijne geheele misvorming, altoos mensch blijft. Éene bijzonderheid voeg ik hier nog bij: dat namelijk, naar de getuigenis der moeder, juist van deze kinderen en van deze alleen, bij de geboorte, zoo als men zegt, de hersenen reeds gesloten waren.

Ook andere schedelvormen hebben wij, — zonder daarom juist altijd portretten te leveren, veel min namen te noemen, — den lezer willen voor oogen stellen. Wij hadden er nog menigen afwijkenden vorm kunnen bijvoegen, niet uit den vreemde en allerminst overdreven: zoo min de hoog opgedre-

vene, als de breed uitgezette of vierkante, of ook de op het gelaat als ingedrukte schedel. 1) Zouden voor zulke misvormingen ook tweelingen, meer dan andere kinderen, vatbaar zijn? Althans, onder ons klein getal zijn er twee, uit verschillende gezinnen. Maar bij deze en andere schedelvormen, moet men nooit vergeten, dat alleen sterke afwijkingen een *blijk*, en dan nog niet eens de *maat* van het idiotisme aanbieden; daar men eigenlijk den vorm der binnenholte zou moeten kennen, waaraan de uitwendige welving niet altijd beantwoordt. Gelijk er voorbeelden bestaan van uitstekende vermogens in een klein of laag afloopend, maar dan ook fijn gevormd hoofd; zoo vindt men enkele geboren idioten, die door een' schoon gewelfden schedel het scherpstziend oog zouden bedriegen. Voor zoo verre men eenig gevolg uit deze vormen wil en kan trekken, moet men

---

1) Eene volmaakte schedelmeting is een nog onopgelost mathematisch en physiologisch vraagstuk. Het is goed, maar gansch niet voldoende, dat men den omtrek meet, de longitudinaal-lijn, den afstand van neuswortel en haren, enz.; — en dat men dit (naar de nieuwste uitvinding) doe met een omloopend cylindertje, aan een handvat bevestigd. Bovendien moet men de verhouding met het ligchaam kennen, waartoe CARUS ieder mensch eene eigene maat geeft, aan de ruggestreng ontleend. Maar hoe dan nog alle verschillende conische of hoekige vormen, en de verhouding der deelen van den schedel onderling, onder den maatstok gebragt? — Bij deze bijkans onoverkomelijke zwarigheid, vond ik in het eerste Jaarberigt van 't gesticht *Ecksberg*, de, voor populair gebruik niet onaardige onderscheiding: *Flachkopf*, *Spitzkopf*, *Schmalkopf*, *Schiefkopf*, *Dickkopf*, *Wasserkopf*, *Zwergkopf*, (*Hirnarmuth*,) *Normale Schädelbildung*. — Naar deze of dergelijke verdeeling zou men, door tal van waarnemingen, de eigenschappen kunnen nagaan, aan bepaalde schedelvormen doorgaans eigen.

ook niet enkel de grootte, maar vooral de fijnere welving van den bovenschedel; en niet alleen de laagte, maar ook de meerdere of mindere breedte van het voorhoofd in aanmerking nemen 1).

---

1) Wanneer een zoo bevoegd beoordeelaar, als mijn leermeester J. VAN DER HOEVEN, zegt, dat „van de werking der zielsvermogens, in betrekking met het organisme der hersenen, nog niets met zekerheid bekend is (*Alb. d. N.*);" zal niemand zich verwonderen over de oppervlakkigheid en algemeenheid van mijne mededeelingen op dit punt. Ik heb alleen willen opmerkzaam maken op de *Idioten-school*, als de geschiktste plaats voor eene reeks van waarnemingen (bij het leven en na den dood), die misschien de wetenschap eene schrede verder brengen zullen. Men zie daarbij slechts niet enkel op den *toestand*, maar ook en niet het minst op de *geschiedenis* van den patient. De geboren idioot heeft het meest een' afwijkenden schedelvorm; bij alle anderen moeten wij van de vooronderstelling uitgaan, dat zij met een gewoon hoofd geboren zijn, maar op het tijdstip der ziekte stilstand of misvorming is begonnen. Daardoor spreekt een betere, zelfs uitstekende aanleg, en een ziekelijke toestand, soms beide in den zelfden schedelvorm. Schoon reeds lang GALL heeft uitgedroomd, verdient toch, — bij de gevolgtrekkingen, die men uit deze vormen maken wil, — de schedelleer van C. G. CARUS (*Grundzüge einer neuen und Wissenschaftlich begründeten Cranioscopie;* en *Symbolik der Menschlichen Gestalt. Ein Handbuch zur Menschenkentniss;*) bijzondere opmerking. Hij meent, dat de drie voorname vermogens der ziel, in verband staan met de drie hoofdafdeelingen der hersenen. Het voorste en bovenste gedeelte (de groote *halfronden*), met het *verstand;* het middendeel, dat daardoor bedekt wordt (de *viervoudige ligchamen* enz.), met het *gevoel;* het achterste gedeelte (de *kleine hersenen* en 't *verlengde merg*), met den wil en de vrijwillige spierbeweging; terwijl de breede uitzetting van elk dezer deelen, (en dus van den schedel, in zoo verre hij daaraan beantwoordt,) ook de ontwikkeling en onderscheiding, — bij het verstand b v. het uit een houden en beoordeelen van denkbeelden, — aanduidt. Hierbij houde men echter in 't oog, dat de vorm van middel- en achterhoofd meest aangeboren is, terwijl, zoo als wij later zien zullen, het voorhoofd meer van groei en ontwikkeling afhangt; om de natuurlijke reden, dat de *halfronden* (zetel van het redelijk denken) de overige hersenmassa, bij het opgroeijen,

Het is bekend, dat onder cretinen in dit opzigt beide uitersten, de onmatig kleine en bijzonder groote schedel, even zeer voorkomen. Van den laatsten zijn enkele afzigtelijke voorbeelden onder onze idioten,

---

bijna geheel bedekken. Ook aan de *hersenschors* is van ouds her groote invloed toegeschreven, inzonderheid op het geheugen of de terugroepende verbeeldingskracht, waarom dit bij beroerte (uitstorting van vocht in de hersenen) dikwijls zoo plotseling wordt verstoord, dat men, zonder krenking van het verstand, zelfs zijne moederspraak voor een goed deel vergeten kan.

Séguin, die hier zeer uitvoerig is, en voor den geleerde eenen schat van opmerkingen mede deelt, komt tot de slotsom, dat men naar den schedelvorm het idiotisme niet vooraf bepalen kan (bl. 133). De ligtere graad dezer kwaal (*idiotie superficielle*) ligt, volgens hem in de *appareils nerveux, qui se ramifient dans les tissus et president a la vie de relation;* alleen de zwaardere (*idiotie profonde*) is eene *affection chronique de tout ou partie des masses nerveuses;* (bl. 107) — zoodat alleen de laatste op den schedelvorm een' beslissenden invloed heeft, dien hij aldus beschrijft (bl. 103): *Quand le crâne de l' idiot n' accuse pas les formes de l' hydrocephalie, il est manifestement déprimé: tantôt au-dessus de l' arcade surciliaire, avec saillie prononcée des arcades temporales, et il se joint quelque fois à cette dépression de la base antérieure du crâne une saillie éminente des bosses frontales; tantôt la dépression, au lieu d' être sensible à la base, rétrécit les tempes, qui s' en vont alors fuyant; tantôt le cervelet est comme aplati : alors la partie superieure de l' occiput, la suture lambdoïde et la partie posterieure des pariétaux, ne presentent aucune rondeur; tantôt, enfin, le crâne est presque uniformément rêtréci, à partir de sa base, et se termine en cône comme un pain de sucre, incliné d' avant en arrière. Mais toujours la circonférence de la tête est au dessous de la moyenne.* Nog verdient opmerking, dat hij, bij diep idiotisme in een wèl en zelfs schoon gevormd hoofd (*crane du plus haut style*), het eenig kenmerk der kwaal vond in de *longue saillie anguleuse, que forme l' arcade temporale, en se prolongeant fort loin vers la région moyenne et postérieure des pariétaux.* (Bl. 108 verv.)

Eindelijk komt hier nog in aanmerking de *gelaatshoek* of „hoek van camper," ook op onze plaat afgebeeld, en waar van wij later spreken zullen.

het zij door een' onnatuurlijken groei van het hoofd, of door uitstorting van water in de hersenholte, waarbij het nog weeke beengestel zich onnatuurlijk uitzet. De meeste dezer kinderen sterven een' vroegtijdigen dood. Eén echter is mij bekend, bij wie de onmatige groei (*hypertrophie*) van het hoofd niet zoo in 't oog vallend zijn zou, wanneer zij niet, op zeventienjarigen ouderdom, nog eerst de grootte van een driejarig kind bereikt had, zonder eigenlijk misvormd te zijn; gelijk de meeste dwergen een groot hoofd hebben of vertoonen. Een ander leeft voort, zonder ooit het hoofd (een eigenlijk waterhoofd,) te kunnen opbeuren; een derde draagt het nog met moeite op het misgroeide en zwakke ligchaam. De laatste, nu ruim dertig jaren, schijnt thans in het tijdperk van zijnen ouderdom. Van zijne groote en breede trekken, door zijne kleine gestalte nog monsterachtiger, is de onnoozele lach bijna geheel geweken, om voor den somberen weêrzin van een' ouden cretin plaats te maken. Maar de tweede vooral van dit drietal schijnt bijna letterlijk een levend hoofd, waar de andere leden later zijn aangegroeid. Hij is zeventien jaren oud, maar staat intellectueel vrij wat hooger dan de twee anderen.

Eindelijk nog, — schoon ik vrees, den lezer door zoo veel afzigtelijks te vermoeijen, — moet ik melding maken van eene misgeboorte of een aangeboren gebrek, dat mij bij het zien met diepen weemoed vervulde. 't Was een beeld van de zoogenaamde blaauwziekte (*morbus caeruleus*). De kinderen, — weinigen gelukkig! — die daarmede geboren worden, missen de

naauwkeurige afsluiting der beide hartkamers, vóór de eerste ademhaling. Door dit ongemak, dat zich later nooit meer laat herstellen, stroomt altijd het onzuivere aderlijke bloed weder in het zuivere, slagaderlijke over, en geeft dan plotseling een' blaauwen tint over het geheele ligchaam, die, volgens de geleerden, het onfeilbare voorteeken is van een' vroegtijdigen dood. Of daarmede altijd eenige afwijking in de geestvermogens gepaard gaat, zou ik niet durven verzekeren; maar wel het ongelukkige kind kunnen beschrijven, bij wie, behalve het ontstemde hart, tevens het hoofd breed is en plat, en 't gelaat geheel van cretinen-vorm, terwijl de verkeerde omloop van bloed, naar het schijnt, het hersenleven zeer ongeregeld en achterlijk maakt. Arm kind van drie jaren! Voorwerp eener teedere, maar verstandige moederzorg! Hoe lachte het ons nog toe, en scheen om redding te smeeken; maar indien wij het konden opvoeden, — waarop anders nog wel eenige hoop zijn zou; — het zou wezen, zegt ons de wetenschap, om het bij 't opgroeijen te zien sterven.

Behalve overerving en misgeboorte eindelijk, hebben wij ook nog andere toevallen genoemd, die bij het vroeger gezonde kind eene *storing* in hersen- en zenuwleven ten gevolge hadden. Deze afdeeling is talrijker, dan ik eerst gedacht had; en zou 't misschien nog meer zijn, wanneer wij alle ziekte-geschiedenissen goed kenden; — waar echter tegenover staat, dat bij sommigen het toeval niet de eerste oorzaak was, maar slechts de eerste werking eener verborgene en aange-

borene kiem van ontaarding, even als ook de cretins doorgaande schijnbaar gezond worden geboren.

Reeds spraken wij van eene onzer leerlingen, bij wie zekere schichtigheid en onnoozelheid door de moeder aan een' schrik, in het derde levensjaar, wordt toegeschreven. Bij enkele anderen wordt een val of slag op het hoofd, als de vermoedelijke oorzaak van idiotisme opgegeven. Nog meer echter de stuipen der eerste kinderjaren, die in het tijdperk der sterkste ontwikkeling en tandvorming, soortgelijken storenden invloed uitoefenen, als in dat der afnemende levenskrachten eene zoogenaamde beroerte. Maar inzonderheid schijnt die verwonding of ontsteking der hersenen het gevolg van de crisis of verheffing der aan ons land eigene kinderziekten: pokken, roodvonk, kinkhoest en niet het minst mazelen; vooral wanneer bij deze laatste de vrij gewone neusbloeding geene plaats heeft. Diep treurig lot der ouders, die, na zoo menige nachtwake en menig gebed aan kribbe of wieg van hun kind, het behouden mogten, ja! maar alleen ten koste van het geen het leven eerst waarlijk leven maakt!

Van de wormen of maden eindelijk, en inzonderheid van de vallende ziekte, als oorzaak of gevolg van het idiotisme, zullen wij straks nader spreken.

HOOFDSTUK VII.

BIJKOMENDE VERSCHIJNSELEN.

In dit hoofdstuk wenschte ik eenige opmerkingen te vereenigen over onderscheidene verschijnselen, die niet tot de eigenlijke kenmerken, tot het doorgaande karakter van het idiotisme behooren, maar toch dikwijls er mede gepaard gaan.

Wij stellen op den voorgrond, dat de idioot nooit regt gezond is, ook al schijnt hij 't ons toe door zijne geregelde spijsvertering, door zijne goed uitgegroeide en wel doorvoede leden. Geheel gezond, in het volle en harmonische gebruik van al zijne leden, vermogens en krachten, kan ook het dier zijn op den minsten trap van ontwikkeling. Het heeft, wat het naar zijne natuur en bestemming hebben moet; de armoede van het zieleleven wordt door rijkdom van instinkt, door matigheid van behoeften of sterke voortplanting vergoed. Gansch anders is dit met den idioot, en zelfs met den cretin. Wij kunnen 't niet genoeg herhalen: de verbasterde mensch vormt geen eigen ras, neemt geene eigene plaats in bij de trapsgewijze opklimming der geschapen wezens. Hij is eene ziekelijke

afwijking, die zich daarom ook niet geregeld voort plant. Wanneer de idioot eene schijnbare gezondheid vertoont, is 't alleen, omdat zijne ziekte meer de edele deelen aangetast en de grove gespaard heeft. Een gevolg van dit alles is, dat de idioot doorgaans vroegtijdig sterft, zoo als reeds gedurende de weinige maanden, dat ik ze opmerkte en beschreef, minstens een drietal, in onze stad alleen, op nog jeugdigen leeftijd aan mijne waarneming ontvallen zijn. 1)

Meerendeels vinden wij dan ook bij onze idioten eene ongeregelde spijsvertering, door de gebrekkige vermaling der spijs nog bevorderd, en eene trage werking der huid, waardoor zij voor de koude uiterst gevoelig en ook ligt verkouden zijn. Reeds gedurende het eerste en wel het zomer-halfjaar, hadden wij onder ons klein getal daar van meer malen last. Bij sommigen, — maar niet zoo overwegend, als ik had vermoed, en denkelijk niet meer dan bij andere, vooral arme en verwaarloosde kinderen in ons vaderland, — vindt men onderscheidene verschijnselen van klierziekte; bij een grooter aantal, zwakte en verkromming van het beengestel. Een enkele eindelijk, nu reeds ons ontvallen, was het voorbeeld van verregaande *tinea favosa*, (*tinea capitis*, hoofdzeer,) die over geheel het ligchaam zich uitbreidde. — Veel van dit alles staat echter op rekening van de gebrekkige

---

1) *L' idiot, sans le secours d' un traitement actif, meurt jeune, presque toujours avant trente ans; l' imbecile vit plus longtemps; le crétin va jusqu' à un âge avancé; le dément, quand il survit à la période aiguë de son cas pathologique, peut atteindre une longue vieillesse.* Séguin, pag. 104.

verpleging, en het gemis der noodige ligchaamsbeweging. De arme idioot, die niet speelt noch werkt, naauwelijks loopt; die uit de woelige kinderwereld verbannen is, en vaak door al te teedere moederliefde vertroeteld; die later, waar ieder zwoegt voor zijn dagelijksch brood, alleen van tijd tot tijd wordt gevoerd: — hoe zou hij ook gezond kunnen opgroeijen?

Eene andere bijzonderheid, waarop ik vooral de aandacht wil vestigen der geleerden, die na mij en grondiger dan ik, dit onderwerp zullen bestuderen, is de betrekking tusschen het idiotisme en de geslachtsdrift. Bekend en toch misschien nog bij lange na niet genoeg opgemerkt is het, hoe met de verkeerde werking daar van, doorgaans krankzinnigheid en dweeperij in verband staan. Er is eene geheimzinnige harmonie of disharmonie, eene gedurige wederwerking met één woord, tusschen het dier en den engel in den mensch. Zoo heeft men bij de cretins, anders zoo traag en lusteloos, eene doorgaande overprikkeling der natuurdrift opgemerkt. Bij onze idioten evenwel meen ik, dat dit over 't algemeen zoo niet is. Bij de meesten zelfs, is blijkbaar ook hierin de ontwikkeling achterlijk; en wanneer het tegenovergestelde schijnt plaats te hebben, is dit daar alleen aan toe te schrijven, dat het verstand en de wilskracht ontbreken, waardoor andere jonge lieden hunne geheime hartstogten òf bedwingen, òf ten minste verbergen. Eene uitzondering hierop vond ik in die knapen, die vroeger als typen van natuurlijke krankzinnigheid of overprikkeld idiotisme zijn afgeschilderd. Bij één hunner hing misschien de verkeerde ontwikkeling der

teedere deelen in het derde levensjaar, zamen met eene woede, waardoor hij toen werd aangegrepen en die hem nog het spraakvermogen belemmert. Of er bij de overigen eene dergelijke oorzaak schuilt; of ook maden en wormen (waar van een enkele blijken geeft) die overprikkeling der natuurdrift, te gelijk met rustelooze beweging en vernielzucht, kunnen opwekken: — laat ik aan meer bevoegden tot onderzoek en beoordeeling over. Eene al te groote kieschheid is aan zulk een wetenschappelijk onderzoek, voor de gewenschte genezing, niet altijd bevorderlijk.

Maar al vinden wij, in den regel, bij den idioot niet meer geslachtsdrift, dan in ieder ander opwassend kind: het gemis aan zelfbeheer, — helaas! ook dikwijls aan verstandelijke en zedelijke opleiding, aan nuttige bezigheid vooral, — kan oorzaak zijn, dat deze hartstogt treurige verwoestingen onder de reeds zoo ellendigen aanrigt. Waarschuwende voorbeelden zou ik hier kunnen opnoemen van reeds buitengewoon vroegtijdig onanisme, zoo wel als van volslagene dolzinnigheid in de jaren der puberteit; voorbeelden ook van geheele onnoozelheid bij de zulken, die als kinderen niet eens tot de idioten behoorden, en bij wie nu het te vroeg ontvlamde levensvuur reeds in de asch is weg gezonken, en daarmede de edelste vermogens, ook alle wilskracht en énergie, reddeloos verloren zijn. Maar ik mag den sluijer, die zoo veel menschelijke ellende bedekt, niet te hoog opheffen. Wij hebben toch nog meer te schetsen en meer te betreuren, eer wij tot de keerzijde van ons tafereel, de redding der ellendigsten onder onze natuurgenooten, kunnen overgaan.

Sommige gebreken, die met de magteloosheid van den wil en der vrije spierbeweging te zamen hangen, — onzindelijkheid bij voorbeeld, stijfheid der ledematen, de vroeger vermelde onwillekeurige beweging en schommeling (*balancement*) enz. — bespreken wij nu hier niet. Liever vermeld ik nog eene bepaalde kwaal, die ons maar al te dikwijls voorkomt, en die onder het algemeen met den naam van *vallende ziekte* bestempeld wordt. Geheimzinnige ziekte, die de oudheid aan de overmagt van booze kwelgeesten (*daemonen*) toeschreef, en die ook de nieuwere wetenschap nog niet heeft verklaard! Zoo veel is zeker, dat er een onmiskenbaar verband is tusschen deze en aanverwante toevallen, en het idiotisme, zoo wel in den vorm van krankzinnigheid, als vooral in dien van stompzinnigheid of geheele verstandeloosheid. Ik ken enkele lijders aan vallende ziekte, die daaronder sinds vele jaren het gebruik van hunne verstandelijke vermogens behouden, schoon toch ieder toeval eene voorbijgaande bedwelming of beneveling met zich brengt; ik ken nog meer idioten, bij wie men nimmer zulke toevallen opmerkte; maar bij zeer velen is dit anders, zonder dat de vraag zoo gemakkelijk te beantwoorden is, als zij schijnt: wat hier oorzaak is, wat gevolg. Het idiotisme kan een gevolg zijn van epileptische verschijnselen in de eerste levensjaren, die zelve zijn voorbij gegaan, maar bij het opwassen zekere sufheid, of wel blooheid en gebrek aan wilskracht achterlieten. Omgekeerd, — en deze gevallen zijn talrijker, — schijnt het idiotisme de eerste oorzaak, die zich, inzonderheid in de jongelings- en meisjes-jaren, tot val-

lende ziekte ontwikkelt. Maar het talrijkst van alle misschien en eenvormig in hunnen afloop zijn de voorbeelden, waarin verstandeloosheid het treurig uiteinde is van epileptische toevallen, die eerst de krachten van den geest geheel schijnen te sloopen, om daarna het ligchaam, dat nog suffend voort leeft, een' vroegtijdigen ouderdom en dood te gemoet te voeren. Het doel van ons onderzoek stelt echter, gelijk wij reeds vroeger opmerkten, deze klasse van idioten buiten onze beschouwing; maar dan alleen, wanneer deze treurige kwaal haren afloop gehad heeft, en geen menschelijke magt het geheel uitgebluschte licht meer ontsteken kan. In de eerste jaren is nog de strijd op leven en dood tegen haar te beproeven; en hij is, zoo als wij later zien zullen, niet gansch en al hopeloos.

Nog moet ik hier herinneren, wat vroeger reeds is opgemerkt, omtrent de misgroeide of gebrekkige ontwikkeling van den schedel, ook waar die volkomen regelmatig was bij de geboorte. Ontwikkelde zich het verstand niet geregeld in den tijd, waarin de beenderen nog week en buigzaam zijn, dan heeft dit dikwijls eene afplatting van het voorhoofd, of wel eene min geregelde welving en bolle afronding van geheel het hoofd ten gevolge. De kundige lezer gevoelt echter, dat ons hier doorgaans de naauwkeurige afmetingen en wetenschappelijk gestaafde getuigenissen, uit den gezonden tijd en het eerste tijdperk der ontwikkeling van de kwaal, ontbreken. Van de algemeene waarheid zou ik echter een treffend voorbeeld kunnen toonen in een' broeder en zuster van gelijken, zelfs buitengewoon kloeken

ligchaamsbouw, beiden onderhevig aan vallende ziekte en alleen ten gevolge daarvan idioot. Bij de eene is die treurige kwaal reeds op het vierde, bij den ander eerst op zijn achtste jaar ingetreden. Zelfs voor het ongeoefend oog, is echter bij beiden de stilstand der geregelde ontwikkeling van den schedel duidelijk zigtbaar, vooral in 't midden van het bloeijend gezin, naar de zelfde oorspronkelijke type gezond opgewassen. Bij den broeder is het voorhoofd smal en glooijend; maar de zuster vertoont dien bolronden, gedrukten vorm, die dikwijls nog dieper idiotisme teekent.

Nog eindelijk moet ik hier melding maken van die ongelukkigen, bij wie ook de natuurlijke toegang tot den geest door de edele zintuigen, gehoor of gezigt, versperd is. Van het laatste bezit onze stad een diep ellendig beeld in een meisje, dat, blind geboren, door epileptische toevallen aan al de leden verdraaid, in de hoogste mate idioot bovendien, slechts schijnt te leven, om ons toe te roepen: «Ziet hier, wat schatten gij bezit; wat gij ook zoudt kunnen missen, en toch leven!" — Over 't geheel echter, ofschoon vele idioten het regte gebruik van het gezigt missen, en zeer velen, (dat ook opmerkelijk is,) scheel zien; staat de volslagen *blindheid* zoo weinig met deze kwaal in verband, dat zij zelfs, zoo men zegt, het minst gevonden wordt in die streken, die door het cretinisme in de hoogste mate zijn aangetast.

Veel meer verband is er tusschen het gebrek, dat wij behandelen, en de *doofheid*. Niet alleen, dat de dofheid en sprakeloosheid der idioten dikwijls

voor doofheid is aangezien, zoodat men in den beginne, maar zonder gevolg, de doofstommen-methode bij hen heeft aangewend; maar waar het cretinisme inheemsch is, openbaart het zich dikwijls in werkelijke doofstomheid, zonder idiotisme. Even zoo is mij in onze stad eene moeder bekend, van wie één verstandig kind doofstom, en een ander, dat goed hoort, idioot is. Twee andere kinderen vereenigen beide gebreken. Gelijk de meest treurige voorbeelden op dit gebied doorgaans meisjes zijn, zoo ook deze. Het eene, volslagen doofstom geboren en daarbij langzamerhand geheel verstijfd en verdord aan al de leden, toont, terwijl zij werktuigelijk gevoerd wordt, alleen nog eenig leven, maar dat nooit tot vrolijk spel werd opgewekt, in het ligt bruine oog. De andere, bij wie de moeder volslagen doofheid en diepe verstandeloosheid beide aan de gevolgen der mazelen toeschrijft, heeft hierbij ook nog een' doffen blik, die hoogst moeijelijk ergens op te vestigen is. Zij schijnt bovendien nog aan verweeking, verharding of ontsteking, althans aan eene sterke ontstemming der hersenen te lijden, daar zij zonder bekende oorzaak, gansche dagen door schreeuwt. Maar over dit kind later nog een enkel woord. Nu was 't ons vooral te doen, om de verwantschap aan te wijzen, — die ook in de cretinen-districten zoo duidelijk in het oog springt, — tusschen doofstomheid en idiotisme. Waar aan zij is toe te schrijven, laat ik aan de geleerden ter beslissing over; mij trof zij te meer, omdat juist bij de overige idioten, zoo als door ieder is opgemerkt, die ze aandachtig gade sloeg, een sterk ontwikkeld muzijkaal gehoor,

bijna zonder eenige uitzondering, gevonden wordt. Zoo ken ik een meisje, bij wie vooral de *smalheid* van het voorhoofd de armoede der voorhersenen aanduidt; die op haar achttiende levensjaar nog naauwelijks met eene pop spelen of met eenigen zamenhang spreken kan; en die toch op hare piano de muzijk nabootst, die zij slechts eene enkele maal heeft gehoord. Ook de anderen, — zelfs ons altijd zwijgend knaapje, — hebben op het gehoor eene zangwijs doorgaans veel spoediger gevat, dan gewone kinderen, en bootsen die, liefst onopgemerkt, na. — En zoo eindigen wij dan ten minste ons bezoek in deze schuilhoeken van menschelijke ellende, met een' enkelen sprekenden trek van hoogeren aanleg. Bij de grootste disharmonie in ziels- en ligchaamskrachten, tusschen bestemming en vermogens, behoefte en geheele hulpeloosheid; bij gebrek aan begrip van de groote harmonie der schepping en de oneindige volkomenheid van den Schepper; dringt dan toch nog in den nacht van het leven onzer ongelukkige idioten de harmonie der toonen door, en werpt over hun treurig aanzijn ten minste nog eene schemering van vreugde; ja! doet daarin, gelijk wij later zien zullen, de ster der hope opgaan.

HOOFDSTUK VIII.

STATISTIEK.

De hooge waarde der statistiek is eerst in onze eeuw regt begrepen. Het is de echt praktische en eenig zekere weg, om de verborgene natuurwetten op te sporen, waaraan ook afwijkende verschijnselen en ziekelijke toestanden naar den wil des Scheppers onderworpen zijn, en die zich niet alleen over de natuurlijke, maar ook over de zedelijke wereld en maatschappelijke zamenwoning, uitstrekken. Bij ons onderzoek hebben wij hier alleen met de natuur te doen, daar wij het idiotisme beschouwen als een' zuiver ligchamelijken ziekte-toestand, die slechts door terugwerking op de ziel, de vermogens beperkt of den wil verlamt. *Hoe ver* zich het terrein dezer ziekte-verschijnselen uitstrekt en *waar* zij 't meest heerschen, moet ons de statistiek leeren; om op die wijze tot opsporing en zoo mogelijk voorkoming der oorzaken, zoo wel als tot de gehoopte genezing, menigen nuttigen wenk ons aan de hand te geven. Deze statistiek is hier echter nog slechts in hare allereerste beginselen; terwijl zelfs bij veel meer nasporingen en opgaven men zich altijd nog zal moeten wachten, van

op geen' valschen grond te bouwen. Wij weten toch maar al te wel, hoe weinig waarheid die statistieke tabellen vaak spreken en hoe gemakkelijk die getallen worden ingevuld! Op het terrein, dat wij thans betreden, heeft men bovendien nog de nieuwheid en onbekendheid der zaak en het verborgene van dit lijden tegen zich. Ik zelf ontving, door verzochte officiëele opgaven, slechts zeer weinig aanwijzing; en waar mij reeds onderscheidene, zelfs zeer in 't oog vallende idioten bekend waren, werd mij door een' ambtenaar, die tot de meest bevoegden kon worden gerekend, geantwoord: «dat er dusdanige voorwerpen in zijnen kring volstrekt niet gevonden werden." Ik zeg dit alleen, opdat men het der wetenschap niet wijte, wanneer zij uit fautive gegevens ook verkeerde resultaten trekt; en opdat men, van de eerste niet genoegzaam verzekerd, de laatste niet te spoedig vertrouwe.

En zoo kom ik dan nu tot de enkele statistieke opgaven, die ik bij mijne voorgangers gevonden heb, maar die echter voor het grootste gedeëlte meer het cretinisme dan het idiotisme raken.

Napoleon, wien het bij de uitgebreidheid zijner magt en de kracht van zijnen wil ook niet aan groote denkbeelden ontbrak; — die misschien als keizer groot zou geworden zijn, wanneer hij niet de keizer ware geweest der groote natie; — schijnt door de oorlogsligting of conscriptie, die meer verborgene schuilhoeken aan het licht bragt, het eerst op de uitgebreidheid dezer kwaal opmerkzaam te zijn geworden. Althans, hij liet twee jaren vóór zijnen val (1811) in het canton *Wallis*, (toen *Département du Simplon*,) een

naauwkeurig onderzoek daar naar in het werk stellen. Daar alleen vond men 3,000 cretinen. Naderhand, zegt GUGGENBÜHL, is het dáár af-, maar ook elders in *Zwitserland* toegenomen.

In lateren tijd, nadat de genezing dezer ongelukkigen eene maatschappelijke vraag geworden was, is er in meer dan één land zulk eene telling verordend; maar zonder dat men daarbij doorgaans van eene juiste bepaling der kwaal uitging, zoodat die in ruimeren of engeren zin kon worden opgevat. In den regel drukken de getallen eer het minimum uit, dan het maximum. Zoo vond ik in WEBER'S *Volkskalender* voor 1853, die 't eerst mijne aandacht vestigde op geheel dit onderwerp en met name op het gesticht van GUGGENBÜHL, de navolgende opgaven.

Savoye en *Piemont* bevatten 7,000 cretinen, waarbij alleen zulke voorwerpen zijn geteld, in wie deze ziekte den hoogsten graad van ontwikkeling had bereikt. *Wurtemberg* telt 5,000 familiën, waaraan deze ziekte eigen schijnt te zijn. In *Stiermarken* vond men 6,000 gevallen. Het *Silezisch gebergte* heeft vele dalen, waar het cretinisme inheemsch is. Ook in *Groot-Brittannië* tellen alleen de graafschappen *Somersetshire* en *Lancashire* over de 8,000 personen, die aan een daarmede verwante idiotisme (*blödsinn*) lijden.

De meeste statistieke opgaven echter bevat het jongste werk van GUGGENBÜHL, waarbij wij alleen de doorgaande verwarring van cretin en idioot, die dezen geleerde in het latere tijdperk van zijne werkzaamheden is eigen geworden, moeten in het oog houden. Wij nemen van hem het volgende over.

Groot-Brittannië. Het getal van die genen, die tot verschillende categorieën van gestoorde ontwikkeling der geestvermogens behooren, wordt thans in dit rijk geschat op 30,000.

Wurtemberg. Bij een onderzoek van regeringswege, vond men in dit land, op eene bevolking van nog geene 2,000,000 zielen, 5000 familiën min of meer besmet. Daaronder 2,000 idioten (*blödsinnige*), 1500 onnoozelen, 300 dwergachtig mismaakten, 1,000 door het cretinisme stommen, 144 cretins in den hoogsten graad.

Rhijn-Pruissen. Op *Niederwörth*, een eiland in den *Rhijn* een half uur beneden *Coblenz*, lijden van de 750 inwoners de meesten aan kropgezwellen. De vrouwen bijna zonder eenige uitzondering; terwijl, behalve vele dooven en doofstommen, er alleen onder de kinderen 40 cretinen of idioten gevonden worden. — Te *Niedermendig*, eene plaats van 300 inwoners, aan het *Lacher-meer*, zijn even eens 22 kinderen idioot of doofstom 1).

Baden. Ook hier werden door eene staats-commissie 490 cretinen gevonden, waar van 275 het volslagen waren.

Sardinië met ruim 4,000,000 inwoners bevat, naar de opgaven der geestelijken, 7084 cretinen, waarvan alleen in *Savoye* en *Aosta* 5,000; en van dezen in de laatst genoemde vallei 2,180, in *Maurienne* 1418. 2)

---

1) In de brieven van BILLIET en MOREL, pag. 30, vindt men ook aangaande den omtrek van *Straatsburg* soortgelijke berigten.

2) Vele nadere bijzonderheden omtrent *Savoye*, vindt men ook in boven genoemde brieven. Volgens deze lijdt op de dorpen, die het eigenlijke brandpunt der ziekte uitmaken, een vierde gedeelte der bevolking aan kropgezwellen en cretinisme; en zijn er zelfs

Het geheele getal kan echter voor *Sardinië* veilig op 10,000 begroot worden.

Beijeren. In *Unterfranken* alleen, vindt men op 500,000 inwoners, 200 cretinen in den hoogsten graad; in het hoog gebergte woedt de kwaal nog heviger.

Oostenrijk. Langs de oevers van den *Donau* moet de misvorming zoo groot zijn, dat geheele familiën slechts uit geheele en halve cretinen bestaan, en dorpen van 4 à 5,000 zielen geen' enkelen man kunnen leveren, in staat om de wapenen te dragen. In *Stiermarken* vond men 6,000 echte cretinen; anderen, die er slechts verschijnselen van toonden, niet eens mede gerekend. In eene enkele streek (*Judenburg*) was het getal zelfs 1 op de 53 zielen.

Denemarken. Doctor HÜBERTS vond ook hier 2,000 zwakzinnigen, waaronder velen met de gewone kenteekenen van het cretinisme.

Bij deze berigten uit den vreemde, voeg ik eindelijk nog de slotsom mijner eigene onderzoekingen in mijne woonplaats, daar die elders niet volledig genoeg waren, om ook de eerste beginselen eener statistiek er op te bouwen. Mijne verwachting, die bij de eerste mededeeling velen verbaasde, dat men in ons vaderland op de duizend zielen minstens één meer of minder idioot vinden moest, (niet eens mede geteld die boven

plaatsen, waar de jonge lieden sedert onheugelijke tijden hunne vrouwen elders plegen te zoeken, omdat de ingeborene te zeer misvormd zijn, terwijl de vreemden echter steeds weder een even verbasterd kroost ter wereld brengen.

de 25 jaren:) werd op onderscheidene kleinere plaatsen, waar ik berigten inwon, nog overtroffen. In eene groote stad als de onze is het, hoe veel moeite ik mij gaf en hoe veel welwillende medewerking ik ondervond, ook gedurende twee jaren, mij niet mogelijk geweest, in al deze treurige geheimen van het huiselijke leven door te dringen. Zoo zullen er zeker onder de Roomsch-Katholijken, met wie ik door mijne betrekking het minst in aanraking kom, nog enkelen voor mij verborgen gebleven, welligt door den betreurenswaardigen tijdgeest met opzet verborgen gehouden zijn; en is mij, — tot een teeken, hoe weinig men deze kwaal in hare eerste beginselen opmerkt! — geen enkel kind beneden de vijf jaren voorgekomen. Daarentegen moet ik opmerken, dat onder mijne statistiek, overeenkomstig het plan van onze school, ook de achterlijke kinderen betrokken zijn, als wier ontwikkeling eene bijzondere zorg vereischt; en dat in den loop van mijn onderzoek er reeds minstens drie overleden zijn en één vertrokken, daar ik natuurlijk eene zoo uitgebreide opneming niet overal gelijktijdig kon in het werk stellen.

Ik geef dus nu verder mijne statistiek, gelijk ik meende, dat die tot gemakkelijk overzigt moest worden ingerigt, en laat de gevolgtrekkingen, die men er verder uit mogt willen maken, aan anderen over; om na deze reeks van getallen, eindelijk ons van het gezigt van zoo veel ellende te verpoozen door de hoop op redding, of althans verligting eener zoo regt treurige, en veel meer dan men immer vermoed heeft, algemeene kwaal.

STATISTIEK

VAN IDIOTEN BENEDEN DE 25 JAREN

te 's Gravenhage.

I. *Geslacht.* Jongens. 40
Meisjes. 43
Totaal 83.

			Jongens.	Meisjes.
II.	*Jaren.*	5—10	18	14
		10—15	6	15
		15—20	11	8
		20 tot en met 25	5	6
			40	43

III. *Godsdienst.*

Protestant.	58	
R. Katholijk.	13	
Israëliet.	7	
Onbekend.	5	
		83

IV. *Stand in de Maatschappij.*

Hoogere standen.	8	
Burgerstand.	13	
Mindere standen.	27	
Armen.	35	
		83

V. *Oorzaken.*

Aangeboren.	43
Vallende ziekte.	8
Pokken.	2
Mazelen.	2

Kinkhoest.	1
Stuip of hersenontsteking.	5
Schrik.	2
Onbekend.	20
	83

VI. *Toestand.*

	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Doofstom.	»	2	2
Blind.	»	1	1
Wanschapen.	4	5	9
Syphilitisch.	»	2	2
Overprikkeld.	8	2	10
Zwaar Idioot.	3	7	10
Ligt Idioot.	5	8	13
Simpel.	10	8	18
Achterlijk.	10	8	18
			83

VII. *Vatbaarheid.*

Reeds minder of meer ontwikkeld.	20
Geschikt voor de Idioten-school.	27
Die in een Gesticht moeten verpleegd worden.	26
Zoo goed als hopeloos.	10
	83

NB. Van de 75 lijden nog eenigen aan *secundaire epilepsie.* — De *wanschapenen* enz. zijn tevens *zwaar idioot.* — De *simpelen* en *achterlijken*, zijn het meest zóó geboren; — de oorzaak of ontwikkeling der kwaal in de vroege kindschheid, is echter bij meest allen te weinig opgemerkt.

Ofschoon er 26 zijn, voor wie wij de gestichts-verpleging noodig keuren, gaan ook hier van onderscheidenen met goed gevolg op onze school. Omgekeerd is voor de 27 onze school voldoende, maar een gesticht doorgaans nog beter. De *ontwikkeling* der 20 overigen, (de hopeloozen niet mede geteld,) betreft achterlijken of simpelen, en is meestal werktuigelijk.

VERKLARING DER PLAAT.

De middelste afdeeling stelt de drie beschrevene vormen van het idiotisme voor : den *geboren' krankzinnige*, den *simpele* en den eigenlijk gezegden *idioot.* De laatste is hier echter een weinig geïdealiseerd, en inzonderheid de wankele gang nog niet sterk genoeg uitgedrukt.

Daar boven zijn eenige voorbeelden geschetst van afwijkenden schedelbouw; alsmede de *gelaatshoek* (hoek van CAMPER), zoo als die in den regel de Europésche volken eigen is (80—85 graden), en gelijk hij bij twee onzer leerlingen tot 70 en 68, bij ééne zelfs tot 66 graden daalt. (De *Orang Outan* heeft 50°.)

De benedenste afdeeling stelt slechts enkele beelden uit velen voor oogen van hooggaand idiotisme, met een' zoo gebrekkigen of reeds ontaarden ligchaamsbouw, dat alle hoop op herstel moet worden opgegeven. Zoo is het middelste beeld dat van de dwerg, met grove leden en een knokkig hoofd Daar nevens zit in den kinderstoel een knaap van ruim 30 jaren, die nooit tot man is opgewassen, en waarvan het afzigtelijke waterhoofd nog niet half genoeg op onze plaat in het oog valt. Eindelijk ziet men hier nog den idioot in zijnen jeugdigen ouderdom, met verdorde leden en verstomde lippen, zoo hij niet reeds blind en doofstom geboren is. Maar ook waar dit niet zoo was, is de doorgaande afloop van 't idiotisme zulk een vroegtijdige dood, meestal reeds vóór de twintig jaren; en het eenige geneesmiddel, eer het zóó ver gekomen is, — de *Idiotenschool.*

TWEEDE AFDEELING.

DE IDIOTENSCHOOL.

HOOFDSTUK I.

ALGEMEENE BEGINSELEN.

EERSTE PROEVEN VAN HET IDIOTEN-ONDERWIJS.

Na de kwaal beschouwd te hebben, spreken wij dan van nu aan over de genezing. Lang genoeg heb ik den lezer rond geleid in de holen der menschelijke ellende; 't is meer dan tijd, dat ik spreke van de redding, ook dáár aangebragt; van de hand, die de ketenen los maakt en de gevangenis opent, opdat ook de arme idioot als een redelijk schepsel Gods in het licht kome en in het licht wandele. Alleen moet ik u terstond reeds op den drempel waarschuwen, dat gij geene wonderen van ons verwacht; geene *arcana* (geheime middelen), die verstand instorten aan den dwaas en kalmte aan de krankzinnigen. De mensch kan nu eenmaal niet anders, dan de natuur bestuderen in hare geheimste schuilhoeken, hare krachten nasporen, die gebruiken en leiden. Wie dus tot ons

6

een' idioot bragt, in den volsten zin des woords, — dat is: een gansch en al verstompt en verdierlijkt wezen; — wie bij zulk een wezen van ons vorderde: «Maak hieruit een' mensch!" wij zouden hem met een' koning van Israël moeten antwoorden: «*Ben ik dan een God, die de dooden levend maakt?*" (2 *Kon.* V : 7.)

En toch moeten wij terstond ook eene tegenovergestelde dwaling bestrijden, die wij op dezen weg reeds meer dan eens ontmoetten: die namelijk, als of het ons te doen ware, om uit velen slechts eenigen te redden; en waarop zich de wensch van sommigen grondde, »dat het ons ten minste bij een' enkele mogt gelukken," maar ook de vraag van anderen: «of eene zaak van zoo weinig vrucht dan wel zoo veel moeite waardig was?" — Neen! maar 't is ons te doen, om zoo niet allen te behouden voor de maatschappij en geheel te genezen voor zich zelven; ten minste allen te verbeteren, die ons niet al te laat en onder al te ongunstige bij-omstandigheden worden aangeboden.

Deze en andere denkbeelden en vragen verwonderden mij echter niet. Ik zou ze zelf welligt gedaan hebben, voor weinige jaren. Hoe toch was tot nu toe de behandeling der idioten, en hoe werd hunne genezing beproefd? Wilt gij 't hooren van twee welbevoegde mannen? De eerste is SAEGERT (I : 24).

«Wanneer men," zegt hij: «bij een kind, na het eerste levensjaar, niet de gewone ontwikkeling der geestvermogens opmerkt, dan wordt men met angst en zorg vervuld, en daardoor zelfs de rustige beoordeeling en de verstandige behandeling, voor het wezenlijk welzijn van het kind volstrekt noodig, belem-

merd. Men noemt het «zwak, zenuwachtig," en begint zich over het opgroeijen bezorgd te maken. De geneesheer geeft middelen tot versterking of tot afleiding; en helpen ook deze niet, dan vergenoegt men zich met het kind te voeden. Heeft het de jaren bereikt, waarop men gewone kinderen naar de school zendt en doet zich nog geene verandering op, dan tast men in den blinde naar wonderkuren en magnetische orakelen; en waar ook deze uiterste middelen vruchteloos zijn gebleven, verklaart men het kind voor idioot (*blödsinnig und geistesschwach*). De ouders weten nu verder niet, wat met zulk een kind aan te vangen; de scholen, zelfs die voor doofstommen, zenden ze terug: en in de daad, zij behooren daar ook niet. Men houdt dus het kind te huis, en laat het daar een plantenleven leiden; of men verbergt het in de eenzaamheid, en laat het zoo in den volsten zin idioot worden; of men bergt het in een krankzinnig-huis; of eindelijk, men geeft het, zoo als in den minderen stand, vooral op het land, aan de spotternij van het gepeupel over: — en dit is nu meestal alles, wat voor deze ongelukkigen geschiedt!"

Met meer scherpte beschrijft SÉGUIN (bl. 95) de hopeloos-verklaring van een' overprikkelden idioot door de kunst. «De geneesheer," zegt hij: «van drukke praktijk, aan wien men een van deze kleine ongelukkigen voorstelt, vraagt hem zijnen ouderdom, en het kind antwoordt: «*Bonbon!*" Hij toont hem zijne tabaksdoos; het kind grijpt den inktkoker van den dokter en werpt dien om ver. Hij vraagt hem nog eens, hoe veel twee maal twee is; het kind antwoordt door een

air uit de *Dame blanche ;* — en het wisselt al die vragen en antwoorden af met springen en grimassen, met schreeuwen en lagchen, met woorden zonder zamenhang en zonder einde. Wanhopig neemt de dokter zijnen hoed, en verklaart het kind krankzinnig: — de kosten zijn twintig francs!"

En toch, de medicus is hier niet zóó zeer te beschuldigen, wanneer hij van zijne voedende middelen en baden, van bloedzuigers en spaansche vliegen geen gevolg ziet, en het opgeeft. De algemeene opinie veroordeelt hem nu eenmaal tot het geven van middelen, en liefst specifique, krachtig werkende middelen: middelen tegen de zenuwen, tegen de koorts, tegen verkoudheid, tegen de tering en kanker zelfs; tot men eindelijk verklaart, dat de kunst stil staat: want tegen *die* kwaal was geen kruid gewassen. Is 't niet natuurlijk, dat hij dus ook middelen zoekt tegen het idiotisme? Innemen en inwrijven, branden en bloed afzuigen, eene badkuur ten laatste: — dat is 't, wat men van hem wacht en aanneemt. En als nu dit alles niet anders maken kan, het geen van nature niet anders is; en hij bij ondervinding weet, hoe weinig doorgaans zijne gezondheids- en opvoedings-regelen worden opgevolgd; is dan de soort van weerzin vreemd, dien ik wel eens bij de kundigsten in dit geval opmerkte? Zoo als, bij voorbeeld, toen onlangs eene moeder op nieuw met kracht aandrong op de genezing van haar idioot kind, en de dokter, met meer opregtheid dan gevoel, antwoordde: «En meent gij dan, dat ik er een ander hoofd op kan zetten?"

De oplossing der groote vraag, lag ook niet op

het gebied der gewone geneeskunst. Dat zou zij slechts, gelijk naïf genoeg een verklaard vijand van de praktijk zich uitdrukte, wanneer de geneesheer horlogie-maker was, en dus het zamenstel van 's menschen ligchaam uit een nemen en weder in elkander zetten, en daarbij het ontbrekende door beter verplaatsen kon. Eene enkele maal moge het beletsel, dat het idiotisme veroorzaakt, door eene zuiver medische behandeling kunnen worden ontdekt en ook weg genomen; dit is eene uitzondering: — de oplossing is in den regel paedagogisch; of liever de opvoeding reikt aan de genezing, en deze weder aan de eerste de hand: — *genezing door opvoeding* met één woord, maar deze ook in den ruimsten zin genomen 1); zie daar het beginsel der idioten-school!

In den regel wordt thans de idioot niet opgevoed. Hij groeit op, anders niet. En natuurlijk, dit hangt te zamen met het oude vooroordeel, dat hem de menschelijke ziel ontzegt. Wie toch zal een' hond of een

---

1) „Het doel der *opvoeding* is de ontwikkeling van een verstandelijk wezen tot een nuttig lid der maatschappij; (*Alb. d. N.*)" is nog te bepaald, te sociaal, — als ik mij zoo mag uitdrukken, — gezegd. Men voedt een' mensch, vooral in een' christelijken zin, niet alleen ten voordeele der maatschappij op. Beter zegt dus SAEGERT: (II: 146) *Die praktische Entwickelung des Menschen ist Sache der Erziehung im umfassendsten Sinne des Wortes.* — En terwijl hij de bijzondere doeleinden: „Vorming voor familie en stand, vaderland en godsdienst, met de ontwikkeling van elks *eigenen* aanleg," onderscheidt; besluit hij: *Unter allen Verhältnissen und bei den verschiedensten Bildungsmitteln, hat die Erziehung des Menschen doch immer nur das eine Ziel: die specifische Qualität seiner Natur, die Vernunft, zu ihrer Wahrheit, d. h. zur wahren Freiheit, zu entwickeln, und zwar im Geiste des Herrn.*

paard opvoeden? Want opvoeden noemen wij 't niet, wanneer men het dier op eenige kunsten afrigt of voor zich werken laat door dwang. Door mannen van wetenschap zelfs is ons voorgeworpen, dat het idioten-onderwijs toch nooit meer dan zulk een werktuigelijk afrigten zou kunnen worden 1). 't Is waar, dat het in dat geval de moeite slecht beloonen zou.

Een ander vooroordeel, — en niets is gewoner, niets meer verschoonlijk in eene nieuwe zaak, dan vooroordeelen 2): — een ander vooroordeel is, dat men met het leeren deze arme kinderen maar plaagt, en hunne reeds zoo zwakke denkvermogens te veel vergt. Ja!

---

1) „In den grond is de eerste opvoeding van elk kind even zeer afrigting en navolging. Het verschil tusschen de opvoeding van een kind en het afrigten van een dier, bestaat slechts daarin, dat het kind allengs de beteekenis van het aangeleerde begrijpt enz." — „De idioot en de krankzinnige worden, door hun gemis van het *gebruik* der redelijke vermogens, nog geene dieren; zij kunnen eigenlijk alleen met idiote en gekke dieren vergeleken worden; dat is met zulke, die door een gebrek in de hersenen van het gebruik dier vermogens beroofd zijn, welke bij het dier de plaats onzer zielsvermogens bekleeden." *Alb. d. N.*

2) Zoo bestrijdt de Deensche schrijver in het *Album der Natuur* nog in vollen ernst het vooroordeel, als of men den idioot ongelukkig maakte, door hem te brengen tot het volle bewustzijn van zijn' ongelukkigen toestand. Die moeite meende ik te kunnen sparen. Het is thans genoeg, te zeggen: „*Kom en zie*, of onze kweekelingen ongelukkig zijn; of zij hierin achter staan bij uwe végeterende menschengedaanten, die nog den vrolijken lach en 't blij gezang niet geleerd hebben; of bij de oude, verwaarloosde en misgroeide idioten uwer krankzinnig-huizen, die slechts voor de laagste dierlijke driften gevoel en neiging toonen." — De tijden zijn, God dank! voorbij, dat een geestelijke (MELCHIOR GÖTZE) tegen den stichter van 't eerste doofstommen-instituut in *Duitschland* predikte, als tegen den vermetele, *welcher der Allweisheit Gottes vorgriffe.* (SAEGERT, I: S.)

meer dan eens, is 't mij voorgekomen, dat door kundige geneesheeren de raad gegeven was: «om dit kind althans niet door leeren te vermoeijen; om het slechts, als toch onherstelbaar, het leven zoo aangenaam mogelijk te maken." Als of men ook een kind met half verlamde beenen het loopen, en een ander met zwakke armen het grijpen verbieden zou! Als of de aangenaamheid van het leven, het ware levensgenot van den mensch, ook van den beperkten mensch, bestond in het ontvlieden van alle inspanning en het toegeven aan iedere caprice; tot ten laatste, vooral in den leeftijd der ontwakende hartstogten, die inwilliging onmogelijk en toch de hartstogt ontembaar geworden is; tot door overprikkeling of door verslapping, het levensvuur in zich zelf verteert, of te verwoestend wordt voor anderen, om langer in de maatschappij geduld te worden!

Zoo gaat het dikwijls, zelfs in den beschaafden stand. En wat geschiedt nu in die standen, waar zelfs kinderen met gezonde vermogens alleen worden opgevoed door vreemde hulp, gevormd door bewaar- en armenscholen? Ongelukkige wezens, wier rug ik gekromd vond en het ligchaam met wonden bedekt, door de altijd zittende houding en gedurige onreinheid! Of die daar, uitgemagerd en verstijfd, alleen nog van tijd tot tijd werden aangestooten, om gevoerd te worden: — letterlijk gevoerd en vol gestopt, omdat men zich den tijd niet eens gunde, om het langzame kind te laten of te leeren eten! — Gelukkig dan nog de arme dwaas, vlug genoeg, om eene plaats in te nemen in den hoek van den haard, of te

dwalen bij den weg als een spot van de baldadige jeugd!

Het is zoo, waar de kwaal minder sterk en de uiterlijke omstandigheden gunstiger zijn, is ook wel eens de verwaarloozing niet zoo groot. Enkele idioten heb ik ontmoet, — achterlijke en onnoozele kinderen vooral, — die eenige nuttige werkzaamheid, ofschoon dan ook werktuigelijk, hadden geleerd; anderen zelfs, die lezen konden, ja! zoo als men zegt, eene zeer goede belijdenis hadden gedaan. En toch kwam de vraag wel eens bij mij op: of de idioot, die lezen kan, daardoor reeds een verstandiger en bruikbaarder mensch is; en of de krankzinnige, die het geleerd heeft, er geregelder door denkt en handelt? En wanneer men de onbegrijpelijke zorg en moeite nagaat, waarmede die enkele bevoorregten, door de kracht van een gelukkig geheugen, het zoo ver hebben gebragt; nagaat, wat zij dan nu nog zijn; schijnt bijna de vraag geregtvaardigd te worden: «of zóó weinig vrucht zóó veel moeite loont;" en niet minder de waarschuwing van den ouden medicus, bij het teedere kind: «om met leeren toch de zwakke hersenen niet te breken."

De hoofdzaak is hier weder deze: «Men heeft in den regel de meeste idioten slechts *laten opgroeijen*, enkele *onderwezen*, maar men heeft ze niet *opgevoed*." Een enkel voorbeeld uitgezonderd, waarbij de verstandige leeraar of onderwijzer begreep, of het instinkt der moederliefde giste, wat het arme kind eigenlijk noodig had.

Wat is opvoeding? — Wij hebben het reeds gezegd: «Ontwikkeling." Juist daarom voedt men de dieren

niet op, omdat in hen alles wat de natuur vereischt, ook de natuur geeft; omdat het aangeboren instinkt, door behoefte aangeprikkeld, zich van zelf ontwikkelt. Eene spin leert van hare moeder het weven niet, noch de bever van den bever het bouwen. Bij den mensch is dit geheel anders; de redelijke geest ontwaakt dan alleen, als hij door een' anderen redelijken geest wordt gewekt; en hij leeft alleen in gemeenschap met de redelijke wereld, zoo als hij eerst volkomen leeft in gemeenschap met God. 't Is in den mensch daarom een zeker instinkt, dat hij zich reeds onbewust hecht aan menschen, het menschengelaat aanziet en tegen de menschengestalte opziet; dat reeds de zuigeling inlijving vraagt in de groote burgerij der menschen. Bij den idioot, zoo als wij zagen, — en daarom teekent zich reeds in de eerste weken deze treurige kwaal in het oog, wanneer zij ten minste is aangeboren: — bij den idioot is deze weg van gemeenschap versperd. Ook hij tast nog in den blinde naar menschen om; maar zonder iets van hen aan te nemen, dan de vervulling zijner oogenblikkelijke behoeften. Ook hij leeft in het midden van de schoone werken Gods; maar zonder de begeerte, reeds in het dwingen der kleine kinderen zigtbaar, om de schepping te beheerschen; zonder de zucht, die reeds in hun eerste *wat* en *waarom* spreekt, om alles te weten; zonder het *zelfbewustzijn* met één woord, dat zich veel spoediger dan men doorgaans denkt, boven het dierlijke *bewustzijn* verheft.

Mist hij daarom eene redelijke ziel; heeft hij geene vermogens? Maar is dan ook het pas geboren kind

zonder vermogens of zonder ziel? En toonen niet de meeste idioten, ook nu zelfs bij hunne geheele verwaarloozing, door eene trapsgewijze ontwikkeling, — al is die ook achterlijk en traag, gebrekkig of verward, — dat in hen iets is, wat naar volmaking streeft? Het is nog eene vraag, die ik gaarne aan de geleerden en vooral aan den tijd wil overlaten: «of één enkel der menschelijke vermogens, werkelijk in een levend en opgroeijend mensch ontbreken kan? Of ten minste niet altijd de kiem daar van aanwezig is?" En, gelijk ik op geheel dit terrein van de laatste, mij zoo aangename onderstelling ben uitgegaan; gelijk ik het geloofde, ook nog zonder het te weten; zeker is het, dat het bij verre de meesten althans zoo bevonden is.

Maar die vermogens hebben hunne organen. Er is, — voor ongeleerden kan ik hier niet meer zeggen, en voor geleerden zelfs zou er nog veel te vragen zijn: — er is een ligchamelijk zintuig, een deel der hersenen, een zenuwtak, voor het geheugen, voor het oordeel, voor het gevoel, misschien ook voor de wilskracht en zelfs voor de gearticuleerde spraak; even als er een oog is om te zien, en een oor om te hooren. Ware het dus mogelijk, dat bij de geboorte een dier organen gansch en al ontbrak, dat er bij voorbeeld een geheugenloos mensch geboren werd, even als er blindgeborenen zijn; wij zouden hem nooit iets kunnen leeren. Uit niets maakt men niets. Maar, gelijk gezegd is, ik begin met dit niet te gelooven. Zoo het bestaanbaar ware, 't zou eene zeldzame uitzondering zijn. Hersen-armoede is bij sommigen zigtbaar; zonder hersenen leeft niemand.

Maar waarom schijnt dan toch soms *alles* te ontbreken? De reden is niet ver te zoeken. Onderstel eens, dat er een kind geboren was met een uiterst zwak gezigt; en dat men het in den donker opsloot, omdat het toch niet zien kon; zou het u verwonderen, als het volwassen zijnde nu ook volkomen en onherstelbaar blind was? En verwondert het u dan, wanneer de inwendige zin verzwakt, ontaardt, verstompt, ja! door werkeloosheid geheel verloren schijnt, omdat die, reeds traag en zwak in zich zelf, nooit werd geoefend en ingespannen? Ook wij gezonden en verstandigen bezitten geene enkele kracht, naar ziel noch ligchaam, die wij niet door oefening bezitten.

En zoo blijft *ontwikkeling* het hoofddoel, *opvoeding* de weg, *onderwijs* slechts het middel. Doch ook hier moeten wij ons vrijwaren van te groote eischen. Noemt men de opvoeding van eenen mensch «zijne vorming tot een vrij zedelijk wezen, een' zelfstandig' burger der maatschappij;" ik zou die der echte idioten althans, nog zoo gaaf niet durven beloven. Maar is men tevreden met eene ontwikkeling van het geen voorhanden is; eene opheffing tot dat gene, wat ook de beperkte mensch worden kan en dus worden moet; dan achten wij die reeds vooraf mogelijk; en de vraag is slechts naar eene méthode, voor hen geschikt, die in de gewone school- en huiselijke wereld noodzakelijk onopgevoed moeten blijven. En nu die méthode gevonden is, zou ik nog verder durven gaan, en zeggen, dat ook de ergste idioot voor opvoeding vatbaar is, wanneer hij zijne vijf gezonde zinnen bezit; wanneer de noodige middelen niet behoeven te worden

gespaard, en geen onoverkomelijke ziekelijke toestand het gebruik daar van belet. Even als geen blinde of doove meer onopgevoed behoeft te blijven, nadat eens de ontdekking gedaan is, dat óok de blinde lezen en de doofstomme spreken kan; al is het, dat hij er langs een' geheel anderen weg toe komt, dan wij, die zien en die hooren 1).

Opmerkelijk is het, dat juist de twee laatst genoemde uitvindingen moesten vooraf gaan, opdat het idioten-onderwijs, als 't moeijelijkste van alle, de driedubbele kroon aan de paedagogie van onze eeuw zou opzetten.

De achttiende eeuw eerst was voor beide die ontdekkingen rijp. Wel was reeds in de zeventiende in ons vaderland de méthode uitgevonden, om dooven spreken te leeren; maar zij was weder bij het algemeen in vergetelheid geraakt. Eerst de eeuw der algemeen ontwakende humaniteit, — die helaas! haren laten avond door zoo veel inhumaans heeft bezoedeld! — scheen daarvoor eene inrigting op grooter schaal te kunnen

---

1) Treffend zegt KOHL (*Skizzen aus Natur- und Völkerleben*, II 272): *Erst unsere Zeit hat nicht blos für das Leben der Infusorien das Microscop sorgfältig zu gebrauchen gelernt. Sie hat auch in die Seele des Cretinen mit bewaffnetem Auge hineingeblickt, und sie hat dort, wo dem Blicke alles chaotisch schien, alle Anlagen, welche der Seele des Menschen eigen sind, wenn auch nur als verkümmerte Keime, als Rudimente, doch deutlich und sicher entdeckt, und bewiesen, dass nicht, wie es sonst ausgesprochen wurde, die Cretinen eine Gattung von Wesen sind, die einer andern Ordnung der Dinge angehören. Früher sahen sie sich von der einen Hälfte des Menschengeslechts den Heiligen, von der andern den Dämonen beigezählt, von Keiner Parthei als Menschen betrachtet, denen man helfen müsse und helfen könne.*

voort brengen. Het was de edele abt DE L' EPÉE, die, door de ontmoeting van een doofstom kind diep getroffen, het tot zijn' kweekeling aannam en er later meerderen aan toevoegde. Onbekend met den arbeid zijner voorgangers, wijdde hij levenskrachten en vermogen met onbegrijpelijken arbeid aan dit edele doel. Die arbeid wordt in ons vaderland nog steeds vervolgd door het voortreffelijke instituut te *Groningen;* terwijl het onderwijs in de doof-stommen school te *Rotterdam*, tot de méthode van onzen vroegeren landgenoot is terug gekeerd.

Bijna gelijktijdig met het eerste gesticht voor doofstommen, verrees ook dat voor blinden; en insgelijks in *Frankrijk.* Zonderling, dat dit eerst zoo langzaam volgde, daar toch het denkbeeld om een' blinde, met wien men spreken kan, te onderwijzen, veel natuurlijker en eenvoudiger schijnt; gelijk reeds een geleerde in de zeventiende eeuw 1) had opgemerkt. Het kwam er slechts opaan, even als bij de doofstommen, om eene kleine maatschappij van die ongelukkigen te vereenigen, en op hunne ontwikkeling het vernuft van den onderwijzer te scherpen. Gelijk nu de abt DE L' EPÉE door medelijden, zoo werd VALENTIJN HAUY door verontwaardiging daartoe opgewekt. Er was namelijk een waard, die om den toeloop van zijne herberg te vermeerderen, een tiental blinden bij een zocht en ze op de bespottelijkste wijze uitdoschte. De een, als een MIDAS met ezelsooren en

---

1) TRYNKHUSEN, *De coecis sapientia ac eruditione claris.* Gera, 1672.

eene paauwenstaart versierd, zong een wanluidend lied; de ander, met eene bril zonder glazen en het muzijkblad omgekeerd vóór zich, accompagneerde hem met de viool. Eene plaat zelfs werd hiervan in koper gegraveerd, en met spotrijmen op de arme verkleede blinden aangevuld. Maar nu ook riep HAUY het menschelijk gevoel voor een groot denkbeeld niet te vergeefs op, en stichtte in het jaar 1784 zijne blindenschool te *Parijs* 1). 't Is bekend, dat ook *Amsterdam* eene der schoonste dochters bezit van deze edele moeder.

Nadat in de eerste jaren onzer eeuw de stormen van omwenteling en oorlog bedaard waren, vond de weder met kracht ontwaakte philanthropie nog moeijelijker en edeler vraagstukken, dan de vergoeding van het eene zintuig door het andere, op te lossen. Men begon voor arme kranken en misvormden verplegings- en toevlugts-oorden, voor zedelijk ontaarden plaatsen tot verbetering op te rigten. Inzonderheid de krankzinnigen werden niet langer als wilde dieren op de kermissen vertoond, maar als kranken vriendelijk verpleegd. En nu eindelijk, terwijl men zoo alle schuilhoeken van het menschelijk lijden doorzocht, viel het oog ook op de ongelukkige misdeelden, die zoo veel moeijelijker dan de dooven en blinden te genaken waren, omdat het geen hun ontbrak, niet door een ander zintuig te vergoeden was 2).

---

1) Deze en andere bijzonderheden vond ik in: A. ZEUNE, *Belisar oder über Blinde und Blinden-Anstalten. Berlin* 1833. — Over de doofstommen-school zal ik later nog opzettelijk moeten spreken.

2) Dr. TROXLER (*Der Cretinismus*) zag, nog in 1836, de zaak

Toch had de tijd reeds de oplossing van dit vraagstuk voorbereid; en zoo is het steeds geweest. Gaan wij de geschiedenis der wereld na, dan schijnt wel eene enkele maal een genie op het tooneel der wereldgebeurtenissen op te treden, dat zich hoog boven zijnen tijd verheft en er soms juist daardoor weinig invloed op uitoefent, daar eerst het nageslacht in staat is, hem te waarderen; maar de meesten, die met kracht gewerkt hebben op hunnen tijd, waren ook kinderen des tijds, en menige uitvinding ligt zoo natuurlijk in de eeuw, die haar het aanzijn gaf, dat de naam des uitvinders onbekend bleef of de eer der ontdekking betwist. De zestiende eeuw moest aan den aanvang eenen LUTHER hebben en de achttiende aan het einde een' ROBESPIÈRE, — het zij dezen of een ander. — Even zoo is het in de geschiedenis der wetenschappen en der opvoeding. De nieuwe baan althans, daarvoor

---

zoo donker in, dat hij schreef: *Kein Zugang ist noch erfunden, auf welchem die Heilkraft der Natur hätte hervorgerufen werden können, und kein Sinn, wodurch die andern etwas ersetzt werden möchten, weil die Sinnlichkeit selbst, des Körpers Blüthe und des Geistes Wurzel in ihrem organischen Grunde untergraben ist. Keine jener grossartigen Methoden, wodurch, was nicht geheilt werden kann, ersetzt wird, weiss hier Rath und Hülfe. Die Priester aller Stände, die Samaritaner der medicinischen, wie die Leviten der theologischen Fakultät, ebenso die Pädagogen und Diplomaten gehen an ihnen* (de Cretins bepaaldelijk) *vorüber, weil sie des Anblicks gewöhnt und des Mitleids verwöhnt sind.* — Toch schreef F. A. CARUS (in zijne *Psychologie*, pag. 303-306.) reeds in 1823: *Der Blödsinn, welchen* KANT *zu kühn Seelenlosigkeit nennt, erscheint unter mannigfaltigen Formen, die einer Unterscheidung bedürfen. — Durch Verwahrlosung kann ein solcher Zustand erregt werden. Darum aber ist die Heilung möglich. Würde man Blödsinnige, wie Taubstumme, in Instituten verpflegen, so würden die Beispiele von höheren Graden des Bewustseins und von Geistesthätigkeit minder selten sein.*

geopend en waarvan wij nu te spreken hebben, werd door drie verschillende mannen bijna gelijktijdig betreden, zonder dat zij elkander kenden of navolgden. Naauwelijks kunnen wij den eerepalm aan één van hen toekennen, en liever reiken wij dien aan elk hunner.

Beginnen wij met EDUARD SÉGUIN. Hij kwam tot zijne in vele opzigten voortreffelijke méthode geheel langs den weg der proefneming, der opvoeding. Er was namelijk in het jaar 1800 in een bosch in het zuiden van *Frankrijk*, een geheel wild knaapje gevonden, van ongeveer twaalfjarigen ouderdom. Ofschoon door PINEL reeds als idioot herkend, was het algemeen, naar het heerschend materialisme van dien tijd, geneigd, in dit kind den zuiveren natuurmensch te zien; en meende nu eene heerlijke gelegenheid te hebben, om het heerschende beginsel proefondervindelijk te bewijzen: «dat alle denkbeelden in den mensch en in zeker opzigt de ziel zelve uit de zinnen worden geboren." Aan doctor ITARD, geneesheer der doofstommen-inrigting te *Parijs*, werd de opvoeding van dit kind toevertrouwd; maar ofschoon met onbegrijpelijke moeite een weinig ontwikkeld, het bleef en stierf idioot. Dit gaf echter den onvermoeiden SÉGUIN, die onder ITARD en ESQUIROL de krankzinnigen bestudeerde, de vraag op de lippen: wat men op die wijze nog zou kunnen maken van de idiote kinderen, nu in het groote krankzinnig-gesticht van *Bicêtre* gansch en al verwaarloosd. Hij nam dus in het jaar 1838 er één in afzonderlijke behandeling, en deze gelukte hem in betrekkelijk korten tijd boven verwachting. Maar

zoo sterk was toen nog het vooroordeel, dat de eigenlijke idioot geene ziel heeft en geene vermogens, dat ESQUIROL aan SÉGUIN slechts de getuigenis gaf: «dat hij binnen de achttien maanden, denken, spreken enz. had geleerd aan een kind, dat bijna stom was en *op een' idioot geleek*;" waarin dus bijna de zelfde conclusie lag opgesloten als in de uitdrukking, dat iemand van de tering is genezen, en — dat hij dus eigenlijk de tering niet heeft gehad.

Even als ITARD, zoo was ook C. W. SAEGERT verbonden aan eene doofstommen-inrigting, als directeur van het koninklijk gesticht te *Berlijn*. Wat elders niet zelden gebeurt, had ook hier plaats. Een idioot, die ooren hebbende niet hoort, of hoorende niet verstaat; die niet zonder stem is en toch ook niet spreekt, of spreekt en zich zelven niet begrijpt, werd meermalen door den oppervlakkigen beschouwer voor een' doofstomme aangezien, het gesticht aangeboden, maar als *nicht bildungsfähig*, afgewezen. Maar toen er weder, in 1842, zulk een knaapje aangeboden en als bij vergissing opgenomen was, schaamde SAEGERT zich toch, het terug te zenden, en wijdde, na vergeefsche proeven met het gewone doofstommen onderwijs, tijd en vlijt aan een diepe wijsgeerige studie omtrent den aard van het idiotisme; en hiervan was eene afzonderlijke stichting, nevens het doofstommen-instituut, de rijpe vrucht.

Eindelijk, gelijk SÉGUIN langs praktisch-paedagogischen en SAEGERT langs philosophischen weg, zoo kwam GUGGENBÜHL in het jaar 1836 door christelijk philanthropische beginselen, het eerst op het zelfde

denkbeeld. Reeds elders 1) hebben wij aan zijne edele pogingen en onvermoeide werkzaamheid hulde gedaan. Zijne inrigting echter, oorspronkelijk voor cretinen bestemd, rust daardoor in hare beginselen geheel op medische grondslagen. En dat kon niet anders, daar hij zich de bestrijding had voorgenomen van eene bepaalde ziekte, en wel van eene landkwaal, die vooral door verplaatsing en veranderd diëet te genezen was. Hoe de *Abendberg* zich later heeft ontwikkeld tot een meer zuiver paedagogisch idiotengesticht, zullen wij weldra in de gelegenheid zijn te vermelden.

Met dit alles wordt nu natuurlijk niet wedersproken, wat vroeger gezegd is: dat hier en daar door moederlijke zorg of het geduld van een' wijzen opvoeder, een halve idioot ontwikkeld is, reeds eer daarvoor een gesticht werd opgerigt. Wij zouden hier van ook uit ons vaderland de proeven kunnen aanwijzen; en zelf heb ik in mijne vorige gemeente het geheele onderwijs en de godsdienstige opleiding van eenen verregaand onnoozele, die op zijn zestiende jaar nog niet verstandig gaan en staan of zich kleeden kon, met vrij goed gevolg beproefd. Maar dit redden van enkelen uit velen, en dan nog zonder vaste methode en zonder genoegzame middelen, was niet, wat men de groote oplossing van het vraagstuk noemen kon. Die het eerst een' enkelen leerling de letters leerde, zou daarom nog niet de uitvinder zijn van het methodisch schoolonderwijs. Wij geven dus

---

1) *Het menschelijk leven in drie woorden*, blz. 97—108.

gaarne aan de drie genoemde mannen den eerepalm, die hun toekomt, en zijn met eene niet geheel ongelukkige navolging meer dan tevreden. SÉGUIN toch was de eerste, die het geheele denkbeeld van idioten-onderwijs bevatte; GUGGENBÜHL, die er een gesticht voor oprigtte; SAEGERT, die zulk een gesticht, — zonder iets van den *Abendberg* te weten, — niet voor kranke cretinen-kinderen, maar voor zuiver idioten oprigtte; en juist hun geheel onafhankelijke werkkring en bijna gelijke resultaten zetten daar aan een driedubbel gezag bij.

Op de verschillende gestichten, hieruit ontstaan, komen wij later terug, daar wij te gelijk iets van de verkregene resultaten wilden mede deelen; en dit weder niet kunnen doen, zonder den lezer nader bekend gemaakt te hebben met de eigenlijke methode van het idioten-onderwijs, gelijk wij die thans, na twintigjarige ondervinding, als gevestigd mogen beschouwen. Ik zal ook daarbij, na kennis genomen te hebben van al den arbeid mijner voorgangers, voor zoo veel die onder mijn bereik viel, mijne eigene opvatting en voorstelling, onafhankelijk van de hunne, mede deelen.

HOOFDSTUK II.

ALGEMEENE GRONDTREKKEN DER OPVOEDING VAN IDIOTEN.

GENEESKUNDIGE BEHANDELING.

«Genezing door opvoeding" is dan nu ons hoofdbeginsel; en een vast beginsel is in den regel meer waard, bij eene wetenschap, dan een geheel stelsel, dat toch, hoe hecht en sierlijk het in een zit, ten laatste weder instort bij gemis aan vaste grondslagen. Door dit beginsel sluiten wij terstond al die patienten uit, die tot de klasse der gewone zieken behooren, en door zuiver geneeskundige behandeling kunnen worden hersteld. Een kind, dof en slapende geboren, is daarom nog geen idioot; en het gelukt somtijds reeds den accoucheur, eene kwaal te voorkomen, die later den opvoeder menigen zweetdroppel kosten zou. Zoo kan ook uit een' aanval van stuipen, van vallende ziekte, zelfs van eene oorverzwering of iets dergelijks, — of wel door schrik, mishandeling of andere sterke zedelijke indrukken, (ook de zoo bedenkelijke *biologie* of overmagt van eens anders wil,) eene tijdelijke bedwelming of verwarring van geestvermogens ontstaan; of zij kan een der schrikkelijke en helaas! niet zoo ongewone gevolgen der vree-

selijke zelfbesmetting wezen, of van hysterie. In elk dezer gevallen behoort de patient, ofschoon *ook* aan zielsziekte lijdende, even goed tot het gebied der geneeskunde, als alle anderen. Wijkt de kwaal niet terstond voor medische behandeling, of volgt er eene tijdelijke verwarring van begrippen na vroegere opvoeding en ontwikkeling; dan is het een krankzinnige, en hij wordt als zoodanig hersteld of onherstelbaar. Den eigenlijk krankzinnige nu, hebben wij niet tot voorwerp voor onze idioten-school gesteld; ofschoon deze welligt later nog menigen zijdelingschen lichtstraal werpen zal op onze krankzinnig-huizen, alwaar geregeld onderwijs en geest-ontwikkeling veel meer nut kunnen doen, dan men nu nog vermoedt. Van het denkbeeld ten minste, om bij krankzinnigen den geest geheel te laten rusten, tot het ligchaam in zijn' normalen toestand is terug gekeerd, is men reeds in de laatste jaren veel terug gekomen. Dat men hierin nog eene schrede verder gaan moet, en door lektuur, godsdienst-oefening en anderzins, juist den verwarden geest matig inspannen, en zóó tot zijne geregelde werking terug brengen, is mijne gevestigde overtuiging; 1) — en sedert twee jaren met de leiding der godsdienst-oefeningen in ons krankzinnig-gesticht belast, is het tevens mijne aanvankelijke ondervinding.

Maar van zieken en krankzinnigen spreken wij nu

---

1) *L' office du médecin d' aliénés est, de refaire l' éducation.* SÉGUIN, pag. 725. — Zoo getuigde een genezen krankzinnige van uitstekende geestvermogens, dat hij hoofdzakelijk hersteld was, door het aanleeren van eene hem nog vreemde (ik meen de *Deensche*) taal.

niet. Het idiotisme bestaat eerst, waar een duurzame toestand geboren werd, die de ontwikkeling der geestvermogens stremde; waar de plant als 't ware bij het eerste ontluiken is miswassen, omdat haar de noodige voedingssappen niet meer toestroomden; en waar toch, het tijdvak van groei en ontwikkeling nog niet gesloten zijnde, hoop op geheele of gedeeltelijke herstelling overblijft.

Behalve die wij reeds uitsloten, behooren ook niet regtstreeks tot den kring onzer werkzaamheden, de alleen verwilderde, verwaarloosde kinderen; de KASPAR HAUSERS onzer beschaafde maatschappij, of de Hottentotten en Boschjesmannen der onbeschaafde. In het gesticht te *Montfoort*, dat ik altijd nog blijf hoogschatten, valt dit onderscheid het duidelijkst in het oog. Zoo ergens, dan schenen daar de idioten op hunne plaats te zijn; en zij waren het er zeker veel meer, dan op de doofstommen-school of in het krankzinnig-huis. Bij hunne komst zijn ze ook naauwelijks te onderscheiden van de verdierlijkte bedelknapen, gelijk ik er vroeger één beschreef 1). Eerst de proef moet uitwijzen, dat er een gezonde bouwgrond aanwezig is, die slechts ontgonnen behoeft te worden, of wel, dat de grond zelf geheel moet worden verbeterd. Zoo zag ik er twee kindertjes, broeder en zuster, die begroeid, vervuild en in een gekromd in eene kribbe gevonden werden; waar de vader, als hij van zijne bedeltogten terug keerde, hun een stuk broods toewierp, tot hij eindelijk zelf op den weg werd dood

1) Zie *Menschelijk Leven*, blz. 108 en 109.

gevonden. Nadat het tijdperk der reiniging en voeding voorbij was, kon men eerst onderscheiden, wat in deze kindertjes schuilde. Men verwachtte nu eene even gelukkige ontwikkeling, als bij vele anderen; het tegendeel had plaats: die ontwikkeling stond stil. De gewone school- en opvoedings-methode, die voor anderen paste, was hun nog veel te vlug. Door de bijzondere zorg van eene geschikte helpster, gelukte het slechts, één van beiden enkele woorden te leeren. Aandoenlijk was het om te zien, hoe zij, behalve de behoeften der dierlijke natuur, alleen nog die toonden, welke iederen mensch is ingeschapen en die zelfs de huisdieren van ons overnemen: de behoefte namelijk aan liefde en gezelligheid. Hunne stamelende en meest onverstaanbare klanken, golden slechts elkander. Te zamen hebben zij nu, daar het gesticht gedaan heeft wat het kon, *Montfoort* verlaten, en zijn bij ons opgenomen; en men kan het hun aanzien: hier zijn zij eerst op hunne plaats. Zoo zou men, ook te midden der onbeschaafdste en geheel verdierlijkte heidenen, den idioot onderscheiden van hem, die met gezonde hersenen is geboren en opgegroeid.

Men vergeve mij, zoo ik in eene zaak, die nieuw en vreemd is, wat uitvoerig in mijne beschrijving en bepaling ben. Ons terrein is ruim genoeg, om het niet buiten zijne natuurlijke grenzen uit te breiden. Elk kind behoort dus daartoe, dat niet met de gewone vatbaarheid tot geregelde ontwikkeling is geboren; of het wordt daarop verplaatst van den oogenblik af, waarop het die vatbaarheid verliest: — hoe-

danig ook de ziekelijke toestand van het ligchaam is, die daarvan oorzaak zijn moge.

Maar hierdoor juist drukt een algemeen bezwaar de idioten-school; een bezwaar, dat ons in den beginne zelfs deed wanhopen aan het vinden eener eenigzins vaste methode, eener geregelde klassen-verdeeling en leer-orde, die toch bij ieder onderwijs zoo wenschelijk en zoo heilzaam is. De zwarigheid is deze. Onze inrigting bevat kranken, en enkel kranken; en om het plat huismoederlijk uit te drukken: voor de gezonden kan men éénen pot koken, voor de zieken niet. Zelfs doofstommen en blinden hebben ten minste allen het zelfde gebrek; en dit gebrek is een gemis, dat naar eene regelmatige en voor allen gelijke methode, moet worden vergoed. Hoe veel dit waard is, ondervindt de onderwijzer, wanneer hem eene enkele maal een leerling wordt toevertrouwd, die het geluk of het ongeluk heeft, van niet geheel blind of niet volmaakt doof te zijn; die dus terstond buiten iedere klasse staat, en persoonlijk onderwijs vordert, dewijl hij op de gewone school even min te huis is.

Bij ons is de uitzondering regel. Wij kunnen niet zeggen als van de blinden, dat zij toch hooren kunnen; als van dooven, dat zij ten minste nog zien. De zorg voor onze leerlingen moet, om den verschillenden aard en graad hunner kwaal, voor een groot gedeelte hoofdelijk zijn. En het eenige, wat wij doen kunnen, is, dat wij de uitzonderingen zelve tot zekere regels brengen; de afwijkende ziekte-toestanden tot bepaalde klassen, al zijn die ook slechts verwant en alleen bij toenadering de zelfde. Doch ook hierop

komen wij later, bij het spreken over onze eigene school, nader terug.

Een ander bezwaar weegt niet minder, ofschoon het te hopen en te wachten is, dat het onze opvolgers minder drukken zal, dan ons. Wanneer op eene gewone volksschool een kind van vijf tot zeven jaren wordt ingeschreven, vindt het terstond zijne plaats, zijne tijdgenooten, zijne eigene wereld; en ook de onderwijzer kent die en beweegt er zich in. Maar wanneer de zendeling eene school oprigt onder de heidenen, en daar vader en moeder onderwijzen moet, te gelijk met de kinderen, hoe zal hij daarbij altijd den regten toon aanslaan? Veiligst is het zeker, dat hij ook de ouders als kinderen toespreke; en toch zal zijn gevoel hem zeggen, dat dit niet in allen deele past. Even zoo gaat het ons. Wanneer ik, — welligt met eene te stoute verwachting in veler oog, — dit werk aanvaard in de heilige overtuiging, dat elke idioot kan worden opgevoed, als slechts zijne gezondheid inspanning genoeg toelaat; dan ga ik daarbij uit van de vooronderstelling, dat hij geheel onder den invloed staat van de idioten-school, van den oogenblik af, dat zijne kwaal kenbaar wordt; dat men niet eerst het kwaad laat inwortelen, of het door verkeerde behandeling bederft, om ons dan die kwaal, vergroeid, ingekankerd en bijna ongeneeslijk geworden, tot herstelling te brengen, als de verstijfde spieren niet meer te lenigen en de verstompte zenuwen niet meer te scherpen zijn. Ofschoon wij niet ligt wanhopen, moeten wij toch, opdat men van ons geene wonderen verwachte, op den voorgrond stellen, dat wij zulke patienten zonder

eenige belofte en alleen op de proef aanvaarden. En ware het alleen nog maar, dat het onverzorgd of verkeerd opgroeijen van den idioot, vertraging verwekte, verlies van tijd en levenskracht; maar in plaats van stilstand is er teruggang. Daarin juist openbaart zich het idiotisme als geen natuurlijke, maar een ziekelijke toestand. Laat den idioot en den huishond te zamen opwassen: wat de eerste in den beginne vooruit had, dat heeft de andere in menig opzigt weldra ingewonnen; omdat de een mensch is, in een' onnatuurlijken toestand geplaatst, waarin hij de hem eigene ontwikkeling mist, even zeer als het dierlijk instinkt, dat in den hond het gebrek aan redelijk nadenken op zijne wijze vergoedt. 1) En nu zwijgen wij nog van zoo menige verkeerde ontwikkeling, altijd het grootste struikelblok voor den onderwijzer, die liever eene ruwe klomp dan een mismaakt beeld te vormen heeft; — van idioten, geboren krankzinnigen vooral, die spreken en zelfs lezen geleerd hebben, en van wie wij liever wenschen zouden, dat zij 't nooit hadden geleerd; — van zoo vele nukken en luimen, ingewilligd en ingeworteld; eene van nature goede, maar vertroetelde en bedorvene gezondheid, en wat niet al meer! — En toch, zullen wij al die ongelukkigen afwijzen? Zullen wij over hen het vreeselijke: «Te laat!"

---

1) *L' idiotie livrée à elle-même s' aggrave dans ses symptômes, et continue d' altérer la constitution, quand elle a pour cause une dégénerescence d' organes essentiels, — une cause qui continue d' agir..... Dans tous les autres cas aussi, l' idiot curable a* 3, 5, 7, 10 *ans, cesse, complétement ou en partie, d' être curable dans un âge plus avancé.* SÉGUIN, pag. 185.

uitspreken? Liever willen wij doen, wat wij kunnen; in de hoop, dat als de idioten-school eens voor goed gevestigd is, de leerlingen, even als op de inrigtingen voor blinden en doofstommen, er jong en tijdig aan zullen worden toevertrouwd en zelfs in voorraad toe worden opgeleid. Zoo lang dit het geval niet is, verkeeren wij in de moeijelijkheid, dat wij leerlingen, niet alleen van zeer verschillende stemming en vatbaarheid, maar ook van ver uit een loopende jaren, van de vijf tot de vijf en twintig, op de zelfde bank te onderwijzen hebben; — waarbij eindelijk nog komt, vooral bij die genen, die reeds eenige ontwikkeling verkregen hebben, het groote verschil van stand; terwijl toch voor rijken en armen, ook van bekrompen vermogens, eene veelzins verschillende opleiding onmisbaar is.

Zie daar eenige bezwaren opgesomd, die vooral het klassikale en naar vaste regelen voortgaande onderwijs in den weg staan. Op het geen tot oplossing of verzachting daar van strekken kan, komen wij nader terug.

Maar eer wij verder gaan, moeten wij nog ééne onmisbare voorwaarde stellen; en die is: «het toezigt van den geneesheer." — Men kan zeer goed opvoeder en onderwijzer zijn; ook het idiotisme zielkundig proefondervindelijk kennen, en uitmuntend behandelen; zonder daarom nog grondige kennis te bezitten van het menschelijke ligchaam en des zelfs ziekte-verschijnselen, veel min van hunne geneeskundige behandeling. Het toezigt, de raad en de behandeling van den geneesheer zijn hier dus volstrekt noodzakelijk;

en toch ben ik verpligt protest in te dienen tegen de stelling van Dr. ERLENMEYER, dat de geneesheer, even als in het krankzinnig-huis, hier *het eerste en het laatste*, *één en alles* zou moeten zijn, zoodat de geheele idioten-school slechts uitvoering wordt van zijne denkbeelden, van zijne beschikkingen. 1) — Over het krankzinnig-huis, waarvan dit het eerst gezegd werd, wil ik nu niet oordeelen; de zaak is dáár van geheel anderen aard; bij ons is de opvoeding hoofdzaak, en de medische behandeling staat haar slechts ter zijde, om bezwaren uit den weg te ruimen, en de noodige kracht, waarop de onderwijzer steunen moet, te ontwikkelen of te versterken. Mij komt het dus even eens voor, als of iemand beweren wilde, dat alleen de geneesheer onderwijzer kan zijn in de gymnastie; schoon ieder gaarne erkennen zal, dat hij haar bewaken en in zeker opzigt besturen moet. Eene wetenschap wint er niet bij, als hare voorstanders over hare grenzen gaan en zich het grondgebied van anderen aanmatigen. De geneeskunde heeft de idioten-school niet uitgevonden; en dit kan niemand haar euvel duiden. Ik heb nog wel gehoord, dat hier of daar een onderwijzer, een geestelijke of eene moeder iets dragelijks uit een' idioot gemaakt heeft; maar niet een geneesheer; dat hem dan ook, zoo dra het buiten het bereik

1) *Ebenso gut wie unser aller* LANGERMANN *von den Irren-Anstalten gesagt hat, der wichtigste Punkt, „das Erste und Letzte, das Ein und Alles, ist und bleibt der Arzt,” mit demselben Rechte läszt sich diesz von den Idioten-Anstalten sagen.* Correspondenz-Blatt der Deutschen Gesellschaft für Psychiatrie u. s. w. 1855, No. 19.

van diëet en geneesmiddelen viel, niet te vergen was. Hiermede spreek ik nu niet tegen, dat er geneesheeren zijn, — en Dr. ERLENMEYER in de eerste plaats, — die zich op het onderwijs van idioten met goed gevolg hebben toegelegd. Het is niet aan hunnen persoon, dat ik de bevoegdheid en den aanleg betwist, om uitmuntende opvoeders te worden; maar *per se*, als geneesheeren, zijn zij dit even min, als zij zielkundigen en zedeleeraars, gymnastici of staathuishoudkundigen zijn; schoon met hunne schoone en edele wetenschap dit alles in onmiskenbaar verband staat. — SAEGERT is ook, zoo ver ik weet, geen doctor in de medicijnen; SÉGUIN heeft nooit als geneeskundige gepractiseerd; en GUGGENBÜHL handelde alleen in zoo verre en zoo lang als geneesheer, als hij cretinen kinderen onder zijne behandeling nam: door zijne inrigting langzamerhand in eene idiotenschool te veranderen, is hij zelf opvoeder, onderwijzer geworden. Het ideaal van zulk eene school, zou misschien de gelukkige, maar zeldzame combinatie zijn, die in een der Duitsche gestichten (*Winterbach*), wordt aangetroffen; alwaar de eene zwager geneesheer, de andere (die ons onlangs bezocht,) onderwijzer is. En toch, terwijl beiden de zorg voor hunne kweekelingen broederlijk deelen, meen ik zeker te weten, dat ook dáár de praktijk meest op den onderwijzer rust.

Ik ben wat uitvoeriger op dit punt geweest, omdat het op de toekomstige inrigting van dergelijke gestichten in ons vaderland van grooten invloed kan zijn, dat men de zaak beschouwe met die kalmte en

onpartijdigheid, die voegt aan den eenigzins tragen, maar ook ernstigen en bedachtzamen aard van ons volk. Even min toch als wij van den geneesheer vergen of zelfs wenschen, dat bij op de idiotenschool *alles* zij, en dus den onderwijzer in de schaduw stelle; even min zijn wij tevreden met het vlugtig bezoek van den practicus, die slechts, als op de gewone kostschool, nu en dan zou komen zien, of er ook zieken bij ons zijn. Er zijn altijd zieken, en allen zijn zij ziek. Slechts heeft de geneesheer, als bij de badgasten of leerlingen van den gymnasiast, ze aan eene andere behandeling dan de zijne, aan de natuurlijke geneeswijze overgegeven. Toch blijft de genezing, — zoo die nog mogelijk is, — van de eerste bron der kwaal, en anders de verzachting van hare uitwerkselen; toch blijft bovenal het diëet en de mate van krachtsinspanning, die van den idioot mag gevorderd worden, dringend zijn toezigt aanbevolen. 1) Dit zal vooral daarom heilzaam kunnen werken, omdat de ongelukkige, — allermeest onder den armen, maar ook wel in burger en hooger stand, — tot nu toe gewoonlijk die levenswijze volgde, die voor hem het verderfelijkste van alle was. Lucht- en waterbad, rei-

---

1) *Sind nun dergleichen Leidenszustände noch in voller oder theilweiser Wirksamkeit, so versteht sich doch von selbst, dasz hier die ärztliche Behandlung nicht ausgeschlossen werden kann, und dasz ihre Mitwirkung durchaus erforderlich ist, um einen gesunden organischen Lebensprocesz zu erzielen. Wenn aber dieser Procesz hergestellt wird, so erfolgt die psychische Entwickelung doch noch nicht von selbst..... Mag der Arzt die Augen eines blödsinnigen Individuums gesund finden oder gesund machen, darum unterscheidet es doch keine Farben, keine Entfernungen* u. s. w. SAEGERT, II 133.

niging en flanellen kleeding, (om de trage werking der huid te gemoet te komen,) eene geregelde, zachte voeding en matige beweging, gestadige inspanning zonder overspanning, geregelde en soms door anderen bewaakte slaap, van sommigen op kunstbedden, om de houding te vormen en verkeerde gewoonten tegen te gaan: — zie daar slechts de vlugtige aanwijzing van eenige hoofdpunten. Ik werk ze niet verder uit, om mij niet op een terrein te wagen, waar van ik misschien, als een onwetende indringer, al spoedig beschaamd zou worden terug gewezen. Wanneer er weldra onder ons een jeugdig geneesheer optreedt, die, wat van den bejaarden en rusteloos bezigen practicus niet te vergen is, van het idiotisme zijne levens-studie maken zal, kan hij in de litteratuur, die aan het einde van dit werk zal worden opgegeven, veel, zeer veel vinden, dat hem reeds is vooruit gewerkt; meer zelfs dan, in de mij bekende boekwerken ten minste, — een enkel uitgezonderd, — den onderwijzer is aangegeven.

Nog iets willen wij den geneesheer opdragen, en dan stappen wij voor goed van hem en zijne praktijk af. Niemand beter dan hij is in staat, om, altijd met bijstand van onderwijzer of opvoeder, de naauwkeurige persoonsbeschrijving en ziektegeschiedenis op te maken van iederen idioot, die onder behandeling genomen wordt. Het *cadre* van SEGUIN (pag. 217—223,) kan daartoe tot grondslag dienen. Deze beschrijving is te meer onmisbaar, omdat naar het tegenwoordige niet alleen, maar ook naar het verledene, de geheelè behandeling zoo wel moet worden ingerigt, als de vorderingen beoordeeld. Onder de laatste

betrekken wij ook belangrijke wijzigingen in den physieken toestand, inzonderheid in de ontwikkeling van den schedel, waar van wij later nog een woord te spreken hebben. Zonder zulk eene geregelde geschiedenis van de ziekte zelve en van hare geheele of gedeeltelijke genezing, staat de idiotenschool aan menige onbillijke beoordeeling bloot; daar men, — om te waarderen, wat uit een' idioot is geworden, — wel in aanmerking moet nemen, wat hij geweest is; en vooral ook, wat hij, aan zich zelven overgelaten, in den gewonen regel zou geworden zijn.

HOOFDSTUK III.

ONDERSCHEIDENE BEHANDELING VAN ACHTERLIJKE, VAN VERSTOMPTE OF DWAALZINNIGE, EN VAN OVERPRIKKELDE KINDEREN.

Dat het onderwijs van alle idioten niet als over éénen kam kan geschoren worden, is reeds gezegd. Maar hoe nu zij, die op verschillenden leeftijd tot ons komen; hoe de kwaal in hare eerste beginselen, hoe in een meer of minder ver gevorderd tijdperk, moet behandeld worden, dit is niet in alle bijzonderheden aan te wijzen. Er behoort daartoe een zekere tact, zonder welken iedere opvoeder, ook met de beste methode en den besten wil, nog maar half opvoeder is; de tact, die bij voorbeeld de kostschoolhouder, wien zoo vele mislukte producten van anderer onderwijs en opvoeding worden toegezonden, veel meer dan het hoofd eener gewone volksschool behoeft. Alleen onderstellen wij, dat de ziekte, die de door ons behandelde kwaal achterlaat, op hare hoogte gekomen is. Want zoo lang die, bij voorbeeld door hersen-ontsteking of waterzucht, toevallen enz. nog woedt of zelfs klimt, kan aan geene eigenlijke ontwikkeling worden gedacht, of moet de opvoeder minstens een groot deel van zijne taak nog aan den geneesheer overdoen. Men

moet eerst zien, hoe diep het arme kind gezonken is, om het dan langzamerhand op te beuren. Men moet kunnen berekenen, wat men overhoudt, na een zoo schromelijk bankroet, om met dit weinige de tering naar de nering te zetten.

Maar kunnen wij geene vaste regelen stellen voor ieder tijdperk der kwaal, des te meer is dit mogelijk en noodig voor de verschillende vormen, vroeger opgenoemd en beschreven, en waarbij wij, — gelijk reeds gezegd is, — de cretinen, als vreemdelingen, buiten beschouwing laten.

Beginnen wij met de *achterlijken*, de *enfants arrièrés* van SÉGUIN, omdat wij daarmede het gemakkelijkst en spoedigst vorderen kunnen. Voor hen behoeft eigenlijk geene nieuwe wijze van onderrigt te worden uitgevonden. Het is genoeg, wanneer men de gewone, in ons vaderland zoo goed en met uitstekend gevolg beoefende methode van de bewaar- en volksschool, als onder het vergrootglas zet; want wij hebben hier kinderen voor ons, die niets afwijkends aan zich hebben, die in den gewonen gang der maatschappij zich schikken, schoon zij wat achter aan slenteren; en die dus alleen op wetenschappelijk terrein *idioot*, dat is «op zich zelven staande," zijn. En ook dat blijven zij slechts, omdat anderen hun steeds vooruit zijn; omdat het onderwijs zelf, naar den maatstaf der gewone kinderlijke vatbaarheid berekend, hun altijd vooruit is. Hardleersch bij uitnemendheid, staren zij nog met een dom gezigt op de *a*, terwijl een ander, — de voorstander der klankmethode vergeve mij het

ouderwetsche *a b c!* — terwijl een ander de *b* en *c* reeds lang voorbij is. Daardoor begint meer en meer het onderwijs, hoe goed in zich zelf, hen te verwarren, te drukken; terwijl zij zelve gevoelen, dat zij op de kleine kinderbank niet meer passen. Met één woord, ze zijn in het klein, wat in het groot de student is, die geen latijn verstaat, en dus op de collegiën, — waar ten minste de taal der geleerden nog gebruikt wordt, — zich zelven en den professor in den weg is; die het geen hij nog begrijpt, steeds met onverstaanbare klanken vermengt en daaronder nog verliest; terwijl hij nu toch eenmaal te oud is en in sommige opzigten ook te ver, om van de eerste klasse op het gymnasium, weder van nieuws af te beginnen. Hij heeft daarom behoefte aan privaat onderwijs: — helaas! voor hem maar al te dikwijls den drilmeester voor het onvermijdelijke examen, dat bewijzen zal, wat hij geleerd heeft, en niet: wat hij weet. Gelukkig voor hem, wanneer hij in betere handen valt, en een verstandig onderwijzer zich met weinig tevreden stelt, mits dat weinige goed is, terwijl hij nog eens met hem tot het *a b* van 't hooger onderwijs terug keert.

Ons achterlijk kind dus stellen wij terstond op zijne plaats, door hem makkers te geven op de groote schoolbank, even achterlijk als hij en even traag van begrip. Misschien zelfs, — maar hierover later: — misschien dat wij met hem van de nieuwere methode, die op het oordeel en de combinatie berust, tot den ouderen schooldreun, geheel op het geheugen en het gehoor ingerigt, moeten terug keeren. Maar in ieder

geval maken wij het onderwijs langzamer voor hem, en daarbij zoo aanschouwelijk en aangenaam, als mogelijk is. Wij hebben nu ook weldra iets aan hem te prijzen; ons achterlijk kind is niet meer het domste van allen, uitgelagchen om zijne lengte, om zijne jaren, als de *paria* der schooljeugd. Hij ziet er beneden zich, die met hem wedijveren, en boven zich, die hij met eenige inspanning kan achterhalen. Zie daar alles! Wilt gij hem nu nog wat gymnastie leeren, zoo zijne spierbeweging ook achterlijk is; en kunt gij zijn oordeel scherpen door een en ander der middelen, die daartoe voor eigenlijke idioten zijn uitgevonden, — des te beter. Het zal tevens eene oefening zijn voor den onderwijzer, om uit de gewone spheer van den helderen, frisschen kinderzin, tot het schemerend en verward gebied van het idiotisme af te dalen.

Den *eigenlijken idioot*, verstompt en dwaalzinnig, simpel en onnoozel alleen, of geheel nog in zich zelven gekeerd, te onderwijzen: — geen wonder, dat dit langen tijd eene even hopelooze onderneming scheen, als om een' hond spreken te leeren! Vooral schijnt het zonder hoop bij sprakeloozen, met wie de gewone weg van gemeenschap ons nog geheel is afgesloten; zelfs de taal der gebaren, waarvan de doofstomme, reeds zonder onderwijs, zoo gaarne gebruik maakt. Maar ook waar de regte idioot spreekt, doet hij 't alleen naar den inval van het oogenblik. Gij vraagt, hij antwoordt niet; gij verhaalt, hij ziet naar buiten; gij roept, hij loopt van u af; gij wilt met hem gaan,

en hij laat zich vallen. Het eenige bijna, waarin hij zich aan u aansluit, is als gij hem voert en hij de spijze verzwelgt; misschien ook wanneer hij, even als het huisdier, bij instinkt uwe liefkozingen aanneemt en vlugtig beantwoordt.

Wij hebben 't reeds gezien: het helpt niet, wanneer men hem eenige banken achteruit zet op de school, door bij voorbeeld den idioot van vijftien jaren met een kind van acht, van vijf of van drie gelijk te stellen. Wij zouden tot den pas geborene moeten afdalen: want reeds de zuigeling van drie maanden is hem in den helderen en opmerkzamen blik vooruit. En toch, wij stuiten ook hier op allerlei zonderlinge onregelmatigheden. Menig idioot kon nooit denkbeeld krijgen, wat een letter is, hoe zeer den onderwijzer ook het zweet langs de slapen gudste; maar de muzijknoten zijn hem aangeboren. Menig ander weet vrij juist te verhalen, wat hem overkwam, ja! geeft blijken van een uitstekend geheugen; of hij bezit een gevoel van regt en onregt, van liefde en haat, even fijn als gij en ik; maar de vier pooten van een paard heeft hij nooit kunnen tellen. Enkelen moeten ook mathematische geniën zijn, geboren rekenmachines, en toch zonder gezond oordeel en bijna zonder spraak. Deze zeldzame uitzondering is *mij* nog wel niet voorgekomen, maar toch door vertrouwde getuigen bevestigd. 1) En zij

---

1) Dit schijnt bepaaldelijk van cretinen te gelden, zoo als GUGGENBÜHL (bl. 11) verhaalt van den zoogenaamden ZAHLENFEX te *Salzburg*, die, ofschoon cretin in den hoogsten graad, de moei-

is mij te meer onverklaarbaar, omdat anders bij allen, die men mij aanbiedt, zelfs bij overprikkelden, het rekenen juist de toets van het idiotisme is; een toets die mij nog nooit heeft bedrogen, als de maatstaf der vatbaarheid voor abstractie, voor het combineren of ontleden van afgetrokken begrippen.

Zie daar nu enkele proeven uit vele: — hoe zullen wij in dien chaos den weg vinden?

Wij moeten beginnen met af te dalen tot de allereerste beginselen van het leeren, (als *discere* en *docere* beide,) die wij niet in de volksschool en zelfs niet eens in de bewaarschool te zoeken hebben. Het kind heeft reeds veel, zeer veel geleerd, eer het dáár komt; maar omdat dit zoo gewoon is, dat het van zelf schijnt te gaan, merken wij 't niet op. Wanneer men de proef nemen mogt, om een kind nooit een menschelijk aangezigt te laten zien, geen dier zelfs, waarvan het leven en handelen leeren kon; wanneer men het voerde in het duister en hielp in den slaap, meent gij, dat het ooit spreken, dat het zelfs denken zou? — Neen zeker! want de *gehechtheid aan menschen*, het algemeene familie-zwak, dat ons allen is aangeboren, en het *in-*

---

jelijkste berekeningen uit het hoofd, als bij *intuïtie* en zonder onderrigt, oogenblikkelijk oplost. Een dergelijk voorbeeld, ook uit *Duitschland*, is mij van eene hoogst achtingswaardige zijde medegedeeld. Van de leerlingen op den *Abendberg* wordt getuigd: *Bei der Mehrzahl offenbarte sich ein Zahlensinn, der den Unterricht im Rechnen sehr erleichtert.* (Gugg. bl. 108.) Te *Hubertusburg* daarentegen, waar misschien meer gewone idioten zijn, heeft men de zelfde ondervinding, als wij (bl. 18): *Nicht minder schwer wird ihnen — mit wenigen Ausnahmen — das Auffassen der Zahlengröszen, weshalb der Unterricht im Rechnen sich stets auf Anschauung gründen musz.*

stinkt van nabootsing, dat daarin wortelt, zou niet zijn opgewekt. Bij den idioot nu ontwikkelt zich deze eerste grond van al wat leeren is, langzaam of in 't geheel niet. Onze *eerste* proef, wanneer ons onnoozele kinderen worden aangeboden, is daarom, of zij ons reeds toelagchen; of zij gevoelen, dat wij hen aanspreken, en den verschillenden toon der woorden, — vriendelijk of bedreigend, — verstaan, al begrijpen zij de woorden niet. Iedere moeder en kindermaagd weet, hoe veel men spreekt tot een kind, eer het ons antwoorden kan, of zelfs de beteekenis van een enkel woord helder vatten. De natuur zelve geeft ons die preliminairen der menschelijke zamenspraak in. Onze *tweede* proef is, of het instinkt van nabootsing reeds genoeg is ontwikkeld, om daarvan bij het onderwijs gebruik te maken. Is dat zoo, dan vindt ook de verstompste en traagste van allen in die nabootsing zelve, mits men haar genoeg afwissele en niet te lang aanhoude, zoo veel genot, dat het de moeite der inspanning, hoe afkeerig hij ánders daarvan ook zijn moge, hem dubbel beloont. Zoo dra nu die beide, — het gevoel van betrekking op menschen en navolging van menschen, — in het kind gevonden worden, moet het zoo veel mogelijk, vooral in den eersten tijd, aan een' enkelen persoon worden toevertrouwd, aan wien het zich hecht en dien het leert verstaan; ofschoon ook de wedijver met enkele makkers, aan den zelfden of een' tweeden onderwijzer opgedragen, hem reeds spoedig heilzaam wezen kan. De idioot moet zijnen mentor kennen, en zal, wanneer deze kalmte en vastheid van wil met hartelijke

genegenheid paart, zich onbepaald aan hem hechten. De straf, die er noodig is, zal in den regel enkel onthouding van genot behoeven te zijn; ja, een donkere blik is meestal nog beter. Maar nog meer dan straf, werkt de belooning. *De kinderhand is spoedig gevuld*, zegt het oude spreekwoord; en al is de hand van den armen idioot grooter, gij vult ze toch ook met eene kleinigheid. Men heeft gezegd, dat wij op die wijze onze leerlingen alleen dresseren, gelijk men dit ook honden en apen doet; en gevraagd, of dat zoo veel moeite beloont, of het den idioot reeds tot mensch maakt? Maar gij, moeder! wat deedt gij uw kind anders, toen gij 't zijn eerste *da* leerdet zeggen en een kushandje geven, of de handjes vouwen vóór het eten? Er is geen grooter dwaasheid, dan dat men de opvoeding wil doen uitgaan van het begrip. Dat gij iets wilt en dat gij 't ook doet, is om te beginnen genoeg. Gehoorzaamheid, liefde en nabootsing, is van alle onderwijs het begin; uwe liefde en goedkeuring het loon; en het gevoel van eigene krachtsontwikkeling, die later een zelfstandig denken en werken worden zal, de aangename vrucht. 1)

Moeijelijker wordt het, wanneer ook deze lichtstraal van liefde en van vreugde ontbreekt; wanneer de arme idioot niet eens tegen ons lacht, nog niet eens speelt, geene poging doet, om ten minste de copij van een' mensch te zijn. O! men moet het ge-

1) Men vergelijke omtrent het onderscheid tusschen het dresseren van een dier en het opvoeden van eenen idioot, de resultaten van het onderzoek door Prof. ESCHRICHT, medegedeeld in het meer gemelde stukje van Prof. J. v. D. HOEVEN. (*Album d. N.*)

duld en de volharding zien, waarmede de onderwijzer uren, — wat zeg ik? maanden lang telkens het hangende hoofd naar zich opbeurt, en het zwervend oog zoekt te vangen, dat hem gedurig weder ontvlugten wil. Men moet zien, hoe hij het gehoor tracht aan te doen door streelende woorden, of te treffen door een' ernstiger' toon, zonder ooit te vervallen in bedreiging of hardheid, waarvan het arme kind regt en reden niet vatten kan, omdat 't het verband niet kent tusschen zijne onoplettendheid en uwen toorn. Men moet dat alles zien, om toch een weinig eerbied te hebben voor zulk een' reuzenarbeid!

« Maar waarom dan toch met zoo eindelooze moeite geploegd en gezaaid, om zoo luttel te oogsten?" — En meent gij dan, gij die dit vraagt! dat die eerste lach en dat onhandig spel, dat het eerste *da*, met onbegrijpelijk veel inspanning den stomme ontlokt, ons eigenlijke doel is? Of waarom, wanneer een krachtige stroom of moerassige grond den voortgang van een' spoorweg stremt, waarom heit en bouwt men met zoo ontzettende kosten? Is 't om eenige voeten wegs te winnen? Neen, maar om eene brug te leggen, waarover straks honderden en duizenden voort snellen, de wijde verte in. Zoo zoeken ook wij de brug van gemeenschap, de uitwisseling van denkbeelden, aandoeningen, woorden en handelingen. En eerst wanneer deze brug gelegd is, kunnen wij oordeelen, hoe ver het ons mogelijk is te gaan; kunnen wij zien, wat onschatbare vermogens, als de schoone slaapster in de Arabische nachtvertellingen, daar sluimeren in de doffe kinderziel. En dit juist is de reden van

eene vrij algemeene opmerking in de idioten-gestichten: dat namelijk de vorderingen der leerlingen, vooral van zulke leerlingen, niet gelijkmatig zijn; maar na eene lange en bijna hopelooze inspanning, soms plotseling en als met eenen sprong het ontwaken plaats heeft uit den slaap, het leven uit den dood, waarna men, wel langzaam maar dan ook geregeld, kan voort gaan 1).

Maar wanneer ook dit alles niet gelukt, of het ten minste noodig is, deze rustelooze pogingen door nog krachtiger te steunen? Dan dalen wij tot de allereerste dierlijke behoeften af, die in ieder redelijk schepsel gevonden worden, en doorgaans zelfs in den idioot sterker dan in andere kinderen of menschen spreken; de behoeften, die, wanneer men hem aan zich zelven overlaat, nog het meest zijne vermogens inspannen: — honger en dorst, maar de eerste vooral. 't Is dus hier inzonderheid van belang, dat de zelfde, die hem leeren wil, hem ook voede; en dus daardoor het regt van

---

1) Op zijn eerste Verslag zich beroepende, zegt GUGGENBÜHL (Bl. 92): *Auf ihre eigenthümlich sprungsweise Entwicklung wurde schon früher hingewiesen, und diese seither vielfach wieder bestätigt gefunden. Man kann Monate lang arbeiten, ohne irgend einen Erfolg zu sehen, und plötzlich kommt er über Nacht.* — Hij voegt er bij, dat de weêrsgesteldheid (op den *Abendberg* de zuiden en zuidwestenwind) zijne cretinen soms onrustiger en onleerzamer maakt. Even zoo is het bekend, dat bij den overgang der saizoenen zich meer gevallen van zware melancholie en krankzinnigheid voordoen; en zeide mij een kundig geneesheer, dat hij in zijn gesticht geen barometer noodig had. Ook onze ondervinding schijnt dit aanvankelijk te bevestigen; en misschien schrijven wij binnen de tien jaren eene verhandeling, over een nooit gehoord *verband* en nog ongekenden *invloed*, — de lievelingstermen onzer verhandelaars: — „tusschen den stand van den *barometer* en den gang van het *onderwijs*."

zijn' grootsten weldoener, ook in zijn stomp gevoel, verkrijge. Dit *voeden* zelf moet echter niet, zoo als gewoonlijk, een enkel *voeren* worden, een inproppen van spijs op de kortste en gemakkelijkste wijze. De idioot, ook de stompste, moet leeren, de spijs te waarderen, te zoeken, te grijpen. Op onze school ontvingen wij een kind van zeven jaren, dat van de oogen alleen gebruik maakte, om bij het loopen groote voorwerpen te ontwijken, zoo het ook dit niet op het gevoel deed; verder zag het niet, hoorde niet, greep niet, lachte en speelde ook niet, en gaf geene natuurlijke behoeften, zelfs niet den honger, op eene verstaanbare wijze te kennen. Nadat wij vergeefs alles hadden beproefd, legden wij eerst het brood op de tong, en toen op de lippen; daarna trokken wij het even terug, bragten de hand aan den mond, sloten de vingers om het brood vast en deden het zoo naar binnen gaan. Zoo voort gaande, bragten wij 't zoo ver, dat het kind 't kleinste koekje zag en greep; en reeds hadden wij het eerste *da* van de lippen, die zich nooit anders dan voor dierlijk inzwelgen hadden geopend, toen de ontwikkeling plotseling stil stond. Er moest hiervoor eene onbekende oorzaak zijn. Die ontdekte zich dan ook weldra: — het arme kind was ook nog doofstom! 1) — Nog zouden wij het geenszins hebben opgegeven, indien wij het kind niet, althans tijdelijk, hadden moeten verwijderen, om het voor de andere leerlingen ondragelijke geschreeuw, dat zich van tijd tot

1) Erlenmeyer zegt er van: *Leider hat sich im Haag ein taubstummes Kind eingeslichen, was der Anstalt nicht zum Vortheile gereichen wird.*

tijd verheft, en dan door niets te stillen is. Denkelijk woedt de oorzaak: — ontsteking of verzwering, verharding of verweeking der hersenen, of wat het anders zijn mag, — nog altijd voort. Misschien zal weldra de hemel zich over de arme kleine ontfermen; of zullen wij, wanneer de kwaal hare hoogte bereikt heeft, nog eene nieuwe en sterkere proef kunnen wagen, door, wel niet het kind eigenlijk honger te laten lijden, maar het toch langer op zijne gewone voeding te laten wachten, om daardoor de opmerkzaamheid te scherpen. Ook waren wij reeds, schijnbaar met eenig goed gevolg, begonnen met blinkende vertooningen voor het oog, hier de eenige deur tot den geest, en die ook nog zoo vast gesloten is. Even eens en misschien nog gemakkelijker, — ofschoon wij de proef nog niet genomen hebben, — zouden wij bij den blinden idioot enkel op het gehoor werken; gemakkelijker zeg ik, omdat in den regel van beide edele zintuigen het gehoor veel toegankelijker is bij onze leerlingen dan het gezigt. Niet ligt ten minste zou ik zelfs over een van deze beiden: den blinden en doofstommen idioot, het «Ongeneeslijk (*Unheilbar*, *Incurable*)!" uitspreken, indien ik slechts over een genoegzaam aantal geschikte personen en goede leermiddelen de vrije beschikking had. Maar de krachten onzer jeugdige inrigting, waaraan zoo velen behoefte hebben, mogen wij niet voor een' enkelen, en dan nog wel den allermoeijelijksten en ondankbaarsten, uitputten. 1)

1) De vraag: „welke idioten men als ongeneeslijk moet of mag opgeven?" zal beter aan het einde van dit ons onderzoek, en

Zoo zijn wij gedaald, zoo diep als wij konden; en zeker schijnt het den lezers veel gemakkelijker, een onzer *overprikkelde idioten*, van wie wij nu nog te spreken hebben, op te voeden. Wel springt hij wat wild in het rond, maar toont daarbij toch, dat *hij* althans niet zonder vermogens is. In den regel spreekt hij en spreekt veel, is zeer gevoelig voor belooning en straf, vatbaar voor liefde en afkeer, nabootsen en ontwijken, muzijk en dans zoo gij wilt. En toch moet GUGGENBÜHL, zoo al niet de hoogste dan toch de eerste autoriteit in dit vak, nog onlangs verklaard hebben, dat deze soort van leerlingen hem doorgaans te leur stelt; dat, terwijl hij bij den tragen in eene langzame vordering zich verheugt, hij hier in den chaos vaak geen licht weet aan te brengen; ja! naar ik meen, was het in een van zijne Berigten, dat ik tot mijne verwondering las, hoe hij er een om zijne wildheid ontslagen had.

Het komt mij voor, dat GUGGENBÜHL, van de trage, verslapte en verstompte cretinen uitgegaan, nog te weinig deze tegenovergestelde pool van het idiotisme, in zijn wezen en zijne behoeften, bestudeerd heeft 1). In de Verslagen van anderen, zie ik wel

nog beter na eenige jaren ondervinding kunnen beantwoord worden. Wij hopen er dus nader op terug te komen.

1) Twee kundige Nederlanders, die onlangs den *Abendberg* bezochten, vonden bij de levendigste de minste ontwikkeling. Het zelfde hadden zij te *Winterbach* opgemerkt. SÉGUIN staat hier, door zijne geheel persoonlijke overmagt, veel hooger; maar GUGGENBÜHL schijnt hem en zijnen arbeid niet eens te kennen, zoo als ik in geen der Hoogduitsche geschriften hem aangehaald vind, en nog onlangs aan den onderwijzer van *Winterbach* zijn doorwrocht werk als iets nieuws moest opgeven.

voorbeelden van gunstige verbetering, maar weinig van den weg, dien men daartoe heeft ingeslagen; alleen bij SÉGUIN, die van deze soort bijzonder werk heeft gemaakt, vinden wij eene naauwkeurige methode, maar geheel persoonlijk, op hoofdelijk of liever privaat onderwijs gegrond; zoodat, als ik mij niet vergis, de klassikale behandeling van deze leerlingen op onze school nieuw, maar daardoor ook nog slechts in hare eerste beginselen is.

Waar SÉGUIN op de aangehaalde plaats verhaalt, hoe de bezige geneesheer het overprikkelde kind kort weg voor krankzinnig verklaart, vervolgt hij: »Deze soort van idioten, die men gansch niet krankzinnig (*aliénés*) noemen moet, zij zijn het, bij wie de man van geduld, van zachtmoedigheid en tevens van vasten wil, de beste vruchten zien zal. Wanneer hij die onoplettendheid beheerscht, en hij kan die overwinnen; wanneer hij de verwarde zinnen bepaalt, en hij kan ze bepalen; zal hij zelf over de snelle vorderingen van zijnen leerling verbaasd staan." 1)

In alle bijzonderheden kunnen wij dit niet ontwikkelen. Ons algemeen beginsel is, dat men de buitengewone bewegelijkheid en bruisende levenskracht van deze leerlingen niet, gelijk men gewoonlijk wil, door bedreiging en straf een' onnatuurlijken dwang moet

---

1) Elders (bl. 147) onderscheidt SÉGUIN zeer juist *Excès d' activité* en *mouvements mécaniques;* en van de laatste weder de *mouvements spasmodiques.* Deze, de *stuipachtige* bewegingen, meest door aandoening en hartstogt veroorzaakt, moeten door kalmte worden *bedwongen*, — de *mechanische* en eenvormige worden *afgewend*, — de *overprikkelde* alleen *geregeld* en onder bedwang van den vrijen wil gebragt.

aanleggen, maar liever daar voor eene andere loopbaan openen, waarin zij zich bewegen, ja zelfs uitputten kan. Men moet den ongeregelden en rusteloozen knaap iets te doen geven, dat hem aan vaste bewegingen gewent, hem vermoeit en naar rust verlangen doet; 1) terwijl men hem, zoo dra hij eenigzins getemd is, eerst gehoorzaamheid leert en daarna zelfbeheersching. Ook hier is het persoonlijk overwigt volstrekt noodzakelijk; eene soort van biologie, door een' sterken en vasten wil, waar aan men den rustelooze boeit, nadat men eerst zijn' schichtigen angst door liefde overwonnen heeft. Zoo dra men dit doel heeft bereikt, zal *hij* vooral tot navolgen en aannemen geneigd zijn; hij zal met u loopen, springen, u naspreken, en zoo ook het ongeregelde en als afgebetene in zijne spraak langzamerhand leeren bedwingen. Maar daartoe moet dan ook deze soort van idioten, die zoo veel moeite vergt maar ze ook dubbel beloont, onder eene onafgebrokene leiding staan. Onze idioten-school bij voorbeeld, die van de vier en twintig uren maar zeven en van de zeven dagen zes in werking is, kan voor deze leerlingen weldadig, maar toch niet ligt voldoende zijn. In den tusschentijd, waarin wij hen los laten, zijn zij als de woeste knapen eener kostschool in den vacantie-tijd, en verliest men te veel van het geen men gewonnen heeft; ter-

---

1) Séguin brengt den overprikkelden idioot eerst tot de *onbewegelijkheid*, daarna tot de vrije en geregelde *beweging*. Maar daartoe is een afzonderlijke gouverneur noodig, zoo nog maàr één genoeg is. De weg, hier boven aangewezen, dunkt mij eenvoudiger, en vergt ook minder onnatuurlijke inspanning van het reeds zoo zenuwachtige kind.

wijl daarentegen de doffe en gedachtelooze in dien tijd alleen stil staat. Onze overprikkelde idioot behoeft dus òf het bestuur van eenen mentor, die ook in het huiselijke leven van hem onafscheidelijk is, die nooit zelfs het beeld vertoont van toorn en ongeduld, ook bij de dwaaste uitvallen en hardnekkigste kwade gewoonten, maar die ook nooit een duim breed toegeeft van het geen hij eenmaal wil; die zelfs in den nacht niet van hem scheidt, en waar 't noodig is zijn' slaap bewaakt; maar die dan ook beloond zal worden door eene gehechtheid zonder grenzen en een' eerbied die nooit wankelt. Of anders, wat misschien in den regel wel het beste zijn zal, behoeven zulke knapen, — want zoo als ik zeide, bij meisjes heb ik, in dien hoogen graad althans, deze kwaal nooit ontmoet: — de orde en tucht van een wel ingerigt gesticht.

In zulk een gesticht eindelijk, en zoo veel mogelijk reeds op de school, moet de geheele omgeving, als die zoo sterk op de edele zintuigen werkt, naar den verschillenden graad van prikkelbaarheid zijn ingerigt: helder en eenvoudig voor den *achterlijke*, sterk verlicht en gekleurd voor den *stompzinnige*, gelijkmatig en calmérend, zonder eenige afleiding, voor den *overprikkelde*. Het zelfde geldt van de muzijk en de stem, van bad en diëet, van kleeding en ligging, — van alles met één woord: want het geheele leven van onze zoo zeer afwijkende kinderen, moet eene afwijking van 't gewone, en wel in tweeërlei, tegenovergestelde rigting zijn.

HOOFDSTUK IV.

LIGCHAMELIJKE ONTWIKKELING: REINHEID EN BETAMELIJKHEID, GYMNASTIE.

Is «eene gezonde ziel in een gezond ligchaam" het ideaal van den mensch en zijn leven op aarde, de zorg voor de ziel is daarbij wel de hoogste, maar die voor het ligchaam de eerste. Ofschoon de ontwikkeling van onze geestvermogens veel vroeger begint, dan men gewoonlijk denkt, heeft toch het ligchaam het regt van eerstgeboorte, en kan zelfs eene te vroege ontwikkeling der zielskrachten, — gelijk helaas! onze tijd in menig voorbeeld leert, — die van het ligchaam verteren en het leven in zijne eerste vaag doen weg kwijnen. Daarom kan ik niet genoeg herhalen, dat, door den naam van *school* voor idioten, men zich geene verkeerde voorstelling maken moet van het geen wij willen en doen: als of het te vreezen zou zijn, dat wij de reeds zoo zwakke hersenen nog meer door *leeren* martelden. Neen! de idioten-school is reeds in volle werking, zonder dat er nog eene letter geleerd is, zonder eigenlijke inspanning van het denkvermogen of mededeeling van wetenschap. Onze

eerste zorg strekt zich uit over het ligchaam, en staat daarbij met het toezigt des geneesheers, waarvan wij vroeger spraken, in gedurig contact.

Maar wat willen wij dan eigenlijk van het doorgaans zwakke, soms misvormde ligchaam van den idioot, dat daarbij zoo weinig onder het bestuur staat van zijnen wil? — Het eerste, wat wij vorderen en wat door zachten dwang ook altijd te verkrijgen is, wanneer geen volstrekt ligchamelijk beletsel in den weg staat, — en dit laatste is zeldzamer dan men denkt: — het eerste is *reinheid en betamelijkheid.* Hebt gij wel eens de sierlijke houding opgemerkt, het gevoel van eigenwaarde om zoo te zeggen, waardoor het koetspaard zich onderscheidt van zijnen makker, die voor de ploeg loopt; of de fraaije schoot- of jagthond van zijne natuurgenooten, die de kar trekken of op krengen azen? Weet gij niet, hoe ook onze huisdieren, geenszins uit zich zelve, maar onder de leiding van den mensch, zindelijk worden gemaakt? Hoe zij geleerd hebben, dat zij niet van de tafel eten mogen en niet snoepen uit de kast? En zou dan ook den idioot, den dofsten en dierlijksten zelfs, dat gevoel van reinheid en betamelijkheid niet zijn bij te brengen? Men heeft het de broêrtjes en zusjes geleerd; maar *omdat deze geene vermogens had*, heeft moeder of kindermeid er den armen kleine niet mede willen plagen. En op die wijze maakt men hem tot een afschuw van ieder wel opgevoed mensch, ja soms tot een aanstoot voor het zedelijk gevoel; maar inzonderheid benadeelt men hem zelf in de hoogste mate. Vooral in den geringen stand, bij mindere

zorg en reiniging, komt hierdoor steeds ellende bij ellende, die ik hier niet eens schets, om het gevoel mijner lezers niet noodeloos te kwetsen. En toch kunnen wij reeds naar eigene ondervinding verzekeren, dat er niet ligt een idioot zal gevonden worden, wien men niet met de noodige volharding leeren kan, zich betamelijk te gedragen, zelfs al werd dit in de eerste kinderjaren verzuimd. Natuurlijk spreken wij hierbij van den leeftijd der ontwikkeling; niet van den ouden, geheel schaamteloozen en vervuilden cretin.

Ééne opmerking moet ik hier tusschen voegen, omdat ik er geene betere plaats voor weet. Zij behoort tot de schijnbaar kleine, maar in der daad gewigtige bijzonderheden van ons onderwerp. De meeste idioten, zoo als ook vele krankzinnigen, laten gestadig hun speeksel weg vloeijen. Dit gebrek openbaart zich soms eerst bij het opwassen, maar vestigt zich dan ook later meer en meer. Behalve de onreinheid, die het verwekt, veroorzaakt ook het gedurig verlies van de kostbaarste voedingssappen, dat menig een in de jaren zijner eerste krachtsontwikkeling in een' teringachtigen of hectischen toestand vervalt, tot een geraamte uitdroogt en weldra bezwijkt. Wel nu! de ondervinding heeft mij geleerd, dat dit gebrek in den regel nooit organisch, maar zuiver mechanisch is. Met andere woorden, het staat met den ziekelijken toestand van het ligchaam in geen regtstreeksch verband, maar is alleen een gebrek aan sluiting der mondspieren; gelijk het zich dan ook bij vele oude lieden, vooral wanneer zij hunne

tanden verloren hebben, even eens vertoont. Als bewijs daar voor zouden wij ook nog kunnen aanhalen, dat DAVID dit gebrek door list zich eigen maakte, om op die wijze te beter den krankzinnige te spelen. (1 *Sam.* XXI : 15) — Wel nu! alleen door zeker instinctueel gevoel van betamelijkheid en reinheid, maar vooral door inspanning van de aandacht, door werkzaamheid en spraakoefening verdwijnt op onze school, zonder regtstreeksch verbod, dat schadelijk gebrek gewoonlijk binnen korten tijd; en het komt, zelfs bij den geheel stompzinnige en sprakelooze, nog maar zeldzaam en in geringe mate voor.

Verder zullen wij niet in bijzonderheden treden van het geen wij onder reinheid en betamelijkheid verstaan, omdat ieder die zelf genoegzaam kent. Men moet daarbij vooral niet het zedelijke vergeten, de schaamte en behoorlijke kleeding, waar voor niet het dier, maar alleen de mensch vatbaar is en waar aan hij ook behoefte heeft. De voorbeelden, die ik van elders las, van volslagene en walgelijke schaamteloosheid, zijn niet anders dan de gevolgen van geheele en onverantwoordelijke verwaarloozing.

En wat dunkt u dan, lezer? Heeft niet reeds deze eerste les der idioten-school hooge waarde, als waardoor het afzigtelijke wezen ten minste eene dragelijke verschijning wordt in de menschenwereld, die met u aanzit, gaat en staat, behoorlijk eet en drinkt; die nalaat, wat u aanstootelijk en voor hem zelven onwelvoegelijk, zoo wel als voor zijne gezondheid verderfelijk is? Ik durf gerust verzekeren, dat, wanneer gij onze dertig idioten bij elkander zitten, eten

en drinken ziet, gij u naauwelijks zoudt kunnen voorstellen, hoe vroeger velen hunner als onreine dieren over den grond kropen; — om nu niet meer te zeggen.......

Maar genoeg; dit alleen wil ik er nog bijvoegen: wij staan er op, dat onze idioten behoorlijk, naar stand en jaren, gekleed zijn; dat zij niet als dwazen zijn uitgedost of de volwassenen als kleine kinderen aangekleed. Het eerste, wat een mensch behoeft, is achting voor zich zelven, — dat is voor de menschheid in zich; — en 't is opmerkelijk, hoe de meisjes, die genen zelfs, van wie gij geene spraak hoort en in wie gij geen denkvermogen zoudt vermoeden, daarvan het eerst gevoel toonen; even als de kleine, die nog naauwelijks een tiental woorden kent, u haar ponnetje en schoentjes toont, om u te laten zien: «dat het kind mooi is!" — Ook de ijdelheid, men heeft het te weinig opgemerkt, is slechts de overdrijving eener deugd. 1)

Wij komen tot de *gymnastie*, een der modewoorden van onze eeuw, waarbij de grootmoeders uit de vorige reeds in hare verbeelding hare vlugge kleinzonen aan touwtjes zien hangen als matrozen, op een lood-

---

1) *Dans une jeune idiote on rencontre, a un plus haut degré que chez les jeunes idiots, deux véhicules puissants d' instruction et de progrès: la* vanité *et la* coquetterie...... *Je pourrais citer une personne muette, perdue d' indolence, de malpropreté et d' habitudes solitaires, incapable d' un travail quelconque, sans culture aucune, que j' ai rendue à la société, aidé en cela par la haute intelligence et le dévouement d'un jeune homme de sa famille, qui jouit doublement aujourd'hui du prix de la bonne action, à laquelle il a bien voulu concourir.* Séguin, pag. 252.

regte ladder klimmen of met één been op een' hoogen balk staan, terwijl zij zich in hare doodsangst volstrekt niet kunnen begrijpen, waar al die halsbrekende kunstjes toe dienen. — Waartoe zij dienen bij gezonde kinderen, en of de doorgaande rigting van het gymnastisch onderwijs in dit opzigt juist de ware is, wil ik nu daar laten. Wat onze leerlingen betreft, tot geruststelling der bezorgde grootmoeders kan ik zeggen, dat die halsbrekende toeren bij ons in 't geheel niet voorkomen; en wij reeds bij ondervinding weten, dat een gymnasiast, die daarin bij uitstek knap is en geschikt om ze den knapen te leeren, juist daarom ons niet past. De gymnastie is bij ons eenvoudig *spieroefening*, en wel eene oefening door de gewone bewegingen, die wij, niet-idioten, allen zonder gymnastie kennen. In vele opzigten de zelfde, die RIJKENS in zijne «Handleiding voor de bewaarscholen" heeft geschetst en afgebeeld, 1) heeft zij reeds terstond twee voordeelen.

---

1) In de *Volksbibliotheek* No. 70, is deze methode ook afzonderlijk uitgegeven, onder den titel: GYMNASTIE, *door* R. G. RIJKENS. *Amsterdam*, WEYTINGH en VAN DER HAART. 1855. Het zou ons te ver afleiden, wanneer wij hier in bijzonderheden komen wilden. Alleen dit nog. Onze eerste gymnastie is enkel imitatie van gesten, en geschiedt zonder werktuigen. Het loopen en klimmen wordt daarna geleerd, met zakjes zand, gedragen om het evenwigt te bevorderen, of met de gymnastie-ceintuur, een' stok tusschen de armen en achter den rug, op trap en ladder, of op eene plank, die in elke glooijing gezet kan worden enz. Later zullen wij nog, voor hen, die weinig of niets loopen, een' sterken elastieken band, van den zolder afhangende, behoeven; en een' schommel, waarop de leerling zich zelven wiegt, door met de voeten te stooten op eene zachte, elastieke of door eene weer terug wijkende oppervlakte.

Vooreerst doet zij een' straal van vreugde vallen op het sombere leven van den idioot: want wat is den kinderen aangenamer dan exerceren en kunstjes maken, vooral als er van tijd tot tijd eenige verkleeding of militair apparaat bijkomt? Het tweede voordeel is, dat men op die wijze terstond gebreken ontdekt, die anders soms lang verborgen kunnen blijven. Gij beklaagt u, bij voorbeeld, bitter over de onhandigheid van uw onnoozel kind, daar hij al wat hij aanvat, verbrijzelt, of wat hij vast moet houden, vallen laat; gij meent, dat hij niet eens verstand genoeg heeft, om dat zelf vooruit te zien; gij noemt hem misschien zelfs onwillig, daar hij in andere zaken wel slim kan zijn, als hij maar wil; — of gij klaagt, dat hij niet eens naar zijne voeten ziet, en daardoor over een stroowisch struikelt: — maar weet gij wel, dat er meer noodig is dan een goed gezigt en een' goeden wil, om zulke bewegingen uit te voeren? Dat daartoe de spieren te gelijk lenig en sterk moeten zijn, en vooral, dat zij staan moeten onder de oogenblikkelijke bevelen van den wil? Dit juist is bij onze idioten het geval niet; en somtijds openbaart zich dit gebrek in een of ander ligchaamsdeel bij uitnemendheid of bij uitzondering. Er zijn er, die met de linkerhand een gewigt zullen dragen, en uit de regter pen of griffel laten vallen; die, zonder het te willen, omdat zij de werking hunner spierkracht niet stuiten kunnen, met de vast gesloten hand een ander kind de haren zullen uittrekken, maar daarentegen den voet nooit durven opheffen. Onze gymnastie grondt zich op deze bijzondere ondervinding, en is daar door

alleen reeds van die der gezonde kinderen onderscheiden. Den idioot tot een vluggen *Turner* te maken, gelijk de Duitschers wel schijnen te doen, is bij sommigen mogelijk, maar geen hunner noodig; ja zelfs schadelijk, waar men hun het verstand niet geven kan, om de verhoogde vlugheid en kracht ook met matiging en overleg, en vooral tot een nuttig doel te gebruiken. Als de idioot leert, wat ieder gezond mensch zonder gymnastie kent en kan, is dit hem genoeg. Hoewel nu deze gymnastie en mimiek uit haren aard, nog beter dan ander onderwijs, klassikaal kan worden beoefend, en ook de kinderen het gaarne zamen doen; — toch moet zij hoofdelijk en persoonlijk nader worden uitgewerkt. De geheele cursus van standen, bewegingen en verschillende krachtsinspanning moet met allen worden doorgeloopen; maar bij iederen leerling moet worden opgemerkt, waar 't hem bijzonder aan hapert, gelijk hier van bij ons geregeld, lid voor lid als 't ware en spier voor spier, wordt boek gehouden; om op het fautive punt met hem alleen, langzaam en voorzigtig, vooruit te gaan. 1)

---

1) Weder komt hier de paedagoog met den geneesheer in aanraking. *Magteloosheid* en gedeeltelijke *verlamming*, altijd in verband met den eigenlijken zetel van het idiotisme (herscnen en ruggemerg), kunnen door inwrijvingen, baden en electriciteit of electro-magnetisme behandeld worden. Van deze moet men echter wel onderscheiden de *verstijving* der ongebruikte spieren. Als de bewoner der *Zuidzee-eilanden* met de teenen iets kaapt en het aan andere teenen overreikt, of de man zonder armen met den voet schrijft, en die de regterhand verliest, de linker daar in plaats stelt, — gebruikt hij alleen eene spierkracht, die bij ons door verwaarloozing is verloren gegaan. Het zelfde is met vele

Tot de gymnastie behoort ook het afwennen van dat slingeren of wiegen met hoofd of ligchaam (*balancement*), en over 't geheel al die meest regelmatige maar doellooze bewegingen, die wij, als eene ziekelijke uiting der behoefte aan leven en krachtsinspanning, reeds vroeger hebben opgemerkt. Gewoonlijk verdwijnt dit gebrek van zelf voor vrijwillige en door het verstand bestuurde beweging en krachtsoefening, die aan deze behoefte beter voldoen. 't Is daarbij eene juiste opmerking van SEGUIN, dat de *onbewegelijkheid*, bij het zitten, maar vooral bij het staan, hoe eenvoudig zij ons ook toeschijnt, het hoogste toppunt is van heerschappij over de spieren, het punt van uitgang voor alle gymnastie. Zelf geeft hij ons daarbij zijn geduld en zijne volharding te bewonderen, als hij weken lang knie aan knie zit met een' overprikkelden idioot, om hem het stil zitten in eene betamelijke houding te leeren; ofschoon ik geloof, (en dit ook vroeger reeds te kennen gaf,) dat er gemakkelijker en aangenamer methode zoude te vinden geweest zijn.

Eindelijk, zoo als de hoogere gymnastie, — wanneer ik haar eens zoo noemen mag, — in onze knapen het vertrouwen op eigen spier- en wilskracht

---

idioten het geval. Van leeftijd en gestel zal het afhangen, of de verstijfde leden nog door zachte buiging, onder inwrijving met olij, of door andere middelen bruikbaar worden kunnen. Verkromd en opgetrokken, kunnen zij ook door het snijden van de pees worden hersteld. — Over de *Schwedische Heilgymnastie*, naar NEUMAN, te *Berlijn* (*Die Kunst der Lebensübungen* en *Das Muskelnleben des Menschen*), kan ik nog niet oordeelen, en weet alleen, dat zij in eenige Duitsche gestichten is ingevoerd.

versterkt, en zij vele kunsten, die ons halsbrekend toeschijnen, alleen daarom gemakkelijk kunnen doen, omdat zij die durven doen; even zoo moet in den ongelukkigen idioot het zelfvertrouwen en de wilskracht tot de eenvoudigste ligchaamsbewegingen worden opgewekt. De vrees, die hem daarbij bezielt, is in zeker opzigt reeds vooruitgang, maar moet daarom juist de overgang van het bewustzijn tot het zelfvertrouwen wezen. Wij hebben het voorbeeld voor oogen van een meisje, dat goed liep, toen het bij ons kwam, daar het wel telkens viel, maar ook weder opstond, zonder dat het er iets van scheen te gevoelen. Misschien, door de stompheid harer zenuwen, gevoelde zij het ook werkelijk niet. Naderhand scheen haar het vallen meer zeer te doen en meer herinnering na te laten, en zij durfde geheel niet meer alleen loopen; maar thans begint zij dit, aan ceintuur en leiband geoefend, al meer en meer te wagen; — «zij begint af te steken," zeggen de moeders. Het zelfde merkte ik wel eens op bij kinderen, die buitengewoon vroeg, binnen het jaar bij voorbeeld, begonnen te loopen, maar dan ook onbesuisd toe liepen; terwijl zij later, meer beangst geworden, weder in het loopen verachterden. — Zoo zijn er andere idioten, die niet voor het loopen zelf bang zijn, maar bij wie het eigenlijk slechts een schuiven is, en voor wie dus trap en drempel onoverkomelijke hinderpalen zijn. — Over het geheel zal men de meeste moeite hebben met den eigenlijk gezegden *idioot;* minder met den *simpele;* en bijna in 't geheel niet met het *achterlijke* kind; terwijl de *overprikkelde*

zelfs voor *tours de force et d' adresse* aanleg toont. Bij den *simpele* vindt men meest de *magteloosheid*, soms in enkele leden; bij den eigenlijken *idioot* het algemeene *gebrek aan evenwigt*, zóó zelfs, dat dit gebrek aan geheele verlamming of volslagene dronkenschap grenst bij sommigen, wier verstandelijke vermogens juist minder door hunne treurige kwaal zijn aangedaan. Dat dit alles geduldige oefening, maar vooral aanmoediging en opwekking noodig maakt, spreekt van zelf; prijzen is hier weder beter dan straffen. De overgangen moeten daarbij, gelijk ieder begrijpt, langzaam en geleidelijk zijn: van de volle hand, die den waukele ondersteunt, of den arm, die hem half draagt, tot de los toegestoken vingers; van de sterke leuning tot het touw, en van deze tot den draad; zoodat op het laatst alleen nog de verbeelding een weinig wordt te gemoet gekomen. Even zoo is het met het vast houden en grijpen; het optrekken langs eene katrol; het dragen van zakjes zand of gewigten; vooral ook het beklimmen van trap of ladder. Heeft het kind eens zulk eene overwinning behaald, dan zal het zelf daarin juichen. — Of bij dit alles ook machines, beugels enz., — tot rigting der ligchaamsdeelen, tot steun van het zwakke gebeente, tot buiging van den krommen ruggegraat en ophouden van het hoofd, — kunnen noodig of dienstig zijn, zou ik niet stellig durven beslissen; maar wel, dat het uiterste middelen zijn, die zoo lang mogelijk moeten worden vermeden.

Eindelijk herinnere men zich telkens, dat het kind wel ingespannen, maar nooit overspannen moet

worden; en dat het langer of korter aanhouden van gymnastische oefening geheel van de meerdere of mindere ligchaamskracht en de prikkelbaarheid der zenuwen afhangt. Die reeds overprikkeld is van zich zelven, oefene men vooral door geregelde, aanhoudende en redelijk sterke inspanning, waardoor zijne kracht zich bedaart en des noods uitput; maar men verge van hem zoo min mogelijk plotselinge sprongen en grepen. Het marcheren en soldaatje spelen, het dragen, kruijen en in den tuin werken, bewijst hier uitnemende dienst. Met den loggen maar sterken knaap daarentegen, loope men gerust alle oefeningen door; maar het teedere en ziekelijke kind prijze men en late men rusten na de ligtste inspanning, die toch altijd, — dit verlieze men geen oogenblik uit het oog, — middel zijn moet en geen doel.

HOOFDSTUK V.

OEFENING DER ZINTUIGEN 1).

Wanneer men het eerst een' idioot vóór zich plaatst, of er eenigen te gelijk onder zijn opzigt neemt, om ze ten minste het een of ander te leeren, dan is men al spoedig aan het laatste woord; en is men gebonden, om het uur of zelfs meer achtereenvolgende uren vol te maken, dan is het geen wonder, als ons het angstzweet uitbreekt bij het telkens naar de klok zien, en wij vinden, dat dit maal met eindelooze en onuitstaanbare langzaamheid de minuten daar heen kruipen. Maar wèl beschouwd, is men niet verlegen door gebrek aan stof; neen! juist door den overvloed, waarin men niet weet, wat men zal tasten of grijpen, vooral bij de weinige punten van aanknooping, die men hier met zijnen leerling vinden kan, en de weinige opmerkzaamheid, waarop men

1) Bij dit hoofdstuk kan vergeleken worden, ofschoon niet bepaald met het oog op idioten geschreven, het uitvoerige werk van Prof. G. C. B. SURINGAR, *De opvoeding der zintuigen, Eene bijdrage tot de leer van het onderwijs* enz. Te *Amsterdam*, bij J. H. GEBHARD en C^e^. 1855.

mag hopen. Zoo dra men dan ook eenigen tijd het onderwijs met volharding voort zet, komt men weder even zeer tijd en krachten te kort, door de ruimte en rijkdom der stof. Eene dergelijke ondervinding, wie kan daar van niet spreken, wanneer het zijne taak en post is, diep onkundigen, al zijn het dan ook nog geene idioten, te onderwijzen?

Onder dit vele, wat hier geleerd moet worden en elders als van zelf komt, bekleedt eene voorname plaats de *oefening der zintuigen.* Wij gaan hierbij van de vooronderstelling uit, dat onze leerling zijne vijf gezonde zinnen bezit, en deze dus alleen geoefend en gescherpt moeten worden. Want, — zoo als ik reeds zeide, — den doofstommen of blinden idioot laat ik liefst, niet als geheel hopeloos, maar toch als het sterkst mogelijke proefstuk van opvoeding en onderwijs, nog eerbiedig op den achtergrond.

Wij rekenen dus op vijf gezonde zinnen. De zekerheid hiervan is echter niet altijd zoo terstond te geven; waarom men vooral niet te spoedig zeggen moet, dat een idioot niet *smaakt* of *riekt*, dat hij niet *hoort* of *ziet*. *Gevoelen* doet hij natuurlijk altijd, als ieder levend wezen, al kan ook zijn gevoel in hooge mate verstompt zijn. Maar om nu van de edele zintuigen vooral te spreken, juist daarin bestaat het eigenlijk gezegde idiotisme, dat het geen in zedelijken zin maar al te dikwijls waar is, hier natuurlijk en eigenlijk geldt. *Ooren hebbende, hoort hij niet; hij heeft oogen, en ziet niet.* Het trommelvlies wordt wel aangedaan door het geluid, en op het netvlies van het oog teekenen zich de beelden

der voorwerpen wel; maar de indruk daarvan wordt slechts traag en gebrekkig overgebragt tot de ziel; en deze bepaalt zelden, en dan nog slechts vlugtig, op iets hare opmerkzaamheid. En zonder opmerkzaamheid, — wij bemerken het, wanneer wij diep in gedachte of door inwendig gevoel overmeesterd zijn, — gaan ons de zaken als in een' droom voorbij: zij komen, zelfs al blijven zij in herinnering, niet tot helder bewustzijn.

Het eerste, wat dus in het algemeen noodig is, tot verbetering zoo veel mogelijk van dit gebrek, is, dat men den idioot krachtige, bepaalde, onvermengde indrukken aanbrenge; en zulke indrukken op elkander doe volgen, die onderling in sterke tegenstelling staan, zoo veel mogelijk ook, die reeds binnen den eenvoudigen kring liggen van zijn denken of begeeren. Om bij voorbeeld van het *gevoel* te beginnen, beproeve men eerst, of er vatbaarheid voor ligte, fijne en zachte streeling over geheel het ligchaam plaats heeft; of een aanvatten, een knijpen zelfs hier en daar, zacht moet zijn of krachtig, om den idioot te doen opzien, weêrstand bieden of klagen. Het kan, ook in verband met de gymnastische oefening der verschillende leden en van de geheele ligchamelijke behandeling, noodig zijn, dit te weten. Maar 't is toch meest in de handen en vooral in de vingertoppen, alwaar, zoo als de natuur zelve ons aanwijst, het fijnere gevoel moet worden geoefend. Deze oefening moet die van het oog vooraf gaan, of ten minste van den beginne af vergezellen. Of is het kind, dat zijn gezigt nog zoo goed

niet vertrouwt, niet reeds van zelf geneigd, het met de vingers te hulp te komen? Eigenschappen, die zich met het gevoel alleen laten waarnemen, zijn warm of koud, vast of elastiek. Die, waarbij het het gevoel het gezigt te hulp komt, hard of zacht; nog meer harig en oneffen, of glad. Zoo ook wordt de vorm en de betrekkelijke grootte der dingen, door gevoel en gezigt beide aangegeven. Bij dit laatste vooral zal het den eenigzins gevorderden leerlingen eene uitspanning zijn, wanneer zij eerst het gezigt der zaken goed meester zijn en zich in het noemen der eigenschappen niet meer vergissen; en gij dan nog eens tot het enkele gevoel terug keert, door met gesloten oogen hen te laten bepalen: « Is dit vlak of oneffen, rond of vierkant? Welke van deze stokjes is het langste?" enz. — Ook de vormplank, waarvan straks nader, kan op die wijze gebruikt worden. En wanneer ieder daarbij beurtelings geblind wordt of de handen op de oogen gelegd, bevordert dit, door de belangstelling van zijne makkers, die zijn mistasten kunnen *zien*, de gezelligheid en opgeruimdheid van het onderwijs.

Wij komen tot *smaak* en *reuk;* twee zintuigen, die doorgaans alleen beschouwd worden als bronnen van zinnelijk genot, hoogstens als een middel tot onderscheiding van sommige zaken; maar waaraan tot ontwikkeling der geestvermogens, weinig waarde wordt toegeschreven. Het is bekend, dat de fijnheid dezer zinnen ook bij gewone menschen zeer onderscheiden is, zoo zelfs, dat sommigen bij voorbeeld bijna geheel van reuk zijn misdeeld, of die alleen

door sterk indringende geuren, — door eigenlijken stank en dan soms niet onaangenaam, — wordt aangedaan; terwijl anderen bijna zonder eenigen smaak, al wat eetbaar is, naar binnen zwelgen. Ook komen bij deze zintuigen de meeste verscheidenheden voor, waaraan het oude spreekwoord is ontleend: «dat er over den smaak niet te twisten valt." Zelfs zijn onnatuurlijke afwijkingen, zoo als het eten van aarde, steenkolen enz. een bekend ziekelijk verschijnsel; en is het *stercorisme* van sommige krankzinnigen (dat mij toeschijnt, altijd in verband met ongeregelde hartstogten te staan,) een hoogst ongunstig teeken.

Maar zie daar dan ook terstond eenige nieuwe punten van aanraking met den ongelukkigen idioot, te gemakkelijker, omdat wij daarbij des noods de hulp van het gezigt en zelfs van de spraak kunnen ontberen. De smaak in zijne ruwste tegenstelling, — bij voorbeeld het onderscheid tusschen zand en brood, peper en suiker, — is mij, waar 't noodig was, altijd eene eerste proef geweest van de diepte der onvatbaarheid en ongevoeligheid, waarin de idioot verzonken ligt. Van deze tegenstellingen moet men dus uitgaan, om, zoo noodig, althans de meest uitkomende eigenschappen der spijzen: «zuur en zoet, zout, bitter en bijtend," te doen onderscheiden. 1) Hoe meer men

---

1) Erlenmeijer roemt onze school bijzonder, omdat daarin zoo zeer op de twee edele zintuigen gewerkt wordt, vooral op het *gehoor*. Maar als hij daarop spreekt van *Gaukeleien, die hier und da getrieben wurden;* van *einige Pädagogen, die überhaupt, sobald sie sich von der ärztlichen Oberleitung emancipirten, dieser wichtigen*

verder den smaak verfijnen kan, te meer zal men ook het proeven en genieten van het eten bevorderen, en daardoor het langzamer vermalen, dat voor de spijsvertering van zoo veel belang is. Een' onnatuurlijken smaak, zucht tot het onreine en walgelijke, af te leeren, behoort weder tot het gevoel van betamelijkheid, waarvan wij reeds spraken. Een sterk afkeurend *Ba!* een verachtelijk weg ruimen of den honden toewerpen, des noods een kleine tik op de vingers of wat hardhandig afwisschen van den mond, moet den idioot leeren, dat zoo iets niet past, al begrijpt hij nog niet, waarom het niet past.

De oefeningen, die op den *reuk* betrekking hebben, kan men gemakkelijk uit het gezegde afleiden; en dat te meer, door het naauwe verband tusschen deze twee zintuigen. Ik voeg er dus alleen nog bij, dat de scherping dezer twee zinnen van genot, behalve het genoemde voordeel, ook tot regtstreeksche oefening der geestvermogens veel meer nut heeft, dan men oppervlakkig denken zou. Al wat de aandacht opscherpt, is reeds voor onze kweekelingen van hoog belang; even zeer als wat hen de voorwerpen leert

---

Angelegenheit mehr geschadet haben en van *ihr Spielwerk mit Pfeffer und Salz* etc., schijnt dit wel haast een onedele uitval op SAEGERT (bl. 160 en elders), die zich waarlijk van de geneeskunde niet geëmancipeerd, maar haar integendeel den weg gewezen heeft. Wij kunnen alleen in zoo verre den lof van ERLENMEIJER ons toeëigenen, als wij tot *verstandsoefening* bij voorkeur op het gezigt en gehoor rekenen, terwijl wij tot *oefening der zintuigen* en bij diep idiotisme ook tot het *ontwaken van bewustzijn, opmerking en onderscheiding*, nog meer dan wij nu doen, op de lagere zinnen hopen te werken.

onderscheiden en noemen, of ten minste op prijs stellen; waardoor ook nog de kring der belooningen en straffen, in den beginne zoo eng, wordt uitgebreid en verrijkt. Want moet, in den regel, bij zoo weinig schuld en toerekenbaarheid, de straf alleen bestaan in bedwang en onthouding; waar zal men deze gemakkelijker en meer regtstreeks toepassen, dan bij zintuigen, wier genot zoo geheel ligchamelijk is, dat het niet, als bij gehoor en gezigt, reeds eenige ontwikkeling der geestvermogens onderstelt? Ook de straatjongen is aan het stroopvat gelukkiger, dan op het schoonste concert of de verrukkendste wandeling.

Wij komen tot de oefening van zintuigen, veel edeler en verhevener, daar zij het zijn, die eigenlijk het denkvermogen in den mensch ontwaken doen; al heeft ook de ondervinding der laatste eeuw geleerd, dat het mogelijk is, het verstand van den doofstomme, van den blinde, ja zelfs van den doofstommen blinde, 1) langs eenen anderen weg, tot op de zelfde hoogte te ontwikkelen. Maar om met het *gezigt* te beginnen; juist omdat dit in zoo naauw verband staat met den geest en daaraan in gezonden toestand een zoo helder beeld van de buitenwereld overbrengt, is het idiotisme in den blik ook

1) Bekend is het voorbeeld van LAURA BRIDGEMAN, door DICKENS beschreven, en reeds elders door mij aangehaald. (*Het menschelijk Leven*, bl. 115.) — Thans kan ik er in onze stad een' doofstommen blinde tegenover stellen, die, na voltooide opvoeding te *Groningen*, het gezigt verloor. Het is mij gelukt, hem nog op meer dan dertigjarigen leeftijd, met de vingertoppen te leeren lezen. Misschien, dat ik later nog eens op dezen zoo zeer misdeelde, en toch niet geheel ongelukkige, terug kom.

dadelijk te onderscheiden. Het oog van den idioot ziet de voorwerpen, maar slechts als hinderpalen, die hij moet misloopen; hoogstens als het voorwerp eener kortstondige en altijd weder afdwalende nieuwsgierigheid. Daardoor bemerkt hij, met volkomen gezonde oogen, doorgaans alleen de grove en onbestemde omtrekken der dingen; en natuurlijk, daar ook wij eerst door het vestigen van onzen blik dat gene naauwkeurig zien, wat vroeger in eene bonte rij van beelden zich verloor. Daardoor verbindt hij ook zelden terstond aan het gezigt der zaken die eigenschappen, die hij bij meerdere opmerking en herinnering, door andere zintuigen reeds kennen zou. Er behoort bij voorbeeld reeds eenige ontwikkeling toe, om eene gloeijende kagchel, als van eene gevaarlijke natuur, te onderscheiden van een ander voorwerp, dat ongeveer soortgelijke kleur of vorm heeft; of om het gezigt der spijzen te verbinden met het denkbeeld van honger, en vooral van een' bekenden smaak. Waar de idioot nog beneden dit peil staat; waar hij het eten alleen kent, als hij het proeft, zonder het nog te onderscheiden, als hij het ziet; is weder de *honger* ons punt van uitgang. Door dat gene, wat hij gaarne eet, digt onder zijne oogen te houden, het op de tong te leggen en weder terug te trekken, het te laten grijpen op langzamerhand verderen afstand: — door het brood bij voorbeeld van bord of tafel te doen nemen; het later door een' ring te laten vatten, die aan een touw is opgehangen, of het op de bovenste trede van een' trap te doen zoeken, — heeft men eene onbegrijpelijk rijke afwisseling van

oefeningen, juist met hem, die nog voor de meeste andere dood is. Oefeningen, waarbij men het geduld telkens iets meer moet vergen, maar ook het ongeduld niet tot hartstogt aanprikkelen. En vraagt gij: «Wat met al die kunstjes gewonnen is?" ik antwoord: «Zeer veel!" De idioot leert daardoor niet alleen *zien*, maar *kijken:* dat is zoeken, zijnen blik door begeerde voorwerpen op een bepaald punt rigten, en het onderscheid dier voorwerpen opmerken. 't Is dus de eerste schrede, bij de diepst gezonkenen, tot ontwikkeling van begrip, van wil, van kracht, van zelfbepaling.

Eene andere eerste bezigheid, — de eenige bijna, die wij, met eene zeer geringe wijziging, van elders, (van de school op *Meerenberg* en door deze van het Berlijnsche instituut,) hebben overgenomen, — is reeds meer verstandsoefening, en bewijst ons als zoodanig belangrijke diensten. 't Is de zoogenaamde *vormplank*. De constructie daarvan is eenvoudig. Van twee op een gevoegde planken is de bovenste uitgesneden; en die stukken, de eenvoudigste mathematische figuren, (rond, eirond en ovaal, driekant, vierkant enz.) kunnen met dopjes gemakkelijk er worden uitgenomen en weder ingelegd. Met eenige wegwijzing of voorgang, krijgt ook de stompste of wildste langzamerhand genoegen in dit spel. Men laat hem bij voorbeeld de punten van het driekant voelen, en het plankje goed zien; men past het in de overige, vooraf ledig gemaakte hokjes, en toont hem, dat dit niet gaat; tot het eindelijk in het regte vakje sluit. Nu beproeft hij het zelf, maar men moet zich niet ver-

wonderen, zoo hij minstens ééne week, misschien zes weken noodig heeft, eer hij het ronde plankje niet meer in den driehoek of het driekante in het vierkant zoekt te passen. Men mag daarbij niet tot de moeijelijker vormen overgaan, voor hij op het eenvoudige vast genoeg is. Hier vooral is het: *C'est le premier pas, qui coute.* De bijna onuitstaanbare langzaamheid der eerste vorderingen bespoedigt den gang der volgende. Begrijp ook eens, wat in dit werk of in dit spel, — als het ten minste niet bij toeval eens gelukt, maar goed gekend en gedaan wordt, — voor den armen idioot al ligt opgesloten. Hij moet het *gezigt* van eene schemerende gedaante nader bepalen, en het verbinden met zekere vormen, die hij *voelt;* hij moet eenig denkbeeld hebben van het getal der hoeken, die hij nog niet tellen kan; hij moet weten, dat rond bij rond past en vierkant bij vierkant, en dus het gelijksoortige verbinden; hij moet de spieren zijner vingers juist besturen, om het vakje en wel het regte te sluiten; en hij moet daarna zijn werk beoordeelen, of het goed gedaan is, het geen doorgaans een' lach van tevredenheid, vooral bij eenige lofspraak, hem op het gezigt brengt. Zie! zoo brengt ons onze eenvoudige vormplank reeds over de oefening der zintuigen heen, en zouden wij zachtkens op het gebied van het verstand overstappen. Even eens is het met iedere andere gezigtsoefening, omdat geen ander zintuig in zoo naauw en onmiddellijk verband staat met de hersenen. Het pointeren zoo wel als het ophelderen van het oog is tevens het ontwaken uit den slaap van het idiotisme, — een'

slaap, naar mate hij zwaarder of ligter is, met of zonder droomen. 1)

Nadat wij het nut van onze vormplank bij ondervinding hadden leeren kennen, en eene tweede, eenigzins moeijelijker bedacht, beproefden wij het zelfde met vakjes, waarin alle legplankjes even groot waren, maar onderscheiden door hare kleur, die weder op de plank zelve hare wederga vond; zoodat hier rood in rood, geel in geel enz. gelegd moet worden. Bij deze oefening voegden wij naderhand eene andere, door eene menigte gekleurde stukjes karton naar vaste voorbeelden te combineren, in den smaak van de uitspanning onzer kindschheid, het zoogenaamde «Spel van NAPOLEON op *St. Helena.*" — Het is onder geleerden bekend, dat er zeldzaam, maar toch nu en dan eene kwaal voorkomt, waaraan men den naam van *daltonisme* gegeven heeft, en die hierin bestaat, dat men met schijnbaar gezonde oogen en een goed oordeel, of geheel geene kleuren, of som-

---

1) „Het oog kenmerk en tevens barometer van het idiotisme;" — behalve het vroeger reeds hierover gezegde, zou over dit onderwerp eene geheele verhandeling te schrijven zijn. Bij het diepste idiotisme is het oog *slapend;* bij het eerste ontwaken daaruit *dwalend;* bij den simpele *flaauw;* bij den overprikkelde *tintelend;* in allen, maar bij de tweede soort vooral, dikwijls *scheelziend.* — Hiernaar moet de behandeling worden ingerigt. Het moeijelijkste is het fixeren van een dwalend oog, dat u steeds hardnekkig ontvlugt. SEGUIN (pag. 417) gebruikt daar tegen één verlicht voorwerp in eene donkere kamer; — het opvangen van een slinger (*balancier*); — maar vooral, het aanhoudend tegenover zich zetten en fixeren. Ook onze korte ondervinding leert het reeds: *L'oeil intelligent et animé poursuit l'oeil inactif, l'arrête, le fixe, le dirige ensuite.*

mige niet onderscheiden kan; eene kwaal, die doorgaans aangeboren schijnt. Ook sommige idioten, en juist niet altijd de stompsten, schijnen min of meer hier mede behebd; en eerst de ondervinding zal kunnen leeren, of dit gebrek, tijdig genoeg opgemerkt, toch voor ongeneeslijk te houden zij. Maar allen vergissen zij zich ligt in de kleuren, of merken die niet op; en daarvoor is onze methode, vooral wanneer men met hen spreken kan, van bijna onfeilbaar goed gevolg. Zij zou ons, zoo ver wij nog er over kunnen oordeelen, tot het besluit brengen, dat ook het eigenlijke *daltonisme* altijd door tijdige en doorgezette oefening te genezen is.

Gelijk wij ligt en donker *kleuren* en *vormen* door het gezigt onderscheiden, zoo ook *grootte* en *afstand*. Het zou ons te ver afleiden, wanneer wij al de oefeningen poogden op te sommen, die ook hierbij kunnen worden bedacht: in den vorm van raadsels, bij voorbeeld, aan drie of vier leerlingen te gelijk opgegeven. Zij scherpen weder het oordeel te gelijk met het gezigt op, en ontdekken tevens de bijzondere gebreken, die, even als de vermogens en aanleg van den idioot, nog verscholen of verward door een liggen.

Bij de bepaling van den afstand, ten minste van geluid gevende voorwerpen, kan weder het *gehoor* het gezigt te hulp komen. Anders heeft in den regel dit zintuig zijn' eigen' werkkring, en staat meer met het gevoel in verband, gelijk het gezigt met de verstandelijke vermogens, het geen, — dit zij in 't voorbij gaan opgemerkt: — vóór de schedelleer van CARUS

(bl. 58) schijnt te pleiten. Het gehoor brengt ons het trillen der lucht, de zoogenaamde geluidgolving over; het doet ons daardoor sidderen voor het loeijen van den storm en het ratelen van het onweder, gelijk ons oor gestreeld wordt door het avondwindje en het zachte geritsel der bladeren; het doet ook aan honderdvoudig verschillende geluiden ons de dieren herkennen: het vreeselijk gebrul van den leeuw en het liefelijke gezang der vogelen; en aan verschillenden toon en uitdrukking de stem der menschen. Eindelijk, het vervult onze ziel met het verhevene gevoel van melodie en harmonie, door de toonen der muzijk.

Bij den idioot is de gevoeligheid voor het geluid zeer onderscheiden. Over het geheel zullen de overprikkelden ook met opzigt tot de twee edelste zintuigen hier weder eene afzonderlijke leiding behoeven, daar zij, — in het half donker en de weêrkaatsing van eentoonige kleuren, — ook door een vast, maar niet te sterk afwisselend geluid moeten worden getemperd; terwijl juist door het tegenovergestelde de stompzinnige wordt opgewekt. Maar bij allen, gelijk ik reeds meer zeide, bouwen wij op het gehoor het meest, — althans zeker het eerst. Behalve de sterkere ontwikkeling van dit zintuig in onze lijders, is hiervoor nog eene eenvoudige reden. Wij zien vrijwillig, wij hooren onwillekeurig; het oog kunnen wij sluiten, niet het oor. Den blik moeten wij ergens op vestigen, om scherp te zien; maar het gehoor staat van zelf en naar alle kanten te gelijk open. Gelukt het ons dus, zelfs bij aanhoudende

moeite, nog zóó gebrekkig, den zwervenden blik van onze idioten op te vangen en te bepalen; veel meer, ja onbegrijpelijk veel kunnen wij, van het eerste beginsel af, bouwen op hun gehoor.

Reeds hebben wij gezegd, dat in den regel de idioten een bijzonder goed en aangeboren muzijkaal gehoor bezitten, buiten verhouding met de armoede van hunne overige vermogens. Maar toen wij 't eerst daar van de kracht wilden beproeven met het doordringende geluid der harmonica, wekten wij wel sommigen uit hun' doffen slaap op, maar dreigden ook anderen geheel dol te maken; zoodat wij later tot de eenvoudiger en kalmer toonen eener piano de toevlugt namen, die wij weder later met een orgel denken te verwisselen of af te wisselen. Als opwekkings-middel en als uitspanning, werkt de muzijk oogenblikkelijk; maar, gelijk SÉGUIN (Bl. 588) te regt aanmerkt, zij kan ook een slaapmiddel worden voor den doffen geest, daar de idioot maar al te zeer geneigd is, zoo ten minste geene sterker sprekende behoefte hem daarvan afleidt, om zich eindeloos en gedachteloos in die zee van klanken te baden. Ik geloof evenwel, dat er nog veel meer gebruik van de muzijk kan en moet gemaakt worden, zoo dra men slechts genoeg de leerlingen naar de onderscheidene gesteldheid van hun gehoor en de stemming hunner zenuwen van elkander kan afzonderen, of bij beurten in de muzijkzaal oefenen. En wanneer sommigen, waarvan wij het voorbeeld voor oogen hebben, als bij instinkt zelve een instrument leerden bespelen, zou 't niet gemakkelijk zijn, vele anderen, die daartoe

eenigen aanleg hebben, dit te leeren? Zelfs stomme idioten neuriën eene wijs na, die zij een en ander maal hebben gehoord; zouden zij zich niet de moeite geven, om met eenige hulp, op eene toets-harmonica of piano, die wijs ook te spelen? En zou dit niet reeds van veel nut kunnen zijn, om in den chaos van hunne redelijke vermogens geregelden gang en harmonie te brengen? Met één woord, het komt mij voor, dat wij ook hier nog slechts aan den ingang staan van een' verren weg, of liever van vele wegen; en alleen omdat ik zelf geen musicus ben, durf ik mij daarop niet verder als wegwijzer aanbieden.

Maar het voornaamste van alles, waarop wij bouwen, wanneer wij het gehoor de deur noemen, die eerst en meest ons open staat, is de kracht der menschelijke stem. Als wij het ideaal schilderden van een' mentor of onderwijzer dezer arme misdeelden, — een ideaal, dat wel niet ligt geheel zal worden verwezenlijkt, vooral in een talrijk personeel: — zouden wij in de eerste plaats eene rijke, volle, welluidende en buigzame stem noemen. Eene stem, die elke uitdrukking kan aannemen, maar ze ook terstond in eene andere kan doen overgaan; die zuiver en scherp articuleert zonder hare rondheid en volheid te verliezen; die imposeert en streelt, wegsleept of opwindt en dwingt, en daarbij altijd geheel onder de magt blijft van den spreker. En nu wij geen ideaal ons scheppen kunnen, maar de werkelijkheid moeten nemen, gelijk zij is; kunnen wij niet anders, dan elk, die zich op het idioten-onderwijs

toelegt, nadrukkelijk opwekken, dat hij toch den natuurlijken aanleg, die aan zijne stem geschonken is, zoo veel mogelijk in dien geest ontwikkele.

En in der daad, de magt der menschelijke stem heeft nog niemand bepaald of verklaard, zoo min als die van het menschelijk oog. Misschien ligt de eenige verklaring in het woord des Scheppers, dat de mensch, *naar zijn beeld geschapen, heerschappij zou hebben over al het gedierte.* (*Gen.* I : 26.) Want in oog en stem beide drukt zich de magt uit, die aan de rede over het instinkt gegeven is. 't Is een feit, dat niet alleen de beestentemmer tijger en hyena in hun hok met oog en stem regeert, maar dat ook de Arabier der woestijn den leeuw, die gereed is hem te bespringen en zich zijner overmagt ten volle bewust, met dreigende toespraak en verwijten, waarvan het dier toch niets verstaat, aan zijne plaats boeit of terug drijft. Maar wee hem, zoo dra hij zwijgt, voor zich neêr ziet en vooral ter zijde afwijkt: hij is een kind des doods!

Maar dit is 't alleen nog niet, wat wij bedoelen: de natuurlijke overmagt, die de verstandige mensch den idioot moet doen gevoelen, door voor hem nog onverstaanbare, maar als 't ware betooverende klanken. Ook de stem der leerlingen zelve moet, zoo als wij later zien zullen, door zachten dwang en gedurige nabootsing worden gearticuleerd; en, wat nog in dit hoofdstuk te huis behoort, zij moet ook door de muzijk worden veredeld.

Wij kunnen hier geheel uit eigene ondervinding spreken, als die op dit veld het rijkst is. Toen onze

onderwijzers, naar de methode van volks- en bewaarschool in den zang zochten, wat ons in de muzijk bij eene te haastige proef was mislukt, wachtten wij daar van slechts een matig gevolg, en dan nog maar bij enkelen. Die 't gezien had, hoe zij zich afpijnigden, om de woorden van een' enkelen regel hunnen leerlingen in het geheugen te prenten, en de cadans daarvan hun als in het oor te roepen; hoe zij bij dien éénen regel dagen, ja! in het begin zelfs weken moesten blijven staan; hij zou het zeker een onbegonnen werk hebben geacht. Vooral het zamen zingen, het harmoniéren scheen in den beginne alleen bij onze *arrièrés*, die 't ook grootendeels reeds van de school mede bragten, ingang te vinden. En toch zijn langzamerhand die wanklanken in een ordelijk koorgezang veranderd, en is men van den eersten regel gelukkiger op den tweeden en van daar veel spoediger verder gegaan; terwijl daarna een nieuw lied niet zoo moeijelijk meer in te studeren viel, ja zelfs een beurtzang goed gelukte. En thans, vraag niet angstig, of zij juist elk der woorden verstaan; zie liever, hoe daar een glans van vreugde ligt op het gelaat en hoe de adem der harmonie weldadig trilt door hunne zoo vreemde zamenleving; hoe het gevoel schijnt te gissen, wat het verstand zich nog niet helder voorstellen kan, als zij daar te zamen van het *schaapje in de wei*, van de *vogels* of de *sterretjes* zingen, of het ernstiger: *Uren, dagen, maanden, jaren!* aanheffen. Zie, hoe hij zelfs, die nog niet spreken kan, toch de wijs neuriet en ze volgt met de beweging zijner ledematen, of anders met een opgehel-

derd gelaat geniet van die toonen, door meer ontwikkelde makkers hem toegezongen; terwijl ook de schuchtere en afgetrokken nieuweling, pas in dit koor ingelijfd, verbaasd opziet van het geen hij hier uit den mond zijner gelijken hoort, en al ras ongevoelig daar door wordt mede gesleept.......

Neen! wij kunnen u geen verrukkelijk koorgezang doen hooren, lezer. Wij willen zelfs voor een' enkelen wanklank van den vreugdedronkene of voor een' schrillen toon van den overprikkelde, een octaaf hooger dan de anderen, niet instaan; maar zeker, zoo gij onder ons waart op zulk een oogenblik, gij zoudt met ons en met menig een, die ons reeds bezocht, vragen: «En deze wezens achtte men vroeger voor de menschheid geheel en reddeloos verloren!?"

HOOFDSTUK VI.

OEFENING VAN VERSTAND EN SPRAAK.

Wij komen, na eene lange inleiding, tot dat gene, waarmede misschien deze of gene wel gewenscht had, dat wij begonnen; wanneer wij ten minste «kans zagen, den idioot meer verstand te bezorgen." Naar de algemeene denkwijze toch, schijnt ieder mensch met eene bepaalde mate van verstand geboren te zijn; en komt het er slechts op aan, hoe men dat vele of weinige gebruike; zoodat men misschien ons ongeloovig zal aanzien, als wij zeggen, dat in der daad het geheim ontdekt is, hoe men zelfs den geboren' idioot ten minste een weinig meer verstand bezorgen kan.

Maar kiezen wij eerst ons punt van uitgang. Ieder levend mensch, — dit is de grondslag van geheel onzen arbeid, — is een redelijk wezen. In hem is ten minste de kiem zijner redelijke vermogens, ook bij de hoogste misvorming of diepste verwaarloozing, nog altijd aanwezig, meestal ook zigtbaar. Maar even zeker is het, dat het *denken*, het eerste en eigenlijke kenmerk der rede, zoo min als het zien en het hooren kan plaats hebben, zonder de organen, daartoe door

den Schepper bestemd. Niemand ziet zonder oogen of hoort zonder ooren, maar niemand denkt ook zonder hersenen. Daar ik mij in dit werk zorgvuldig zoek te houden buiten het terrein der eigenlijke geleerdheid, vooral die niet van mijn vak is, zal ik alleen herhalen, dat de voorhersenen of groote halfronden bepaaldelijk de zetel schijnen van het begrip en oordeel, van het redelijk nadenken met één woord. 1) Hierbij merken wij nu nog op, dat ook de hersenen, even als de oogen, ooren en neusgaten, dubbel zijn; ja! het wel haast schijnt, dat even als bij deze, de eene zijde het gemis of de werkeloosheid van de andere kan vergoeden. 2) Dit aangenomen zijnde, geeft eene geringe ontwikkeling van de hersenkronkels, en vooral weinige verheffing en uitbreiding der voorhersenen een' minderen verstandelijken aanleg te kennen; aan welk beginsel dan ook de zoogenaamde *gelaatshoek*, bij de opklimming der diersoorten en zelfs der menschenrassen, ontleend is. 3) Nog eens evenwel

---

1) Vergelijk Bl. 58. Dr. H. VAN CAPPELLE heeft van CARUS „De Symboliek van den schedel". overgenomen, in *De Gids*, 1854.

2) FODÉRÉ *a vu un jeune homme, sujet a des vertiges périodiques, mais qui se livrait d' ailleurs, malgré son mal, à un travail assidu, mourir subitement et presenter à l' autopsie l' hémisphère droit détruit en entier et remplacé par du pus; cependant jusqu' au dernier jour le sujet avait joui de la plénitude de ses sens, de ses mouvements et de sa raison.* SÉGUIN, pag. 113.

3) Dezen gelaatshoek, door onzen landgenoot CAMPER voorgeslagen en doorgaans naar hem genoemd, kan de lezer op onze plaat gemakkelijker zien, dan in eene beschrijving. Zoo weinig zekerheid deze hoek aanbiedt tot het bepalen van den verstandelijken aanleg der individu's, zoo bestendig en geregeld is zij in de opvolging van soorten en rassen. Een hoogst opmerkelijk voorbeeld trof mij op de afbeeldingen van WILKINSON, waar de

moeten wij herhalen, dat dit veel minder geldt bij de ziekelijke afwijkingen van het idiotisme, waar de uitwendige gedaante van den schedel slechts weinig of twijfelachtig beslist; alleen kan een buitengewoon laag of smal voorhoofd (vooral beide te gelijk) ons veilig een' zeer beperkten verstandelijken aanleg doen vermoeden; maar die beperkte aanleg kan zeer gunstig worden ontwikkeld, even zeer als uitnemende en rijke vermogens door verwaarloozing bijna geheel kunnen verloren gaan. Ik heb bij voorbeeld een' Boschjesman gekend en elders beschreven 1), die, zoo ik meen, een génie had kunnen worden, — althans een verstandig leeraar, schrijver of staatsman, — onder beschaafden; en die nu toch zijne hoogste zaligheid er in vond, om zich vol te eten aan koek, zich dronken te drinken, en dan, in een leeuwenhuid gewikkeld, uit te slapen op de planken; om daarna, ontwakende, zich weder te verlustigen in het denkbeeld, dat hij volstrekt niets behoefde te doen. Zoo groot kan ook bij

---

oude Egyptenaren doorgaans een' gelaatshoek hebben van 70—80 graden, de Arabieren of Israëlieten van 60—70; terwijl nu nog, na zoo vele eeuwen, de Joodsche gelaatsvorm *en profil* bijna altijd door dien kleineren gelaatshoek te onderscheiden is. Dit is zoo in 't oog vallend, dat van de twee afgebeelde leerlingen, die het meest glooijende voorhoofd hebben, ons geregeld iedere week gevraagd wordt: „En dezen zijn immers Joden kinderen?" De smalte en zeer bekrompen inhond van hunnen schedel is echter niet Joodsch; hunne afkomst even min. En terwijl ik eene *daadzaak* opgeef, zal niemand mij wel verdenken, dat ik het oudste en door zijne afkomst eerbiedwaardigste volk verstandelijken aanleg wil ontzeggen; — schoon misschien het *gemoedsleven* en de *verbeelding* bij hunnen stam hooger stond, het *abstract denken* bij Griek en Egyptenaar.

1) In den *Tijdspiegel* voor 1854, II : 46—66.

onze idioten het onderscheid worden tusschen hem, die opgevoed, en die alleen opgegroeid is. Bovendien is het idiotisme als ziekte, als stremming in de gemeenschap met de buitenwereld, niet altijd een blijk van groote verstands-armoede. Wat daar slaapt, kan welligt rijk zijn! Wie zou 't durven ontkennen? Bij onze overprikkelden en verwarden het allerminst.

Maar er is nog meer. Wanneer de kunstenaar een' krom gegroeiden en wormstekigen boomstam te bewerken ontvangt, zal hij daaruit al het mogelijke kunnen maken, veel beter dan de gewone werkman; maar toch nooit meer, dan het gegeven werkhout is en bevat. Doch wanneer gij den hovenier een klein en armelijk stekje geeft van een' grooten boom, zal hij dit, bij gelukkige kweeking, even groot kunnen krijgen, als de type van zijn geslacht het toelaat. Terwijl nu het algemeen ons waarschijnlijk met dien kunstenaar gelijk stelt, zoo stellen wij zelve ons nevens dezen hovenier, en leiden hieruit weder het hooge belang af, dat men ons vooral jeugdige leerlingen toevertrouwe. Het idioten-onderwijs toch, hoe nieuw het nog is, heeft reeds bewezen, dat met de ontwikkeling van het verstand ook het verstands-orgaan aangroeit, of liever zich regelt en ontwikkelt; en alzoo werkelijk de onnoozele, niet alleen zijne beperkte vermogens leert gebruiken, maar hem, in den eigenlijken zin van het woord, meer of beter verstand wordt bezorgd. Onze eigene ondervinding is hierin nog te jong; onze opmetingen en aanteekeningen zijn ook nog niet op genoegzame orde, om daarop deze belangrijke gevolgtrekking te bouwen; maar te *Berlijn* bij voor-

beeld zag een mijner vrienden een' knaap, die er zonder voorhoofd gekomen was, zoodat het hoofdhaar met de wenkbraauwen was te zamen gewassen; nu echter was er reeds eene scheiding van meer dan een vinger breed, en dus eene merkbare opheffing der voorhersenen, die ook den schedel doen uitzetten 1). Voegt men hierbij, dat, naar mij een beroemd geleerde verzekerde, het laatste van alles, nog tusschen de dertig en veertig jaren, het voorhoofdsbeen groeit; dan geeft dit zelfs nog eenige hoop op onze oudere leerlingen, bij wie wij anders in den regel tevreden zijn, wanneer wij aan het licht kunnen brengen, wat er in zit. Maar vooral moedigt het ons aan tot geduld en volharding bij de jongere, in wie de kracht van groei en reproductie nog zoo sterk is, en het gebeente nog op verre na zijne hardheid niet heeft verkregen.

1) „In de kindschheid vertoonen de hersenen zich in hooge mate vatbaar voor eene verdere ontwikkeling. Zoo is het met gezonde hersenen gelegen, maar nog meer met de zieke. Dan streven alle organen, vooral tegen het eind der kindschheid, om den normalen omvang, den normalen vorm en bepaalde bewerktuiging te erlangen." *Alb. d. N.* — Prof. v. d. Hoeven waarschuwt echter, terwijl hij dit mede deelt, voor overspannen verwachtingen. „Al moge, door opvoeding en gepast onderrigt, bij de ontwikkeling der vermogens ook de grootte der hersenen toenemen, een aangeboren gebrek van vorming in de hersenen kan door geene opvoeding worden hersteld; — zoo als b. v. een gebrekkig of ontbrekend *corpus callosum*, gelijk reil bij eene onnoozele vrouw aantrof." — Ook hier zal de ondervinding nog veel moeten leeren. In geen geval echter kan het ongeneeslijke der kwaal bij het leven, in de eerste jeugd vooral, met eenige waarschijnlijkheid, ook op grond van *Hirn-Armuth*, beslist worden; en is *verbetering* nog steeds mogelijk, ook waar de *genezing* hopeloos zijn mogt.

Maar wij moeten verder gaan. Met het redelijke *verstand* van den mensch is de *spraak* zoo naauw verbonden, dat men van het eene bijna niet zonder het andere handelen kan, gelijk het woord *rede* dan ook zoo wel denken als spreken aanduidt. Het gewone orgaan tot het voort brengen van geluid door middel der stemvliezen, is bekend; maar onlangs heeft de vaderlandsche geleerde, van wien ik daar sprak, (en te gelijk een ander in het buitenland) in het *verlengde merg* een afzonderlijk orgaan voor de geartikuleerde spraak aangewezen (de zoogenaamde *corpora olivaria*). Het ontbreken daarvan zou dus ongeneeslijke stomheid, de gebrekkige ontwikkeling een bijna onherstelbaar gebrek in de uitspraak ten gevolge hebben. 1) Het zij verre van mij, (en het zou ook

---

1) Om den ongeleerde eenig denkbeeld van de zaak te geven, sta hier nog het volgende. Het zenuwleven in den mensch (en betrekkelijk reeds in het gedierte) wordt door tweeërlei zelfstandigheid geregeld en bestuurd: de eene *wit*, de andere *graauw* van kleur. De laatste schijnt meer de beweging van binnen naar buiten, de vrijwillige spierbeweging te regelen, en wordt in hare werking vergeleken met de *leidsche flesschen* eener electriseer-machine, zoodat uit eenige schijnbaar verstrooide graauwe stippen zekere uitbarsting van levenskracht op bepaalde zenuwen en spieren plaats heeft. Nu bevinden zich in het *verlengde merg* (Verg. Bl. 58) twee ligchamen, die onder het mikroskoop eenigzins den vorm van nieren hebben, (de genoemde *corpora olivaria.*) Uit deze ontspringen de fijne zenuwen, die, achter aan de tong uitkomende, op het slikken en ademhalen, zoo wel als op de werktuigen der geärtikuleerde spraak den grootsten invloed moeten uitoefenen, terwijl zij ook met de vallende ziekte en andere dergelijke verschijnselen in de naauwste betrekking staan. — Ik hoop hiermede, wat mij geleerd en in afbeelding getoond is, eenvoudig en juist te hebben terug gegeven, en vraag anders de mannen der wetenschap nederig verschooning.

eene belagchelijke aanmatiging zijn!) deze ontdekking van den scherpzinnigen natuur-onderzoeker hare hooge waarde te betwisten. Wanneer ik evenwel den werkkring naga, zoo wel der doofstommen-school te *Rotterdam*, waarvan de spraak de eenige basis is, als die der idiotenschool hier en elders, zou ik er wel haast tegenover durven stellen, dat dan niemand zonder dat orgaan geboren, en dat het, even als elk ander, hoe gebrekkig het ook zijn moge of in zijne werking belemmerd, voor tijdige ontwikkeling steeds vatbaar is. De onderwijzer dier school toch verklaarde mij, op grond eener veeljarige ondervinding, nog geen kind gevonden te hebben, wien, bij een gezond verstand, het spreken niet te leeren was. En onze idioten, indien zij stom schijnen, spreken alleen daarom niet, omdat zij niet denken, en dus aan de uitdrukking der gedachten ook geene behoefte, daarvan zelfs geen begrip hebben. Dit alleen is zeker, dat sommigen veel moeijelijker dan anderen artikuleren, vooral wanneer zij dit te laat leeren moeten. GUGGENBÜHL meende (naar mijne mondelinge berigten van den *Abendberg*) opgemerkt te hebben, dat een gebrekkig ontwikkeld achterhoofd de spraak belemmert. Het zelfde vernam ik van *Winterbach*. Bij een' enkele onzer leerlingen scheen dit ook zoo; maar stelliger durf ik verzekeren, dat zij, die hunnen gang niet meester zijn, ook nooit zuiver artikuleren. Dit leidt bijna tot het zelfde resultaat; alleen dat daarbij minder uitsluitend op den uitwendigen vorm, — het steile en als afgekapte van den achterschedel, — dan wel op de inwendige gesteldheid van de achterhersenen ge-

let wordt. En wat nu ook hieromtrent het voortgezet onderzoek der geleerden moge aan het licht brengen, het kan geen kwaad, dat wij met de vaste overtuiging beginnen: «Zij kunnen spreken, wanneer zij willen; en zij zullen ook spreken, zoo dra zij denken."

Aan de miskenning van of liever onbekendheid met dezen laatsten grondregel, zijn vele mislukte proefnemingen te wijten. Gelijk wij vroeger reeds zeiden, de idioot is niet zelden verward met den doofstomme. Toen men dus iets voor hem beproefde te doen, was het niet vreemd, dat de methode voor dezen, reeds op langdurige ondervinding gegrond, ook op genen werd toegepast. Maar zelfs den knapsten onderwijzer, zoo als SAEGERT bij voorbeeld, is dit geheel mislukt; hij rekende op een scherp oog, dat hij niet vond, en werkte niet op het gehoor, waarop nog het meest te werken was geweest.

Inzonderheid heeft men *die* methode beproefd, — en zij scheen ook nog de beste vruchten te beloven, — waardoor men zich tot den doove bepaaldelijk als tot een' stomme rigt, en van den beginne af de spraak zoekt te ontwikkelen: — de zoogenaamde *Duitsche methode*, bij ons vooral te *Rotterdam* in gebruik. 1) De onderwijzer van die school heeft ons dan ook van den

---

1) Het verschil tusschen *Rotterdam* en *Groningen* ligt niet in de meerdere of mindere bekendheid met of bekwaamheid in deze methode, maar in haar fundamenteel en uitsluitend gebruik. De gebaren- en vingerspraak is te *Groningen* het eigenlijke middel tot verstandsontwikkeling; schoon men er later ook, en sommigen zelfs zeer goed spreken leert.

beginne af trouwe hulp bewezen, en menige schatbare aanwijzing gedaan. Reeds spoedig echter zag hij zelf in, dat hier althans eene aanmerkelijke wijziging van zijn gewoon onderrigt moest plaats hebben. Wel gelukte het, om, — op de zelfde wijze als hij het den doove deed, — den leerling, die vroeger zoo stom als eene visch was, ten minste de *a* te ontlokken of liever te ontwringen, door namelijk hem den vinger op de tong te leggen, des noods met eene ligte en eenigzins pijnlijke drukking; maar toen ook, reeds bij den tweeden voetstap, stonden wij. Op het doofstommen-instituut laat men den leerling, door zelf zeer sterk te artikuleren, zien en aan de keel voelen, hoe een ander mensch spreekt; maar het laatste althans is onnoodig, waar de leerling het hooren kan, en ook het andere nutteloos, zoo lang hij er nog niet op let. Uit dit zien artikuleren, en uit de opvolging der klanken en woorden van de gemakkelijkste tot de meest zamengestelde, zoo wel als uit de verbetering van enkele spraakgebreken, trokken wij dus bijna alleen, maar dan ook veel voordeel bij hen, die reeds en die gaarne spraken.

Onze slotsom was dus al spoedig, om het spreken, — bij het diepste idiotisme althans, — niet te sterk op den voorgrond te zetten, als waardoor wij de leerlingen nutteloos afmartelen en onze eigene krachten uitputten vóór den tijd. Tot zeer enkele klanken of woorden, maar waaraan zij dan ook terstond eenige beteekenis moeten hechten, wordt onze eerste oefening bepaald. Wij hebben er, die na een half jaar nog eerst aan het vierde woord zijn; terwijl

anderen nog altijd herhalen, wat zij reeds kenden, of zelfs een onwrikbaar stilzwijgen bewaren. Intusschen worden zij aanhoudend toegesproken; en waar het zaken zijn, die hun belang inboezemen, leeren zij toch langzamerhand iets verstaan. Vooral wordt aanhoudend het instinkt van nabootsing opgewekt, dat immers in de kinderkamer de eenige spraakmeester is; en zijn wij meer en meer tot eene nieuwe of gewijzigde methode overgegaan, — waarvan straks nader, — en die op het beginsel berust: «dat het handelen het spreken moet vooraf gaan, wanneer niet de leerling zelf ons een' anderen weg wijst." — Zoo wordt er in schijn zeer weinig gevorderd, maar daarentegen veel voorbereid, daar wij overtuigd zijn, dat zoo dra de idioot eenmaal *wil* spreken, hij 't veel gemakkelijker en grootendeels van zelf leeren zal; omdat, wat bij den doofstomme niet het geval is, zijn oor contrôle over den mond houden kan. Het *goed uitspreken* der woorden blijft dan alleen nog te leeren over.

Daar de ontwikkeling der *rede* zoo wel spraak als verstand in zich sluit, moet ik hieromtrent nog iets opmerken, eer ik verder ga. De natuurlijke opvolging, waarmede zij zich in den mensch ontwikkelt, is: «waarneming, begrip, oordeel, redenering." Nadat dus door opscherping der zintuigen de *waarneming* is geoefend, en de idioot, — van het *instinctueel gevoel* en de terugwerking daarop door onbewuste handelingen, — tot meer *bewustzijn* is ontwaakt, vormen zich in hem *begrippen* en voorstellingen van zaken, die het *geheugen* bewaart en herkent. Bij meerdere opmerking ontstaan *oordeelen*, die de zaken

onderling of met zekere eigenschappen verbinden. Eindelijk ontwaakt de *redenering* of gevolgtrekking; en de leerling komt op de hoogte van het kleine kind, dat ophoudt, van zich zelven in den derden persoon te spreken. Hij is tot *zelfbewustzijn* opgeklommen, zich zijner persoonlijkheid en het vermogen zijner rede bewust. 1)

Passen wij dit nu op de spraak toe. Waar de voorhersenen zeer gebrekkig ontwikkeld zijn, verkrijgen wij gemakkelijk het «spreken zonder denken," het napraten van ekster of papegaai: eene werktuigelijke oefening, met een vrolijk gelaat. Waar daarentegen de nabootsing nog niet of weinig bestaat, — zoo als bij ons zwijgend krankzinnig knaapje, — hebben wij die niet (gelijk SÉGUIN) door werktuigelijk spreken kunnen opwekken. Wij hebben dus, gelijk ik zeide, een' anderen weg ingeslagen, en wij vorderen. Deze weg is: «Eerst *handelen*, dan *spreken*; — eerst zaken leeren kennen en gebruiken; en daarna den naam verstaan, om eindelijk die zelf te noemen." Het bedoelde knaapje, dat in het eerste jaar alleen *getemd* worden kon, en daarna maanden lang geheel stil stond, begint thans reeds veel te kennen en te doen, eerst

---

1) Gott, Welt *und das eigene Selbst oder das* Ich *bilden den Inhalt des menschlichen Bewusztseins*, zegt SAEGERT (II: 97); en hij stelt (bl. 150—152) in de zinnelijke wereld drie trappen van ontwikkeling: de onbewuste en confuse *waarneming*; de *onderscheiding* der voorwerpen; de *tegenstelling* van die voorwerpen met zijne eigene persoonlijkheid. Opmerkelijk is ook bij gewone kinderen die overgang, waar bij zij niet meer zeggen: «MINA is zoet" enz. Aan de natuur overgelaten, overschrijden de meeste echte idioten deze grenslijn nooit.

door nabootsing, maar ook nu al op bevel. Wij hopen weldra bij hem op de spraak terug te komen. Is deze dan nog, als bij een' sterken stamelaar, geheel belemmerd, zoo zal het schrijven moeten vooraf gaan.

Over het geheel moet men zich bij de spraakoefening veel door de eigen en vaak grillige keuze van den leerling laten bepalen. Daar hij in den regel *kan*, wat hij bepaald *wil*, zal hij niet altijd de gemakkelijkste *woorden*, maar veel eer de geliefdste *voorwerpen* voor zijne eerste spraak kiezen. Is het tweede of derde woord van het meisje *pop* en van den jongen *paard*, men volge deze keuze en zoeke die niet naar vaste regels omtrent de opvolging der klanken te dwingen. Dit zou ook te moeijelijker zijn, omdat het eerste spreken van den idioot altijd een noemen is van voorwerpen, die hij kent en ziet. Afbeeldingen zelfs, van hoe hooge waarde bij ons onderwijs 1), worden op verre na zoo spoedig niet begrepen, als de voorwerpen zelf of anders beeldjes. Men beginne dus liefst, zoo dra men woorden leeren wil en meent het te kunnen, met onze eigene ledematen, kleederen, meubelen en andere zaken, die de leerling om en aan zich ziet, zonder door één' enkelen moeijelijken klank zich te laten afschrikken.

---

1) Wij hebben lang en met veel moeite gezocht naar prenten en platen, voor ons onderwijs geschikt; en in de *Literatuur van het Onderwerp*, achter dit werk, zal het bruikbaarste worden opgegeven. Zeldzaam vonden wij echter, wat wij zochten: eene groote afbeelding van bekende dieren bij voorbeeld, zonder dat door eenig bijwerk het oog werd afgeleid; en wij zijn tot het besluit gekomen, dat wij zelf het geen wij verlangen, zullen moeten doen teekenen en kleuren.

Op twee zaken slechts heeft men daarbij te letten: vooreerst, dat hij vast en zeker zij op het gebruik van zijn' kleinen woordenschat, en nu ook den *stoel* geene *tafel* meer noeme of omgekeerd; — zoo lang dit doel nog niet ten volle bereikt is, blijve men oefenen en herhalen; — en vervolgens, dat men van den beginne af duidelijk en sterk leere artikuleren, door het zelf vóór te doen en daarbij den leerling ons op en in den mond te laten zien. En deze oefening blijft nog zeer lang noodig. De idioot heeft, gelijk wij reeds zeiden, eene bijzondere neiging, om zijne woorden af te breken, om te zetten of den kortsten weg tusschen de eerste en de laatste letter te zoeken. Het woord komt er, als met zekere inspanning, in een' enkelen en haastigen klank uit. Het liefst maakt hij van alles ééne lettergreep, die hij ook wel geneigd is te verdubbelen, liever dan dat hij er twee of drie op elkander doet volgen. Wij hebben er, vooral wier spraak bij hunne komst reeds zekere zetting verkregen had, die bij eenige inspanning en voorgang, nagenoeg ieder woord naauwkeurig kunnen uitspreken, en het toch uit zich zelve nooit zullen doen; die altijd weder *pik* voor *kip* zeggen of *taaf* voor *tafel;* terwijl het hen zigtbaar vermoeit en bijna ademloos doet neêr vallen, wanneer zij lang achter een goed moeten spreken. Wij merken dit, — zoo als ik zeide, — vooral op bij die genen, wier gang ook ongeregeld, stootend of overjagt is; sommigen echter (niet allen) *kunnen* beter spreken, als zij zich daartoe de moeite geven, terwijl zij niet goed schijnen te *kunnen* loopen, al *willen* zij ook.

Het kennen, onderscheiden en noemen der voorwerpen, is dus de eerste spraak- en te gelijk verstandsoefening; op deze volgt het verbinden van de eigenschappen met de voorwerpen zelve, en van de deelen tot een geheel. Voor dit laatste hebben wij een hulpmiddel bedacht, door enkele afbeeldingen van dieren op te plakken en de ledematen uit een te knippen, bij wijze van legkaart. Die nu den staart niet meer aan den kop vast hecht of de beenen op den rug zet, heeft het ten minste reeds tot zamengestelde begrippen of voorstellingen gebragt.

Maar hoe verder wij hierin gaan, te meer geraken wij op het bekende gebied van het lager en laagste onderwijs, waar dan ook de prenten der bewaarschool, — bij voorbeeld in de voorstelling van werkwoorden, vormen en kleuren, — ons goede dienst bewijzen. Zoo komen wij eindelijk op het terrein van kleine en hoogst eenvoudige vertellingen, waarmede men al vroeger, bij wijze van proefneming, beginnen kan; omdat zij, genoegzaam levendig en bezield, duidelijk en ondersteund door mimiek, den leerling, die 't slechts eenigzins bevatten kan, een onbegrijpelijk genoegen doen. Naderhand blijkt het door een gemakkelijk en geleidelijk uithooren, of de juiste voorstelling van het verhaalde in zijn begrip en in zijn geheugen is opgenomen.

Maar ik ga hier niet verder, omdat ieder onderwijzer het even goed of nog beter zou kunnen doen. Alleen moet ik weder opmerken, dat de idioot, ook die reeds vrij ontwikkeld is, bij het meer zamengestelde spreken de zelfde neiging behoudt, als bij

het noemen van enkele voorwerpen. Hij zal altijd gaarne den zin half uitspreken, en het overige met gebaren aanvullen; of, even als alle onbeschaafde en nog kinderlijke volken, zal hij alleen naam en werkwoord zeggen, en de andere rededeelen, — die geene afzonderlijke voorstelling aanbieden, maar alleen wijziging en schikking der voorstelling, — zal hij gemakshalve, of omdat hij er nog zoo goed niet mede te regt kan, eenvoudig weg laten. Hiermede echter stelle men zich nooit tevreden; men verbetere en vulle aan, wat de leerling zeggen wil, en late het hem ons dan naspreken. En zoo lijve men hem langzamerhand in, door gewoonte en oefening, tot het gebruik onzer meer zamengestelde en afgetrokken beschaafde talen.

Dit laatste zal misschien dan eerst volkomen gelukken, wanneer wij met hem het lezen en schrijven bereiken kunnen. Dat ik hier *nu* eerst van spreek, bewijst genoegzaam, wat reeds meer dan eens gezegd is, dat het hoofddoel onzer school geenszins is, om den armen idioot, die er niets aan heeft, met eindelooze moeite wat lezen en schrijven te leeren. Er zullen er zeker zijn, vooral onder de ouderen, die wij, als zoo veel mogelijk ontwikkeld, ontslaan, en met wie wij het toch nooit over de eerste letters heen gebragt hebben; — anderen zelfs, die goeden aanleg zouden hebben, door gemakkelijke nabootsing en een gelukkig geheugen, om vrij spoedig te leeren lezen en schrijven, zonder er toch iets van te begrijpen, maar wier vorderingen hierin wij eer tegenhouden dan aanmoedigen.

De voorbereidselen van het schrijven hebben echter reeds een belangrijk nut, eer het beslist is, of de leerling het immer verder dan naschrijven brengen zal. Zij kunnen dus het lezen vooraf gaan. Zoo dra onze leerlingen eenig denkbeeld van het gebruik hunner handen en oogen hebben bij het geen zij doen, geven wij hun lei en griffel in handen. Eerst verlustigen zij zich met het trekken van willekeurige figuren, maar geven dit al spoedig op; omdat zij zien, dat boom of huis, rond of vierkant, of wat zij in de gedachte hebben, toch niet op de lei komt te staan, — vooronder steld, dat zij met die krassen eenige bedoeling hadden. — Zij zijn dus al spoedig geneigd, onze hulp in te roepen of althans gewillig aan te nemen. Dan worden eenige figuren hun op de lei voorgeteekend, of voor de geheele klasse op het bord, en hunne hand bij de nabootsing ondersteund. Zoo dra wij met de oefening van gezigt, vingerbeweging en oordeel tevens, eenige vorderingen hebben gemaakt, en intusschen aan de gewone schrijfmethode begonnen zijn, 1) wordt den leerling het geen men van hem verlangt, opgegeven, zonder het hem voor te doen. «Trek de lijn van de regter naar de linker zijde!" «Zet een punt onder de lijn!" «Maak nu een

1) Deze schrijfmethode, naar de voorschriften van mijn' vriend en mededirecteur VAN DEN HEUVEL, kan ik hier niet ontwikkelen, maar wel zeggen, dat zij uitstekende vruchten draagt. Bezoekers, in staat, onze school met buitenlandsche inrigtingen te vergelijken, waren door hare meerdere voortreffelijkheid in dit opzigt getroffen. Er zijn reeds leerlingen, die eene waarlijk goede hand krijgen; anderen, bij wie hunne gewone *wankeling* hier allerminst merkbaar is.

vierkant!" enz. Dit brengt ons weder terug tot de vormleer, — of zoo men wil, tot de eerste beginselen der meetkunde, — die ons tot het ontwikkelen en pointeren der oogen, verbeteren van het scheel zien, en wat niet al! reeds onberekenbare diensten bewezen heeft. Ondertusschen is het nu gebleken, met wie men in het schrijven kan voort gaan. Terwijl de idioten in den meest eigenlijken zin hiermede doorgaans, wat het technische betreft, groote moeite hebben, vindt men bij andere, òf achterlijke òf simpele kinderen, soms juist daartoe een' uitmuntenden aanleg.

Maar het *lezen* is meer dan het nabootsend *schrijven.* Om daartoe den overgang te vinden voor hen, wien elke methode der lagere scholen nog veel te hoog is, hebben wij een paar eenvoudige hulpmiddelen bedacht. Het eerste bestaat in zes letterblokjes, waarvan de verschillende combinaties iedere letter van het alphabet (ook al de cijfers) uitmaken. Voorbeelden, die de leerling bij het passen en aan een leggen te volgen heeft, zijn wit op zwart geschilderd, terwijl de scheidingen tusschen de twee of meer stukken van de letter, daarop zijn aangewezen. Al brengt ook deze methode niet altijd tot het lezen zelf, reeds op zich zelve is zij weder eene nuttige oefening, even als zoo vele andere oefeningen, die wij niet alle beschrijven. Zoo dra men eenigzins de letters kende, gebruikten wij als tweede hulpmiddel een letterbakje, waar de leerling ze alle in het rond vóór zich ziet: — letters en leesteekens, — om daaruit, naar een gegeven voorbeeld, woorden en kleine zinnen na te leggen. Binnen kort hopen wij tot eene gewijzigde *letterkast* over te gaan.

Wij moeten echter bekennen, dat bij sommige oudere leerlingen, ook die spreken, ons dit alles nog mislukt is, en wij met de doelmatigste methode nog niet geheel in het reine zijn. Zoo veel schijnt mij zeker, dat wij hun de *letters* eerst alle zullen moeten leeren, en niet de *klanken*; — dat die letters misschien best zullen geleerd worden, als zij (naar SÉGUIN) op glas geschilderd en van achteren verlicht zijn; — en dat een beeld bij iedere letter (a aap enz.) de les minder afgetrokken zal maken; terwijl ik ook nog alle de letters, (op de wijs van den *Schulmeister*,) wilde laten zingen. — Eindelijk, zoo als vroeger reeds is opgemerkt, waar de klankmethode niet gelukt, omdat die te veel op het oordeel en de vlugge combinatie der kleinen gegrond is, zal men nog eens tot het spellen, «het lezen op het gehoor," moeten terug keeren. — Ook de leerwijze der doofstommenschool, waarbij het voorwerp te gelijk wordt *aangewezen*, de naam er van *uitgesproken* en die op het bord *geschreven*, is ons van dienst, omdat het van belang is, dat de idioten alles zich zoo veel mogelijk kunnen voorstellen, en het dus eene *zaak* zij en geen *klank* alleen, die hij door letters afbeeldt.

Misschien vindt de lezer onzen arbeid hopeloos, wanneer wij, na maanden zwoegens, nog slechts enkele letters, hoogstens een woord of wat leerden. Maar ons bemoedigt eene vrij algemeene opmerking in de buitenlandsche gestichten. Zij is deze: dat vele idioten uiterst moeijelijk de letters leeren onderscheiden; maar het combineren daarvan tot woorden hun veel gemakkelijker valt. Zoo is mij ook in ons va-

derland, — reeds uit vroegeren tijd, — het voorbeeld bekend van eenen jongeling, dien niemand lezen leeren kon; tot eindelijk een predikant, wien hij werd toevertrouwd, hem de letters uit hout liet snijden, daar hij zoo veel van timmeren hield. Van dat oogenblik af ontwikkelde hij bijna als een gewoon kind. 1)

Zonderling is hier weder, dat anderen, jongere

---

1) SIDNEY deelt, als het aanvankelijk resultaat der groote Engelsche gestichten (bl. 9), het volgende mede:

„Doorgaans is het onmogelijk, de meeste idioten op de gewone wijze de letters te leeren, maar de volgende manier gelukt het best: — Laat een woord op het bord geschreven worden, bij voorbeeld *Cat*, en teeken ook het beest uit. Zeg de namen van de letters en herhaal die, tot de leerling ze onthoudt. Tot proef op de som, schrijft en teekent gij nu *rat*, om te zien, of de *a* en *t* hun reeds bekend zijn. Op deze wijze moet hij het geheele alphabet meester worden, uit het beginsel van de associatie der denkbeelden. In een der gevallen evenwel, waarmede ik bekend geworden ben, scheen deze en elke andere manier geheel vruchteloos. Maar men had opgemerkt, dat de leerling eene hartstogtelijke liefde had tot het kegelspel. Nu werden houten kegels over eind gezet, waarop de letters waren uitgesneden; en telkens, als hij er een om ver gekegeld had, moest hij den naam der letter noemen, die geraakt was. Ten laatste was hij ze alle magtig, en nu leest hij zeer goed."

Deze mededeeling, die ik eerst in de laatste dagen vond, bevestigde mij in 't geen reeds lang bij mij vast stond: de onderwijzer van idioten moet, als hij hen leeren wil, beginnen met zelf zijne gewone methode af te leeren, of liever die te wijzigen naar den ongewonen gedachtenloop van zijne leerlingen. Vorderen zij niet, dan moet hij vooronderstellen, dat zijne methode *hier* faalt; maar nooit, dat zij niet leeren *kunnen* of *willen*, zoo zij althans nog jong genoeg zijn en de noodige inspanning kunnen verdragen. Wat wonder, dat de arme idioot, die afgetrokken denkbeelden en vormen zich nooit gedacht heeft, maanden of jaren lang voor onze 25 of 26 letters even hopeloos stil staat, als wij voor de 60,000 Chinesche zouden doen?

vooral, het machinaal lezen vrij gemakkelijk leeren, dikwijls zelfs zonder eenige de minste verstandsontwikkeling; en het is niet vreemd, — het voorbeeld kan ik in mijne eigene leerlingen aanwijzen, — dat het idiotisme daardoor wel eens geheel is miskend. Zij konden immers lezen? Zij hadden dus ook hunne vermogens! — Ook GUGGENBÜHL (bl. 92) zegt, dat velen, zonder genoegzame en langzame oefening van de zintuigen en het verstand, wel lezen en schrijven leeren, maar er niets van verstaan. Doch als in éénen adem erkent hij de groote moeijelijkheid bij anderen: want hij vindt *die mnemonische Methode, welche das Bild mit dem Buchstaben verbindet, bei den Cretinen sehr nützlich; in den Schwierigsten Fallen, die nicht fixiren können, werden die Buchstaben mit Phosphor leuchtend gemacht.* — Waarom de een zoo véél gemakkelijker dan de ander lezen leert, is mij nog niet volkomen helder; maar wel, dat dit geen maatstaf van hunne verstandelijke vermogens is. Eer zou ik de reden zoeken in den aard van hun geheugen. Bij eigen ondervinding ken ik het onderscheid tusschen *vorm-* en *zaakgeheugen;* het geheugen als spiegel der zintuigen, of van het verstand; en weet, hoe men van het eene vrij ruim, van het andere stiefmoederlijk bedeeld kan zijn. Zou men, ook voor het gewone onderwijs, er niet dit gevolg uit kunnen trekken, dat de leerling liever zijne zwakkere vermogens oefenen, dan met zijne sterke pronken moet?

En wat nu, wanneer onze leerlingen ons zoo tijdig worden toevertrouwd of hun aanleg zoo gunstig blijkt te zijn, dat men, als zij lezen kunnen en toch

op eene gewone school niet passen, aan het mede deelen van verdere kundigheden denken kan? Wat ook, waar de leerling bij zijne komst te oud is, om met vrucht en nut lezen en schrijven te leeren, en toch niet van begrip geheel ontbloot? Wat zullen wij daar kiezen, als het nuttigste en geschiktste, dat hij leeren kan? — In de eerste plaats zou ik hier denken aan dat gene, waar aan op de meeste scholen nog het laatst of in 't geheel niet gedacht wordt: aan eene eenvoudige *kennis der natuur.* De leerling, — en de onze vooral, die steeds door een dof of valsch geslepen glas de wereld beschouwde, — heeft er veel meer belang bij om te weten, welke planten en dieren hem omgeven, van waar de regen komt en de zonneschijn, dan wie er voor duizend jaren over *Holland* regeerde. Kan men hier bij voegen een eenvoudig begrip van aardrijkskunde en het gebruik van landkaarten; eenige meetkunde, in verband tot munten, maten en gewigten, fabriek- en handwerk; iets eindelijk over taal en spelling: — des te beter, mits men altijd uitga van de vraag, wat onzen kweekeling in zijn' beperkten levenskring het meest zal te pas komen, en vooral zorge, dat hij nu ook goed begrijpe en wel wete, wat hij weet.

Ééne zaak eindelijk achten wij nog onmisbaar, zoo er ten minste slechts eenige vatbaarheid voor gevonden of vermoed wordt; ja! ook al schijnt die geheel te ontbreken: het *rekenen.* Wij zeiden reeds vroeger, dat hier, op zeldzame uitzondering na, de toetssteen ligt van het eigenlijke idiotisme en van de meerdere of mindere armoede der voorhersenen.

Ons knaapje met het aapvormige hoofd, hoe gaarne hij praat en nabootst, hoe geestig en levendig de oogen staan, hebben wij in een jaar en met ongeloofelijke moeite, nog naauwelijks tot *drie* kunnen brengen. Elders vond ik een meisje uit den hoogeren stand, die tot de overprikkelde idioten behoort, schoon niet in de hoogste mate; zij had geen verstandeloos voorkomen; zij sprak duidelijk, schoon wat kort af, was vlug in het lezen, schrijven en borduren, maar juist in het rekenen was zij meer dan achterlijk.

Van des te meer belang is het dus, dat wij dit grondig en langzaam leeren. Om reeds de beginnaars, zelfs die nog niet spreken, eenig denkbeeld van tellen te geven, hebben wij meer zintuigen te gelijk te hulp geroepen: door b. v. met hunne hand op de tafel te slaan, naar de maat van de trom, en hun te gelijk het zelfde aantal voorwerpen te toonen: zoodat zij het getal tevens *voelen*, *zien* en *hooren* konden. Bij dezen en bij hen, die nog slechts enkele woorden spreken, bepalen wij ons in den beginne tot het getal *drie*, als dat het eenvoudigste denkbeeld geeft van eene meerderheid, in hare zamenstelling en ontleding. Dit getal nu wordt gedeeld, door herhaaldelijk drie onderscheidene figuren uit een te leggen, in *een* en *twee* gescheiden, weder vereenigd: kortom, op alle wijzen gevariëerd. Daarna gaan wij tot de *vijf* over, waarbij de vingers goede dienst bewijzen; dan tot de *tien*. Langzamerhand, maar nu eerst met ernst, worden ook de cijfers *geschreven*. Van hier af bevinden wij ons op den gewonen school-

weg. Het eenige, maar ook beslissende voordeel van onze methode is, dat wij dien niet hebben ingeslagen, vóór de leerling, — zoo als het Verslag van *Hubertusburg* (1854, bl. 32) zegt: — *in den Zahlenraume* 1—20 (of 1 tot 3, 5 of 10) *sich mit Sicherheit bewegen konnte.*

Wij moeten echter ook bij dezen tak van het onderwijs nooit vergeten, dat de idioot veel ligter kan leeren, wat hij gaarne leert. Hij zal bij voorbeeld veel spoediger begrijpen, in hoe veel stukken een boterham of appel gesneden is; of tellen, hoe veel koekjes er op de tafel liggen; boven al wanneer hij tot belooning ontvangt, wat hij goed noemen of tellen kan. Ik behoef niet te zeggen, dat die pepernoten of de doorgesneden appel, door de vier regels der rekenkunde heen, hunne diensten kunnen blijven bewijzen. Die dit onderwijs kinderachtig vindt en er ons om uitlagchen zou, hij bemoeije zich met den armen idioot liever in 't geheel niet.

Eindelijk kan eerst door middel van deze getaloefening, gebruik gemaakt worden van de wijzerplaten met beweegbare wijzers, waarmede wij op onze school het gebruik van klok en zakuurwerk leeren. Kan men dit doel bereiken, en voegt men hierbij de kennis van de dagen der week, de maanden en saizoenen van het jaar; — dan vloeit het leven dezer armen van geest niet meer als in eene eentoonige schemering, als een onafgebroken voortbestaan, — een leven om te leven! — voorbij; maar dan leven zij, even als wij, in den tijd en met den tijd; leeren opmer-

ken en onderscheiden, wat in hunne kleine wereld belangrijk is. Kortom, zij worden tot het ware, tot het zelfbewuste leven opgeleid, waartoe een duidelijk begrip van den voortgang des tijds onmisbaar is. Zoo zijn zij niet *idioi*, geene «wezens op zich zelve" meer, maar in de zamenleving, al is het dan ook als achterblijvers, opgenomen.

Maar hier moeten wij een nieuw Hoofdstuk beginnen, daar wij van den tijd op de eeuwigheid overgaan; van onze dagelijksche en kleinere bemoeijingen, tot de hoogste en blijvende belangen van den redelijken mensch.

HOOFDSTUK VII.

GODSDIENST, WERKZAAMHEID.

Toen onze hooge Beschermvrouw, bij haar eerste bezoek aan onze leerlingen door dit gezigt diep bewogen, mij op eens vroeg: »En zou het dan toch mogelijk zijn, om deze arme kinderen eenig begrip van godsdienst te geven?" was mijn antwoord: «Zoo al geen helder begrip, dan ten minste gevoel en eerbied." — Hiermede zijn wij dan ook begonnen; met de eenvoudigste denkbeelden van de godsdienst vervolgen wij.

De godsdienst is eene zaak van het hart. Het is dus een verkeerd en gevaarlijk denkbeeld, dat sommige — gelukkig slechts sommige! — ouders zich naar eene valsche theorie gevormd hebben, als of men de kinderen hierin vrij moest laten; en dus het godsdienstig onderwijs en de godsdienstoefening, de keuze van eene godsdienst zelfs, uitstellen tot de jaren van onderscheid. Maar die zonder godsdienst is opgewassen, aan hoe vele gevaren heeft hij reeds bloot gestaan? Hoe ver is hij misschien reeds afgeweken,

of hoe ongevoelig geworden, eer die jaren gekomen zijn? De Heer zelf wilde immers, dat de kinderkens tot hem zouden komen, en zeide hun het koningrijk der hemelen toe? Het denkbeeld, om de kinderen eerst als zij hun verstand zullen hebben, eene godsdienst te laten kiezen, komt mij bijna voor, als of men hun geene moedertaal leeren wilde, opdat zij later zouden kiezen, tot wat voor volk zij willen behooren. Wanneer de moeder het kind, dat nog niet of naauwelijks spreken kan, de handjes leert vouwen en een gebedje stamelen, of bij het slapen gaan, neder knielen voor zijn legertje, dan moge dit kind nog weinig bepaalde denkbeelden hebben van het Opperwezen en zijne dienst; maar als door instinkt dringt zich het denkbeeld van eerbied voor dat hooge en onbekende bij hem op, en daarmede de vrees bij een kwaad, het vertrouwen bij een goed geweten. Het Godsbewustzijn gaat vooraf, de kennis der godsdienst volgt.

Wel nu, even zoo behandelen wij onze groote kinderen. Men heeft het misschien niet eens de moeite waard geacht, hen bidden te leeren; en toch hebben sommigen zoo gemakkelijk vloeken geleerd! Even gemakkelijk zullen zij begrijpen, dat het laatste zonde is, en het eerste pligt; dat daar boven in den hemel, van waar zonneschijn en regen tot ons komen, eene magt bestaat, die zij nog meer dan ons moeten vreezen, en die toch ook weder zoo veel aantrekkelijks heeft voor den mensch, als in zijnen oorsprong *Gods geslachte*. 't Is vooral door het godsdienstig gezang, dat zich deze natuurlijke gemoedelijkheid, bij de

meeste idioten even sterk als hun gevoel voor onze genegenheid, gunstig ontwikkelt; en het eenvoudige:

Ons hart verheugt zich, dat bij God
't Bestuur is van geheel ons lot,

vindt, veel meer dan men denken zou, weêrklank in het hart der onnoozelen. Houding en gelaat zelfs wijzen het, zonder veel waarschuwen of verbieden, uit, hoe spoedig zij gevoelen, dat hier meer ernst bij te pas komt, dan wanneer zij van het *Lammetje* of de *Duifjes* zingen, waartoe natuurlijk de statige kerkmuzijk het zijne toebrengt. Het spreekt van zelf, dat zoo dra zij er vatbaar voor zijn, wij hun ook eenvoudige, heldere begrippen van God en zijn bestuur, van 's menschen pligt en bestemming trachten in te boezemen. Maar deze heldere begrippen behoeven niet vooraf te gaan. Of is niet reeds het godsdienstig gevoel iets eigens in den mensch, dat zelfs de domste Neger en de woeste Indiaan niet verloochent, schoon ook hij er weinig of geene rekenschap van zou kunnen geven? Heeft niet de ondervinding der laatste jaren getoond, dat zelfs krankzinnigen, te midden van de verwarring hunner begrippen, voor dat godsdienstig gevoel veel vatbaarheid betoonen, en men dikwijls door het hart den weg vindt, waar die van het verstand gesloten is?

En zullen wij nu, omdat ons troepje uit zoo vele verschillende gelooven is zamen gesteld, het bij dat algemeene godsdienst-onderwijs laten; hoogstens aan de leeraars van iedere gezindte aanbevelen, dat zij

aanvullen, wat elke kerk van hare belijders vraagt? Na mijne jongste verklaring, 1) dat ik reeds op de gewone volksschool een sterk tegenstander van dit beginsel ben, zal men zich niet verwonderen, dat ik op de school der onnoozelen het nog veel minder lijden kan. O! ik wenschte wel, dat die armen van geest nooit behoefden te weten, dat de eene mensch met bitterheid bestrijdt, wat voor den ander heilig is; en ik wensch vooral, dat nooit van den rampzaligen godsdiensthaat daar buiten, in onze eenvoudige maatschappij de minste zweem doordringe. Maar wij mogen toch daaraan het hoogste en beste niet opofferen, of daarom het noodigste nalaten. De nadeelen, die men vreest van een meer bepaald (*positief*) christelijk onderwijs, zullen hier ook veel gemakkelijker te vermijden zijn. De idioot is veel te weinig gestemd tot een vrij en vrijwillig onderzoek, om veel meer te vragen, dan wij hem leeren zullen. Wanneer, bij voorbeeld, tegen het kersfeest den kinderen een vreugdedag wordt bereid, waar de Israëliet niet in deelen kan, zal het meestal genoeg zijn te zeggen, — indien men iets zeggen moet, — dat de ouders van dezen de feesten anders vieren; of wanneer hij afwezig is bij het meer bepaald christelijke van ons onderwijs, dat hij in dien tijd wat anders te leeren heeft. En dit verschil van Christelijk of Israëlitisch is dan ook het eenige, dat wij behoeven in het oog te houden. Roomsch en onroomsch vereenigen wij gemakkelijk;

---

1) *Eene Bede om Christelijke en Israëlitische volksscholen* enz. *Adres aan de Tweede Kamer der St. G.*; bij den Uitgever dezes.

terwijl wij alleen aan den priester overlaten, dat hij den leerlingen de eerste ceromoniën zijner kerk leere, die bij ons de eenheid der godsdienstoefening storen zouden.

Het bepaald godsdienstig onderwijs, dat wij bedoelen, berust geheel op de geschiedenis, zoo als die door geheel de christenheid van alle eeuwen is erkend. De bijbel zelf onderwijst ons in en door geschiedenis; en afzonderlijke dogmatiek kan ook voor vele eenvoudigen, al zijn zij nog geene idioten, veilig achterblijven. Ons past dat afgetrokkene allerminst. De eenvoudigste bijbelverhalen, vooral wanneer men ze met platen kan ophelderen, worden met veel belangstelling gevolgd door hen, die ze maar eenigzins kunnen verstaan; door sommigen zelfs vrij gemakkelijk terug gegeven. Men zorge slechts, dat men vooral met uiterst weinig namen het zwakke geheugen vermoeije. Houdt men dit in het oog en weet men levendig te vertellen, o! dan zoudt gij 't spoedig zien en hooren, hoe bij den verboden' boom in het paradijs of KAÏNS gruweldaad, ook het geweten onzer kweekelingen spreekt; of, hoe ook zij met bewondering staren op het beeld van den grooten Menschenzoon, die storm en zee beheerschte, die zelfs den dood zich onderwierp, en die toch voor kinderen zoo goed is. Gij zoudt zien, hoe de spreuken van den Heiland en over het geheel de bijbelspreuken 't gemakkelijkst door het eenvoudige verstand worden begrepen en bewaard; gij zoudt hooren, hoe gaarne zij een lied aanheffen, dat het hart opheft naar den hemel, waar de Heer woont met zijne heilige engelen, en eens ook de armen van geest met hem.

En nu vrage men ons niet naar heldere en bepaalde begrippen, naar grondige godsdienstkennis, naar het onderscheid tusschen christenen vooral, dat toch slechts door de discipelen van den eenigen Meester gemaakt is! Wij vragen alleen, of onze arme, hulpelooze en afhankelijke leerlingen, wien het misschien na de schooljaren, onder het bedrog en de bespotting der wereld of bij slepend ligchaamslijden, ook wel eens zwaar en donker worden zal, — of zij niet reeds in de godsdienst eene onschatbare en onontbeerlijke toevlugt gevonden hebben, eene toevlugt in nood en dood, ook als de moederzorg, die zoo teeder over hen waakte, hun zal ontvallen; en tevens een' regel voor hun gedrag, als de geduldige onderwijzer niet meer hun leidsman wezen zal? O, dat de wereld nooit dien arbeid, met zoo veel moeite volbragt, weder verwoeste! Wee, wie een van deze kleinen, die in den Heer gelooven, ergert!

Maar zullen wij onze leerlingen, zoo hun aanleg het eenigzins toelaat, in de maatschappij zoeken in te lijven, dan moeten wij hun *bidden* en *werken* beide leeren, biddend werken en werkend bidden. De godsdienst moet daarom bij hen, die van nature aller inspanning zoo vijandig zijn, allen schijn van afgetrokken bespiegeling missen, geheel praktisch wezen en in het leven grijpen. Het «*In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten!*" en «*Werkt terwijl het dag is, eer de nacht komt!*" moet naauw vereenigd

worden met het tegenovergestelde: «*Zoekt eerst het koningrijk der hemelen en zijne geregtigheid.*" Met één woord, ook de idioot moet gevoelen, dat hij, schoon voor den hemel bestemd, zijne plaats op aarde niet nutteloos mag beslaan.

Dit is te meer noodig, omdat zoo lang niemand hun lot zich vriendelijk aantrok, de arme onnoozele, als ware men daartoe zamen gespannen, tot het denkbeeld gedrongen werd, dat *hij* ten minste van allen verpligten arbeid door de natuur zelve was ontslagen. Hij gevoelt dit meer, dan gij zoudt denken. «Ik kan niets leeren, ik word niets!" is vaak het moedelooze antwoord op vragen, die anders het jongens hart doen kloppen. Men heeft hen bij het algemeene gewoel der bezige maatschappij, als onbruikbare achterblijvers, op zijde geschoven, en den arbeid, dien zij nog konden doen, geweigerd, als niet productief genoeg om de moeite te beloonen. Men heeft hun zelfs het uit- en aankleeden bespaard, schoon zij 't met eenig geduld gemakkelijk hadden kunnen leeren; maar — terwijl men daarop wachtte, had immers moeder of kindermaagd het reeds veel spoediger zelf gedaan! — Alleen onder de armen, waar de nood tot werken dringt, leert men soms nog het onnoozele meisje spinnen of ten minste broêrtje wiegen, en zet den verstandeloozen man aan het rad, om eene machine uit te winnen; ja! het voorbeeld is mij bekend van eene zuinige boerin, die, terwijl alles werkte op de steê, eene onzinnige zuster, die in den koestal aan een' ketting lag, aan het bidden pleeg te zetten, om de overigen van de taak, die

hun was opgelegd of zij op zich hadden genomen, te ontlasten.

Over 't geheel echter is men tevreden, nu men deze ongelukkigen eenmaal verdragen moet, als zij maar niet kwaad zijn of anderen te veel tot last; maar men bedenkt niet, dat *de ledigheid*, naar het oud vaderlandsche spreekwoord, *des duivels oorkussen is;* en ook de idioot al zeer diep in zich zelven verzonken moet zijn, om niet, wanneer hij niets doet, kwaad te doen. Evenwel, ik erken de moeijelijkheid, die welgezinde ouders mij wel eens klaagden, om onder het gewoel van het huisgezin, het zoo uiterst langzame en onhandige kind steeds bezig te houden. De schatrijke, die er een' bediende voor nemen kan, of de boer, die overal en altijd werk heeft, dat zoo veel nadenken niet vordert, zijn daarin nog het gelukkigst. In een burgerhuisgezin is er weinig gelegenheid toe. Ook daarom reeds is het school gaan zoo goed. Het geeft den idioot niet, zoo als men ligt denken zou, het drukkende gevoel van vernedering of den tegenzin van pijnlijke inspanning; de ondervinding leert ons juist het tegendeel. Wanneer men het goed heeft ingerigt, zal niemand liever schoolgaan, dan juist onze onnoozele. Ook hij gevoelt, schoon daarvan zich niet helder bewust, de natuurlijke behoefte om zijne krachten te gebruiken, en ze door het gebruik te ontwikkelen en versterken. Maar hij is niet in staat, zich zelven bezig te houden; te huis heeft men, om hem te helpen, geen geduld of geen' tijd; hier vindt hij eene bezigheid, die naar zijne krachten en vermogens is berekend, die hij te

huis nog zal trachten te vervolgen of na te bootsen. Dit reeds verheft hem in zijn eigen oog, geeft hem het gevoel van eigenwaarde terug, waardoor de moedeloosheid in een' vrolijken moed verkeert; geeft ook aan zijnen tijd, dat is aan zijn leven, waarde.

Maar daartoe moeten dan ook de schoolbezigheden, hoe aangenaam men die moge inrigten, naar den vasten onderwijzers-term, een «werken met de kinderen" wezen. Ik heb nooit waarheid gevonden in de bekende regels van VAN ALPHEN, waar de brave knaap *zijn leeren een spelen, zijn spelen een leeren* noemt; ook onze beste gewone leerlingen onderscheiden dit, als inspanning en uitspanning, en te regt. Loopt het paard zelfs moedig voor het ligte en fraaije rijtuig, of draagt het niet ongaarne den bekenden ruiter, het hunkert toch naar het genot van in het land eens naar eigen willekeur te draven en zich op den grond te rollen. Zoo houden wij ook bij onze leerlingen een punt van overgang tusschen geregeld leeren, ook door allerlei spel, en het vrije spelen op de plaats of in den tuin, waar ieder zit of draaft of springt, schommelt of kegelt naar welgevallen, en de kleinen of gebrekkigen des zomers rondkruipen in het zand. Wanneer zij eenmaal de schoolorde gewoon zijn, zal men, minstens even gemakkelijk als elders, op het slaan van de klok hen uit het midden van hun spel naar den arbeid terug roepen; en het zal hen ongemerkt op die klok en op den tijd, dien zij aanwijst, — dus weder op den geregelden voortgang en verdeeling van het leven, — meer acht doen slaan. Ik behoef er echter niet bij te voegen, dat ook die vrije uitspan-

ning onder naauwkeurig toezigt moet plaats hebben. Gelukkig, zoo de helpers op de school den slag hebben, om de kinderen daarbij op te wekken en aan den gang te maken, zonder ze te doen gevoelen, dat zij ook nu onder hun bestuur zijn.

Doch behalve het algemeene denkbeeld van *schoolwerk*, tegenover spel en uitspanning; en het reeds genoemde werken als *handelen*, als verstandsoefening, waarop de ondervinding ons zoo hoogen prijs doet stellen; behoort ook de *huiselijke en maatschappelijke arbeid* tot de opvoeding onzer idioten; en dat des te meer, omdat men het vroeger en elders niet de moeite waard achtte, hen daartoe op te leiden. Eene goede idioten-school moet tevens eene werkinrigting worden. Voor den diepst onnoozele hebben wij, om toch eenig begin te maken, het allereenvoudigste werk bedacht, dat zij als een zekere taak moeten volbrengen, ofschoon het voor het oogenblik tot niets anders nut is. Zij vlechten of strengelen b. v. koorden, waarbij men in 't eerst hunne handen bestuurt, en eenvoudig met twee van verschillende kleur begint. De zoo beperkte kring van werkzaamheden voor de laagste klasse wordt weder hierdoor uitgebreid; en wanneer men het tot drie of vier gebragt heeft, kan men tot het vlechten van zijde of paardenhaar overgaan; het geen ten minste iets bruikbaars of sierlijks oplevert. Bij de meisjes vervolgen wij, door op afzonderlijke uren eene afdeeling der school in eene brei- en vooral naaikamer te veranderen; en de vorderingen hebben onze verwachting overtroffen. Het breijen hebben wij bij velen 't minst geschikt bevonden, omdat het, in zijne be-

ginselen vooral, scherper gezigt en meer oordeel vordert, en vooral, omdat het ongeregelde zenuwgestel die trillende beweging minder goed verdraagt. Het spinnen heeft de ongezondheid tegen zich, vooral wanneer men de leerlingen niet afwennen kan, om met hun eigen speeksel de vingers te bevochtigen, en dus de edelste sappen van het ligchaam, nog meer dan anders, voor hunne voeding verloren gaan. Wat de jongens betreft, het beperkte van onze school en de vele inrigtingen die nog moesten vooraf gaan, hebben ons tot nu toe nog belemmerd. De grooten hebben wij echter reeds in het timmeren geoefend, maar vreezen, dat dit hun niet ligt eene broodwinning zal opleveren. Meer is daartoe aan te bevelen en ook gemakkelijker overal te beginnen: het netten knoopen, het manden en matten vlechten en dergelijke handen-arbeid. Bij ruimer uitbreiding van het gesticht, wenschten wij ook de meisjes in het huiswerk, de jongens in den tuin-arbeid te oefenen; voor den laatsten zijn zij, bij eenige spierkracht, dikwijls vrij geschikt. Ik ken ten minste een' volslagen krankzinnigen tuinman, dien men zeer ongaarne missen zou. 1)

---

1) *Ein Atelier mit verschiedenen Handwerken ist in hohem Grade zweckmässig, um die weniger Bildungsfähigen in manuellen Arbeiten zu unterrichten, wofür sie meistens noch Geschick zeigen, während die Geduld im gewöhnlichen Leben fehlt, um sie vorwärts zu bringen. Eine vollständige Cretinen-Colonie, wie sie mir von Anfang vorschwebte, muss verschiedene Classen und Abtheilungen umfassen,* u. s. w. GUGGENBÜHL, bl. 82. — Vooral de gestichten van het praktische *Engeland*, die wij later zullen leeren kennen, munten in dit opzigt uit.

Maar ook hier weder zijn geen algemeene regels te stellen, dan dat de keuze moet worden ingerigt naar ieders aanleg en krachten, en vooral ook naar zijne betrekking en bestemming in de maatschappij. Het kind van den rijke, wanneer het niet of niet meer tot het vrij en oordeelkundig handelen van een verstandig mensch is op te heffen, zal men weldaad genoeg bewijzen, wanneer men hem bezigheid bezorgt, en wel eene bezigheid, die hij te huis vervolgen kan. De draaibank, bij voorbeeld, is hier misschien aan te bevelen. In het krankzinnigen-gesticht te *Utrecht*, kan men eene keurige verzameling zien van het geen daarop door onnoozelen en krankzinnigen is gemaakt. Bij minder bestuur over de spierkracht, kieze men het uitknippen, verwen, doozen plakken enz. Voor den arme daarentegen, waar alles roept om brood en er zoo weinig voor den werkelooze overschiet, zal men tijdig op een of ander middel van bestaan, al ware het nog zoo gering, het oog moeten slaan, en daarnaar het voorbereidend onderwijs inrigten. Kan men in onzen tijd, waarin voor hen, die vijf gezonde zinnen, een helder hoofd en eerlijk hart hebben, reeds zoo moeijelijk werk en brood te vinden is, — kan men in onzen tijd vooral den armen verschoveling niet gemakkelijk zijnen kost waard maken; hij zal ook weder aan hem, die zich zijner ontfermt, door eerlijkheid en trouw, het langzame en werktuigelijke van zijnen arbeid vergoeden. En al bereikt men nu eens dit doel slechts ten halve, de idioot, die voor een' gulden in de week het rad draait of de paarden naar de weide brengt; die met geduldig visschen het halve kostje

ophaalt of voor weinige centen winst zijne matten, mandjes of eijernetten uitvent; of die couranten en boeken in een' vasten leeskring rond brengt, gelijk de ezel het goud draagt; hij staat toch vrij wat hooger dan zijn onopgevoede broeder, die tot spot der straatjeugd door de stad zwerft, en bij wien alleen het lage en dierlijke in den mensch, ontwikkeld is; of die, in een' hoek van de kamer, op den vloer of in den kinderstoel verschoven, verkromt, vervuilt en weg kwijnt als een last der maatschappij, waaruit hij weldra zal worden weg geruimd, om alleen in zijne begrafenis, — de laatste eer, die men ook hem niet weigert! — nog eenmaal mensch en geen dier in het oog der menschen te zijn.

HOOFDSTUK VIII.

BESTAANDE GESTICHTEN.

Nadat wij den lezers een beknopt, maar zoo veel mogelijk volledig overzigt hebben getracht te geven van de méthode, volgens welke ook de idioot kan worden ontwikkeld en opgevoed, hoop ik die genen hunner, die misschien nog twijfelen mogten, of wij ook luchtkasteelen bouwen, door eene korte mededeeling van het geen op dit nieuw ontgonnen terrein reeds gedaan is of nog gedaan wordt, dezen twijfel te ontnemen: want, naar een oud spreekwoord, wat bestaat, dat is zeker mogelijk. (*Ab esse ad posse valet consequentia.*)

Ik moet echter vooraf waarschuwen, dat de opgaven en beschrijvingen der bestaande gestichten niet zoo volledig zullen wezen, als ik wel wenschen zou. Het eenige overzigt. dat tot nog toe te mijner kennis gekomen was, in het hoofdwerk van Dr. GUGGENBÜHL, is zelf zeer onvolledig. Ik moest het dus aanvullen met van elders schriftelijk en mondeling ingewonnen berigten en ingekomen Verslagen. Maar die Verslagen waren niet altijd de laatste; die berigten soms algemeen

en oppervlakkig; en tot eene omstandige buitenlandsche correspondentie ontbrak mij, bij zoo veel noodiger nasporing en werkzaamheid, in mijne snipperuren alle tijd en gelegenheid. Onder het afdrukken kwam mij echter nog een beknopt, maar vrij volledig overzigt van Dr. ERLENMEYER in handen, — in de *Deutsche Klinik*, 1854 No. 19. — En zoo geef ik, wat ik van verschillende zijden ben te weten gekomen, en zal ten minste omtrent *Frankrijk*, *Zwitserland*, *Duitschland* en *Engeland* het noodigste kunnen zeggen, om te besluiten met dat gene wat van verdere landen, meest bij gerucht of nog slechts als plannen en voorbereidselen, mij ter ooren kwam.

Frankrijk, de *groote natie*, gelijk zij zich zoo gaarne noemt, ga vooraf, — maar niet tot hare eer. Twintig jaren omtrent is het geleden, dat SÉGUIN zijne onderzoekingen en proefnemingen met idioten begon, en bijna tien jaren, dat hij zijn uitvoerig hoofdwerk daarover schreef. Sedert schijnt wel zekere Dr. FERRUS eene soort van idioten-school beproefd te hebben 1),

---

1) GUGGENBÜHL (bl. 11) spreekt van hem, als van den *Grunder der Idioten-schule zu Bicêtre in Paris;* terwijl hij zwijgt van SÉGUIN. — Het berigt van ERLENMEYER, dat thans vóór mij ligt, is mij zóó duister, dat ik het liefst woordelijk terug geef: *Anfangs der dreissiger Jahre* (1830), *wurde in* Paris *durch* Dr. VOISIN, *Chef-arzt der ersten Section der Irrenanstalt* Bicêtre *und Mitbesitzer der Schönen Irrenanstalt zu* Vauvres, *ein Etablissement für cretinische Kinder eröffnet, und einige Jahre Später der Nichtarzt Ed.* SÉGUIN *vom General Conseil als Instituteur der blödsinnigen Kinder angestellt. Derselbe gab sich unendliche Mühe mit seinen Zöglingen, und erhielt am* 11. *Dec.* 1843 *in Folge des Berichts von* PARISET *von der Akade-*

maar waarschijnlijk slechts als eene te zwakke proeve in het groote magazijn van krankzinnigen, *Bicêtre*. Ik hoorde ook, dat het gouvernement eene afzonderlijke vereeniging van idioten, niet dan in verband met de wet op de krankzinnig-huizen, heeft willen erkennen. Nog kwam mij een uittreksel in handen van eene Memorie, onlangs door Dr. M. DE LA SIAUVE omtrent de behandeling van idioten, in de *Académie de médicine* voorgelezen; maar daaruit blijkt dan ook, dat er in *Bicêtre*, de eenige plaats in *Frankrijk*, waar nog eenige schijn van geregeld en opzettelijk idioten-onderwijs bestaat, honderd en tien onnoozele kinderen zijn, waarvan vijf en negentig min of meer voor ontwikkeling vatbaar gerekend worden; en dat er voor die allen één enkele onderwijzer wordt gevonden. Arme martelaar! Toen op ons *Meer-en-Berg*, waar geene twintig kinderen zijn, een onderwijzer werd aangesteld, heeft men, en te regt, begrepen, dat daardoor nog geene idioten-school werd gevestigd of zelfs mogelijk gemaakt. En wat nu die Memorie zelve betreft, — men had mij gezegd, dat zij eene geheel nieuwe, zeer rationele méthode bevatte, waarnaar voortaan het idioten-onderwijs bij onze naburen zou worden ingerigt; maar wanneer het bedoelde uittreksel (in de *Gazette Médicale de Paris*, 1855 no. 28,) niet zeer onnaauwkeurig is of zeer onvolledig, zou ik van deze méthode bijna durven zeggen, het geen

---

mie der Wissenschaften ein Dankvotum zur Aufmunterung. Das Institut (welk ?) *soll nach den neuesten Nachrichten seit dem Sommer* 1853 *nicht mehr bestehen.*

een wat scherp beoordeelaar tegen zekeren schrijver zeide: »Mijnheer, uw werk bevat veel waars en veel nieuws; jammer alleen, dat het ware niet nieuw en het nieuwe niet waar is!" Of men mogt het iets nieuws heeten, — wat toch altijd te onthouden en te beproeven is, — om aan idioten op het ganzenbord en lottospel rekenen te leeren. Kortom, het bleek mij, dat men in *Frankrijk* op de hoogte der wetenschap nog niet is. En toch verblijdt het mij, dat op nieuw een, naar het schijnt, welmeenend en niet geheel onbevoegd vriend van onze ongelukkige beschermelingen is opgestaan, die zelf reeds, ofschoon nog op kleine schaal, zich ijverig met hen schijnt bezig te houden.

De oorzaak, waarom de méthode van SÉGUIN, of liever de zaak zelve, door hem voorgestaan, niet meer opgang gemaakt heeft in zijn vaderland, ligt misschien in de eerste plaats in zijn hoog gevoel van eigenwaarde. Ik kan mij voorstellen, dat iemand, die gevoelt, dat hij in zijn' werkkring eenig is en weinigen dien weten te waarderen, bitter worden kan, wanneer hij niet alleen tegenwerking, maar minachting en onverschilligheid ondervindt; wanneer de wereld en vooral de geleerde wereld weinig notitie van hem neemt. Maar 't helpt niet, of men dan de loftrompet over zich zelven opsteekt en eigen verdiensten anderen in de ooren schreeuwt. Al had SÉGUIN gelijk in zijne aanklagt, dat de geneeskundigen de zaak van het idiotisme slechts hebben verduisterd en verward; al konde hij te regt zeggen, pag. 13: «*Ce livre est le dernier mot possible aujourd'hui sur l'idiotie;*" — het

laat zich begrijpen, dat dit hem bij de medische faculteit niet veel medewerking bezorgd heeft. Ook handelde SÉGUIN te veel als privaat-onderwijzer; en ofschoon hij niet onbekend was met de reeds bestaande gestichten, vinden wij in zijn uitvoerig en bijna omslagtig werk nergens het beeld van een goed gesticht, waar de geest van éénen den arbeid van velen bestuurt en bezielt.

Hier is misschien nog bij te voegen, dat *Frankrijk* bij *Engeland*, *Duitschland* en ook bij ons vaderland, nog vrij wat ten achteren is in het lager onderwijs. Daardoor wordt de zaak der idioten er altijd nog te veel op medisch terrein behandeld. Wanneer het gouvernement een' volksonderwijzer van goeden aanleg, met de Duitsche en Engelsche talen bekend, de buitenlandsche gestichten deed bezoeken en daar eenigen tijd vertoeven, en men gaf hem bij zijne terugkomst een paar goede hulponderwijzers, liefst van de klein-kinder-scholen genomen, met twintig helpers en kweekelingen; — *Bicêtre* zou meer kans hebben, om eene goede idioten-school en een model voor geheel *Frankrijk* te worden of te vormen, dan door een tiental Mémoires en zelfs door de uitstekendste méthode. Eene eenvoudige dagschool zelfs, zoo als de onze, waar zou zij gemakkelijker kunnen beproefd worden, dan in eene stad van meer dan een millioen inwoners?

Op *Frankrijk* volgt in ons overzigt *Zwitserland*, of liever *Die Heil-Anstalt auf dem Abendberg*, het eenige gesticht, dat *Zwitserland* bezit; maar dat ook,

zoo als de stichter roemt, op alle andere in de oude en nieuwe wereld, als op hare dochters, met zekeren moedertrots kan neder zien.

Over de aanleiding, die GUGGENBÜHL had, om zich het lot der arme cretinen aan te trekken, en zijne voorbereidselen, om dit op ruimer schaal te doen, hebben wij elders gesproken. Daar als een algemeene regel wordt aangenomen, dat het cretinisme zekere hoogte boven de zee, of nog liever boven het peil der meeren en valleijen aan den voet der bergen, niet overschrijdt, moest zijn gesticht op eene hoogte worden gesteld, die boven den invloed dezer landziekte verheven is; en daar hij voornamelijk bouwde op de verandering van klimaat en diëet, nam hij de kinderen van de zes maanden af in zijne inrigting op; ofschoon ze, bij eenige hoop op genezing, tot de zestien jaren toe niet worden afgewezen. Nu koos en kocht hij in 1840 eene bergvlakte aan de helling van den *Abendberg*, in de nabijheid van *Interlaken*, kanton *Bern*, ruim drie duizend voeten boven de meeren van *Thun* en *Briënt*, waar de *Abendberg* tusschen ligt, en opende daar zijne *Heilanstalt* (1 Mei 1841), waar boven de top van den berg zich nog ongeveer duizend voeten verheft. Nadat men dus thans van *Interlaken* af, onder het genot van een bekoorlijk berggezigt, bijna anderhalf uur heeft geklommen, bevindt men zich op eens op een bergplateau van veertig morgen lands, tegen het oosten gelegen en van achteren door boomgewas gedekt. Daardoor is de temperatuur bijzonder gematigd en gezond, terwijl er tevens overvloed is van uitmuntend water. Het

houten huis, of liever de dubbele huizing, wordt door tuinen en boomgaarden omringd; ruime plaatsen en in den winter het schoolgebouw op de tweede verdieping, zijn tot spelen en gymnastie ingerigt. De schoone natuur en de heerlijke morgengroet der opgaande zon, het gebruik van geitenmelk, baden en over 't geheel eene natuurlijke geneeswijze, doen hier het cretinen-kind, als het jeugdig genoeg uit het dompige dal wordt gered, weldra ruimer' adem halen, gelukkiger spelen, en geheel anders, met één woord, opgroeijen, terwijl (naar zijne eigene opgave) een zestal diaconessen den stichter in zijne liefderijke bemoeijingen ter zijde staan.

Maar — terwijl wij ons verlustigen in de groote denkbeelden en edele werkzaamheden van den man, die het eerst de geneesbaarheid van het cretinisme proefondervindelijk bewees, en die daarbij, als apostel voor de heilige zaak der menschheid, haar uit een christelijk oogpunt opvatte, en ook in andere landen edele mannen en vrouwen met zijnen geest bezielde; — terwijl voor zijnen geliefden *Abendberg* getuigenissen van hoog bevoegde vreemdelingen, Engelschen, Franschen, Italianen, Nederlanders spreken; — verbreidde zich uit *Zwitserland*, eerst dof en daarna al luider, het gerucht, dat dit alles voor een groot deel vertoon is en schijn; dat al die verheven uitlatingen slechts de lage bedoelingen van eigenbelang en hoogmoed bedekken; kortom, dat de heer GUGGENBÜHL geen echte philanthroop is, maar een charlatan en weinig minder dan een lage bedrieger.

Bij het hooren van zoo tegenstrijdige berigten,

meende ik terstond, dat de waarheid in 't midden lag. Ik stelde mij de zaak aldus voor, na de ondervinding, die ook de philanthropie in ons vaderland heeft opgeleverd. Wanneer men eenige philanthropische werkzaamheid aanvangt of eene menschlievende stichting daarstelt *voor eigen rekening*, geraakt men al spoedig in tweestrijd tusschen belang en gevoel. 't Is schoon en edel, niet alleen kracht en tijd, maar ook geld en goed voor het heil der menschheid over te hebben; maar zich zelven daarin arm te maken, en daardoor ten slotte ook zijne onderneming zelve te zien in duigen vallen, dat is geen helder uitzigt. Zelfs waar het finantiëele buiten ons omgaat, is het bankroet van eene inrigting, die met ons denken en handelen is één geworden, een ondragelijk denkbeeld. Wat is nu het gevolg? Dat men wel eens meer vertoon maakt, om de zaak op te heffen, dan juist noodig en goed was; naar den ouden regel: *Mundus vult decipi, decipiatur ergo!* Of, dat men van het eerste doel een weinig afwijkt, en het voordeeligste boven het weldadigste verkiest. En de wereld, zoo gereed om hard te oordeelen, noemt om een weinig menschelijke ijdelheid en een weinig gemaskeerde berekening, zoo dra een toeval het waas der poëzij er afwischt, ligt de geheele onderneming kwakzalverij en bedrog. Dat is te eer te vreezen, wanneer de onderneming door een' vromen geest werd bezield en op godsdienstige grondbeginselen rustte; en zij dus door het Argus-oog der minder vromen, — ik zeg daarom nog niet minder braven, — van alle zijden wordt bespied. En dit schijnt vooral in *Zwitserland*, waar de tegen-

stelling tusschen piëtisme en ongeloof zoo scherp is, het geval te zijn.

De instelling van GUGGENBÜHL was oorspronkelijk daargesteld tot redding van cretinen-kinderen, die dáár, uit hunne ziekelijke dalen, in de berglucht zouden worden overgebragt; maar verre de meeste dier kinderen waren arm, en hunne verpleging op eene zoo hooge en afgelegene plaats kostbaar. Van elders, ook uit ons vaderland, kwamen daartoe wel eenige bijdragen; maar na het noodlottige jaar 1848 hield dit grootendeels op, terwijl, bij de toenemende duurte, de uitgaven telkens stegen. Intusschen deed de roem van den *Abendberg* bemiddelde ouders, zelfs uit verre landen, tot GUGGENBÜHL hunne toevlugt nemen. Zou hij weigeren, hunne kinderen op te nemen; zich tot het helpen der arme cretinen bepalen; en dat met het vooruitzigt, van ook dit weldra door geldgebrek te moeten opgeven? Of, zou hij den naam en de bestemming der *Cretinen-Anstalt* wijzigen? — Dit laatste zou zeker, in ons oog ten minste, de eerlijkste weg zijn geweest. Maar GUGGENBÜHL koos, wat voor zijn gesticht het voordeeligst scheen, en, — wij moeten het gelooven op zijn woord, — wat ook zijne wetenschappelijke overtuiging is: en hij verklaarde: *Cretinismus bedeutet nichts anderes, als mangelhafte Entwicklung nach Leib und Seele, oder Geistesschwäche mit körperlichen Gebrechen* (blz. 22 en 23). Dit gaf hem de vrijheid om, behoudens den naam van zijn gesticht, er idioten of cretinen op te nemen, al naar zijn belang het mede bragt. Voeg hier nu bij het enthusiasme, waarmede iemand als hij zoo gaarne

van zijne levenstaak en zijne stichting, vooral tot aanzienlijke en geleerde vreemdelingen, spreekt..... En er zal niet veel menschenkennis meer noodig zijn, om te begrijpen, dat de beroemde doctor nog gansch geen charlatan is, of zijne stichting eene mystificatie, ofschoon de wereld, die zoo oppervlakkig en zoo hard oordeelt, wel eenige aanleiding had, om het er voor te houden.

Nadat ik dit oordeel gevormd en reeds geschreven had, werd het mij bevestigd door bevoegde ooggetuigen, die onlangs den *Abendberg* bezochten. Zij vonden zijne hoog geroemde gebouwen niet al te stevig of best onderhouden; en dat is in eene privaat-inrigting, waar de bouwmaterialen stuk voor stuk den berg moeten worden opgedragen, niet te verwonderen. Onder de dertig kinderen, die zij er zagen, kwam 't hun voor, dat er slechts enkele cretinen waren, maar daarentegen vele vreemde; een Grieksch meisje onder anderen van *Negropont*, met een bijzonder klein hoofd. Hierdoor werd het onderwijs ook niet weinig belemmerd, daar er bijna geene andere klassen-verdeeling mogelijk was, dan die in de drie talen, waarin de verschillende kinderen moeten worden opgevoed: Fransch, Duitsch en Engelsch; zoodat in elk van deze slechts twee uren daags eigenlijk school-onderwijs schijnt te kunnen gegeven worden. Daarentegen roemden zij zeer het gezonde diëet en de liefderijke behandeling, bezield door een' godsdienstigen, christelijken geest, waarvan ook het onderrigt in natuurkennis, (daar veel en doelmatig werk van gemaakt wordt,) in de bijbelsche geschiedenis enz., uitgaat. Zij vonden vooral bij hen, die reeds

jaren op den *Abendberg* doorbragten, voldoende, soms uitstekende vorderingen, en bij allen een opgeruimd en voorkomend gedrag, waaruit het bleek, dat zij zich hier regt t'huis en gelukkig gevoelden; zoodat zij ten slotte, bij het weder afdalen van den berg, tot elkander zeiden: «dat zoo moeijelijke en onvermoeide arbeid toch waarlijk den naam van charlatanerie niet verdiende." 1)

Deze uitweiding meende ik schuldig te zijn aan den naam van hem, zonder wien ook onze idiotenschool niet of nog niet bestaan zou; en daarmede zeggen wij *Zwitserland* vaarwel, 2) om *Duitschland* te

---

1) Ook ERLENMEYER zegt: *Auffallend war es mir, wie* GUGGENBÜHL *überall in der Schweiz angeklagt wird. Es waren mir diese Beschwerden alle bekannt, als ich seine Anstalt besuchte, und habe ich mich daher sorgfältig bei ihm umgesehen. Ich habe die Ueberzeugung gewonnen, dass die Anstalt so gut eingerichtet und geleitet ist, wie es die pecuniären und localen Verhältnisse überhaupt gestattet. Es waren, im Jahre* 1852, *nach meiner Zählung* 21 *Kinder dort, aus der Französischen und Deutschen Schweiz, welche durch zwei Lehrerinnen französisch und deutsch unterrichtet wurden. Das Unterrichtsmaterial fand ich vollständiger als sonst irgendwo. Alle Kinder litten an der cretinischen Entartung, aber nicht Alle in gleich hohem Grade.* — Dit laatste schijnt eenigzins in strijd met het berigt onzer Nederlandsche reizigers: „Wij hebben er meer idioten dan cretins gezien." Het laat zich echter gemakkelijk verklaren uit de gewone, onzes inziens veel te ruime opvatting van het cretinisme, door de Duitsche geleerden.

2) Te gelijk met deze drukproef ligt vóór mij het zoo even ontvangen Prospectus eener tweede Zwitsersche stichting, de *Institution pour les enfants débiles et retardés, au chateau de* Vennes, *sur* Lausanne, van J. BLUNER. (Novb. 1855.) Zij berust, even als de onze, op christelijk-paedagogischen grondslag, onder Medisch opzigt; maar heeft reeds terstond het gebruik van *vier* talen (ook nog Italiaansch) tegen zich. Het verpleeggeld wordt voor ieder kind bepaald, naar zijnen toestand. De leeftijd is, schoon niet uitsluitend, van 4 tot 12 jaren.

bezoeken, in onze eeuw het brandpunt van diepe studie en wijsbegeerte, van werkzaam christelijk geloof; maar ook van het meest drieste ongeloof en de dolzinnigste wetenschappelijke dwaasheid.

Onder de Duitsche gestichten was, zoo als ik reeds zeide, dat van SÄGERT te *Berlijn* het eerste. 1) Over de aanleiding tot die stichting sprak ik reeds vroeger. Een sprakelooze knaap, als bij ongeluk, maar tot zijn geluk, in het doofstommen-instituut opgenomen, wederstond, zonder iets te vorderen, een jaar lang al de kracht der gewone méthode. Intusschen had

---

1) ERLENMEYER geeft nog de volgende op, mij tot nu toe onbekend, en waarvan dan ook weinig of niets is overgebleven:

De eerste inrigting voor onnoozele (*Schwachsinnige*) kinderen was die van den onderwijzer GUGGENMOOS te *Salzburg*. Hij stichtte haar uit eigen middelen in 1816, en bestuurde ze tot 1835, toen zij, als van de verpleeggelden niet kunnende bestaan, werd opgeheven. Schoon zuiver opvoedkundig, moeten hare resultaten bevredigend zijn geweest.

Eenige jaren later werd, in het klooster *Admont* in *Stiermarken*, eene inrigting voor 12 cretinen kinderen daargesteld, waaromtrent naauwkeurige berigten ontbreken.

In 1835 stichtte de stadsgeestelijke HALDENWANG te *Wildberg* in het Oberamt *Nagold*, in den Wurtembergschen *Schwarzwald*, een kostschool voor onnoozele kinderen, die enkel door milde bijdragen werd onderhouden. De regering gaf slechts, eens voor al, een klein kapitaal, tot aankoop van een huis, en later nog enkele malen kleinere bijdragen, benevens hout uit de bosschen. De kweekelingen waren meestal arm, en betaalden een gering kostgeld. Meermalen werden er tot lidmaat aangenomen (*confirmirt*) en ook overigens ontwikkeld. De stichting telde, 1 Mei 1847, nog 24 kweekelingen, waarvan, bij de opheffing, 10 naar *Mariaberg* zijn overgegaan.

Van KERNS eerste onderneming (1842) eindelijk, spreken wij nader.

SÄGERT het idiotisme wetenschappelijk bestudeerd, onbekend met dat gene, wat reeds hieromtrent elders bestond. In het laatst van 1845 paste hij nu eene nieuwe en eigene méthode van ontwikkeling met zoo goed gevolg op den bedoelden knaap toe, dat hij reeds in het volgend jaar zijne ontdekkingen op dit nieuwe veld van paedagogie kon openbaar maken, en weldra de noodige toestemming verkreeg, om, buiten het koninklijke doofstommen-instituut, waarvan hij directeur is, voor eigene rekening een *Heil- und Bildungs-Anstalt für blödsinnigen* op te rigten. Weldra werd hem dan ook een tiental kinderen toevertrouwd. In 1846 beschreef hij reeds twintig gevallen, behalve de nieuwelingen, van wie nog weinig te zeggen viel. Andere Verslagen zijn mij niet ter hand gekomen. Alleen heb ik vóór mij liggen het berigt van een mijner vrienden, die in 1853 *Berlijn* bezocht, en wiens reisindrukken door het tijdschrift *Europa* zijn opgenomen. Hij vond in SÄGERTS stichting dertig leerlingen, van tusschen de acht en achttien jaren. Op den duur schijnt dus deze inrigting, even als de *Abendberg*, beperkt te zijn in getal, maar ook de leerlingen er met de uiterste zorgvuldigheid persoonlijk te worden onderwezen. 1) Daardoor is het meer een modelgesticht, dan dat het aan de behoeften van *Berlijn*, veel min

1) ERLENMEYER, die het niet bijzonder op den *Nicht-Arzt* heeft, beklaagt zich, dat sedert de verschijning van zijn bekend werk (1846) SAEGERT niets meer van zich heeft laten hooren; zelfs niet op herhaalde aanvrage van de Redactie der *Beobachtungen über den Cretinismus;* — zoodat men niet anders weet, dan dat zijne Inrigting voort bestaat.

van geheel *Oost-Pruissen* zou voldoen. De kostgelden, die naar de meerdere of mindere hulpbehoevendheid van het kind worden geregeld, moeten daardoor ook nog al aanzienlijk zijn, inzonderheid van de eigenlijke *pensionnaires*, in het gezin van den directeur opgenomen. Behalve deze, heeft men ook nog kweekelingen (*Zeuglingen*), die met de huismoeder één gezin uitmaken, en wier aantal op vijftien à twintig bepaald is; en *dagscholieren*, die echter alleen schijnen genomen te worden uit die kinderen, welke de naauwkeurige maar kostbare gestichts-verpleging niet langer behoeven, en dus, daaruit ontslagen, in huisgezinnen buiten de inrigting worden besteed, ofschoon zij nog van den morgen tot den avond daarin onderwijs genieten.

Zoo ver mij bekend is, volgt nu, in tijdorde, de oprigting van het tweede gesticht in *Duitschland*, de *St. Hubertus-burg* in het koningrijk *Saxen*. Het is de eenige eigenlijke staatsinrigting, en zij staat thans onder het bestuur van den hoofdonderwijzer BLESGEN. De eerste opwekking tot deze stichting gaf in 1843 Dr. ERDMÜLLER, maar het plan zelf ging uit van de Tweede Kamer, die het der regering aanbeval. Nu was het oude jagtslot *Sint Hubertus* reeds eene landsinrigting met een' geneesheer; — tot welk eene bestemming, is mij uit het Verslag niet regt duidelijk. — De ligging er van werd wel niet voor bijzonder gezond gehouden, als niet hoog genoeg en door stilstaand water omringd, zoodat de bewoners somwijlen lijden aan periodieke koortsen; van de andere zijde was hier

echter reeds veel in gereedheid, dat elders nog met groote kosten moet worden aangeschaft. In den beginne (1° November 1846) werd het gebouw voor tien kweekelingen ingerigt, en deze gekozen uit vier honderd vier en vijftig, die, op eene algemeene oproeping, zich uit geheel het koningrijk hadden aangemeld. Later werd dit getal tot twintig verhoogd; en bij de definitive vestiging van het gesticht, dat tot dien tijd als proefneming gegolden had, (14 Januarij 1852,) op dertig bepaald, met een' tweeden leeraar en de noodige vrouwelijke hulp. Uit de statuten der vestiging zien wij, dat het gesticht zich tot het opnemen van *jongens* bepaalt, tusschen de vijf en twaalf jaren. Verder zijn blinden, dooven en ongeneeslijk stommen, zeer gebrekkigen, verlamden en met epileptische toevallen bezochten, en over 't geheel allen, die men voor ongeschikt of onvatbaar rekent, uitgesloten; terwijl de leerlingen worden ontslagen, zoo dra zij de jaren der manbaarheid hebben bereikt, iets dat anders te minder noodig was, waar slechts ééne sexe wordt toegelaten. Het verpleeggeld verschilt naar vermogen en stand der betrekkingen, maar is minstens 24 thaler, en de helft, waar eene gemeente voor armen betaalt. Ieder ziet dus van zelf, dat hier weder, maar op eene andere wijze als te *Berlijn*, slechts voor het kleinste gedeelte in de groote behoefte is voorzien. Door de keuze der leerlingen tot de meest geschikten te bepalen, zal men natuurlijk over 't geheel betere resultaten kunnen toonen, en de krachten, waarover men te beschikken heeft, kunnen uitsparen. Alleen verwondert het mij, dat

men in *Duitschland*, waar men op dit punt toch nog het meest op de hoogte der wetenschap staat, nog zoo stoutweg van *Bildungs-unfähige* spreekt. SÉGUIN laat zich omtrent de *incurables* veel voorzigtiger uit, als hij zegt: «dat dit eigenlijk alleen bij de uitkomst te bepalen is."

Het derde in tijdorde, onder de Duitsche gestichten, is *Mariaberg*. Het koningrijk *Wurtemberg*, waar de christelijke philanthropie en paedagogie reeds in de vorige eeuw met zoo uitstekend gevolg door PESTALOZZI werd beoefend, vestigde ook op de idioten, en wel het eerst van alle Duitsche staten, een belangstellend oog. Na het naauwkeurig onderzoek naar de verwoestingen van het cretinisme, waarover wij vroeger spraken, en een persoonlijk bezoek van koning WILHELM op den *Abendberg*, kwam in het voorjaar van 1847, vooral door de ijverige bemoeijing van Dr. RÖSCH, op de hoogte der Zwabische Alpen, (2200′ boven de oppervlakte der zee, ERL.) de *Heilanhalt für Schwachsinnige Kinder*, *Mariaberg* genaamd, tot stand. De regering gaf daartoe een vroeger klooster in gebruik, met eene jaarlijksche toelage, en de kroonprinses nam den titel van Beschermvrouw aan. Overigens bestaat het gesticht, onder het bestuur eener vereeniging, voor het eene gedeelte uit de verpleeggelden, voor het andere uit de bijdragen der publieke weldadigheid; en is op een' zuinigen, maar naar het schijnt toch voldoenden voet ingerigt. (De verpleging van ieder kind kost de stichting nog geene 200 florijnen.) De christelijke beginselen en

liefderijke verpleging staan ook hier vooral op den voorgrond, terwijl voor de eigenlijke cretinen de berglucht zeer voordeelig is. Bij GUGGENBÜHL vindt men een tabellarisch overzigt van zestig ziekte-gevallen; en ERLENMEYER, die het Gesticht in 1852 bezocht, geeft van den Directeur (Dr. ZIMMER) en zijne vrouw goede getuigenis, terwijl hij ook de verpleging der kinderen door dochters van goeden huize, en het onderrigt van drie bekwame leermeesters roemt. — In 1855 (een later Verslag is mij niet ter hand gekomen) bedroeg het getal der verpleegden vijf en vijftig, waaronder zelfs twee Russen; zeven waren er in de eerste, tien in de tweede, acht en dertig in de derde klasse. Daar men bij de arme kinderen vooral op hunne vorming voor de maatschappij het oog heeft, — waartoe ook eene werkinrigting dient, — stuitte men al spoedig op de droevige ondervinding, dat niet allen zoo ver te brengen zijn, dat zij in de maatschappij bruikbaar worden. Dit overtuigde de hooge Beschermvrouw van de noodzakelijkheid, om voor de zoodanigen een Asyl op te rigten, daar zij ten minste voor de ellende, mishandeling en bespotting, waarmede de onbarmhartige wereld hen dikwijls bij het verlaten van het gesticht zou terug ontvangen, bewaard blijven. Eene aanzienlijke som werd door haar bestemd, om de intresten daarvan hiertoe te laten dienen; zoo ver ik weet echter, is dat Asyl nog niet tot stand gekomen.

Nog een ander gesticht in het koningrijk *Wurtemberg* wedijvert met *Mariaberg*; 't is dat te *Winterbach*,

Oberambt Schorrendorf. Het kwam in 1848 tot stand, uit actiën van 25 florijnen, die van tijd tot tijd worden uitgeloot, en nog eenig opgenomen kapitaal; en werd 21 Mei 1849 geopend, ofschoon het (volgens berigt van ERL.) eerst in 1852, van *Rieth* in het *Oberambt Vaihingen*, naar *Winterbach* werd overgeplaatst. Deze Inrigting wordt, behalve door de geringe verpleeggelden, onderhouden van bijdragen, door den staat en de vorstelijke familie toegestaan, en door de algemeene weldadigheid van rijken en armen, waarin *Wurtemberg* misschien het meest van de Duitsche staten ons land evenaart, daartoe bij een gebragt. Over het geheel is deze stichting, die door ooggetuigen zeer wordt geroemd, een bewijs, hoe veel door eene verstandige, gematigde toepassing der wetenschap en vooral door christelijke liefde, — want ook hier gaat alles van het godsdienstig beginsel uit, — met bekrompen middelen kan worden gedaan. De verpleging van ieder kind kwam het gesticht, naar de laatste opgaven, — wanneer men intrest en aflossing van de uitgaven aftrekt, — ongeveer op *f* 150; en ofschoon hierdoor de verstandige geneesheer en onderwijzer nog wel het een en ander, dat zij verlangen, moesten uitstellen, het geheel beantwoordt zeer goed aan zijn doel. Naar het laatste Verslag bevonden er zich 69 kinderen, waaronder, die uit *Rusland*, zelfs uit *Labrador* derwaarts gezonden waren. (In het laatste jaar werden er tien na afgelegde belijdenis, drie als ongeneeslijk ontslagen.) Van deze 69 zijn twee doofstomme meisjes in dienst van het gesticht, en zeven alleen in den kost, zoodat er slechts zestig eigenlijke leerlingen zijn. Bij

de stichting namelijk, werd aan de idioten-school verbonden het onderwijs van doofstommen en de verpleging van ongeneeslijk verstandeloozen; misschien tot geldelijk, maar zeker niet tot zedelijk voordeel. De zeven laatste doofstomme kinderen zijn dan ook het vorige jaar aan een daartoe bestemd gesticht overgegeven; en het is te hopen, dat ook de zoogenaamde ongeneeslijken, die in bovenkamertjes huizen, weldra worden overgebragt, waar zij behooren: — òf in het krankzinnighuis; òf, zoo zij er nog jong genoeg voor zijn, in de school zelve.

Van de zestig leerlingen zijn er achttien in de eerste, dertien in de tweede, zestien in de derde, en in de vierde of laagste klasse ook dertien. Vele bijzonderheden zou ik, daar hier mijne berigten nieuwer en rijker zijn, bij dit vlugtig overzigt kunnen voegen; maar de stof is te rijk, om over een enkel gesticht zoo breed uit te weiden. Alleen wil ik nog zeggen, dat dit de vroeger bedoelde inrigting is, waar men de zeldzame vereeniging vindt van genees- en opvoedkundige in twee broeders, (eigenlijk zwagers,) die er aan het hoofd staan: als directeur Dr. MÜLLER, als onderwijzer de heer LANDENBERGER. In het praktisch gedeelte wordt de laatste bijzonder geroemd; en het was mij een waar genoegen, den ijverigen en nederigen man onlangs bij mij en op onze school te zien. Uit een medisch oogpunt beschouwd, heeft Dr. MÜLLER in de twee laatste Verslagen een overzigt van cretinisme en idiotisme gegeven, dat mij, behoudens eenige wijzigingen, het beste voorkomt van alles, wat ik daarover gelezen heb, door de beknopte,

grondige en heldere opvatting van het onderwerp, en waaruit ik zeker nog meer zou hebben overgenomen, wanneer het mij tijdiger ware ter hand gekomen. 1)

---

1) Ofschoon ik mij op dit terrein zelden waag in mijn boekske, en het daardoor ook veel te uitvoerig worden zou, kan ik de verzoeking niet weêrstaan, om de hoofdpunten van het stelsel van Dr. MÜLLER, in weinige woorden aan te geven.

Den wijden omvang van het woord *Cretinisme* van GUGGENBÜHL overnemende, onderscheidt hij het *Endemisch* en *Sporadisch* Cretinisme; waarvan het eerste eene plaatselijke oorzaak heeft, het andere uit onderscheidene oorzaken, — zoo als onmatigheid, onreinheid, toevallen in de zwangerschap, kinderziekten enz., — voort komt. Het Endemisch Cretinisme heeft tot bron de moeras-uitwaseming (des *Sumpfmiasma*). De uitwaseming namelijk van organische stoffen, die tot ontbinding overgaan, wanneer zij in de bergdalen blijft hangen, heeft eene geheele ontaarding van den mensch, reeds in zijne eerste wording, ten gevolge. Waar echter deze moeraslucht, in vlakke landen, meer aan den luchtstroom bloot staat en afwisselend is, veroorzaakt zij meer acute ziekte-verschijnselen, zoo als bij voorbeeld afgaande koortsen. Bij groote hette, waaronder de moeraslucht nog sterker en oogenblikkelijker werkt, komt uit haar de cholera, gele koorts en andere doodelijke ziekten voort, die later een besmettelijk karakter aannemen; terwijl ook de moeraslucht zelve, als een nevel zaam gedrongen en door den wind overgevoerd, elders en zelfs verre van haren oorsprong, haren schadelijken invloed kan doen werken. — Uit dit alles trekt hij het gevolg, dat er meer tot voorkoming, dan tot genezing van dien invloed kan worden gedaan; dat het dempen van poelen en stil staande wateren, het bevorderen van de doorstrooming der lucht, het verbeteren van dompige woningen en niet minder de zedelijke verbetering van het volk, meer ziektegevallen voorkomen, dan men later zou kunnen genezen. Wanneer evenwel Dr. MÜLLER, in het zevende Jaarberigt, er bij voegt, dat in de lagere Rijnlanden en soortgelijke vlakten, de moeraslucht, in plaats van het cretinisme, idiotisme voort brengt, het geen hij met GUGGENBÜHL opvat als *Blödsinn ohne bedeutende leibliche Entartung*; en wanneer hij deze toeschrijft aan eene meer *Sturmischer Einwirking auf das kind vor oder nach den Geburt*, schijnt mij dit eene dwaling, uit eene verkeerde théorie voort gesproten. De gegeven onderscheiding van cretinisme en idiotisme is, zoo als wij

Onder het afdrukken vind ik nog bij ERLENMEYER de volgende berigten omtrent enkele kleinere Gestichten in onzen geest, die hier best op hunne plaats staan.

Aan eene reeds vroeger te *Bendorp* bij *Coblentz* bestaande inrigting voor *Gehirn- und Nervenkranke*, werd in Mei 1848 door Dr. ERLENMEYER zelven eene bijzondere Afdeeling voor onnoozele (*schwachsinnige*) kinderen ingerigt, slechts voor 12 à 15 kweekelingen bestemd, wier plaats dan ook steeds bezet is. Aan twee onderwijzers, eene huismoeder en onderscheidene helpsters is, onder het opzigt van drie geneesheeren, de opvoeding dezer kinderen toevertrouwd. De aard van deze privaat-inrigting, en hare zorgvuldige verpleging van in den regel *ziekelijke* kinderen, heeft zeker de denkbeelden van dezen geleerde wel eens wat partijdig vóór zijne wetenschap doen uitvallen. Zijn oordeel over de eerste beginselen onzer school, waaraan hij (tot mijn spijt in mijne afwezigheid) een bezoek en een' heilgroet bragt, was echter — zoo als wij later zien zullen — welwillend en niet ongunstig.

Omstreeks den zelfden tijd moet ook de *Anstalt* van den onderwijzer KATEKAMP zijn opgerigt, in de diergaarde bij *Delmenhorst*, in het groothertogdom

---

reeds meer malen zagen, niet vol te houden. De cretinen der lage Rijnlanden schijnen van de Zwitsersche weinig of niet te verschillen; en onze lage, moerassige streken, die naar deze théorie ook het idiotisme zouden moeten voort begunstigen, leveren daarvan misschien nog minder voorbeelden op, dan de heidevelden van het Sticht bij voorbeeld, waar mij ten minste, in den beperkten kring mijner nasporingen, menig voorbeeld is bekend geworden.

Oldenburg. Zij is ook voor doofstommen bestemd, en neemt gewoonlijk 5 of 6 *blödsinnige* op.

Op den eersten Mei van het volgend jaar (1849) stichtte nog HEINRICH HELFERICH, op den *Abendberg* en *Mariaberg* tot idioten-onderwijzer gevormd, een eigene onderneming van dien aard op *Bellevue* bij *Stuttgard*, die echter onder eene Hoofdcommissie gesteld werd en door eenen stadsgeneesheer bijgestaan. In Nov. 1849 waren er negen kweekelingen opgenomen; maar later ging de zaak, bij gebrek aan ondersteuning, te grond, en de stichter zelf werd leeraar op *Mariaberg.*

Het vijfde der grootere Duitsche gestichten, die nog bestaan, is *Ecksberg* in *Beijeren.* GUGGENBÜHL zegt er van, blz. 46: «Ten gevolge van het officiëele onderzoek naar het cretinisme in dat land, heeft zich eene vereeniging gevormd, om het hoog gelegen geestelijk gebouw (*Benificiums Gebäude*) *Ecksberg* bij *Mühldorf*, in eene weldadige stichting te herscheppen. Op zondag den 17. October 1852, is deze eerste Beijersche inrigting van dien aard feestelijk geopend; zij voert, even als hare moeder (de *Abendberg*), den naam van *Cretinen Heil-Anstalt.* In het daartoe verbouwde gesticht, zijn reeds tien pleegkinderen opgenomen. De verzorging en opvoeding is den priester JOSEPH PROBST, den eigenlijken stichter, — die reeds lang zich met dit vrome werk had bezig gehouden, — en de geneeskundige verpleging aan Dr. MEDICUS, — die evenwel in de stad woont, — opgedragen. Het gebouw en de kerk staan, met ééne enkele boerenwoning, geheel vrij en op zich zelve, en hebben een heerlijk vergezigt, met

de *Alpen* in den achtergrond. 1) De aartsbisschop van *München-Freysing* heeft het protectoraat op zich genomen."

Zoo verre had ik geschreven, en deze korte vermelding (die ik door een paar kleine bijzonderheden uit ERLENMEYERS *Klinik* aanvulde) had reeds mijne hooge belangstelling opgewekt, omdat ik van den beginne af de onmogelijkheid had ingezien, om eene eigenlijk Roomsch-Katholijke opvoeding aan onze kweekelingen te geven. Wij kunnen zorgen, — en doen het reeds, — dat zij algemeen christelijke denkbeelden verkrijgen, die ook den grondslag hunner kerk uitmaken. Maar wij kunnen niet verhinderen, dat zij van het Roomsch-Katholijke gemeente-leven eenigzins vervreemden; wanneer zij ten minste, niet enkel onze dagschool bezoeken, maar ook in ons gesticht jaren lang en geheel en al onder onze leiding zijn. Voor hen, die gestrenge voorstanders van geheel de Roomsch-Katholijke *devotie* zijn, reken ik dus een afzonderlijk gesticht onmisbaar, gelijk het in ons vaderland reeds voor doofstommen is tot stand gekomen. Het deed mij daarom genoegen, dezen wensch reeds in *Duitschland* vervuld te zien. Moge nu ook de Roomsch-Katholijke kerk edelmoedig genoeg zijn, om voor het voorbeeld van hare philanthropische

---

1) ERLENMEYER zegt omtrent de schoone ligging van dit gebouw: *Die Anstalt liegt* ¾ *Stunden stromaufwärts von der Stadt* Mühldorf, *am linken Innufer, in der Zone der mittleren Ebenen der südbairischen Hochebene,* — 13 à 1400 ' *über dem Meere mit herrlicher Fernsicht, welche durch die Alpen im Hintergrunde einen ganz eigenthümlichen Reiz erhält. Die stadt* Mühldorf *liegt an der Hauptstrasse von* München *nach* Wien.

inrigtingen in den geest onzes tijds, het Protestantisme dank te zeggen!

Gretig nam ik dus het eerste openlijke Verslag (van Paschen 1852—1854), onder het afdrukken dezer bladen ontvangen, in handen; en meen nu, in verband met het hier boven en reeds vroeger gezegde, deze eerste R. K. stichting nog wat nader te moeten bekend maken.

Het oude *Ecksberg*, een inspringende hoek in de rivier de *Inn*, ontving zijne eerste wijding in het jaar 1453, door toedoen van drie kerkdieven, die uit een naburig heiligdom een, zoo zij meenden, zilveren *ciborium* met twaalf heilige ouwels weg roofden. Bemerkende, dat het geroofde vaatwerk slechts verguld koper was, besloten zij, het, met den inhoud, op den *Ecksberg* te begraven. Kort daarop werd echter één hunner, om een' anderen kerkroof denkelijk, gevat; hij bekende zijne heiligschennis; en op zijne aanwijzing werden nu, onder een' grooten toevloed van geloovigen, de heilige hosties weder opgegraven.

Dit gaf aanleiding, dat op deze heilige plaats eene kerk werd gesticht, waarnaar velen te bedevaart gingen. Zulks nam echter in lateren tijd af, nadat ook, om het afslaan van den rivier-oever, de kerk meer binnenwaarts was verplaatst.

Deze kerk nu en de bijna geheel vervallene gebouwen, die tot haar behoorden, werden den vromen priester, die de eerste *Cretinen-Heilanstalt* in *Beijeren* stichtte, (In de benaming volgt hij GUGGENBÜHL:) als de geschiktste plaats daartoe aangewezen. Op het denkbeeld van zulk eene stichting was hij gebragt door

eene elfjarige idioot, hem in 1849 ter opvoeding toevertrouwd, en, bij niet ongelukkigen uitslag, door meerderen gevolgd. Hij verzocht nu den Aartsbisschop eene verplaatsing, die hem tot uitvoering van zijn plan in staat stelde, en kreeg in 1852 *Ecksberg* ter woon, maar nog zonder eenige middelen, tot die uitvoering noodig. Hiertoe werd in het zelfde jaar, van *Mühldorf* uitgaande, eene Vereeniging gesticht, waarvan de korte Statuten eene naïve vroomheid ademen, die misschien den Protestant zal doen grimlagchen, maar waarbij schrijver dezes van harte wenscht, dat de R. K. kerk, zoo lang zij Roomsch-Katholijk blijft, meer en meer zulke vruchten drage.

Lid der Vereeniging (In 1854 waren er reeds meer dan 2200) is ieder, die om de drie jaren minstens eenen gulden of in eens tien gulden schenkt.

Bij de jaarlijksche vergadering worden alle mans leden, en bij de godsdienstoefening allen, zoo ver het hun mogelijk is, gewacht.

Bovendien nemen zij de verpligting op zich, om de *Anstalt* Gode in den gebede, en den menschenvrienden tot weldadige bijdragen aan te bevelen.

Daarentegen ontvangen alle leden deel aan de geestelijke verdiensten (*an dem geistigen Verdienste*) omtrent de arme idioten kinderen; — wordt dagelijks voor hen in de kerk te *Ecksberg* de mis gelezen en een *eigenes* gebed gedaan; — terwijl voor de afgestorvene leden eene gezamenlijke *Seelengotterdienst* wordt gehouden, en hunner bij name daarin gedacht.

De stichting ontving nog meerdere vastheid door eene bijzondere vrome daad, in den zelfden geest.

Een paar vermogende echte lieden te *München* schonken een stichtings-kapitaal van 5000 gulden, onder verband van altoosdurende maandelijksche zielmissen voor hunne overledene dochters; — die, bij 't onverhoopt ophouden der godsdienstoefening te *Ecksberg*, naar elders zouden overgaan. — Ook de kinderen, daartoe in staat, bidden daarbij voor de rust harer zielen. — Door deze schenking kwam het eigendomsregt aan het aartsbisdom van *München*.

Weder in dien geest was de inwijding, en later het vierde jubilé van 't vinden der gewijde hosties, met vollen pauselijken aflaat. Bij het laatste werd ook aan elf der kinderen het *vormsel* toegediend.

Omtrent de *méthode* van verpleging en onderrigt geeft het verslag niets nieuws, daar deze bijna geheel, met echte vrijzinnigheid, van het protestantsche gesticht op den *Abendberg* is overgenomen. Het personeel is echter, minder tot onderrigt als wel tot verpleging, grooter dan daar. Bij het verslag is een tabellarisch overzigt van 32 gevallen gevoegd, waaruit menige verblijdende vooruitgang blijkbaar is. Zes kinderen bevinden er zich geheel en 15 gedeeltelijk op kosten der Vereeniging, terwijl ook voor de overige slechts 150 gulden kostgeld genomen wordt.

Moge, naar 't goede woord, bij de inwijding gesproken, de *Anstalt* meer en meer worden: *Eine wiederholte Auffindung eines vergrabenen Heiligthumes; eine Auffindung nämlich der verloren geglaubten Kräfte des Geistes, des Verstandes und Herzens in den Blödsinnigen: vorzüglich aber eine Wiedererhebung des*

vergrabenen Heiligthumes der Religion und Gotteserkentnisz in diesen erbarmungswürdigen Wesen! 1)

Eindelijk ontving ik onlangs nog een Prospectus van Dr. KERN'S *Erziehungs-, Unterrichts- und Pflegeanstalt für geistesschwache und blödsinnige Kinder in* Gohlis *bei* Leipzig. — Ofschoon eerst met paschen van het vorige jaar (1855) opgerigt, is dit gesticht toch van ouderen oorsprong. De heer KERN, oorspronkelijk onderwijzer, hield zich reeds vóór twintig jaren bij voorkeur met achterlijken en onnoozelen bezig. Later te *Leipzig* aan het doofstommen- en daarna te *Eisenach* aan het doofstommen- en blinden-instituut geplaatst, zette hij zijne onderzoekingen op dit veld voort. Tot de overtuiging gekomen, dat hij, die de geheele verzorging en opvoeding van idioten wil op zich nemen, tevens geneeskundige moet zijn, gaf hij zijne betrekking te *Eisenach* in 1846 op, en vestigde zich met eenige zijner idioten leerlingen te *Leipzig*. Acht jaren lang had hij hier zulken aan huis; terwijl hij intusschen studeerde en promoveerde in de medicijnen. Nu eindelijk, door verscheidene mannen van invloed bijgestaan, kocht hij te *Gohlis*, een vrolijk dorp op slechts vijftien minuten afstands van *Leipzig*, eene dubbele huizing met genoegzaam terrein; of eigenlijk (naar de afbeelding, bij het Prospectus gevoegd) twee huizen,

---

1) Bij eene officiëele telling in 1853 vond men in *Oberbayern* alleen 492 *Blödsinnige* van 12 tot 20 jaren. Dit strekke tot aanvulling van vroegere Statistiek, terwijl, naar mijne eigene ondervinding, zulke opnemingen altijd nog verre beneden de waarheid blijven.

die langwerpig en evenwijdig voort loopen. Zijne idioten vormen met zijne zes kinderen één gezin, daar hij het van belang acht, dat ieder kind zijne makkers vindt niet alleen, maar ook andere, waartoe hij zich kan opheffen; waarom ook GUGGENBÜHL enkele gewone kinderen, die elders verwaarloosd werden, met de hoogste klasse zijner idioten laat omgaan. Verder zien wij uit zijn Prospectus, dat Dr. KERN voornemens is, veel werk te maken van het algemeen godsdienstig en zedelijk onderwijs, maar het onderrigt in ieders bijzondere belijdenis aan de godsdienst-leeraars overlaat; dat hij veel hecht aan hoofdelijk onderwijs, zonder eenige klassen-verdeeling; en eindelijk, dat ook hier de verpleeggelden naar de meerdere of mindere hulpbehoevendheid worden berekend.

Van *Duitschland* steken wij de zee over naar *Engeland*, het land der groote dingen. «De eenvoud en vlugheid," zegt GUGGENBÜHL: «waarmede zulke stichtingen ten algemeene nutte hier te lande in het leven worden geroepen, heeft mij verrast. Een der philanthropen bepaalt, gewoonlijk in den *Times*, het eigenlijke nationaal-blad, het oogmerk der *meeting* en den tijd, waarop zij vergaderen zal; en in den regel wordt zij talrijk bezocht. Ieder heeft nu het regt, zijne meening uit een te zetten, de zaak toe te lichten en daaromtrent voorstellen te doen, uit welke de vergadering met merkwaardige kalmte kiest, wat moet worden gedaan. Terstond daarop benoemt zij een comité van uitvoering en opent eene inschrijving, voor wat het ook wezen mag: voorlezingen over de natuur

of eene modelschool, eene ontdekkingsreis naar *Afrika*, de vrijmaking van slaven of een idioten-gesticht. En wat men op die wijze wil, het komt ook tot stand."

Intusschen was op het terrein, waarvan wij nu spreken, het vrouwelijke gevoel reeds der mannen wijsheid vooraf gegaan. Een bezoek op den *Abendberg*, door Dr. TWEENING in 1843 beschreven, kwam eene menschlievende dame in handen, die, na zich met de zaak nader te hebben bekend gemaakt, tot eene eerste proeve van navolging besloot, welke dan ook in het voorjaar van 1846 werd genomen. Haar gesticht is geplaatst op eene hoogte in de nabijheid der stad *Bath* (*Sommersetshire*) ; vijf en twintig kinderen werden daarin opgenomen, en inzonderheid door de weldadige vrouwen der stad verpleegd en onderrigt, terwijl de onderneemster zelve zich aan het hoofd stelde, door er al hare krachten aan toe te wijden.

Maar het lag niet in den geest der Engelsche natie, om het lang bij deze kleine proef te laten. In October 1847 riep Dr. KONOLLY eene groote vergadering bij een binnen *Londen*, waarin met algemeene geestdrift tot eene stichting in de nabijheid der hoofdstad besloten werd. Van dit besluit tot de uitvoering, was slechts ééne schrede. Na eene aanzienlijke inschrijving, door de koningin als Beschermvrouw geopend, koos men het dorp *Hygathe* bij *Londen*, op eene hoogte van ongeveer duizend voeten gelegen. Hier werd, in het voorjaar van 1848 reeds, het *Asylum for Idiots* met dertig kinderen geopend. Een lid van het Parlement (PETO) stond weldra een tweede en grooter gebouw zonder schadevergoeding af; en hun getal steeg ras tot honderd

vijf en negentig, waarvan vijf en twintig staan noch gaan konden en dertig niet eens zelf eten. 1)

Tot dus verre het verhaal van GUGGENBÜHL. De Statuten der vereeniging, opgerigt 27 October 1847, liggen vóór mij en hebben geen' commentaar noodig, om het Engelsche volkskarakter daarin aan te wijzen. De Vereeniging bestaat uit stemhebbende leden. Aan het hoofd is een Bestuur van minstens dertig, op de jaarlijksche algemeene vergadering gekozenen of herkozenen. Elke jaarlijksche bijdrage van eene halve guinje, of gift op eens van vijf guinjes geeft eene stem; het vierdubbele daarvan den titel van *Governor*, met het regt om de zittingen van het Bestuur bij te wonen. Al de geestelijken, die ten behoeve der inrigting dienst doen, en de executeur, die een legaat van honderd pond sterling uitbetaalt, zijn leden voor hun leven lang; bij grootere legaten, al de executeuren van het testament. Behalve de kinderen, voor wie behoorlijk verpleeggeld betaald wordt en die het Bestuur aanneemt, worden de plaatsen, waarover het finantieel toelaat te beschikken, zonder bepaling van sexe of leeftijd, — ofschoon men liefst jeugdige opneemt, — begeven door eene vrije keuze van de algemeene vergadering; mits twee vertrouwde personen zich verbinden, om den kweekeling, zoo hij niet langer kan gehouden worden, terug te halen.

Binnen de drie jaren werd reeds het tweede gesticht dezer Vereeniging, *Essexhall* in *Colchester*, ge-

---

1) Ook hier, als te *Bath*, zegt GUGGENBÜHL, vond ik vele *durch Wasserausschwitzung in den Centraltheilen gelähmte.*

opend; en waren er te zamen honderd een en veertig patienten. Bij de vrije keuze der meest geschikten, verwondert het mij wel eenigzins, dat er in die drie jaren reeds vijf en twintig waren opgenomen, die niet konden loopen, honderd veertien, die niet behoorlijk alleen aten, twintig met vallende ziekte en twaalf verlamden. Zou de Engelsche overmoed zich juist aan het ergste gewaagd hebben, of zou men geene ligt onnoozelen hebben aangeboden? Tot verder tabellarisch overzigt, verwijs ik naar het uitgegeven Verslag. Wat mij het voornaamste daarin voorkwam, was, dat juist door het grootsche en uitgebreide dezer dubbele stichting, men van de persoonlijke behandeling, die elders plaats vindt, en waardoor één man van talent, genie of wetenschap zich op enkele leerlingen uitput, geheel tot het klassikale was overgegaan. Er zijn niet alleen afdeelingen voor jongens en meisjes, maar afzonderlijke klassen voor lezen, schrijven en alle andere oefeningen; zoo ook voor onderscheidene ambachten en handwerken, daar zoo veel mogelijk de benoodigde kleeding enz. in de gestichten zelve wordt gemaakt; waardoor, naar het laatste Berigt, dan ook reeds enkelen als bedienden en werklieden konden worden geplaatst. Bij eene jaarlijksche ontvangst en uitgaaf van nu reeds over de tonne gouds, en legaten van vele duizenden guldens op eens, kon men ook groote dingen ten uitvoer brengen.

Evenwel, ook hier ondervond men, dat van den idioot niet altijd iets bruikbaars te maken is. Het Verslag van het jaar 1853 berigt daarom het plan en het begin van uitvoering tot een duurzaam Asyl voor Idio-

ten; waartoe *Earlswood* bij *Redhall* werd aangekocht, om het voor vier honderd dier ongelukkigen in te rigten. Prins ALBERT nam op zich, van deze nieuwe stichting den eersten steen te leggen; en regt origineel Engelsch was het voorstel, dat dertig *gentlemen* elk honderd guinjes op dien steen leggen zouden, en twee honderd *ladies* ieder eene beurs met vijf guinjes of meer, het geen een gewigtig deel der ceremonie zou uitmaken. Door deze nieuwe uitbreiding hoopt het Bestuur, gelijk het zegt, hare stichting tot een model te verheffen voor de geheele Natie niet alleen, maar ook voor gansch *Europa*.

Volgens het Berigt van het jaar 1854, was het getal leerlingen reeds tot 242 geklommen, terwijl er nog 15 moesten worden aangenomen, en 61 andere personen aan de inrigting verbonden waren. Om deze uitbreiding, had men nog eene hoeve aangekocht, niet verre van *Essexhall*, en die ingerigt tot een ziekenhuis, waarin er van 30 tot 40 werden verpleegd. Inmiddels was van het vermelde duurzame Asyl bij *Redhall* op den 16den Junij 1854 de eerste steen gelegd; vroeg het Bestuur nog eene tonne gouds, die men, behalve de gewone inkomsten, noodig had; en voedde het de hoop, dat, onafhankelijk van de groote maatschappij, ook in *Lancashire*, *Yorkshire*, *Edinburgh* en *Dublin*, plaatselijke instellingen zouden tot stand komen.

Nadere berigten uit *Engeland* zijn mij niet ter hand gekomen; alleen lees ik in het Achtste Rapport van Commissarissen der krankzinnig-huizen, dat *Highgate* (niet, gelijk GUGGENBÜHL schrijft, *Hygathe*) meer was ingerigt voor welvarende klassen, (die zelve het ver-

pleeggeld betalen ,) *Essexhall* en *Severalshall* (het ziekenhuis?) voor armen; en dat in de drie gestichten bijna 250 kinderen en jonge lieden werden verpleegd. De commissie wenschte alleen, dat de medicus of directeur, die aan het hoofd stond, rijker werd beloond en hem meer magt gegeven; als ook, dat men minder tijd tot het eigenlijke schoolonderwijs besteedde, meer tot verbetering van den ligchamelijken toestand der kinderen, en om hun de kennis en het gebruik te leeren der dingen, die hen omringen.

Nog vernam ik van elders, dat te *Edinburgh* eene inrigting zou zijn op grooter schaal, met Dr. POLE aan het hoofd; terwijl reizigers, die onlangs den *Abendberg* bezochten, bij GUGGENBÜHL de afbeelding zagen van eene stichting, in *Schotland* ondernomen door eene dankbare dame, wier kind op den *Abendberg* was hersteld.

Van *Groot-Brittannië* doen wij eenen uitstap naar hare dochter, *Noord-Amerika*. Na eenige — meer geruchten dan berigten omtrent vier of meer gestichten in de Vereenigde Staten, kwam mij het meer gemelde overzigt van ERLENMEYER in handen, waaruit ik alsnu het volgende overneem.

In 1848 werd in de nabijheid van *Boston* (Staat *Massachusets*) de eerste Amerikaansche *Anstalt* geopend. Eene commissie was, op aansporing van eenige inwoners, daartoe reeds vroeger benoemd, en berigtte in 1847, als uitslag van haar onderzoek, dat in dezen staat zich 420 echte idioten bevonden, waarvan 187 beneden de 25 jaren. De wetgevende vergadering

stond nu 2500 dollars jaarlijks toe, om daarvan 10 kinderen, elk drie jaren lang, te verplegen. De geneesheer der stichting, Dr. HOWE, geeft daaromtrent jaarlijks een Verslag uit, waarvan de twee eerste (1848—50), naar getuigenis van ERLENMEYER, reeds bevredigende resultaten opleverden. In het tweede Verslag werd ook nog gesproken over eene *Privat-anstalt*, in den zelfden staat te *Barre* opgerigt.

In *Europa* terug gekeerd, kan ik alleen *voor Memorie* de stad *Koppenhagen* noemen, waar zekere Dr. HÜBERTS of HYBERTS de stichter zou zijn van een dergelijk instituut. (Verg. bl. 76 en GUGG. bl. 47.)

Van *Sardinië* is mij nog bekend, dat ook daar, in de vallei *Aosta*, eene dochter van den *Abendberg* door CIBRARIO is in het leven geroepen. In het jaar 1853 geopend, werd het voor 4 meisjes en 8 jongens ingerigt. Op 2 na, moeten de overige tusschen de 3 en 5 jaren worden opgenomen; — zeker, omdat men hier (blijkens ons vroeger overzigt) meer op de eigenlijke cretins het oog heeft.

Eindelijk heb ik gepoogd, bij een uitstapje naar *België*, iets naders te vernemen omtrent zekeren Dr. CROMMELINCK, van wien in 't *Album der Natuur* (in navolging van SÉGUIN, bl. 85 enz.) wordt gezegd, dat door hem «de opvoeding van cretins of idioten in *België* is ingevoerd." In zijn eigen vaderland was dit echter geheel onbekend; en het kwam, na velerlei navorsching, hier op neder, dat genoemde geleerde in 1842

er eene brochure over heeft uitgegeven, die ik echter, ook na alle aangewende moeite, niet heb kunnen in handen krijgen. Zelf had hij de ontwikkeling van een tweetal idioten beproefd, maar omdat de zaak geen' bijval vond, die opgegeven. Wij hopen, dat onze correspondenten en vrienden te *Brussel* en elders, bij de zuidelijke broeders gelukkiger zullen slagen.

En zoo, gelijk dit overzigt zich veel verder heeft uitgebreid, dan ik zelf vermoed had, heeft ook de verpleging, de opvoeding en het onderrigt der idioten, binnen slechts twee tientallen van jaren eene verbazende uitbreiding bekomen, waarvan zeker verre de meeste mijner lezers nog geen het minste denkbeeld hadden. Geleerden, die meer dan ik er toe geroepen en in staat zijn, zullen mij verpligten, met ook hier mijn werk aan te vullen. Ik beschouw het zelf als een groot boek, waarvan nog maar de eerste bladzijden beschreven zijn.

HOOFDSTUK IX.

ONZE SCHOOL.

Toen ik voor ruim drie jaren het plan opvatte, om het menschelijk leven onder enkele oogpunten te brengen, en daartoe de drie woorden koos: *herinnering*, *teleurstelling* en *hoop;* terwijl ik bij het eerste denkbeeld van het socratische beginsel uitging, dat leeren herinneren is, ontwikkelen van het geen reeds in den mensch bij zijne geboorte aanwezig was; trof mij bijzonder de mededeeling omtrent den *Abendberg* in WEBER'S *Volks-kalender* voor 1853. Het beeld van het ontwaken uit een' zoo diepen doodslaap, als dit bij het cretinen-kind, onder geschikte behandeling, plaats heeft, had ik mij nog niet kunnen voorstellen; ofschoon het mij reeds in mijne vorige gemeente gelukt was, een' geboren' idioot (van de klasse der genen, die wij simpel of onnoozel genoemd hebben) op de zondags-school lezen en schrijven te leeren, en daarna tot zijne belijdenis en eenige maatschappelijke betrekking op te leiden. Na het lezen van dit stukje, bleek het mij bij nader onderzoek, dat het geen mij nieuw

was, reeds in het jaar 1842 door Dr. A. W. F. HERCKENRATH was beschreven. Daar men echter het cretinisme alleen als eene bepaalde landziekte kende, schijnt die aanwijzing minder indruk gemaakt te hebben, en diende alleen in der tijd, om eenige liefdegaven op te zamelen voor die arme Zwitsersche kinderen; zonder het denkbeeld op te wekken, dat het ook op *Nederland* van toepassing zijn kon. Nadat ik echter eenmaal dien draad had gevat, knoopte ik hem vast aan zoo veel, wat eene rijke ondervinding in mijnen kring mij reeds had doen zien; en besloot de dichterlijke schets van GUGGENBÜHL's arbeid in mijn boekske (waar wij in het vorige hoofdstuk de proza-beschouwing tegenover hebben gesteld!) met deze woorden: «Konden mijne lezers met mij huis aan huis in onze groote steden bezoeken, zij zouden zich verbazen over het groote aantal en de geheele verwaarloozing dier ongelukkigen. Mogt er weldra (gelijk zij ook reeds te *Bicêtre* in *Parijs*, op meer dan ééne plaats in *Engeland*, en bij ons aanvankelijk op *Meerenberg* bestaat,) in iedere aanzienlijke stad eene *idioten-school* worden opgerigt, uitgaande van het beginsel, door Dr. SAEGERT uitgesproken: *Der Verfasser ist der Ansicht, dasz jedes Menschenkind nur lebt durch den lebendigen Odem Gottes; dasz jeder lebendige Mensch nach dem Ebenbilde Gottes angelegt sei, und dasz die Entwickelung durch das Leben hin diese Ebenbildlichkeit zu entfalten hatte.*"

Hoe gaarne had ik nu, bij den toch reeds al te ruimen kring mijner bezigheden, gezien, dat anderen dien wensch hadden opgevat en verwezenlijkt! Het

geschiedde niet. Intusschen was nu eens mijn oog gevestigd op dit ongelukkig menschenras; verzamelde ik mijne aanteekeningen, bij het huisbezoek en elders gemaakt, bij een; vervoegde mij bij die genen, die het best in de gelegenheid waren, het inwendige der huisgezinnen te kennen, en zette zoo het plaatselijk onderzoek voort, gedurende meer dan twee jaren vervolgd, en waarvan ik de slotsom reeds vroeger heb mede gedeeld. Eindelijk kon ik den lust niet weêrstaan, om, daar niemand anders er toe opstond, zelf de handen aan het werk te slaan. Intusschen was mij ter ooren gekomen, dat ook op *Meer-en-Berg*, nadat er eerst door een der beambten eenig onderwijs was gegeven, een wettig onderwijzer aangesteld en eene school opgerigt was. Ik bezocht dit gesticht, en had van dit bezoek, zoo wel als van de vriendelijke inlichtingen van den onderwijzer en inzonderheid van den directeur Dr. EVERTS, alle mogelijke voldoening. De school voldeed er zeer goed aan het bijzondere oogmerk, waartoe men haar had begeerd: het onderwijs der eigenlijke krankzinnigen, die nog niet goed lezen of schrijven konden, de zangoefeningen en het onderrigt van eenige kinderen der beambten. Ook met de idioten had de onderwijzer enkele proeven genomen, die bewezen, dat hij de zaak goed opvatte; maar, geheel alleen staande, was 't hem onmogelijk geweest, zijne denkbeelden uit te voeren. Ook de heer EVERTS zelf was van oordeel, dat de idioten-school eene zaak is van te grooten omvang en eigenaardig karakter, om in een krankzinnigen-gesticht als toegift te worden tot stand gebragt. Hetgeen ingerigt is tot genezing,

kan niet worden gebruikt tot opvoeding; terwijl buitendien een geheel ander personeel daartoe zou moeten worden aangesteld. Intusschen leerde ik ook hier het idiotisme, in zijne verschillende wijzigingen van de vroege kinderjaren tot in den gevorderden leeftijd, nader kennen.

Ik had echter nu reeds lang begrepen, dat de zaak van een' te grooten omvang was en zich ook te ver op medisch en paedagogisch terrein uitbreidde, om alléén daarvan de verantwoordelijkheid op mij te nemen, of voor de daartoe noodige studie en werkzaamheden, zoo vele andere pligten te verzuimen. Gelukkig vond ik ondersteuning en bijval bij twee mijner vrienden, juist tot het geen mij ontbrak, bijzonder bevoegd: Dr. BROUWER STARCK, practiserend geneesheer in ons krankzinnigen-huis, in welk gesticht sinds drie jaren de godsdienstoefening der Protestanten mij is toevertrouwd, en waar ik dus reeds op aanverwant terrein met hem werkzaam was; en den heer VAN DEN HEUVEL, die sedert vele jaren aan het hoofd staat van de grootste onzer zoo goed ingerigte stadsscholen.

Maar hoe nu aangevangen? Zouden wij eerst het publiek trachten te winnen, en daarna eene Nederlandsche stichting in een gezond oord van ons vaderland op uitgebreide schaal beproeven? Door menigvuldige bezigheden aan de plaats onzer inwoning gebonden, was ons dit al te moeijelijk; anderen daarbij te roepen, en in eene groote vergadering eene zoo geheel nieuwe zaak tot stand te brengen, is ook, door onzen wikkenden en wegenden landaard, eindeloos tijdroovend;

daarenboven bleef het mijn wensch, dat er niet terstond een model-gesticht voor het geheele land wierd opgerigt, waartoe ons ook nog èn de middelen, èn de kennis, èn de ondervinding ontbraken; maar dat zoo veel mogelijk eerst in de plaatselijke behoeften, die ik nu bij eigen opneming kende, werd voorzien. Wij besloten dus tot eene proefneming, — een waagstuk zoo gij wilt, — door alleen naar onze kennis van de zaak en door onzen invloed, reeds terstond eene school te vestigen, die zich door eigen kracht en zonder naar den vreemde gecopiëerd te zijn, zou ontwikkelen. Maar hoe de fondsen bij een gebragt, reeds tot die eerste proefneming? Hoe daartoe vertrouwen genoeg verwekt in eene zoo vreemde onderneming, die wij nu reeds, als wij er van spraken, hoorden betwijfelen, bespotten zelfs als eene vlaag van overdreven ijver, waardoor men ook voor gekken wilde school houden? Gelukkig was het ons bekend, dat Hare Majesteit onze geëerbiedigde koningin den *Abendberg* had bezocht en daardoor bijzonder was getroffen, terwijl zij over het geheel in zulke studiën en ondernemingen groot belang stelde. Wij verstoutten ons, Haar de zaak voor te stellen, met het verzoek, om geheel voor Hare rekening eene voorloopige proef te mogen nemen, die over het voortbestaan der inrigting beslissen zou; en de edele vorstin gaf ons de vrije beschikking over de aanzienlijke som van twee duizend gulden.

Intusschen baarden de wettige vormen, waarin de stichting moest gebragt worden, ons eindelooze moeite. Bij de verordeningen op het krankzinnigen-wezen, was alleen aan de verpleging en genezing van in den re-

gel volwassen krankzinnigen, niet aan de opvoeding van kinderen gedacht. Toch werd door die bepalingen eene inrigting als de onze, — zoo dra wij er een verpleeghuis of kostschool van maakten, — naar het oordeel van bevoegden, mede ingesloten; terwijl alleen door koninklijke goedkeuring en op voorwaarden eener inrigting, geheel op de hoogte der wetenschap, zoo iets kon worden tot stand gebragt. Om dus, vooreerst althans, de moeijelijkheden te ontwijken, die genoemde wet ons in den weg legde, besloten wij tot het oprigten eener *dagschool*, waarbij wij geen bezwaar vreesden, daar wij eenvoudig de toestemming behoefden van het Stedelijk Bestuur, dat de zaak zich genegen betoonde. Wel werd ons de vraag gedaan, of onze inrigting, als zelfs beneden het lager onderwijs staande, eigenlijk wel onder de wet hierop behoefde betrokken te worden? Wij wilden echter liever den wettigen en veiligen weg kiezen. Door onverwachte bezwaren evenwel van de zijde der plaatselijke schoolcommissie, werden wij van 18 December 1854 tot 2 April 1855 opgehouden, hoewel wij, om den tijd des jaars, de bespoediging onzer zaak dringend hadden verzocht; 1) — en toen nog geschiedde de toelating als «bij-

1) Het hoofdbezwaar was: „Het verschrikkelijk denkbeeld, dat een kind, dat op de gewone school alles vinden kan, wat het tot zijne ontwikkeling behoeft, in het gezelschap van Idioten zou worden gebragt; — of zelfs met onedele bedoelingen dáár besteed en zoo uit den weg geruimd.” — Het spreekt wel van zelf, dat de schoolcommissie doelde op een mogelijk misbruik in latere dagen; het geen ons echter even ondenkbaar voorkwam, als de vrees, dat men hoorende kinderen bij doofstommen of zienden onder de blinden zetten zou. Zij zouden den onderwijzer de grootste hinder en een plaag

zondere school der Eerste klasse" alleen, na overlegging en goedkeuring van een Reglement, dat genoegzame waarborgen moest aanbieden, opdat de school van haar bijzonder karakter en bestemming nooit ontaardde. Ja! hoewel in de slotbepalingen door ons gezegd was, dat alleen onder die voorwaarde onze directie in het Reglement veranderingen maken mogt, werd er bij de finale goedkeuring nog aan toegevoegd: «dat van iedere wijziging of verandering aan Burgemeester en Wethouders moest worden kennis gegeven, en (die) aan hunne goedkeuring onderworpen."

Dit oponthoud had ons intusschen in groote moeijelijkheden gewikkeld. Wij konden niet anders, dan met den zomer beginnen, omdat tuin en speelplaats ons de eenige weg was tot de school, en eene gedurige toevlugt, inzonderheid in den eersten tijd, wanneer het den onderwijzer en leerling daar binnen te eng werd.

---

voor hunne makkers zijn. Wij stuitten echter bij meer menschen op de vrees, dat de omgang met onze ergste Idioten de anderen verergeren zal. Hierover later.

Terwijl ik dit hier, als eene afgedane zaak, *sine ira et studio* mede deel, kan ik echter niet nalaten, nog eens te grimlagchen bij 't verhaal, dat ERLENMEYER er van geeft, en dat ik hier overschrijf als eene proeve, hoe een vreemdeling in *Holland* (ook een Hollander in den vreemde?) oordeelt.

Die Schulkommission, in dieser Angelegenheit zu Rathe gezogen, faszte dieselbe in vernünftigerer Weise auf, als diesz hier in Deutschland *zuweilen geschehen ist. Sie hatte Bedenken, ob die Anlage eines Instituts für Idioten in ihr Ressort gehöre; ob es nicht vielmehr Sache der Inspecteure des Irrenwesens sei, in dieser Sache zu entscheiden. Und so kam es denn dazu, dasz die zu errichtende Anstalt nicht in die Reihe der Schulen, sondern vielmehr der Heilanstalten eingereiht wurde, und also unter der Oberaufsicht der Inspecteure des Irrenwesens steht; eine Einrichtung, die für das Institut von unendlichem Vortheile ist.*

Hierbij kwam, dat de klasse, waartoe men onze school had gebragt, het noodig maakte, dispensatie te vragen van het vergelijkend examen (!), eer wij tot het aanstellen van een' onderwijzer konden overgaan. Door de welwillendheid van Gedeputeerde Staten en het stedelijk Bestuur werd dit laatste echter zoo bespoedigd, dat wij reeds den 15[den] Mei de school konden openen, nadat wij den heer B. G. KÖRNFELD tot onderwijzer hadden aangesteld, en intusschen onze directie nog door de toetreding van de heeren VAN DER HEIM en GEVERS DEYNOOT was vermeerderd.

Door den spoed, waartoe wij gedrongen werden, moesten wij ons gelukkig rekenen, dat wij nog een wel gelegen huis (*Zuidwal*, wijk U No. 109) met vrij ruimen tuin hadden kunnen huren; het bovenhuis werd door het gezin van den onderwijzer betrokken. Het grootste bezwaar was het bekrompene der lokalen, waardoor onze school te zeer verdeeld werd en het overzigt bemoeijelijkt. Voor eene eerste proefneming evenwel met een klein getal, was dit bezwaar niet zoo onoverkomelijk. Na de opening met elf leerlingen, hadden wij het genoegen, dat de vorstin, die voor deze geheele onderneming den eersten grond had gelegd, den titel van Beschermvrouw wel wilde aannemen.

Om den lezer, wien de zaak nog geheel vreemd is, de beginselen te doen kennen, waarvan wij zijn uitgegaan, wil ik hier de voornaamste bepalingen van ons Reglement (Uitg. te *'s Gravenhage*, bij L. J. VERHOEVEN, à 25 cts.) laten volgen.

Het doel der idioten-school is: «De ligchamelijke,

verstandelijke en zedelijke vorming van kinderen, die door *gebrekkig* of *verkeerd* ontwikkelde geestvermogens voor het gewone, zelfs lager onderwijs ongeschikt zijn. Deze vorming en opleiding zal in eenen Evangelisch-Christelijken geest plaats hebben, zonder Roomsch-Catholijken, Israëlieten of andere leerlingen aanstoot te geven; het geen ook, bij hunne beperkte zielsvermogens en behoefte aan hoofdelijk onderwijs, gemakkelijk te vermijden is.

«Van deze inrigting blijven dus uitgesloten, wie op de gewone scholen met goed gevolg kunnen onderwezen worden; terwijl het idiotisme hier verder in zijnen ruimsten zin, ook van geheele onbewustheid of aangeboren' waanzin, genomen wordt. Alleen zullen niet worden opgenomen: Kinderen of jonge lieden, die aan *tijdelijke krankzinnigheid* lijden; en alle de zoodanigen, die door epileptische en andere verschijnselen, òf geheel geene hoop geven voor zich zelve, òf voor de andere leerlingen gevaarlijk zouden kunnen worden.

«Ofschoon bij voorkeur jeugdige leerlingen worden verlangd, zullen ook oudere, tot den leeftijd van vijf-en-twintig jaren, kunnen worden opgenomen, wanneer men oordeelt, dat zij nog voor eenige ontwikkeling vatbaar zijn.

«De uren van oefening zijn: van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 ure; ten zij het raadzaam en mogelijk zij, ook gedurende de avonduren eenige onverzorgde kinderen in de school onder opzigt te doen verblijven; terwijl ouders of verzorgers worden verzocht, in de noodige voeding gedurende dien tijd

te voorzien; die echter ook, — zoo de fondsen dit toelaten, — aan onvermogenden kosteloos kan worden verstrekt.

«Alle behoeftige kinderen, binnen deze stad domiciliërende, worden *kosteloos* onderwezen, op behoorlijk bewijs van onvermogen. Voor de overigen zal eene billijke geldelijke belooning, naar omstandigheden, worden gevorderd; die echter in geen geval de som van honderd gulden in het jaar te boven gaat, en quartaalsgewijze wordt berekend.

Leerlingen worden door de directie ontslagen: 1° wanneer zij den ouderdom van 28 jaren bereikt hebben; 2° wanneer zij 5 jaren van het onderwijs hebben gebruik gemaakt, en er geene bijzondere reden is, om dit te verlengen; 3° wanneer de toestand hunner gezondheid langer verblijf voor hen zelve of anderen ongeraden maakt; 4° wanneer er geene hoop op verdere ontwikkeling bestaat; — of ook, als de leerlingen voor het gewone schoolonderwijs vatbaar gekeurd worden."

Op dien grondslag hadden wij dan nu onze hagchelijke onderneming begonnen; hagchelijk, omdat het eenige van dien aard, wat iemand onzer had gezien, nog zoo hoogst onvoldoende was, om ons eenigzins op den weg te helpen. Ik bedoel de school te *Meer-en-Berg*, als ook de doofstommen-school te *Rotterdam*, welker onderwijzer, de heer HIRSCH, ons van het eerste begin af getrouw heeft bijgestaan. Toch hadden wij verkozen, liever met eigen krachten te arbeiden, dan met groote kosten misschien, aan een' vreemdeling, onbekend met landaard en taal, en op wiens karak-

ter en kunde wij het moesten wagen, de leiding van onze idioten-school toe te vertrouwen. Wij bouwden eenigzins op de degelijkheid van ons volksonderwijs, dat hier slechts naar omstandigheden moest worden gewijzigd. Wij hadden daartoe een' onderwijzer gekozen, die met de gunstigste getuigenis van de stadsschool tot ons kwam, en hem eene bijzonder geschikte secondante van eene openbare bewaarschool toegevoegd. Onze overige helpers, nu reeds negen in getal, zijn niet uit den onderwijzers-stand gekozen, ofschoon zij nu daarbij worden ingelijfd. Bij voorkeur namen wij jonge lieden of menschen in de eerste kracht van hun leven, van wie wij hopen konden, dat zij met geduld en liefde onze kinderen zouden leiden, en zelve zich aan de leiding van den hoofdonderwijzer onderwerpen. En wij hebben op die keuze zoo veel zegen gehad, dat wij tot nog toe niemand hunner als onbruikbaar behoefden terug te zenden; en wij met onze hoogst bekrompene middelen een personeel hebben kunnen bij een brengen, dat door een' bevoegd beoordeelaar, die zelf aan het hoofd staat van eene soortgelijke inrigting, en die, bijkans vroeger dan mij lief was, onze jeugdige school bezocht, — de meer genoemde Dr. ERLENMEIJER, — bijzonder is geprezen. 1)

1) *Sehr erstaunt war ich, zu sehen, dasz die Direction mit den geringen Mitteln eine so grosze Zahl von Lehrern* (toen 5 voor 22; — nu reeds 11 voor 39 leerlingen) *angestellt hat..... Wer es selbst durchgelebt hat, wie viel Mühe es verursacht, Lehrer und Lehrerinnen in der Kurzen Zeit von 3 Monaten, ohne dasz sie vorher in anderen ähnlichen Instituten sich ausgebildet und geübt haben, auf den richtigen Standpunkt zu bringen, der wird es ganz gewisz beurtheilen können,*

Intusschen bevonden wij en onze onderwijzers ons van den eersten dag af, niet zoo op ons gemak. Het zelfde gevoel van verlegenheid, dat men elders ondervonden had, greep ook ons aan; en deed zeker de zeven schooluren den onderwijzer eindeloos langer vallen, dan zijnen leerlingen. 1) Maar wat het Engelsche rapport eenigen tijd later met Engelsche kortheid zeide, dat hadden ook wij vrij spoedig gewonnen: *There is order, there is happiness;* — en het laatste, de vrolijkheid, nog eerder dan de orde; zoodat ik voor mij reeds dubbel tevreden was, toen er de tweede week niemand der leerlingen gevonden werd, die niet gaarne terug kwam, al zagen wij nog niet best in, hoe zij iets leeren zouden.

De wijze, waarop wij begonnen: door het aannemen der algemeene grondslagen, die elders deugdelijk bevonden werden, maar met het oogmerk, om zelve en oorspronkelijk daarop voort te bouwen, — deed natuurlijk weken en maanden in uitvindingen en proefnemingen voorbij gaan. Het onderwijs was ook van zelf nog enkel hoofdelijk, al ware het alleen, om onze leerlingen eenigzins nader te leeren kennen;

---

und mit mir in der Ueberzeugung übereinstimmen, dasz die Leistungen der Anstalt in jeder Hinsicht befriedigen..... Selten habe ich in einer so jungen Anstalt in dieser Hinsicht (ernst en eenvoudigheid) *so viel Tact gefunden, als in der richtigen Auswahl und Behandlung der Lehrgegenstände und der richtigen Auffassung und Behandlung der Kinder.*

1) *When the inmates of Park House, the Idiot Asylum at Highgate, were gathered for the first night within its walls, the confusion was so appalling, that some quitted the undertaking in despair; but those who persevered, have effected a change that I believe no one could witness without surpriise and ntense gratification.* Sidney, bl. 6.

maar de ordelijke geest van een' Hollandsch onderwijzer streefde van den beginne af naar eene geregelde klassificatie. Na de inlichtingen van den heer KÖRNFELD en overleg met mijn' mede-directeur, wien bijzonder het toezigt over het onderwijs toekomt, stelde ik dus de volgende algemeene indeeling voor, als die mij het meest rationeel en te gelijk zuiver paedagogisch voorkwam.

Ik meende namelijk, dat onze verdeeling moest worden gebouwd op den opvolgenden gang van het verstandelijk onderwijs, die tevens de gang is van alle ontwikkeling der edelste zielskrachten en van alle mededeeling tusschen menschen en menschen. En het kwam mij voor, dat deze opvolging zich tot vier woorden brengen liet: *waarneming*, *begrip*, *oordeel*, *redenering*.

De eerste klasse bevat dus, die geheel in zich zelve of liever in den nog onbewusten ziele-slaap verzonken zijn; die in het midden der wereld leven, zonder nagenoeg iets op te merken van het geen buiten hen omgaat. Zij zijn het, die niet spreken, omdat zij niets te zeggen hebben; even min als het dier een ordelijk gesprek zou voeren, al had het daartoe alle mogelijke organen. Door gebrek aan *waarneming*, of liever door hoogst gebrekkige waarneming, — want ook de idioot is nog nooit volkomen idioot, — missen zij ook het instinkt van nabootsing, of schuilt het ten minste nog onontwikkeld in hunne ziel. Bij deze klasse is eindeloos geduld noodig, en is vooral een jeugdige leeftijd der leerlingen hoogst wenschelijk. Wat het spreken betreft, wij hebben dit, — gelijk ik vroeger

reeds zeide, — niet al te zeer op den voorgrond gesteld; en willen liever de behoefte daaraan doen ontwaken, eer het, als eene pijnlijke inspanning, met de grootst mogelijke moeite wordt gevergd en meestal nog niet eens verkregen. Natuurlijk maken hierop eene uitzondering, die (meer aapachtig) van zelve tot het werktuigelijk nabootsen van klanken geneigd zijn. Blijven dit vooreerst nog slechts *klanken*, later zullen het *woorden* worden. Maar meer belang nog stellen wij er in, dat zij ons *verstaan*; dat zij met ons handelen leeren en spelen. Hoe veel hierin, naar vroeger aangegeven grondslagen, ook reeds is gedaan, ik ben overtuigd, dat onze school voor deze klasse nog slechts in hare beginselen is; en de onderwijzers, in den regel meisjes, schoon wij ten volle over haar tevreden zijn, zelve nog veel moeten leeren. Het *gezamenlijk leeren* valt in deze klasse grootendeels weg, omdat de een op den ander niet let; alleen moet het *gezamenlijk spelen* (niet »te zamen spelen") telkens weder beproefd worden: want hier is de anders overdreven stelling van VAN ALPHEN waarheid: *Het spelen* (van ons met hen) *moet leeren*, *het leeren spelen zijn.* En toch is het noodig, dat ook dit met ernst geschiede; dat men bij elk dezer leerlingen zich eerst helder en bepaald voorstelle, wat men wil; nooit vordere, wat boven hunne magt is; maar ook die enkele en hoogst eenvoudige zaken, die men eens gevraagd heeft, — eene klank, eene beweging, eene onbeduidende werkzaamheid, — nooit opgeve. 't Is onbegrijpelijk veel waard, zulke idioten, bij eene hartelijke en opgeruimde behandeling, toch te doen gevoelen,

wat men van hen wil, en 't hen te laten doen, *omdat* men het wil. Gehoorzaamheid is de eerste deugd; en hunne ongehoorzaamheid heeft haren wortel vooreerst daarin, dat zij het bevel niet verstaan, en ten andere, dat zij de kracht niet in zich gevoelen, om het na te komen; waarom men te regt heeft opgemerkt, dat het negatieve gebod, — bij voorbeeld tegen onreinheid en onhebbelijkheid, — het gemakkelijkst wordt gehoorzaamd. Er is reeds veel gewonnen, wanneer de idioot eenmaal, met bewustheid van het te doen, ons heeft gehoorzaamd, en met het duistere gevoel van dit verdiend te hebben, daarvoor is beloond.

Een' trap hooger staan zij, bij wie waarneming en navolging genoegzaam zijn ontwikkeld, maar de *begrippen* nog niet helder, en vooral de uitdrukking daarvan door woorden gebrekkig. Deze klasse spreekt dus, maar niet aan een geschakeld en niet juist. Mij ten minste is geen idioot bekend, zelfs niet, wiens schedel geheel naar den aap schijnt gevormd te zijn, die goed imiteert, die hoort, en die toch volkomen stom blijft. Het eerste bijkans, waarin kinderen ons nabootsen, schoon 't hun in den beginne dikwijls mislukt, is de menschelijke stem. Weder een bewijs, dat er een wezenlijk onderscheid is tusschen den diepst gezonken' mensch, en het dier, dat hem in ligchaamsvorm het meest schijnt nabij te komen.

Deze opmerking schijnt mij ook altijd nog een wezenlijk bezwaar, zoo niet tegen het bestaan van een eigen spraakorgaan in het hersen- en zenuwstelsel, dan ten minste tegen de mogelijkheid van het geheele gemis daarvan. Maar daarom spreekt ieder, die spreekt,

nog niet goed; en blijft het bij ieder de vraag, of hij het goed leeren kan. Dit laatste echter moet men bij het onderwijs altijd als mogelijk onderstellen.

Niet enkel hoort men in deze klasse de woorden misvormen tot onverstaanbare, of, gelijk bij kleine kinderen, alleen voor eene moeder of die hare plaats inneemt, verstaanbare klanken; maar dikwijls worden ook de voorwerpen verward met elkander; of liever, even als wanneer men pas een vreemde taal leert, verkeerde namen daarop toegepast. Hier komt nu weder het spelende leeren te pas, en wel het gezamenlijk, klassikaal leeren, dat den kinderlijken geest opvrolijkt, en de ambitie, om het goed te doen, aanprikkelt. Kortom, in spraakoefening en zang, zoo wel als in mimiek en gymnastiek, in spel en handwerk, staat deze klasse tot de vaderlandsche bewaarschool in de zelfde verhouding, als onze hoogste tot de eigenlijke volksschool.

Nog een' trap hooger staan zij, (schoon dikwijls door jeugdige leerlingen uit de vorige klasse spoedig ingehaald en voorbij gestreefd,) bij wie de eenvoudige begrippen en benamingen der zaken genoegzaam vast staan, maar die falen in hun *oordeel*; die, gelijk men zoo juist zegt, het *gezond verstand* missen. Zij zullen, bij voorbeeld, een mes zeer goed onderscheiden van eene vork, en toch niet weten te tellen, hoe veel punten de vork heeft, met den rug van het mes pogen te snijden, en ze op eene afbeelding misschien niet eens herkennen. Doorgaans zullen ze nog het best oordeelen over zaken, die hun veel belang inboezemen, hunne begeerten aanprikkelen of ook

wel, — want zij zijn in den regel goedhartig, — hun gemoed treffen; maar daar buiten oordeelen zij telkens mis en volgen den geregelden gang eener redenering in 't geheel niet. Tot deze klasse behooren dus, die doorgaande *mal*, *simpel*, worden genoemd; en waarvan men toch, om zekere slimheid van handelen, dikwijls zegt, dat zij «zoo gek niet zijn." In zoo verre de leerlingen dezer klasse niet van eene lagere daartoe zijn opgeklommen, maar door de natuur zelve er in geplaatst, spreken zij vrij goed, zeer zuiver soms, alleen op een' langzamen en lagen toon. Een weinig meer gezag, zonder noodelooze gestrengheid, is hier onmisbaar, en mannelijk opzigt doorgaans het best. De vormleer en het rekenen, op de vroegere klasse reeds spelend begonnen, wordt hier eene ernstige les, om geregeld het oordeel te scherpen. De eerste lees- en schrijfoefeningen zijn er te huis, en inzonderheid zal 't hier nuttig zijn, als de onderwijzer takt van verhalen heeft; als hij dus begrippen en voorstellingen, binnen hunne bekrompene bevatting gelegen, weet te combineren en aan een te schakelen, en daarbij telkens, door het uitlokken van hun oordeel, de aandacht gaande houdt, die men anders in deze klasse nog eerder dan in de vorige, verliest. Met één woord, hier wordt eene vaste en verstandige leiding gevorderd, gesteund door oordeelkundige gymnastie, terwijl weder de hoofdregel blijft: «Niet te veel te doen en niet te veel te leeren, maar het liever goed te leeren en goed te doen." Wat vroeger van den zang en van het godsdienstig onderwijs is gezegd, is vooral op deze klasse van

toepassing; en niet minder de regel, dat men den onnoozele gemakkelijker *handelen* leert, dan *denken*. Ons althans is dit met eigenlijke idioten, bij al hun strompelen en stamelen, dikwijls nog beter gelukt; en wij zijn, na eindelooze en uitputtende moeite, die ons nergens meer dan hier te leur stelde, tot de overtuiging gekomen, dat van menig opgeschoten' en simpelen jongen (van *kinderen* spreek ik niet) nog wel een goed werkman, maar geen verstandig denkend mensch meer te maken is.

Van de hoogste klasse zal ik weinig zeggen. Tot deze behooren alle onze alleen achterlijke leerlingen, wie het aan gezond verstand niet ontbreekt, schoon zij in slimheid bij menigen eigenlijken idioot of simpele achter staan. Ook de overigen, natuurlijk, zoeken wij van de mindere klassen op deze te brengen. Wanneer zij nog jong genoeg zijn, trachten wij uit deze hoogste afdeeling onze leerlingen aan de gewone volksschool of een goed ingerigt instituut af te leveren. Deze leerlingen vormen zich dus een geregeld en onderscheidend *begrip* der dingen, gelijk zij die ook met gezonden zin *waarnemen*; zij *oordeelen* juist in gewone zaken, weten het geheel in zijne deelen te splitsen, de zaak met hare eigenschappen en benamingen te verbinden; alleen de *redenering* en gevolgtrekking vatten zij nog niet vlug genoeg en maken die zelve slechts met moeite, schoon zij geneigd zijn, daarop te letten, als een ander ze maakt, en die te volgen, wanneer zij ze kunnen bijhouden. Daarom, gelijk reeds vroeger gezegd is, wordt het gewone lager onderwijs hier als voor een' optica-spiegel geplaatst,

die de beelden vergroot en de overgangen tot in het minutieuse doet uitkomen. Hier vooral zijn verhalen, die men al vragende weder terug vordert, rekenoefeningen, schrijven, (eerst naschrijven en later op dictée,) de barometer van de meerdere of mindere helderheid of opheldering van den geest. Hier eindelijk is ook eene geheele inwijding noodig in het dagelijksch, huiselijk en maatschappelijk leven; ja! zij gevoelen er zelve behoefte aan. Het geld tellen en rekenen, het zien op de klok en berekenen van dag en week, van maand en jaargetij, is hun eene ware uitspanning. Zij worden menschen; menschen ook op godsdienstig en zedelijk terrein, waarop de leerlingen van eene lagere klasse nog slechts door een onbestemd gevoel en beelden zonder zamenhang bestuurd worden.

Nadat wij deze verdeeling hadden ingevoerd, zaten echter onze overprikkelde idioten of waanzinnigen telkens de anderen in den weg, en vorderden zelve weinig of niets. Het was onmogelijk, ze met den slakkengang van ons gewoon onderwijs genoeg bezig te houden, terwijl wij zelfs, om hunne wildheid, onze prikkelende middelen voor eene stompe bevatting, — zoo als helder zonlicht, sterke muzijk, het werken met phosphorus in den donker enz., — niet konden uitvoeren. Met een' enkele gelukte het ons slechts, hem in de hoogste klasse in te lijven. Wie hem nu ziet, vraagt twijfelachtig, of hij wel bij ons te huis behoort? En toch verklaarden zijne grootouders, bij wie hij inwoont, dat hij vroeger te huis niet te regeren was, en lag reeds het getuigschrift

van den geneesheer gereed, om hem in een krankzinnighuis over te brengen. Hij houdt echter altijd nog zekere *Schwachsinnigkeit* over, die hem telkens midden in eene redenering doet stil staan. — Een ander, insgelijks genoeg getemd, moet nog bij de minste klasse blijven zitten, omdat hij (vroeger sprak ik reeds van dit belangwekkend kind) nog altijd een hardnekkig stilzwijgen bewaart, ofschoon hij blijken geeft, van ons reeds veel beter te verstaan. — Het meest echter vonden de overprikkelde leerlingen in de tweede klasse hunne plaats, daar zij in den regel spreken en toch nooit goed spreken, maar de woorden haastig uitstooten en door een rammelen. Maar juist in deze klasse zijn ze een groote hindernis voor de anderen. Wij hebben hen daarom tot eene afzonderlijke afdeeling vereenigd, en aan onzen oudsten secondant toevertrouwd; en van dat oogenblik af zagen wij althans geene mindere vorderingen, dan bij de andere leerlingen. De dwangstoel zelfs 1) werd geheel vervangen door de menschelijke stem.

---

1) Ik bedoel de houten stoeltjes met ronde leuning en breed onderstel, waarvan wij het model ontleenden aan de Doofstommenschool te *Rotterdam*, en die wij, voor onze lastigste patienten, ook van voren afsloten. Zij dienen altijd nog voor onze kleinere of gebrekkige leerlingen. De wilde en krachtige laten wij liever vrije beweging, door gehoorzaamheid getemd. Voor het ongelukkige kind (Bl. 54), onder het woeden der cholera in den moederschoot gedragen en op haar vijfde levensjaar zelve daardoor aangetast, hebben wij een' bekleeden leuningstoel op rollen laten maken, waarin zij zich zeer behagelijk gevoelt. Onze andere leerlingen, ook die te huis aan meer steun en gemak verwend waren, zijn meest allen reeds lang op de schoolbanken te huis.

Eindelijk voeg ik hier nog bij, dat de opgegevene klassenverdeeling geene volstrekte afzondering is. Voor afzonderlijke vakken van onderwijs, zoo wel als bij de gymnastie en werkinrigting, zijn ook vaak afzonderlijke klassen noodig; en bij het verhalen, inzonderheid ook der bijbelsche geschiedenis, bij den zang, de muzijk en het vrije kinderspel, worden zoo veel mogelijk allen vereenigd. Alleen volgt uit onze algemeene verdeeling, en dit acht ik een belangrijk voordeel, dat ieder onzer onderwijzers en adsistenten er enkelen, — hoogstens een zestal en in de laagste klasse minder, — bepaaldelijk onder zijne voogdijschap heeft, ze aan zich en aan elkander gewent en hunne vorderingen naauwkeurig nagaat. Dit is tevens de proef op de som, of hij of zij, aan wie die kinderen zijn toevertrouwd, daarvoor berekend is. Om eindelijk dit alles naauwkeurig na te gaan, hebben wij 't van belang geacht, dat de hoofdonderwijzer aan geene klasse gebonden is, en dus altijd dáár zijn kan, waar hij voor het oogenblik 't meest noodig is.

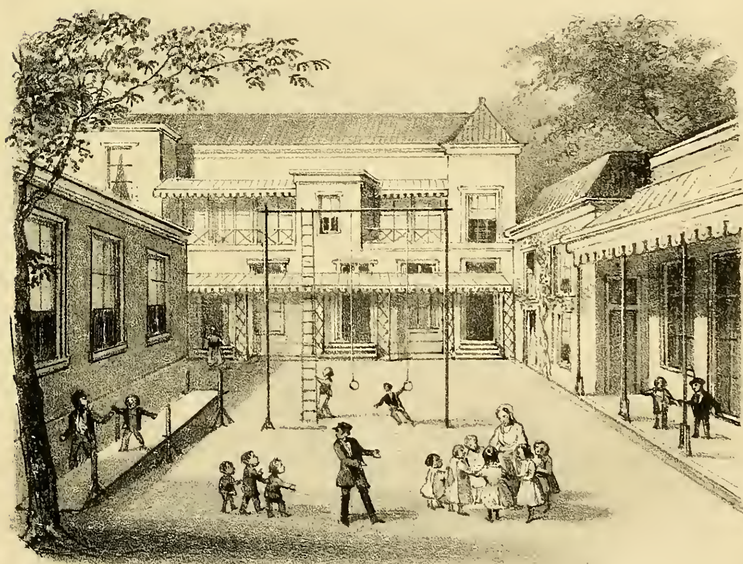
Wat ik verder hier meende bij te voegen, omtrent den gang, de ontwikkeling en de aanvankelijke resultaten onzer school, is meestal reeds in voorgaande hoofdstukken ingevlochten, omdat het mij gemakkelijker viel, naar eigen ondervinding, dan naar enkele lektuur en bespiegeling te spreken; of wel, het is nog niet rijp genoeg, om nu reeds te worden mede gedeeld, en zal later, hoop ik, door anderen naauwkeuriger en uitvoeriger gedaan worden. De bouwstoffen hiertoe worden verzameld in ons Stamboek, waarin een afzonderlijk Artikel aan iederen leerling is toegewijd, en

HOOFDSTUK X.

HET AANSTAANDE IDIOTEN-GESTICHT TE 'S GRAVENHAGE.

Van den beginne af was een *Gesticht* het einddoel onzer *School.* Reeds nu zijn tien vreemden, zoo goed mogelijk, door ons of door hunne betrekkingen in den kost besteed, en voor vele anderen is daartoe aanvraag gedaan, of zijn inlichtingen bij ons ingewonnen. Op den duur is dit op die wijze niet vol te houden. Het toezigt over hen, die in bijzondere huisgezinnen besteed zijn, is van ons niet te vergen, en zonder dat wordt er te veel gewaagd. Daarbij komt, dat, hoe groote waarde wij ook aan onze school als zoodanig hechten, de verpleging in een gewoon huisgezin, voor velen, die eene geheel bijzondere opvoeding en ligchamelijke verpleging behoeven, nooit voldoende zijn kan. Ook zijn niet allen in staat, om dagelijks tot ons te komen; en ondervinden wij nu reeds, vooral in den winter of bij ongunstig weder, hoe veel daardoor wordt verlet en verloren. Voor sommige ouders is het ook smartelijk, hunne kinderen, die zij liefst als in de schaduw verbergen, op die wijze aan het

A. Last

Steend. Blommers te s'Hage

Het geneeskundig Gesticht voor minderjarige Idioten,- te 's Gravenhage.

gezigt van allen, zoo niet aan de openbare bespotting prijs te geven. Wij hadden dus eene gestichts-verpleging, gelijk ik zeide, ten minste voor een gedeelte van onze leerlingen, van het eerste oogenblik af op het oog; maar wij meenden, ook dit langzaam en als van den grond af op te bouwen. Eerst zouden wij ons schoolgebouw hebben ingerigt tot een verpleeghuis voor eenige weinige leerlingen; om naderhand van de ingewonnen vruchten, zoo finantieel als wetenschappelijk en zedelijk, tot een' ruimeren oogst weder uit te zaaijen, en zóó het groote doel, eene inrigting geheel tot verpleging van idioten geschikt, te bereiken. Maar bij navraag aan de bevoegde autoriteit, bleek het ons, dat dit, in verband met de bestaande wetgeving, niet kon worden toegestaan; daar deze alleen de oprigting veroorlooft van *Geneeskundige gestichten voor krankzinnigen*, onder bijzondere Koninklijke goedkeuring; die niet wordt verleend, zoo het gesticht niet ten minste eenigzins aan al de eischen der wetenschap voldoet. Durfden wij echter eene zoo groote onderneming wagen, dan werd ons van die zijde alle mogelijke medewerking toegezegd, die wij dan ook ruimschoots ondervonden hebben. En wij hadden die medewerking wel noodig, daar wij terstond reeds op een nieuw bezwaar stuitten. Om een gesticht te bouwen, of een gebouw te koopen en daartoe in te rigten, waren aanzienlijke fondsen noodig. Maar om die te verkrijgen, om ze zelfs te durven vragen, behoefden wij de zekerheid, dat de geheele onderneming ons zou worden toegestaan; terwijl toch die formele erkenning eerst

kon volgen, wanneer wij een terrein of gebouw daartoe aanwezen, en van de geheele inrigting ten minste een uitgewerkt plan inleverden. Om ons uit dezen kring te redden, had Zijne Majesteit onze geërbiedigde Koning de goedheid (den 6[den] Julij 1855), na ingewonnen gunstige adviezen, ons voorloopig de erkenning toe te zeggen van een *Geneeskundig Gesticht, uitsluitend voor minderjarige Idioten*, op voorwaarde, dat in der tijd ons reglement en plan of teekening door of van wege Z. M. zouden worden goedgekeurd.

Zoo sloegen wij dan nu de handen aan het werk, en ontwierpen het plan in dit jaar, ook door de welwillende hulp van onze correspondenten, algemeen verspreid. Weder onder bescherming van H. M. onze Koningin en gesteund door den krachtigen voorgang van het Koninklijke Huis, noodigden wij de aanzienlijken van den lande uit, om als *Medestichters* of *Donateurs* met ons dit groote werk tot stand te brengen. Tot het eerste vroegen wij minstens *f* 500 renteloos vóórschot of eene gift van *f* 200; tot het laatste de helft dier gift; terwijl wij ook voorschotten van *f* 250 aannamen, en de geheele benoodigde som op 40 à *f* 50,000 begrootten. Dit gesticht wenschten wij, als aan onze school verbonden, binnen *'s Gravenhage* op te rigten, zoodat beide te zamen zouden voort bestaan. Hier zal het dus de plaats zijn, om op beide punten, de plaatsing *in eene stad* en het aanhouden der *school*, ons tegen vele bezwaren, van verschillende zijden ons voorgeworpen, te verdedigen.

De algemeene uitspraak der wetenschap, — of liever van de hedendaagsche organen der wetenschap,—

verklaart de groote steden voor al zulke inrigtingen geheel ongeschikt, ten minste binnen de kom harer bevolking 1). De opeengehoopte menschen-massa, het onreine water en wat niet al! maakt ze daartoe veel te ongezond. De buitenlucht is behoefte, vooral waar men opvoeding verlangt of genezing...... In het afgetrokkene laat ik dit gelden; maar voeg er reeds terstond de beperking bij, dat het dan ook eene *gezonde* buitenlucht moet wezen. Gelijk juist de Zwitsersche dorpen, en niet de steden, de meeste cretins

---

1) Naar de oude spreuk „*Ex ungue leonem*" deel ik hier de aanmerking van ERLENMEYER op onze school mede, nadat hij op den voorgrond heeft gesteld, dat zij, reeds in hare zoo gebrekkige beginselen, *eine grosze Reihe von Vorzügen darbietet.*

„*Einer der gröszten Mängel ist die Anlage des Instituts in einer Stadt. Wenn unsere deutschen Städte schon Nachtheile genug für ein solches Etablissement darbieten, so möchte das bei einer holländischen Stadt mit ihren unzähligen Canälen, mit ihrem Reichthum an übler Ausdünstung und Armuth an gutem trinkbarem Wasser noch mit viel gröszerem Rechte gelten. Solche Anstalten gehören auf 's Land, wo die Kinder in frischer Luft kräftig gedeihen. Wir geben sehr gerne zu, dasz für den Anfang des Instituts ein wesentlicher Vortheil darin lag, es in der Stadt zu eröffnen, aber das Verpflegungshaus, dasz die Regenten später zu erbauen gedenken, darf unter keiner Bedingung unter den nachtheiligen städtischen Einflüssen, sondern musz auf dem Lande erbaut werden,* u. s. w." De schrijver vreest evenwel, dat in geen land dit meer tegenstand vinden zal, dan juist in het onze, waar men, in de laatste jaren zelfs, nog nieuwe of vernieuwde krankzinnig-gestichten in de steden heeft gebouwd. Dat wij echter niet geheel op ons zelve staan, blijkt, behalve uit SAEGERTS gesticht te *Berlijn*, uit het geen GUGGENBÜHL zegt (bl. 47), over *Denemarken* sprekende: Dr. HÜBERTS *ist eben im Begriffe, eine Heilanstalt zu gründen, und dieselbe der grösseren Bequemlichkeit wegen in eine Stadt zu verlegen.* En hoe zeer ook met zijnen *Abendberg* ingenomen, voegt hij er bij: *Insofern die Mehrzahl seiner Pfleglinge einfach blödsinnige Kinder* (geene eigenlijke cretinen) *sein werden, so mag dies gehen.*

voort brengen, zoo is menig landelijke streek in ons land veel ongezonder, dan eene hoog gelegene en goed bebouwde stad. Men zal eenen schrijver, die eens dweepte met het buitenleven, maar die door hardnekkige koortsen en eene voor altoos ondermijnde gezondheid, daarvan helaas! wel genezen werd, het toch niet ten kwade duiden, dat hij op die gezondheid veel heeft af te dingen, en de helft van den vaderlandschen grond, — inzonderheid voor hen, die in steden zijn geboren en opgegroeid, — gansch niet geschikt keurt. Drie jaren, onder anderen, heb ik gewoond in het huis, waar het eerste Zendelingen-instituut van ons vaderland werd gevestigd, maar van waar het later naar eene onzer grootste steden verhuizen moest, omdat het een gasthuis geworden was. En wat in het bijzonder de Provincie *Holland* aangaat, wel zijn de zeekusten en duinen hooger, maar ik vrees, dat onzen idioten, die veel in binnenkamers zijn verbroeid en meestal door gebrekkige werking der huid onderdrukt, de zeelucht slecht passen zou. Men zou dus tot het hooge *Sticht*, tot *Gelderland*, *Overijssel* of een deel van *Noord-Braband* de toevlugt moeten nemen. Maar waarom, daar duizenden in onze steden en inzonderheid ook in deze onze stad, gezond leven en sterven; daar vele idioten er vroeger te huis waren en er later zullen moeten terug keeren, — waarom zouden ze in een niet te laag gedeelte der stad, in eene ruime huizing met frisschen tuin en goed drinkwater, niet de zelfde voordeelen vinden kunnen? Waarlijk! de ongezondheid en vooral de meerdere sterfte onzer groote steden

heeft eene andere bron! Weelde en armoede beide, zedeloosheid aan de eene, overspanning en overprikkeling aan de andere zijde, eene ongeregelde levenswijze, met één woord, ondermijnt er de gezondheid en sleept er velen ten grave; terwijl bovendien de talrijke volksklasse veelal in ellendige, vochtige en onreine woningen is op een gehoopt. Het zou te bezien staan, wanneer al de bewoners van *Amsterdam*, *'sGravenhage* of *Rotterdam* in behoorlijk ingerigte huizen, — al waren die ook nog zoo beknopt, — woonden; wanneer zij geregeld werkten, aten en leefden; wáár de praktijk meer patienten, het graf meer offers vinden zou, in de stad of op het land! Men versta mij wel. Ik wil niet verdedigen de sombere en bekrompen wijze van bouwen in den ouden dag; de wees- en kinder- en armenhuizen, die eer pakhuizen en zolders vol menschen en kinderen kunnen genaamd worden. Onze tijd stelt te regt grooten prijs op eene gezonde, drooge woning, ook voor de armen; op licht, lucht en zuiver water. Ik heb alleen willen zeggen, dat deze voordeelen ook in eene stad, de onze vooral, wel te vinden zijn. Het eenige, wat wij zullen missen, en wat ik juist het minst genoemd vind, is de vrije wandeling, die wij evenwel door een' ruimen tuin zullen trachten te vergoeden.

Maar al stemden wij al die *bezwaren* toe, dan nog heeft men de belangrijke *voordeelen* eener groote stad over het hoofd gezien. Is aan de eene zijde woning en levenswijze er duurder, aan de andere heeft men ook over eene menigte van hulpmiddelen te beschikken. Wanneer bij voorbeeld *Meer-en-Berg*, — dat om het

hoofddoel niet wenschelijk zijn zou, maar wel voor de kinderen, die er in gehuisvest zijn: — in het midden stond van *Amsterdam*, zou er misschien reeds lang eene idioten-school in gevestigd of uit voort gekomen zijn. Want dan had de onderwijzer, die nu, te midden der duinen, geheel op zich zelven staat, zich even als wij, met geringe kosten en eenige moeite, hulp genoeg kunnen aanschaffen, om zijne denkbeelden en plannen ook uit te voeren. — Er is nog iets. De krankzinnige is tijdelijk buiten de maatschappij gesloten; hem kunt gij dus plaatsen, waar gij wilt; alleen bij aanvankelijk herstel zou 't wenschelijk kunnen zijn, — gelijk dit in het gesticht te onzent geschiedt, — hem langzamerhand en niet op eens in het huiselijk leven terug te brengen. Maar de idioot, dien gij wilt opvoeden, *moet* bij eenigen vooruitgang in de maatschappij worden ingelijfd, waartoe in onze steden voor allen steeds de gelegenheid is; zoodat daardoor het verlaten van 't verpleeghuis niet een uitstooten wordt in eene vreemde wereld, maar slechts een langzame overgang tot het verstandige en bedrijvige leven. Is het dus, — en hiermede besluit ik deze uitweiding, — is het waar, dat » de redelijke geest alleen ontwaakt, door een' anderen redelijken geest gewekt," (Bl. 89) dan verwachten wij de *ontwikkeling* van den idioot alleen van den *mensch*, al wordt ook zijne *genezing* bewerkt door de *natuur*. Onze kweekelingen hebben bijna altijd een verstandig mensch tegenover zich, werkzaam aan hunne ontwikkeling; zij zien de bedrijvigheid der maatschappij; zij worden genoodigd en ingelijfd in bevriende huisgezinnen; zij deelen, — zoo

zij er vatbaar voor zijn, — in de godsdienstoefening, zoo wel als in de vermaken en uitspanningen eener beschaafde wereld. Zij worden later, zoo wij hopen, op winkel of ambacht, of in eene dienst op de proef besteld...... Maar om al deze voordeelen regt te waarderen, behoeft men niet eens van de opvoeding onzer idioten te spreken. Men vergelijke slechts een wel ingerigt Weeshuis met het groote Kindergesticht te *Veenhuizen*, — verre van de schadelijke uitdampingen en kanalen onzer groote steden gelegen!

En dit brengt mij weder op onze *school*, die wij wenschen met ons gesticht vereenigd te houden, niettegenstaande de stoute uitspraak van sommigen, dat men de kinderen òf geheel moet helpen door eene gestichtsverpleging, òf in het geheel niet. Onder de gebreken der philanthropie van onzen tijd, is niet het minste dat van idealen te willen verwezenlijken, van den bezoeker modellen en pronkstukken te vertoonen, in plaats van in de talrijke en uitgebreide behoeften der maatschappij te voorzien. Wanneer men bij voorbeeld aan een' straatjongen even veel geld besteedt, als hij op een goed instituut kosten zou, terwijl men zijn huisgezin intusschen, bij gebrek aan middelen ter armbedeeling, moet laten honger lijden; of als men een' zieke op eene zoo uitstekende wijze behandelt, dat hij voor het zelfde geld in een goed logement kon worden verpleegd, terwijl bij het verlaten van het prachtige ziekenhuis, hij misschien vergeefs om droog brood u smeeken zal; dan heeft dit zeker zijne nuttigheid, als model voor de wetenschap; maar het staat niet in verhouding tot de wer-

kelijke behoeften der maatschappij. En om bij ons onderwerp te blijven: 't is zeker een schoone aanblik, wanneer men op den top der Alpen of in het midden van het vorstelijk *Berlijn*, aan een dertigtal kinderen, meestal van den vermogenden stand, zien kan, hoe duizenden anderen zouden *kunnen* worden opgevoed, wanneer men nog honderd zulke gestichten en eenige tonnen gouds ter beschikking had; maar de slotsom is voor den waren menschenvriend dan toch regt treurig. En zelfs al kon men al die gestichten bouwen en had over al die schatten de vrije beschikking, dan nog stuit men op een bezwaar, dat reeds in de korte jaren van hun bestaan de buitenlandsche gestichten voor idioten drukt, en gaande weg nog meer drukken zal. Het diep onnoozele kind van arme ouders, naar al de regelen der gezondheidsleer behandeld, gevoed en gekleed, is toch doorgaans, ook na eene langdurige opvoeding, nog slechts een opgevoede idioot, die voortdurende voogdijschap behoeft. Hij past, als zoodanig, niet meer in het huis van zijne ouders. Men is er dien last ontwend; men heeft er ook niet, wat het kind nu eenmaal behoeft; nog minder kan hij, die als vreemdeling in de maatschappij terug keert, het geen hij noodig heeft, daarin zelf verdienen, daar reeds zijne huisgenooten, met gezonde zinnen, er naauwelijks droog brood hebben. Ja! reeds vonden wij in buitenlandsche Verslagen de treurige voorbeelden, dat op die wijze binnen weinige maanden bijna geheel weder verleerd werd, wat gedurende zeven jaren met moeite was aangeleerd; en de medelijdende verzorgers ten laatste met weemoed

hoorden, dat de ongelukkige verworpeling in een armhuis was opgenomen. 1)

Wij meenden, dat door het aanhouden van onze school voor allen, die de gestichtsverpleging des noods konden missen, zoo veel mogelijk aan dit bezwaar werd te gemoet gekomen. Onze dagscholieren, zonder het huis hunner ouders te ontwennen of een geheel ander diëet aan te nemen, worden beter gevoed dan anders; terwijl den ouders zelven die last toch niet geheel wordt afgenomen. Intusschen pogen wij hun te leeren, wat hun nuttig is, en hen zoo veel mogelijk, vóór of bij hun vertrek, in de maatschappij in te lijven. Zoo staat, terwijl ik dit schrijf, een oude kouranten-jongen mij voor de oogen, die ook wel tot de idioten mag worden gerekend, al is 't juist niet in den hoogsten graad; maar die toch op de gewone volksschool van mijn' geachten mede-directeur zoo veel geleerd heeft, dat hij, — zeker wel geen zijner kouranten geheel verstaan en die denkelijk niet eens lezen zal, maar ze ook nooit verkeerd bezorgt. Hij heeft dan toch eene plaats leeren bekleeden in het midden der wereld; en dit is beter, dan die in het beste *Asyl* of armen-kolonie. Men gevoelt dus, dat wij tot opleiding van de zulken, inzonderheid die op eenigzins gevorderden leeftijd tot ons komen, het meest de noodzakelijkheid van het voortbestaan onzer school handhaven.

Met dat al blijft een goed *gesticht* onmisbaar, zal er iets wezenlijks voor de talrijke klasse der idioten gedaan worden.

---

1) *Erster Bericht*, *Hubertus-burg*, bl. 40.

De vraag blijft nu nog slechts, — en zij is hoofdvraag: — hoe een *goed* gesticht voor idioten kinderen zijn moet. Natuurlijk hangt hier veel van de omstandigheden en van de beschikbare middelen af. Als algemeen vereischte staat dit bij mij vast, dat eene zoo naauwkeurig mogelijke klassificatie, ook door de inrigting van school- en woonvertrekken aangewezen, echter nooit, als in het krankzinnig-huis, geheele afzondering worden moet. Het geheel moet een huisgezin vormen in kleinere, eene maatschappij in grootere gestichten; en de opneming van ieder kind tevens inlijving in die maatschappij of dat huisgezin wezen. Ik weet het, wij hebben hier het vooroordeel tegen ons, de vrees van bezorgde ouders vooral, dat bij deze vrije zamenleving hunne kinderen, door 't gezigt van zoo vele half dierlijke of misvormde menschengestalten, nog erger worden zullen; maar hier bedriegt ons weder ons eigen gevoel, dat wij op den idioot over brengen, die het niet kent. Ieder mensch zoekt, als gezellig wezen, zijne's gelijken. Van daar, dat voor een' idioot niets meer hinderlijk is, dan de gewone kinderkamer of school; en vooral de straatjeugd, die hem met wrevel of met angst vervult, en zijn reeds zoo zwak zelfvertrouwen hem geheel ontneemt. Wat overal de ondervinding hieromtrent leerde, werd ook in het nieuwste gesticht (*Ecksberg*, bl. 38) weder ondervonden: *Die Erfahrung lehrt, das ein Kretinen-kind sich eben nur in der Anstalt wohl und heimisch fühlt. Da findet das Kind Seinesgleichen, findet Kinder, die auf einer tiefern Stufe stehen als es selbst ist, und das macht ihm Muth; es findet*

Kinder, die nicht viel über ihm stehen, die es also erreichen kann, und das belebt den ihm in der Regel ganz besonders inwohnenden Nachahmungstrieb und spornt zum Wetteifer...... Die Kinder, welche in die Anstalt eintreten, zeigen gar kein Verlangen, mit ihren Eltern wieder fortzugehen, sondern verlieren sich schnell unter die andern Kinder u. s. w. — Reeds nu spreekt ook onze ondervinding hier veel sterker, dan wij ooit hadden durven hopen. Vertroetelde kinderen, die men niet dacht, dat buiten 't ouderlijke huis of zonder eene teedere en veeljarige oppasseres leven konden, zeiden binnen weinige dagen zelve, dat zij hier maar blijven wilden; geheel onbewusten, die zelfs vader of moeder niet kenden, toonen nu kennis aan hunne verzorgers; en krankzinnigen, die wij vroeger weken en maanden lang binden en temmen moesten, zien nu een' enkelen dag verbaasd rond, beproeven daarna een paar nukken van hevigen onwil, en zijn dan, als een boeren knaap onder de recruten, verwonderlijk spoedig in hunne klasse ingelijfd. Een leger op te rigten, viel ook ons oneindig moeijelijker, dan daarin het dubbel aantal nieuwelingen in te lijven.

Tegenover de behoefte aan omgang en zamenleving, staat echter steeds die aan leiding en bewaking. Nooit moeten, zelfs in het speeluur of bij het eten, ja! niet eens bij 't slapen of opstaan, idioten met idioten worden alleen gelaten. Dit is tevens ons antwoord aan hen, die eene strenge afscheiding der geslachten eene volstrekte voorwaarde achten voor onze inrigting. Bij krankzinnigen is die scherpe af-

scheiding hoog noodig; veel minder bij ons, waar de geheele zamenleving wordt bewaakt en bestuurd, en — in de krankzinnig-gestichten wordt dit misschien wel eens vergeten! — meer onzedelijkheid en wanorde moet worden voorgekomen, dan die door de ontmoeting van meisjes en jongens te vreezen is. Kloostertucht is ook geene opvoeding. Onze jonge lieden moeten leeren, zich betamelijk onderling te gedragen, en gewennen dit nu ongemerkt, terwijl kloostermuren slechts de hartstogten prikkelen. Op onze school ten minste, met het armste en meest verdierlijkte van dit menschenras begonnen, is hieromtrent nog nooit iets ongeschikts voorgevallen.

Zoo als evenwel een groot gesticht, als eene maatschappij op zich zelve, zijne voordeelen heeft, zoo kan het ook te groot zijn. Wij hopen bij de inrigting van het onze, in het midden te staan tusschen die kleine Duitsche gestichten, waar enkele idioten in het gezin van den directeur en tusschen zijne kinderen worden opgenomen, en de kolossale Engelsche onderneming. De eerste inrigting heeft het zelfde voor, als in het gewone leven de huiselijke opvoeding en het onderwijs door een' verstandig' gouverneur; terwijl de grootere gestichten de voordeelen, maar ook de nadeelen van eene talrijke kostschool aanbieden. De invloed van hem, die de zware taak op zich nam, om de vader dezer ongelukkigen te zijn, al is hij daarvoor nog zoo goed berekend, wordt door de menigte verzwakt, omdat hij te veel aan anderen moet overlaten, en onmogelijk, — dat toch bij ons zoo hoog noodig is! — van ieder kind eene studie maken kan.

Daar tegenover staat echter in de praktijk het onoverkomelijke bezwaar, dat zulke huiselijke inrigtingen, waar de kinderen geheel persoonlijk door een' man van kunde en wetenschap worden behandeld, ook al werden zij in ons land door de wet veroorloofd, uit haren aard te kostbaar worden, om van algemeene toepassing te zijn. En aan den anderen kant heeft ook het gestichtsleven zijne voordeelen. Bij de ruime verscheidenheid der verschijnselen van het idiotisme, vindt onder een grooter getal ieder gemakkelijker zijns gelijke. Alleen zal hij, die het geheel overziet en bestuurt, voornamelijk dien takt behoeven van orde en gezag, dien natuurlijken aanleg, om de krachten van anderen als de zijne te gebruiken, zonder welken ook de kundigste krijgsbevelhebber niet over een groot leger, de bekwaamste onderwijzer niet over duizend kinderen, en de knapste huismoeder niet aan het hoofd van een arm- of weeshuis kan geplaatst worden.

Onze klassificatie zal dus naauwkeuriger en doelmatiger kunnen zijn, naar mate het getal onzer leerlingen zich uitbreidt. Reeds hebben wij vijf klassen opgenoemd, die weder vele wijzigingen in zich bevatten, en die, op de afdeelingen voor jongens en meisjes toegepast, zelfs een tiental zouden uitmaken. De afzonderlijke leiding van deze en daaruit weder afgeleide klassen bepaalt zich echter grootendeels tot de school, die *in* het gesticht (als in ieder wees- en kinderhuis) zou moeten voort bestaan, al bleef zij niet bestaan *bij* het gesticht. Wat de gestichts-verpleging betreft, behalve de natuurlijke afscheiding van jongens- en

meisjes-slaapzalen, zal men inzonderheid voor de *overprikkelden* veel geheel anders, dan voor de overige bewoners moeten kiezen en voegen; tot den val van het licht, de kleur van muur of behang, de banken waarop zij zitten, de uren van opstaan, van werken en spelen, zoo wel als voeding en verpleging. Kortom, in alles is bij dezen juist de tegenovergestelde behandeling, als bij de verstompte idioten, en dus ook eene andere omgeving van licht en geluid, van lucht en warmte, en van allerlei huiselijke voorwerpen noodig. Het verzuim daarvan is, naar mijn gevoelen, de oorzaak der klagt, zelfs op goede Duitsche gestichten, dat men met deze leerlingen het minst of het moeijelijkst vordert. Ook moet over hunne afdeeling, in en buiten de schooluren, een onderwijzer geplaatst zijn, van wien ten volle de definitie geldt, die ik elders van een' schoolmeester gaf: «Meester over de school, als hij meester is over zich zelven."

Nog eene afzondering hebben wij noodig geacht, ofschoon mij daarvan in geen der buitenlandsche gestichten het voorbeeld bekend is, en dus wel eens de vraag bij mij is opgekomen, of ook onze voorzorg overdreven was? Maar ook dan nog was de veiligste weg de beste. Ik bedoel de *vallende ziekte*, wier slagtoffers wij in onze bekrompene school-lokalen nog niet hebben toegelaten, maar die wij uit ons gesticht, zonder al te onbarmhartig te zijn, niet zullen kunnen uitsluiten. Wij vreezen wel niet voor eigenlijke besmetting, maar des te meer voor den zelfden aanstekenden of sympathetischen invloed, dien bij voor-

beeld flaauwten en toevallen op zenuwachtige vrouwen hebben. Toch achtten wij »in de eerste jaren den strijd op leven en dood tegen deze treurige kwaal nog te beproeven;" (bl. 68) — en wij hadden al spoedig daarvan ongezocht het voorbeeld. Een onzer leerlingen scheen van die zoogenaamde *overvallen* niet geheel vrij. Hij liet zich ten minste van tijd tot tijd plotseling neêr vallen; en, volgens getuigenis van zijne moeder, overkwam hem dit vooral in den winter, wanneer er veel gebrek in het huisgezin geleden werd. Het kwam ons echter voor, dat die schijnbare overvallen nog aan zijnen wil onderworpen waren, gelijk de voorbeelden bekend zijn, dat zelfs bij de hevigste stuiptrekkingen het geval kan wezen. Onze onderwijzers beproefden dus, door ze niet te tellen of er zich onvergenoegd over te toonen, hem er van te genezen; en toen hij bij ons door niemand er om beklaagd en door niemand weder opgeholpen werd, heeft hij ze eenvoudig nagelaten. Bij eene andere scheen onlangs de *epilepsie* in te treden op het tijdstip der puberteit, maar na een enkel hevig toeval, is zij op de school terug gekeerd en bevindt zich daar nog. Met een' derde, die het in een' ligten graad had, hebben wij 't ook beproefd; en het kind is nog volkomen gezond. Dit heeft ons den moed gegeven, om voor de zulken in ons Gesticht eene Afdeeling op te rigten, terwijl de ondervinding van anderen ons hopen doet, dat ook deze kwaal niet zelden door *opvoeding*, — dat is door geregelde inspanning der spieren, en gematigd, maar toch doorgaand onderwijs, — te genezen is. Het ongeneeslijke toch wordt stellig bevorderd, om-

dat men den ongelukkigen *epilepticus* niets laat doen; terwijl geregelde afwisseling van vermoeijenis en rust de uitbarstingen keeren, en het wakker houden van den geest de gedrukte hersenen versterken kan 1).

Nog eene andere scheiding maken de verschillende standen noodig. De idioten op onze school, — veel minder dan andere kinderen met maatschappelijke vooroordeelen behebd en altijd onder het oog van volwassenen, zoodat de gemeene en lage den beter opgevoede niet besmetten kan, — gevoelen tot nu toe het gemis van die scheiding niet. Waar echter hun te zamen zijn meer een huiselijk leven wordt, is het goed, dat in den regel ieder kind die omgeving om zich ziet, die het vroeger zag en die het later zien zal. Het geen voor den een nuttelooze en zelfs gevaarlijke weelde zijn zou, is reeds voor den ander gewoonte en behoefte geworden. Ook in het diëet

---

1) Séguin (bl. 577) zegt, bij het voorbeeld van een' zevenjarigen knaap, wiens toevallen binnen de zes maanden weg bleven: *Il m'est arrivé, de voir des cas d' epilepsie résister au regime actif, que j' oppose à l' idiotie; mais le plus souvent ces crises ont disparu ou ont diminué, et jamais elles ne sont devenues ni plus graves ni plus frequentes pendant la durée du traitement et depuis.* — Ook in de Verslagen der Gestichten vindt men hiervan voorbeelden (b. v. van *Hubertus-burg* I : 41), die de aandacht der geneesheeren wel verdienen. De behandeling moet echter bij zulke patienten — idioot of niet — zoo vroeg mogelijk begonnen, en met kalme wilskracht dag en nacht doorgezet worden. In hardnekkige (maar liefst niet verouderde) gevallen, wenschte ik wel eens de proef genomen te zien, of door eene tot het uiterste gedrevene *eenvormigheid* van levenswijs, bij geregelde inspanning en ontspanning, de uitbarstingen dezer treurige kwaal niet in een' periodieken koortsvorm konden gebragt en als zoodanig bestreden worden.

is het verschil al te groot. Wie nimmer vleesch at, het is niet noodig, dat hij 't dagelijks leere eten, om later, ten koste van al zijn' vooruitgang misschien, het weder te moeten afwennen; het moet bij hem alleen nu en dan geneesmiddel zijn, terwijl het voor de kinderen van den rijke niet meer dan eene dagelijksche behoefte is, waarvan het nalaten hun zeer schadelijk wezen zou. Even zoo is het met den arbeid, die voor de kinderen van aanzienlijke ouders meer uitspanning moet wezen en liefhebberij, iets waarmede zij zich zelve later gaarne bezig houden; terwijl de arme vroeg moet doordrongen zijn van het gevoel, dat werken voor hem eene levensvraag is. Eindelijk is het niet meer dan billijk, dat, waar wij van de rijken aanzienlijke verpleeggelden vragen, wij ze ook niet armelijk voeden en kleeden. Of er, behalve de klasse, die met onze weeshuizen op ééne lijn zal staan, en eene andere, die overeenkomt met het geen men gewoonlijk den fatsoenlijken burgerstand noemt, nog eene hoogere wezen zal, waaraan persoonlijke bediening, het gebruik van rijtuig enz. verbonden wordt, hangt weder van omstandigheden af.

Eene andere vraag, ook in verband hiermede, is de bepaling der verpleeggelden. Wel is het moeijelijk, daarop een' vasten regel te stellen; maar ik acht het toch beter, dat de een iets te veel en de ander iets te weinig betale, dan dat de voorwaarden, als bij de meer huiselijke verpleging op onderscheidene Duitsche inrigtingen, voor ieder kind afzonderlijk worden geregeld. Zeer bijzondere gevallen alleen, — bij voor-

beeld: doofheid, blindheid, geheele verlamming of zware toevallen, een bijzonder kostbaar diëet of dagelijksche geneeskundige behandeling of kunstbewerking, — zouden in de hoogere klassen verhooging van kostgeld kunnen ten gevolge hebben. In de minste daarentegen moet men den leerling òf weigeren, òf aannemen tegen een' vasten prijs, waarop voor armbesturen en dergelijke nog eenige korting zou kunnen worden toegestaan.

Ten laatste is er nog een aanmerkelijk onderscheid, hoewel moeijelijk tot eene vaste klassificatie te brengen, tusschen die genen, die ons in de eerste jeugd en die veel later ons worden toevertrouwd. Zoo als de *Zondagsschool* tot de *Volksschool*, staat het onderwijs van den lang verwaarloosden idioot tot dat van het jeugdige onnoozele kind. Al idioten, als beiden zijn, moet men toch eenigzins op een' anderen toon tot hen spreken; en vindt men ze op de zelfde hoogte, men kan bij de ouderen op spoediger voortgang hopen, maar bij de jongeren ook grondiger en vollediger werken, omdat men op eene lange toekomst zijn uitzigt vestigt, terwijl de ouderen weldra den eindpaal hunner ontwikkeling hebben bereikt. Gelijk reeds gezegd is, inzonderheid bij de armen, die eerst in de jongelings- en meisjes-jaren ons worden toevertrouwd, stellen wij ons terstond het maatschappelijk doel voor oogen; en hechten veel meer aan de eenvoudigste kostwinning, dan aan het beste wetenschappelijk onderwijs.

Nog eene gewigtige vraag, die in zeker opzigt de gewigtigste van alle is. Wie zal aan het hoofd van

zulk een gesticht staan? Of de geneesheer 1), òf de onderwijzer, òf wel de directie zelve, door een' binnenvader of huismeester vertegenwoordigd? — Uit al het reeds gezegde zal men gemakkelijk begrijpen, dat ik hier geen' algemeenen regel durf voorschrijven, juist omdat de man, die eigenlijk het hoofd van eene idioten-inrigting zijn moest, wel kan beschreven, maar dikwijls voor goud niet gevonden worden 2). Hoogst

---

1) Van zijn standpunt, beveelt ERLENMEYER ons natuurlijk ten sterkste aan „*die beständige ärztliche Oberleitung in der Art, dasz der Arzt als Director in der Anstalt selbst wohnt.*" Maar hij vreest: „*Auch dieses Bedürfnisz* (zoo wel als de plaatsing buiten de stad) *wird in Holland wahrscheinlich nicht so erkannt werden, weil man längere Zeit die meisten Irren-Anstalten in der Art geleitet hat, dasz die Regentschaft an der Spitze stand* u. s. w." — De enkel paedagogische gestichten in *Duitschland* zijn volgens hem, (SAEGERT zal dit wel niet toestemmen!) dáár reeds lang *einem überwundenen Standpunkte angehörig.* — Bij het vroeger hieromtrent gezegde, wil ik alleen voegen, dat een geneesheer een uitstekend Directeur kan zijn, maar de Directeur moeijelijk een goed geneesheer, althans in een *opvoedkundig* gesticht van eenigen omvang. Ieder, die weet, wat daarin te administreren valt, zal mij, ook zonder verdere uitweiding, begrijpen. De geneeskunde heeft ook de ontwikkeling van idioten, zoo min als die van doofstommen en blinden, uitgevonden. De onderwijzer en opvoeder handelt oorspronkelijk, en niet als haar ondergeschikte. Wat de heer ERLENMEYER zelf in onze eerste proefneming te prijzen vond, hebben wij grootendeels aan dit gevoel van zelfstandigheid te danken.

2) SAEGERT vordert (II : 132—134), dat der stichting *ein tüchtiger Arzt zur Seite stehe;* maar wil, even als wij, het hoofdbestuur niet aan den arts *qua talis* opgedragen hebben, daar de eigenlijke genezing moet gezocht worden, niet in de medische behandeling, als bij de cretins, maar *auf intellectuellem Wege.* „Want — zegt hij — al vindt of maakt b. v. de geneesheer de oogen van den idioot gezond, daarom onderscheidt deze nog geene kleuren of afstanden, en blijft niet eens uit vuur of water." — SAEGERT vraagt echter van den Director *wenigstens Kenntnisz der Anatomie, des Hirn- und Nervensystems, der Physiologie und allgemeinen Pa-*

nuttig evenwel zal 't zijn, wanneer er één is, die tot de kinderen in eene geheel vaderlijke betrekking staat, en die liefst zelf òf onderwijzer geweest is, òf geneesheer, of ten minste genoeg wetenschappelijk ontwikkeld, om van dezen niet al te afhankelijk te zijn, maar met hen vrij te overleggen; terwijl, indien zijne echtgenoote voor deze taak niet berekend is of hij zelf ongehuwd, eene beschaafde en verstandige vrouw de moederzorg, inzonderheid voor de kleinere kinderen en meisjes, moet op zich nemen. Eene za-

---

thologie; en dan, als hoofdzaak, *eine genaue Kenntnisz der psychischen Entwickelung des Menschen, der Sprache, und eine hinreichende pädagogische Geschicklichkeit.* — Voegt men nu hierbij de niet geringe eischen, die SEGUIN aan den persoon, — houding, gelaat, stem, morele overmagt enz. — van den onderwijzer der idioten doet (bl. 656 enz.), en waarvan hij, juist niet al te nederig, zegt: L' ART *d' instruire des idiots est une faculté personnelle à moi; la* METHODE *est le principe impérissable* (bl. 337); dan gevoelt men de waarheid van het geen SIDNEY (bl. 18) opmerkt: *The great difficulty will be to find teachers; not only teachers* trained, *but teachers* born. — En toch, wanneer men dit ideaal kon verwezenlijken, en aan het hoofd van eene idioten-stichting een' man plaatsen, die in den vollen zin des woords geneesheer, onderwijzer en opvoeder was, en als tot de ontwikkeling van onze kweekelingen geroepen of geboren; de Directie, die hem toch de noodige middelen ter uitvoering verschaffen moet en de verantwoordelijkheid draagt van al wat door hem geschiedt, zou spoedig worden in de schaduw gesteld; en hierdoor zou waarschijnlijk in onze kleine maatschappij eene botsing van staatsmagten ontstaan, die weder op geheele scheiding kon uitloopen. Staat er eens een SÉGUIN, of SAEGERT, of GUGGENBÜHL in ons vaderland op, toegerust met alle wetenschap en kracht en moed, om zich aan het hoofd van zulk eene groote onderneming te plaatsen en haar geheel te bezielen, hij bouwe liever een onafhankelijk gesticht, dat hij geheel het zijne noemen kan; of hij bezitte daarbij ook de zeldzame zelfverloochening, om te kunnen gehoorzamen, met het inwendige bewustzijn, dat hij geboren is om te heerschen.

mengestelde directie, die alleen van buiten af op het gesticht inwerkt, kan wel de voogdijschap daarover, maar niet het vader- of moederschap daarin uitoefenen. Zóó stelde ik mij dus liefst het geheel onzer stichting voor: Eene *voogdijschap* in de Hoofd-Directie; een paar *ouders*, in 't midden hunner aangenomen kinderen wonende; een *onderwijzer*, aan wien zij, als aan den gouverneur in eene aanzienlijke woning, grootendeels de opvoeding toevertrouwen; een *geneesheer* eindelijk, die over allen en alles het toezigt heeft, en de ligchamelijke ontwikkeling der kinderen nagaat en bestuurt. Wanneer bij zulk eene inrigting alle raderen zich goed bewegen, zal de geneesheer mede opvoeder worden, en de onderwijzer niet vreemd blijven aan de geneeskunde; terwijl de pleegouders van beiden leeren zullen, en de Directie, waarin steeds een geneesheer en een onderwijzer zitting hebben, genoegzaam op de hoogte zal staan, om alles te besturen.

Breed heb ik uitgeweid over eene inrigting, waarbij alles op de eerste en vaste grondslagen aankomt. Na aldus ontvouwd te hebben, wat wij ons voorstelden te doen, kan ik nu korter en als eene nog hangende zaak opgeven, wat wij reeds hebben gedaan.

Zoodra de inschrijving, waarvan de verdere bijzonderheden in dit werk minder op hare plaats zijn, de helft der gevraagde *f* 40,000 naderde, achtten wij het van het hoogste belang, in het bezit te komen van een geschikt pand tot onze stichting, dat zich

anders welligt in langen tijd niet zou voordoen. Ieder die weet, hoe bezet de plaats is in het midden eener groote stad, en hoe duur alles wordt waarom men vraagt, ja! waarom men verlegen is; zal gemakkelijk begrijpen, dat niet zoo ligt voor matigen prijs een dubbel huis met eenen ruimen tuin te verkrijgen was. Vooral wanneer daarin tevens, zonder hinder voor het gesticht, de school zou blijven voort bestaan, en liefst ook nog terrein, niet alleen tot uitspanning en tuinbouw, maar ook tot verdere uitbouwing voorhanden zijn. Reeds vroeger was ons oog gevallen op een aanzienlijk pand in het *Hooge West-einde*, Wijk E no. 393, en dit werd ons dan nu ook, bij de openlijke veiling, 16 Junij 1856, voor *f* 18,100 (met de kosten *f* 20,650) in eigendom toegewezen, nadat ons, ingevolge ons verzoek, van regerings wege was te kennen gegeven, dat de plaatsing in de stad geen' grond tot afwijzing zoude opleveren. Niet alleen de geschikte ligging, maar inzonderheid ook de aanleg van het huis tot een gesticht met twee vleugels, en niet minder het uitgestrekte terrein, had ons hierop het oog doen slaan. Het geheele erf beslaat 18 roeden en 70 ellen. Bovendien is onlangs in den tuin een geheel nieuw gebouw gesticht, thans tot drukkerij ingerigt, (op eene lengte van 13 schuiframen, en zeer gemakkelijk voor onze verschillende school-lokalen, zoo als de zolder daar boven voor onze werk-inrigting, geschikt te maken.

Maar nog waren wij niet door al de vormen heen. Om over dezen koop vrij te kunnen beschikken, en tot alle latere handelingen als eigenaars geregtigd te

zijn, vorderde de wet op de Vereenigingen (van 22 April 1855), dat wij ons, bij notarieël contract, tot een zedelijk ligchaam constitueerden, ten einde als regtspersoon te kunnen optreden. Bij deze overeenkomst, op den 3den Junij gesloten, werden als leden van dit zedelijk ligchaam, buiten de oprigters, alle medestichters aangewezen, die daarvan de bij dezen opgemaakte statuten zouden onderteekenen, of ook allen, die wij met hen ons later zouden toevoegen; terwijl de overeenkomst gesloten werd voor 29 jaren, daar, gelijk men weet, voor een' langeren tijd eene bepaalde wet gevorderd wordt. Dien overeenkomstig werd het bedoelde zedelijk ligchaam door Zijne Majesteit den 12den September jl. erkend, en gemagtigd om, als bezitter van eigendom, en zoo noodig als regtspersoon op te treden. Ik voeg dit hierbij, ook omdat deze vorm door velen verkeerd is opgevat, als of het reeds eene werkelijke erkenning van ons gesticht zoude zijn.

Van meer belang voor het wezen der zaak was de zorg, die ons nu bezig hield, de keuze namelijk van een' directeur en eene directrice. Straks heb ik daarover in het breede gesproken, om in 't algemeen, ook voor andere dergelijke inrigtingen, mijne denkbeelden mede te deelen; zonder te meenen, dat men daarom altijd het ideaal hiervan zal kunnen verwezenlijken. Wat in het afgetrokkene wenschelijk is, gaat niet altijd door in het werkelijke leven, waar men zich naar omstandigheden schikken moet. Om echter ons doel zoo na mogelijk te komen, maakten wij tijdig in de nieuwspapieren bekend, dat wij wenschten in onderhandeling te treden met iemand, die tot

dien post de noodige geschiktheid had. Door eene geletterde opvoeding en de kennis der nieuwere talen daarbij als voorwaarde te stellen, wilden wij de menigte van voor ons doel minder geschikte personen, die zich gewoonlijk tot dergelijke betrekkingen aanmelden, eenen wenk geven, dat die aanvrage hier toch vergeefsch zou zijn. De inwonende directeur, dien wij wenschten, moest niet, gelijk nog in zoo vele wees- en armhuizen het geval is, alleen de gedienstige uitvoerder zijn der bevelen van regenten en regentessen in stand en opvoeding weinig boven de dienstboden verheven. Hoe achtingswaardig zulke burgerlieden op zich zelve kunnen zijn, 't is hun te moeijelijk, eene zaak van den omvang als de onze te overzien; — zich op de hoogte der behandeling van gebrekkige kinderen, ook uit den hoogeren stand, te stellen; — hun personeel en hunne administratie goed te besturen; — en inzonderheid ook met vreemdelingen, die het gesticht bezoeken, op den goeden toon en des noods in hunne eigene taal om te gaan. Nu reeds telt onze jeugdige school onder hare bezoekers, niet alleen vele mannen van wetenschap uit ons vaderland, maar ook uit *Rhijn-Pruissen*, *Wurtemberg*, en zelfs uit *Denemarken* en *Nederlandsch Oost-Indië*. Het ligt in den aard eener nieuwe onderneming, dat deze belangstelling zich uitbreidt, en dus de directeur moet op de hoogte zijn, om ook den vreemdeling de noodige inlichtingen te kunnen geven. Bij onze aanvrage hadden wij iemand op het oog, die liefst noch onderwijzer was, noch geneesheer; en toen wij hier niet buiten konden blijven, kozen wij liever

nog het laatste, daar de directeur van zelf met de ligchamelijke behandeling der kinderen meer, dan met het eigenlijke onderwijs zich heeft te bemoeijen. Maar wij deden dit op de bepaalde voorwaarde, dat de daartoe gekozene zijne praktijk geheel zou neêrleggen, zelfs in ons huis, waar die aan een' verantwoordelijk' geneesheer moet zijn toevertrouwd, en waar hij ook andere, zoo huisvaderlijke als administrative bezigheden in overvloed vinden zal. — Wij hopen deze geschiktheid zoo wel als deze zelfverloochening, met de moederlijke zorgen eener directrice, gevonden te hebben in den heer J. DONKERSLOOT te *'s Greveldduin Kapelle* en zijne echtgenoote. De voorwaarden onzer overeenkomst deel ik hier niet mede; genoeg, dat ons oogmerk daarbij was, hun eene betrekking te bezorgen, die bij toeneming een onbekrompen bestaan kon opleveren, en waarbij zij, zonder buitengewone redenen, naar geen ander behoefden uit te zien.

Het onderhebbend personeel zal later naar behoefte worden aangesteld. Als algemeenen regel wenschte ik daarbij wel, in plaats van het onderscheid onzer Duitsche naburen tusschen *Wärterin* en *Lehrerin*, een, zoo veel immer mogelijk, paedagogisch geheel. Ieder, die met de kinderen in aanraking komt, moet leermeester of opvoeder wezen op zijnen wijze. Zelfs voor de werk- en keukenmeid heb ik reeds een paar ontwikkelde idioten bestemd, als assistenten en kweekelingen in haar vak. En vooral mag aan niemand worden toegestaan, de »arme kinderen" in den vrijen tijd te vertroetelen. — Ook onze onderwijzer ontvangt

niet alleen de verpleegde kinderen in zijne school, maar zal, ook buiten de schooluren, met hen werkzaam zijn, door zoo vele secondanten, als daartoe noodig en geschikt bevonden worden, bijgestaan. Het regtstreeks onderwijzend personeel zal echter, even min als de geneesheer, bij ons inwonen, daar toch reeds het getal van bedienden en oppassers overvloediger dan elders wezen moet.

Zoo hopen wij — van vele dier kleine zorgen, die ons nu nog drukken, ontslagen, — met de tegenwoordige hoofd-directie te kunnen blijven werkzaam zijn, daar onder ons klein getal de zaken steeds zoo gemakkelijk en vriendschappelijk werden afgedaan, als dit zelden in grootere vergaderingen het geval is. Die werkzaamheden verdeelen zich ook van zelve, zoodat de een met den geneesheer, de ander met den onderwijzer, de twee laatst aangekomene heeren met de administratie in nadere betrekking staan; en wat mij zelven betreft, zoo lang tijd en krachten het mij eenigzins toelaten, wensch ik mij aan de taak toe te wijden, om de raadsman der ouders in het plaatsen van hunne kinderen, en die van den directeur en onderwijzer in de opvoeding onzer kweekelingen te zijn. Op de school heb ik het godsdienstig onderwijs voor mijne rekening genomen, en in de laatste weken een begin gemaakt, met daarbij een onzer secondanten als assistent op te leiden. Toen ik voor het eerst mijne wekelijksche catechisatie in het nieuwe gesticht hield, was juist in het oude de geregelde cursus van bijbelsche geschiedenis afgeloopen, en kon ik dus genoeg over de vorderingen mijner leerlingen

oordeelen, om ook dezen tak van het onderwijs klassikaal in te rigten. Tot de eerste klasse reken ik, in wie alleen opwekking van het godsdienstig gevoel wordt gezien of gehoopt; op wie het gezang een' heilzamen indruk maken kan, en die ik zelf, hoewel nog op het ontwaken van het denkvermogen wachtende, daarbij toch ongaarne mis, zoo min als zij daarvan gaarne zijn uitgesloten. De tweede klasse maken die leerlingen uit, die de beelden der rijke bijbelsche geschiedenis, zoo wel in het verhalen als op onze platen, — wij hebben onlangs die van *Kaiserswerth* als de grootste, daartoe opzettelijk en sterk laten kleuren, — wel opmerken, maar nog niet genoeg onderscheiden; die nu en dan, als bij geluk, een zeer gepast antwoord geven, en ook in het godsdienstig gezang worden geoefend. In de derde klasse eindelijk vinden zij hunne plaats, voor wie die beelden niet meer in bonte mengeling door een warrelen; die reeds vatbaar worden, om het hoofdbeloop der geschiedenis zaam te vatten; zich een begrip kunnen maken, van de bedoeling der gelijkenissen bij voorbeeld; en die dus ook de godsdienst meer op het leven leeren toepassen, zoodat bij hen het uitzigt bestaat, dat zij (in onze of eene andere gemeente) tot hunne belijdenis kunnen worden opgeleid. 1) De tweede en derde klassen worden dan nu ook, buiten den altijd doorgaanden jaarlijkschen cursus voor allen, afzonderlijk door mij onderwezen; en dit schijn-

---

1) Op dit oogenblik behooren, van de 40 leerlingen, tot mijne eerste klasse 6 jongens en 7 meisjes; tot de tweede 12 j. en 4 m.; tot de derde of hoogste 7 j. en 4 m.

baar dorre veld voor het goede zaad des woords is mij reeds zoo lief geworden, dat, ook wanneer later de zorgen der hoofd-directie mij te zwaar mogten worden, zoodat ik die aan anderen moest overlaten, ik dit deel der ontwikkeling van onze idioten voor mij hoop te behouden.

Zoo verre waren wij dan met onze stichting gekomen, toen wij den 5den November de school in ons nieuwe lokaal openden. Daartoe waren vier kamers van het ledig staande huis ingeruimd, daar de toekomstige school nog (als drukkerij) tot 1° Mei 1857 verhuurd is. In het bovenhuis bevindt zich eene huisbewaarster, voorloopig met de verzorging van een drietal kinderen belast. Op die wijze zochten wij alles voor te bereiden, om in het volgend jaar ons gesticht te kunnen daarstellen. Hiertoe is nog meer noodig, dan de som, tot nu toe reeds ingeteekend of ingezameld, zullen wij ons niet van het eerste oogenblik af met zware schulden belasten. Die som is echter reeds tot bijna *f* 24,000 geklommen, zoodat het pand thans ons vrije eigendom is en ongeveer de helft der gelden tot verbouw zijn gevonden. Later zal evenwel nog eene vrij aanzienlijke som voor ameublement en eerste huishouding benoodigd zijn. Intusschen gaan wij voort met dit alles voor te bereiden. Wij hebben bij voorbeeld onlangs een volledig toestel tot gymnastie en meerdere benoodigdheden, afkomstig van eene opgeheven kostschool, ons aangeschaft. Voor de school hebben wij een nieuw leesbord laten maken, met beweegbare vakjes, waarop, in verband met de letters, afbeeldingen van voorwer-

pen geschilderd zijn, voor wie op de gewone wijze letters en getallen al te moeijelijk leeren. In de laatste dagen hebben wij verder een begin gemaakt met een paar takken van onze aanstaande werkinrigting, het schoen- en matten maken namelijk, daar wij liefst èn de zaak èn de menschen eerst in het kleine op de proef willen zetten. En hiermede is nu reeds het personeel der genen, die met de kinderen werkzaam zijn, — wanneer ik mij zelven mede tel en ook den heer HIRSCH, die van tijd tot tijd ons belangeloos in de spraakoefeningen bijstaat, — tot zestien geklommen. Mogt verder de inzameling, ook van kleinere giften, zoo blijven voort gaan, dan hopen wij in het voorjaar over te gaan tot de uitvoering der plannen, waarvan ik nu nog iets naders heb mede te deelen.

De grondslag onzer verbouwing, waarbij de architect DE VLETTER ons zijne belangrijke diensten bewijst, is de verdeeling van het hoofdgebouw in twee vleugels, die aan de regterzijde voor de jongens, aan de linker voor meisjes ingerigt; en eene andere verdeeling der verdiepingen in twee klassen, naar de verschillende standen. Terwijl de directeur in het midden van het gebouw woont, zal de hoogste stand, op meestens twaalf jongens en twaalf meisjes berekend, in de beneden verdieping worden gehuisvest, daar deze, geheel op een gewelf rustende en boven den tuin verheven, tot slapen en wonen beide geschikt is. De tweede klasse, die hoogstens tot vijf en twintig jongens en even zoo veel meisjes klimmen mag, zal op de tweede en derde verdieping hare plaats vinden, terwijl allen

in de school worden vereenigd. De hoogste klasse leeft en eet met den directeur en zijne vrouw, als meer bijzonder tot hun huisgezin behoorende; de tweede met onze bedienden, op den trant van een gewoon wees- of kinderhuis gevoed. De kostgelden voor beide klassen zijn nog niet bepaald, maar zullen ongeveer *f* 500 en *f* 600 in het jaar beloopen.

Menigmaal is ons gevraagd, of er geene gelegenheid bestaat tot jaarlijksche bijdragen; of niet, als bij andere dergelijke instellingen, contribuerende leden daartoe worden aangenomen? Volgens onze berekening zal dit, voor de stichting zelve, indien zij zonder meerdere schulden dan de eerste rentelooze voorschotten, tot stand kan komen, niet noodig zijn. De kostgelden moeten in haar onderhoud voorzien. De zelfde hulp, die men ons zou willen bewijzen, en waardoor wij ligt zouden worden verleid tot het opnemen van arme kinderen, wier ellendig lot wij beklaagden, al was 't slechts om hun brood en woning te geven; men zal ze dus kunnen bewijzen aan die kinderen, die men verlangt geplaatst te zien, vooral omdat zij veel hoop geven voor de toekomst. Van onze zijde wordt daartoe, zoo dra dit eenigzins kan, een reserve-fonds aangelegd; elders hopen wij, dat òf door onze correspondenten, òf door bijzondere commissieën deze plaatsing zal worden bevorderd; terwijl ook, even als voor krankzinnigen, uit de openbare kassen eene toelage voor arme gemeenten kan worden aangevraagd. Menschenvrienden mogen echter wel altijd toezien, dat zij door het diep meêwaardige van zoo vele lijders hun gevoel niet la-

ten bedriegen, en ons niet de zulken toezenden, die beter in een Asyl voor reeds stil staande of hopelooze idioten, — waarvan later, — op hunne plaats zijn.

En nu, dankbaar en hopend staande in het midden tusschen een verleden, dat onze stoutste verwachtingen heeft vervuld, en eene toekomst, die de schoonste hoop opwekt, had ik eerst gemeend, een naauwkeurig verslag te geven van de hulpmiddelen, die ons reeds ten dienste staan, van ons leer-apparaat, dat zich nog wekelijks uitbreidt, en zoo veel meer nog, dat wij ons later eerst zullen kunnen aanschaffen. Ik meende er bij te voegen een' platten grond van het ontworpen gesticht, gelijk het dezer dagen, in overleg met heeren inspecteuren der krankzinnigen-gestichten, gemaakt wordt. Maar ik begreep later, dat dit alles beter te huis zoude zijn in eene geschiedenis onzer stichting, die in volgende jaren een ander moge schrijven. Ik heb dus de voorkeur gegeven aan eene eenvoudige voorstelling van het geen wij hopen tot stand te brengen, en dat met een weinig verbeelding, gelijk de lezer gezien heeft, reeds in plaat is gebragt. Ik stel hem dan nu, altijd met hulp dier verbeeldingskracht, een bezoek voor in onze aanstaande stichting, gelijk ik hoop, dat ik in het jaar 1858 daartoe de belangstellenden *in natura* zal kunnen uitnoodigen.

———

Ons algemeene plan brengt, gelijk ik reeds zeide, eene scheiding in twee vleugels mede, waarvan die voor de jongens, naar de algemeene ondervinding ook reeds op onze school, de grootste zijn moet. Wij hebben

echter dit plan moeten uitvoeren in die orde, die het bestaande gebouw ons toeliet, ofschoon het zich in het algemeen zeer goed daartoe leende. Terwijl wij nog daar buiten staan, wijs ik u al dadelijk, regts van den hoofdingang, de kamer voor de hoofddirectie of regenten; aan de linkerzijde de spreekkamer; verder ter linker den ingang der dagschool. De *vestibule* tusschen beide genoemde kamers, leidt ons in een' gang en tevens in een' dwarsgang, die door het middengedeelte van het gebouw heen loopt, gelijk daar achter, om de ruimte binnen de muren te sparen, eene glazen *veranda* daar buiten voor gang dient. In den voorgang vinden wij de twee trappen, naar de afdeelingen van het bovenhuis. Op de tweede verdieping is in het midden, voor aan de straat, de slaapkamer van den inwonenden directeur. Elk der vleugels heeft eene eetkamer, slaap- en ziekenkamer. De laatste is eigenlijk getiteld: »zaal voor ziekelijke kinderen;" en wij stellen ons voor, daarop niet alleen de voorkomende zieken te plaatsen, maar bepaaldelijk die kinderen, die door toevallen of andere gebreken van de overige moeten worden afgezonderd. Dit is dus het eerste beginsel van eene afzonderlijke inrigting voor *epileptici*, en ook voor beide klassen tevens, maar voor meisjes en jongens ieder afzonderlijk dienende. — Zoo dra nu op deze verdieping, meer dan raadzaam is, kinderen zouden worden opgehoopt, worden de hulp-slaapzalen op de derde verdieping door hen, die de minste oppassing behoeven, betrokken. Tevens wijzen wij u aan beide zijden de gelegenheid, om, op de eetzaal beneden en op de slaapkamer der meisjes

eerste klasse, nog verder voort te bouwen, wanneer het getal van 50 kinderen, waarvoor de bovenverdieping bestemd is, er niet ruim genoeg wonen of nog hooger klimmen mogt.

Weder afgeklommen, vinden wij van de benedenverdieping het middelste gedeelte door het huisgezin van den directeur en door de keuken ingenomen, met het uitzigt op de gymnastie-plaats. Het werd van belang geacht, dat, zoo hier als boven, de vader en moeder des huizes in het midden van de kinderen wonen zou. Aan de keuken zijn verbonden twee badkamertjes, voor beide geslachten, met eene opkamer, die voor galvanische en andere kunstbewerkingen of tot de noodige rust na het bad strekken kan. Verder is ter regter, achter de bestuurskamer, de jongens slaapzaal; ter linker, achter de badkamers, die voor de meisjes. Tegenover deze laatste, met de plaats tusschen beide, is de groote eetzaal voor de eerste klasse, die tevens voor de gymnastie binnen's huis zal worden gebruikt, en waar wij u later onze boekerij, een kabinet voor natuurlijke historie voor ons doel, en andere bijzonderheden hopen te kunnen wijzen. Het geen men in andere gestichten *conversatie-zaal* noemt, is bij ons eigenlijk niet noodig, daar de kinderen steeds in de eet- en werkkamer of in de school-lokalen onder paedagogisch opzigt zijn.

Op de plaats hopen wij den toestel voor de gymnastie op te rigten, dien wij ons onlangs hebben aangeschaft. Op den voorgrond ziet men de twee *veranda's :* — want ook de bovenverdieping, als eenige voeten inspringende, zal daarmede versierd worden; —

op den achtergrond wijst eenig hoog geboomte u de plek aan, waar wij, tusschen een paar kleine werk- of bergplaatsen en het langwerpige school-lokaal, later welligt eene zoogenaamde *bel-étage* of glazen huis, voor gymnastische en andere oefeningen, bouwen zullen; en waardoor dan de gymnastie-plaats van den tuin zal worden afgescheiden. Deze zou ook dan nog eene ruime wandeling, een stuk moesland ter bewerking, en des noods plaats tot verderen uitbouw opleveren. Nu reeds is, door den vorigen eigenaar, er eene reep ter linker zijde afgenomen. Dáár vooral, waar nu nog eene vreemde werkplaats is, hopen wij u ook onze eigenlijke werkplaats te toonen. Ik bedoel onze dagschool, waartoe een afzonderlijke ingang van de straat en eene binnendeur uit het gesticht u brengen kan. Aan de voorzijde is er een portaal, met pomp en andere behoeften, en eene kamer voor den onderwijzer afgenomen. Daarop volgen drie school-lokalen, grootendeels door glas van elkander gescheiden, zoodat de hoofdonderwijzer een ruim overzigt hebben kan. Geheel achteraan zijn nog twee kleine kamertjes, tot geheele afzondering met enkele leerlingen. De scholen hebben elk een' vrijen uitgang aan de tuinzijde, waar langs het geheele lokaal weder een glazen gang of *veranda* gebouwd wordt. Eindelijk noodigen wij u nog, den ruimen werkzolder te bezoeken, die over dit alles heen loopt, en waar wij de verschillende ambachten en werkzaamheden, nu met kleine proeven begonnen, langzamerhand meer hopen uit te breiden, zoodat het noodigste in het gesticht zoo veel mogelijk door de leer-

lingen zelve worde gemaakt. — En verlaat gij dan met eene hartelijke zegenbede gesticht en school, zoo wijzen wij u nog eens in de *vestibule* de daar opgehangen bus, die ons nu reeds een' ruimen oogst heeft opgebragt.

Maar dit laatste brengt mij eindelijk nog tot eene niet gemakkelijke vraag: voor wie of hoe dikwijls wij den toegang zullen open stellen; òf, gelijk wij tot nu toe deden, voor iederen waarlijk belangstellende of belanghebbende, met eene toegangkaart van van wege het bestuur, òf gelijk dit op het Instituut voor doof-stommen te *Groningen* plaats heeft, bij eene openbare les iedere week? Het een heeft zijne voor- en nadeelen, het andere ook. 't Is niet tegen te spreken, dat, hoewel een enkel bezoek onze leerlingen aan het gezigt van menschen gewent, dit ligt te veel wordt en den geregelden gang der werkzaamheden verstoort. Maar aan de andere zijde verleidt iedere publieke vertooning ligtelijk tot eenige charlatannerie; zij 't niet bij de onderwijzers, — waarvan ik allerminst de waardige bestuurders en leermeesters te *Groningen* zou willen verdacht zien! — dan ten minste bij de kinderen, waarvan natuurlijk enkelen, als daartoe bijzonder geschikt, gewoon raken, om als acteurs voor een telkens afwisselend publiek op te treden. Hierbij komt nog, dat den ouders van onze idioten zulk eene vertooning veel minder dan hunnen kinderen aangenaam, en ook minder dan bij doofstommen en blinden wenschelijk en voegzaam wezen zou. Het zal dus best wezen, om vooreerst iets te geven en te nemen, zoo als men zegt, en de deur althans niet te wijd open te zetten.

HOOFDSTUK XI.

UITZIGTEN IN DE TOEKOMST.

Nadat ik het verledene en tegenwoordige, zoo goed dit mogelijk was bij eene zoo snel voortgaande zaak, den lezer geschetst heb, noodig ik hem nog eens uit, om met mij een' blik in de toekomst te slaan; niet ten einde dáár idealen te schetsen, die zij nimmer kan verwezenlijken; maar om, als eene conclusie op het voorgaande, met kalmte te berekenen, wat wij nu in de toekomst billijk mogen hopen.

Daar echter mijn onderwerp mij telkens onder de handen aangroeit, zal ik weder vooraf een' stap terug moeten doen, en den lezer bekend maken met eene ontdekking, eerst onder het afdrukken der vorige bladen gedaan: — dat namelijk het idioten-onderwijs in ons vaderland, reeds vóór ons, niet alleen is voorgesteld en ontworpen, maar in de daad tot uitvoering gekomen.

Voor memorie vermeld ik nog eens het stukje (1842) van Dr. HERCKENRATH, die, zoodra wij hem ons voornemen te kennen gaven, gaarne als onze correspon-

dent heeft willen medewerken aan eene zaak, die hij het eerst uit den vreemde, maar nog zonder bijzondere toepassing op ons vaderland, ter algemeene kennis gebragt had.

Meer regtstreeks behooren hier de bemoeijingen van Dr. F. J. BUEKERS te *Eibergen*, die, na de lezing van het geen bevoegde schrijvers elders over dit onderwerp gezegd hadden, den edelen wensch opvatte, om «het vaak verborgen vonkje van geestelijk leven in den ongelukkigen idioot op te sporen en tot eenige ontwikkeling te brengen." Hij begaf zich dus in het voorjaar van 1854 op reis, om naar de mogelijkheid der uitvoering onderzoek te doen, maar stuitte daarbij op vele zwarigheden, vooral ook in onze wetgeving. Hij had echter zijn plan nog niet geheel opgegeven, toen hij hoorde, dat door ons het zelfde met gelukkiger gevolg was bedoeld en begonnen.

Belangrijker nog, omdat zij tot meer resultaten geleid hebben, zijn de geheel praktische bemoeijingen op dit terrein van het Instituut voor doofstommen te *Groningen*. Gelijk overal, zoo bleek ook daar, dat dikwijls de doofstomme voor idioot, maar ook omgekeerd de idioot voor doofstom wordt aangezien, zoo als ook niet zelden beide treurige kwalen zamen gaan, of onder de werking der zelfde oorzaken afwisselen, veel meer dan idiotisme en blindheid. Deze ondervinding was zoo sterk, dat het mij nu, na de berigten daaromtrent gelezen te hebben, bijna verwondert, dat niet vroeger, even als te *Berlijn*, uit ons doofstommen-instituut eene idioten-school is voort gekomen. De reden ligt misschien hierin. De bepalingen

dezer stichting sluiten alle kinderen uit, die niet geheel en al doof zijn. De idioten dus, die te *Groningen* bleven, waren van de ergste, daar zij, behalve het vrije gebruik van hunne geestvermogens, ook nog het gehoor misten. En het is daaraan misschien toe te schrijven, dat de onderwijzer T. HOFKAMP, sedert dertig jaren met vrucht aan de ontwikkeling van doofstommen werkzaam, van de ergste idioten schrijft: «Zij mogen door volhardenden ijver hunner onderwijzers iets meer op menschen beginnen te gelijken; zij zullen altijd slechts zeer weinig toenemen in ontwikkeling van hunnen geest en bruikbaarheid in de maatschappij, en ieder, die zich aan hen wijdt, mag wel eerst ernstig de vraag aan zich zelven rigten, of hij zijne krachten niet aan minder ongelukkigen, met meer hoop op goeden uitslag en meer wezenlijke uitkomsten, behoorde te besteden. Der Danaïden-vat te vullen, blijft eene onmogelijkheid, en enkel afrigting is beneden de waarde van een' zich zelven opofferenden menschenvriend." 1) — Belangrijk zijn intusschen de resultaten omtrent het aantal der als doofstom opgenomen idioten; daarvan is reeds, uit de naauwkeurige statistiek van het gesticht, eenige opgave gedaan door de heeren GUYOT in de *Algemeene Konst- en Letterbode* van 1845, blz. 115—118. (*Oorzaken van doofheid en bijzonderheden aangaande doofstommen.*) Nadere bijzonderheden, tot op dezen tijd bijgehouden, vinden wij in het reeds aangehaalde

---

1) *Iets over de idioten en stompzinnigen*, enz. in het *Nieuw Nederlandsch Tijdschrift voor onderwijs en opvoeding*, (*Groningen*,) Jaargang 1856, bladz. 171 volgg.

belangrijke stukje van den heer HOFKAMP. Van 1832 tot 1856 waren op het instituut in het geheel 449 kweekelingen, waaronder 32 idioten en 25 stompzinnigen. Van de eigenlijke idioten zijn drie overleden, vijftien als onvatbaar terug gezonden; van de veertien overigen heeft het de kleinste helft slechts tot de tweede der vier klassen gebragt. Om de verhouding van het getal idioten onder eene bepaalde menigte van doofstommen te bepalen, zou men er nog bij moeten rekenen, die reeds terstond als diep idioot kenbaar waren, en aan wie dus het bij de wet gevorderde attest van *in het volle bezit* (zoo veel men dit beoordeelen kan) *hunner verstandelijke vermogens* te zijn, niet kon worden afgegeven; maar men zou dan van de opgenomenen ook nog moeten aftrekken, die niet volslagen doof waren, ofschoon men ze daarom nog niet terstond kon afwijzen. In ieder geval is meer dan een tiende gedeelte der doofstommen in ligter' of zwaarder' graad idioot, en schijnt men eene dergelijke verhouding ook elders op te merken, blijkens SAUVEUR, *Statistique des sourdsmuets et des aveugles de la Belgique*, Bruxelles 1847, — een werkje, dat ik evenwel zelf niet heb ingezien.

Ten gevolge van deze ervaringen, plaatste reeds Dr. A. CRAMER in de *Konst- en Letterbode* van het jaar 1850 (blz. 162—166) eene belangrijke opwekking, die wel geen' weêrklank gevonden heeft, maar waardoor hij ons toch met regt de prioriteit in dezen zou kunnen betwisten. (*Iets over het idiotismus in Nederland enz.*) Te regt wil hij *eene paedagogisch-diaetetische behandeling*; en verlangt, dat «ook hier te

lande de opleiding van idioten kinderen, even als die van doofstommen en blinden, een integrerend gedeelte der paedagogiek uitmake." Hij breidt die ook, even als wij, uit tot «de genezing van allen, die te bekrompen geestvermogens bezitten, om dadelijk op de gewone scholen voor lager onderwijs, ontwikkeld te kunnen worden;" terwijl hij daarbij op de instellingen wijst, reeds elders hiertoe bestaande. Onder de oorzaken van het idiotisme in ons land, geeft Dr. CRAMER ook in bedenking de in sommige jaren zoo hevig woedende koorts-epidemie; en tot bevestiging daarvan deelt hij mede, dat onder de ter opneming aangeboden doofstomme kinderen, die in de koortsjaren 1826 en 1827 waren geboren, een in het oog vallend groot aantal idioten en onnoozelen was voorgekomen. Daar tegenover staat echter het vroeger door ons aangevoerde, dat de koortsachtige streken van ons land door deze kwaal niet bij voorkeur worden geteisterd. Om dit en andere punten op te helderen, zou ik echter niet zoo veel als Dr. CRAMER bouwen op de statistiek, als die zeker bij eene legale opneming, van de 95 1) min of meer idioten, door mij in de laatste twee jaren reeds in onze stad gevonden, niet de helft en welligt geen derde zou hebben opgegeven.

---

1) Tot aanvulling der Statistiek bladz. 78 diene, dat van de tien, die mij onder het afdrukken nog zijn voorgekomen, 8 jongens zijn; — 2 R. Kath. en 1 Luth.; — 3 van burger- en 1 van hoogeren stand; — 3 jongens krankzinnig, één *epilepticus* enz. Bij de meesten is de kwaal aangeboren, bij één uit de mazelen en bij een ander (beiden krankzinnig) uit stuipen ontstaan. — Natuurlijk zijn van de 93 nu reeds eenigen gestorven of vertrokken.

Maar wij keeren terug tot het Instituut voor doofstommen. Het geen men daar reeds op ons terrein heeft uitgewerkt, bragt mij tot de vraag, waar in het vervolg doofstomme idioten zullen te huis behooren? In zeker opzigt te *Groningen* eerder dan bij ons, daar de grootste kracht van ons onderwijs in de zamenwerking der twee edele zintuigen gelegen is; aan de andere zijde echter worden de eigenlijke en erge idioten, zoo als ook de overprikkelde en krankzinnige, als niet tot den kring harer bemoeijingen behoorende, van de inrigting te *Groningen* terug gezonden. 1) En dat zelfs zij, die niet tot de ergste kunnen worden gerekend, zich onder verstandige kinderen, al zijn die ook doofstom, niet regt te huis gevoelen, blijkt uit de verdere mededeelingen van den heer HOFKAMP. Belangrijk inzonderheid is de geschiedenis van een jongske, in het jaar 1850, op tienjarigen leeftijd opgenomen. Twee jaren lang vorderde hij zoo goed als niets, niettegenstaande alle aangewende moeite; in het tweede jaar echter waren er onder de 32 nieuwelingen, niet minder dan vijf naar het krankzinnige zweemende ingeslopen, die allen vroeger en later zijn terug gezonden. Onze knaap, die tot nu toe bijna van niets notitie nam, maakte van dit vijftal zijn bijzonder werk. Voor den een zocht

1) De heer HOFKAMP zegt zelf: „Verre weg de meeste idioten van den ergsten graad zijn na eenige maanden verblijf, naar hunne betrekkingen terug gezonden. Sommige hunner konden hooren, maar misten de doorgaande bewustheid daarvan." En Dr. CRAMER deelt mede, dat van de drie idioten, in 1845—1849 opgenomen, er twee wegens aanvallen van razernij moesten worden weg gezonden.

hij touwtjes, om die te draaijen; van den ander wees hij den onderwijzer onvoegelijke dingen aan; kortom, hij werd als voorbeeld, als bestuurder, als helper bij deze idioten, die erger waren dan hij, gebruikt; en van toen af dagteekent de ontwikkeling van zijn gevoel, zijne hulpvaardigheid, zijne bewustheid van iets te zijn en iets te doen, vooral waar hij dit met vrije keuze doen mogt; zoodat hij nu reeds tot de tweede klasse is overgegaan en aan een ambacht, het kleêrmaken, begonnen. Zijn onderwijzer besluit het belangrijk Verslag, dat in zijn geheel moet worden nagelezen, met deze woorden: « Dit heb ik er evenwel op nieuw en dieper door leeren inzien en gevoelen. De ontwikkeling van den mensch is het gevolg eener *zelfwerkzaamheid*, die wel door uitwendige middelen geprikkeld en opgewekt kan worden, maar die toch *vrij*, van binnen uit, moet werken, en tot voortdurende werkzaamheid noodig heeft eenige *bewustheid van vooruitgang* en vertrouwen op eigene kracht."

Dit voorbeeld is, dunkt mij, beslissend. Het leert ons vooreerst, dat ERLENMEYER te onbepaald de opneming van doofstommen, als eene ramp voor onze school, afkeurt. 1) Wij willen wel later de vrijheid behouden, om voor deze en anderen de dagschool, maar nooit het gesticht te sluiten. Verder schijnt het mij duidelijk, dat, moge men de ligt onnoozelen regt-

---

1) *Leider hat sich im Haag ein taubstummes Kind eingeslichen, was der Anstalt nicht zum Vortheile gereichen wird.* — Dit kind, om haar onuitstaanbaar schreeuwen voorloopig ontslagen, schijnt een' vroegtijdigen dood te gemoet te gaan.

streeks naar het doofstommen-instituut kunnen zenden, voor de eigenlijke idioten daartoe altijd bij ons of anderen de weg zal moeten gebaand worden. Wat wij ons steeds tot doel stellen, om zoo mogelijk de kinderen op eene gewone volks- of kostschool te brengen; daartoe is hier, door het eigenaardige van het doofstommen-onderwijs, een prikkel te meer; terwijl het grootste bezwaar weg valt, dat bij andere scholen ons wel eens drukt, omdat de kinderen te *Groningen*, (en nu ook op de beide andere inrigtingen,) niet op zoo jeugdigen leeftijd behoeven te komen, als dit bij het gewone onderwijs het geval is.

Het spreekt van zelf, dat dit alles ook op blinde idioten van toepassing is. Ik heb daaromtrent echter, ook op het Instituut te *Amsterdam*, niets nieuws kunnen opsporen. (Vgl. bl. 69.)

En nu eindelijk slaan wij nog een' blik in de toekomst, en herinneren, het geen wij reeds vroeger op den voorgrond stelden: dat ons gesticht, ook bij de ruime uitbreiding, die wij ons hebben voorgenomen, onmogelijk aan de behoefte van het geheele vaderland zal kunnen voldoen. Reeds nu hebben onze opnemingen niet alleen, maar de talrijke aanvragen ons dit duidelijk genoeg doen zien. Wanneer eenmaal de zaak algemeen nog beter wordt begrepen, en zoo vele oude vooroordeelen geweken of overwonnen zijn, zal het nog helderder aan het licht komen. 't Is ook van den beginne af nooit ons oogmerk ge-

weest, het monopolie van het idioten-onderwijs te wenschen of te zoeken; integendeel, het zal ons aangenaam wezen, wanneer wij anderen mogen opwekken, op den zelfden weg ons te volgen of voorbij te streven. En gelijk wij nu reeds eenige leiding geven mogten aan het huisonderwijs van kinderen, die men bij ons niet of nog niet verlangde te plaatsen; zoo hopen wij later, indien zij bij ons ten minste eenigzins kunnen gemist worden, onderwijzers en bestuurders voor andere dergelijke inrigtingen op te kweeken. Die uitbreiding zal tevens gelegenheid geven, om, even als in *Engeland* reeds geschiedt, de standen van elkander te scheiden: want hoe noodig voorloopig de vereeniging van rijken en armen, in de zelfde school en onder het zelfde huisdak, wezen moge, er is altijd in dien ongelijken rang der kinderen van één huis, iets dat den een te veel verheft en den ander neêr drukt.

Met te meer vrijmoedigheid durf ik hopen, dat eens in de geheele behoefte aan idioten-onderwijs volledig zal kunnen worden voorzien, even als in die voor het onderwijs van doofstommen en blinden, omdat het hier niet is als bij zoo vele andere werkzaamheden der christelijke weldadigheid, waar de werkkring tot in het eindelooze zich uitbreidt, en zelfs de verstandigste armenzorg armen aankweekt. Het getal der idioten is bepaald; niemand zal het worden of het zijne kinderen laten worden, omdat er een gesticht voor gebouwd is. Wij hebben hier dus het voordeel, van ons terrein te kunnen afbakenen en overzien. Het doel, dat ik mij van den beginne van mijn on-

derzoek af voorstelde, was dan ook, dat er eens *voor allen* zou gezorgd zijn; zoodat alleen onverstand en onwil nog enkelen aan die zorg zou kunnen onttrekken.

Er zullen dus later, naar 't mij voorkomt, meer groote gestichten moeten wezen, waarin voor een matig kostgeld, of voor rekening van armbestuur of openbare kas, kinderen worden opgenomen en vooral ook tot eene kostwinning opgeleid. Bij eene zuinige inrigting kan dit kostgeld, naar het mij voorkomt, tot *ƒ* 200 in het jaar, welligt zelfs tot *ƒ* 150 afdalen. Daar tegenover zullen andere gestichten of meer huiselijke inrigtingen moeten staan voor den hoogeren stand, eenigzins in den vorm van eene goed ingerigte kostschool. Van deze zijn de kleinere, inzonderheid die voor ziekelijke kinderen ten huize van een' geneesheer, het best tot plaatsing buiten de stad, de andere binnen of nabij de stad geschikt. Eindelijk is mijn hartelijke wensch, dat eene dochter van ons gesticht zijn moge een gebouw, geheel en al ingerigt en met de hoogste zorg bestuurd voor de slagtoffers der treurige *epilepsie*, inzonderheid in kinderlijken leeftijd; het zij de kinderen reeds vooraf idioot zijn, of het door die toevallen dreigen te worden.

Maar zal dat alles bereikt worden, dan is ook onmisbaar eene veranderde of liever geheel nieuwe wetgeving op dit punt. De idioten-school ligt eigenlijk geheel buiten onze bestaande wettelijke bepalingen; maar daar de wet niets, dat onwettig of wetteloos is, toelaat, heeft men haar onder de zelve, en wel op het grondgebied van schoolbestuur en krank-

zinnigen-verpleging beide, zoo onderscheiden en tegenstrijdig van aard, betrokken. Van daar de moeite in het erkennen onzer school als zoodanig, die wij zelve ondervonden, en waardoor zij onderworpen wordt aan toezigt en regelen, die op haar niet passen; zoodat bij voorbeeld de school van een' bekwamen genees- en opvoedkundige zou worden belet, wanneer hij geen onderwijzers-examen in den tweeden rang had afgelegd, en daardoor bewezen, juist dat alles te weten, wat hij niet noodig heeft. Maar grooter bezwaar biedt nog de wet op het krankzinnigen-wezen aan. Wanneer ik den tijd naga, waaruit zij oorspronkelijk is, komt de vraag wel eens bij mij op, of bij het vele goede, dat zij gedaan heeft en nog doet, ja! bij de geheele herschepping van het leven dezer ongelukkigen, — toch niet, in den patriarchalen en utopistischen geest eener vorige regering, deze wet wat te veel monopoliseert, even als onze insgelijks voortreffelijke schoolverordeningen. Volgens de wet b. v., mag geen particulier zelfs twee vreemde krankzinnigen te gelijk opnemen; terwijl toch voor menig een dier ongelukkigen de inlijving in eene »maatschappij van krankzinnigen," al was ook de behandeling en het bestuur daarvan volmaakt, niet voordeelig is, en eene bijzondere, huiselijke verpleging, onder de leiding van een' menschlievend geestelijke en vooral van een' ervaren' arts, verre weg verkieslijk zou kunnen zijn. Er is nog iets. Nieuwe gestichten, niet *geneeskundig* (en daardoor natuurlijk altijd kostbaar) ingerigt, zoogenaamde *Bewaarplaatsen* van krankzinnigen, mag zelfs het Hoofd van den

staat niet toelaten, terwijl toch jaarlijks al meer onze geneeskundige gestichten door een tal van *ongeneeslijken* worden bezwaard. En om tot ons terrein te komen; rond uit gesproken, wanneer de wet letterlijk wordt uitgevoerd en in al hare gestrengheid toegepast, is het idioten-gesticht, onder onze tegenwoordige wetgeving, eene volstrekte onmogelijkheid. 1) Ook na de toelating toch van onze *geneeskundige* inrigting, zal niemand daar in kunnen worden opgenomen, zonder een regterlijk vonnis, dat hem, als eenen krankzinnige, gevaarlijk voor zich zelven of voor anderen, uit de maatschappij verbant, en zal hij daarin niet kunnen verblijven, zonder dat dit vonnis telkens worde vernieuwd! Deze wet moge voor de eigenlijke krankzinnigen-gestichten hoogst doelmatig zijn, en een' waarborg tegen gevaarlijk misbruik daarstellen, hier zal zij tot de grootste ongerijmdheden aanleiding geven. De alleen achterlijke kinderen worden er reeds terstond door buiten gesloten; de eenigzins onnoozelen en verwarden twijfelachtig gesteld; en de consequentie der wet zou deze zijn: dat, zoo dra het blijken zal, dat de opvoeding aan haar oogmerk voldoet, zij zal moeten worden gestaakt; terwijl ons die genen, bij wie wij niets vorderen, worden gelaten.

---

1) Bij de Wet van 29 Mei 1841 wordt alleen gesproken (Art. 10, 11 enz.) van *meerderjarige, niet onder curatelen staande personen.* Blijkbaar heeft de wetgever aan kinderen, wier plaatsing in de krankzinnig-huizen zoo zeldzaam is, geheel niet gedacht. Het is alleen in verband met Art. 518 van het *Burgerlijk Wetboek*, dat de bepalingen van 1841 ook op minderjarigen worden toegepast.

Eene nieuwe verordening is dus, mijns inziens, voor eene geheel nieuwe zaak onvermijdelijk. Ik hoop, dat zij, behoudens de noodige waarborgen, in een' vrijzinnigen geest zal worden ingesteld en uitgevoerd; zoodat ieder, die bevoegd is en der zake kundig, op zijnen wijze tot heil dezer ongelukkigen zal kunnen medewerken, zonder door de wet te worden belemmerd. En ik hoop tevens, dat daarbij ook een *Asyl* (of liever meer dan één) zal worden tot stand gebragt ten dienste van hen, die voor geene ontwikkeling of genezing vatbaar zijn, gelijk er zoo velen in onze krankzinnig-huizen worden gevonden, en, hier als elders, juist de idioten-school er nog veel meer zal aanwijzen. Zulk een, liefst landbouwkundig gesticht, zal veel goedkooper en zelfs beter zijn voor hen, die daarin behooren, en die van al de kostbare scheppingen der wetenschap in onze krankzinnigen-gestichten weinig nut of genot hebben. Zij zullen er, onder geschikt opzigt en met de gezonde voeding van een gewoon armhuis, kunnen arbeiden zoo veel hunne krachten en zielsvermogens het toelaten; en terwijl zij hunne dagen als kinderen ten einde brengen, zullen zij den geneesheer van het krankzinnigen-gesticht niet belemmeren in zijne vele en moeijelijke bezigheden, of de plaats beslaan, die zoo veel nuttiger door wezenlijk *krank*-zinnigen en niet *on*-zinnigen wordt bezet.

Onze korte slotsom is dus, dat de wet op het krankzinnigen-wezen, om geheel volledig en naar de behoeften van onzen tijd te werken, eene drieledige verzorging zou moeten aannemen: tot *opvoeding* der

kinderen, tot *genezing* der krankzinnigen, en tot doelmatige *verpleging* der voor de maatschappij verlorenen. Ik heb te eer de vrijmoedigheid, om hieromtrent mijne gedachten te zeggen, daar geen gedeelte onzer wetgeving en administratie zeker in deze eeuw met meer zorg, naar de behoeften des tijds en de ondervinding van het buitenland, is ingerigt en bestuurd.

Maar ook al worden al deze wenschen vervuld, zoo zal nog de gestichts-verpleging van zoo vele onnoozelen eene te kostbare zaak zijn, — behalve de bezwaren, daartegen reeds vroeger aangevoerd. Ik keer dus nog eens terug tot den reeds voor eenige jaren uitgesproken' wensch: «dat er in elke eenigzins aanzienlijke stad van ons vaderland eene idiotenschool mogt worden opgerigt;" maar met deze wijziging, dat het *eene school* moge zijn, en liever nog eenvoudig *eene Afdeeling* of klasse op de gewone lagere school, — *voor achterlijke kinderen.*

Naar de vroeger gegevene Statistiek, zouden bij voorbeeld in *Rotterdam* ruim honderd, in *Amsterdam* zelfs meer dan twee honderd kinderen en jonge lieden binnen het bereik onzer bemoeijingen vallen. Veronderstellen wij nu, dat de helft, om ziekelijkheid als anderzins, buiten aanmerking bleef; dan nog waren er honderd in *Amsterdam* en in *Rotterdam* vijftig. Maar van dezen zijn er minstens de helft, met wie een kundig onderwijzer op eene lagere school de proef nemen kan, wanneer hij ze slechts van zijne andere leerlingen mag afzonderen; en meestal zal hij daarin slagen. Na eenige oefening,

zal hij niet enkel onze eigenlijke *enfants arrièrés*, maar bij voorbeeld de idioten van die soort, die wij *simpel* hebben genoemd, vrij ver kunnen brengen. Zulk eene school moet echter bepaaldelijk voor de armen worden ingerigt, althans voor het algemeen en niet voor den rijke, wien andere hulpmiddelen ten dienste staan. Daardoor wordt het gewigtige voordeel behaald, dat men met betrekkelijk zeer geringe kosten zijn doel bereiken zal, zonder de kinderen uit hunne huisgezinnen te vervreemden, of daarover, voor het vervolg, eenigermate de zorg en verantwoording op zich te nemen. Stel, bij voorbeeld, dat in *Amsterdam* vijftig zulke leerlingen kunnen worden bij een gebragt; — en ik durf gerust verzekeren, dat hun aantal althans niet minder zal zijn, wanneer men ze slechts weet te zoeken en te vinden. — Ook tegen een zeer matig kostgeld zou voor dezen op een idioten-gesticht jaarlijks moeten worden betaald *f* 10,000. Is het niet eene kleinigheid, in vergelijking daar van, dat men op eene stads- of zondags-school tot het zelfde doel een vertrek beschikbaar geve, en één' goeden secondant met twee of drie helpers aanstelle? Hierdoor nu wordt het geld gespaard ten dienste van anderen, die de gestichtsverpleging volstrekt behoeven, en hoop geven, dat ze bij hen vrucht zal dragen. Alleen hebben wij bij dit alles nog de voorwaarde te voegen, dat ook bij de aanstaande wet op het onderwijs op deze en andere afwijkende inrigtingen gelet worde: want hoe ruim bij voorbeeld in het laatst ingediende Ontwerp de vrijheid van onderwijs begrepen werd, toch zou de bepaling, dat alle secon-

danten geëxamineerd moeten zijn, bij ons niet kunnen worden toegepast, daar de grens tusschen secondant, helper en dienstbode in een geheel paedagogisch ingerigt huisgezin niet is af te bakenen; gelijk dit reeds bij doofstommen en blinden moeijelijk is.

En dit voorstel: — om het idioten-onderwijs door dagscholen voor de leerlingen, die het meest tot de gewone scholieren naderen, volledig te maken, — heeft reeds eenig beginsel van uitvoering erlangd. De nabijheid en bekendheid der plaats, en eenigermate ook het overwegende van de ontwikkeling der spraak op de doofstommen-school te *Rotterdam*, had ons van den beginne af in betrekking gebragt tot den hoofdonderwijzer dier school, den heer HIRSCH; terwijl de gelegenheid tot eene aanknooping aan het Instituut te *Groningen* mij niet was voorgekomen. Genoemde onderwijzer, van den beginne af met onze werkzaamheden bekend, werd daardoor opgewekt tot een voorstel in de vergadering van de Algemeene Onderwijzers-Vereeniging in het 8ste schooldistrikt van *Zuid-Holland*, den 25sten Augustus van het vorige jaar (1855) gehouden. Het voorstel was van den navolgenden inhoud: « dat de Vereeniging zich het lot aantrekke van zulke kinderen op onze volksscholen, die, hoewel in het bezit van hunne vijf zinnen, toch in verstands-ontwikkeling zoo zeer ten achteren zijn en blijven, in vergelijking van hunne medescholieren, dat zij niet in staat zijn den cursus, zelfs in de laagste klasse, te kunnen volgen. Het zijn in één woord die kinderen, die gewoonlijk bestempeld worden met den naam van *domme kinderen*." — De Ver-

eeniging, dit voorstel van groot belang achtende, benoemde eene commissie, om de zaak te onderzoeken; aan wie ik, daartoe verzocht zijnde, gaarne de noodige inlichting gaf omtrent onze school. Bij monde van den heer J. STEYNIS GZ., bragt zij op den 22sten September daaraanvolgende hieromtrent een belangrijk rapport uit. Men beriep zich daarin op de ondervinding van elken onderwijzer, inzonderheid eener groote volksschool: dat hij, met den besten wil en den meesten ijver, met sommige kinderen niet kan voort komen, hoe hij ook, zelfs min of meer ten koste van andere leerlingen, zich beijvere den achterlijken vooruit te helpen. Al slaagt hij er in, om hun eenige vaardigheid, na veel moeite, in het machinaal lezen en schrijven aan te brengen, de geest van den leerling heeft daaraan niets; hij maakt zich de leerstof niet eigen; het schrijven b. v. wordt hem geen schriftelijk uitdrukken der gedachten; terwijl nog bovendien vele ouders, reeds bij voorraad van het onvatbare of min vatbare hunner kinderen overtuigd, hen niet eens ter schole zenden. De ontwikkeling van deze misdeelden, het verhoeden dat ook zij idioot worden, acht de commissie eene waardige taak voor den onderwijzer, die op eene eenvoudige en weinig kostbare wijze kan worden uitgevoerd. De stads-armen- en diaconie-scholen zijn in haar oog de geschiktste inrigtingen, om die belangrijke proef te nemen. Wanneer er uit elk van deze éene tot opneming van zulke stompzinnige kinderen werd aangewezen, elk met eene daarvoor afgezonderde ruimte, en over deze afdeeling een bekwame

hulponderwijzer gesteld, kon dáár van de eigenlijke idioten-school en die voor doofstommen het een en ander worden overgenomen, en het onderwijs in den aanschouwelijken trant eener goede bewaarschool ingerigt. — Dit was, met weinige woorden, ook mijn denkbeeld. Ik zou er bijvoegen, dat van den beginne af het doel van zulk eene Afdeeling wezen moet, om de leerlingen, zoo mogelijk, op de gewone school, of wanneer zij daartoe te oud zijn, op eene goede avond- of zondagschool over te brengen; en dat men zekere perken zou moeten stellen, waar buiten, of een' trap, waar beneden men niet gaan zal, om niet door het opnemen van eigenlijke of diepe idioten, weder het onderwijs der achterlijken te belemmeren, en ook hunne eigene ontwikkeling op afzonderlijk daartoe gemaakte inrigtingen tegen te werken. Van de vijf of zes klassen, die thans onze school uitmaken, zouden alleen de twee hoogste binnen het bereik dezer schoolafdeeling moeten, en ook in alle opzigten kunnen vallen. Wat de jaren der leerlingen betreft, stelt de commissie zich te regt voor, dat men ook die, welke anders nog op de bewaarschool vertoeven, hier tijdiger dan op de gewone volksschool zou moeten opnemen. — Als slotsom van dit rapport, werd mededeeling aan de Plaatselijke School-commissie en verzoek om hare medewerking voorgesteld, en dit voorstel aangenomen. 1)

---

1) Men vindt dit Rapport in zijn geheel in DE UNIE. *Tijd- of Vervolgschrift der Algemeene Onderwijzers-Vereeniging in het Achtste Schooldistrict van* Zuid-Holland; 3e Deel, 1e Stuk, Bladz. 44—59.

Deze heeft, met hooge belangstelling, zoo als ik onlangs vernam, de zaak tot een punt van nadere overweging gemaakt.

Het behoeft wel geen betoog, dat op deze hoogst eenvoudige wijze, in een tiental steden bij voorbeeld ingevoerd, het onderwijs voor achterlijke leerlingen in eene groote behoefte, langs weinig kostbaren weg, zoude voorzien, en te gelijk het middel zijn, om die kinderen te doen bekend worden, voor wie eene bepaalde opneming in het idioten-gesticht behoefte was. Mogt eenmaal in onze stad, naar het geen vroeger is aangegeven, de hoogere van den minderen stand in eene afzonderlijke woning gescheiden worden, dan zou natuurlijk onze idioten-school aan het grootere gesticht, voor burger en minderen stand en in het midden der stad gelegen, moeten verbonden blijven; met de bijvoeging tot ons reglement, die ons nu reeds in de gedachte is, dat geene kinderen op de dagschool meer worden opgenomen, voor wie eene gestichts-verpleging eene volstrekte behoefte blijkt te wezen.

Maar ook al ware dit alles reeds tot uitvoering gebragt, dan is het groote doel, dat ik mij van den beginne af had voorgesteld, nog niet geheel bereikt; of liever de boom is wel geplant, maar nog niet al zijne vruchten geplukt. Want behalve de ontwikkeling en opvoeding der aan ons en anderen toevertrouwden, stel ik mij van de idioten-school eene belangrijke aanwinst voor: voor de *anthropologische*

wetenschap in het algemeen, en in het bijzonder voor de *behandeling der krankzinnigen* aan de eene, voor de *opvoeding van gezonde kinderen* aan de andere zijde.

Wat de eerste betreft, het is bekend, welk een hoogst belangrijke strijd van ouds op dit terrein gevoerd is, tusschen geest en stof. Terwijl vroeger, en nog in de algemeene voorstelling van het volk, de ziel de eigenlijke mensch zou wezen, en het ligchaam alleen het kleed, zoo niet eene knellende keten van den geest; zijn anderen, vooral in de laatste eeuw, tot een tegenovergesteld uiterste vervallen, en hebben den mensch zich weinig anders voorgesteld, dan als eene stof, die denkt, gevoelt en wil; zoodat de ziel zelve eene eigenschap, eene kracht der stof in hun oog geworden is. Voegt men daarbij de vorderingen der chemische wetenschap in onzen tijd, en de wijze, waarop ook sommige medici met haar dweepen, dan laat het zich verklaren, dat een hoogst wetenschappelijk man, — om slechts één voorbeeld te noemen, — een onzer tegenwoordige leerlingen, in wien het dierlijk leven gansch en al de overhand had, door het toedienen van verdunden phosphorus meer ziel trachtte te bezorgen, omdat, naar een bekend Duitsch geleerde, de geest eene phosphorisering der hersenen is!! Over het algemeen, indien ik mij niet vergis, is echter deze chemische geneeswijze reeds door bijna alle bevoegde beoordeelaars, ook in andere opzigten, afgekeurd, of ten minste binnen hare natuurlijke perken terug gebragt. Men vormt geene organen van het menschelijke ligchaam, door de stoffen bij een te gieten, die de natuur gebruikt om ze zamen te stellen.

Men verschoone mijne stoutmoedigheid bij deze uitweiding. Het valt zoo moeijelijk, om niet een enkel woord mede te spreken, waar men zoo veel en zoo veel tegenstrijdigs hoort. Ik heb slechts de twee uitersten willen aanwijzen, waar tusschen de wetenschap in de beschouwing van geest en stof zich slingert; en meen er tevens te kunnen bijvoegen, dat een hooger standpunt, het geen zich boven beide verheft, thans door de waardigste vertegenwoordigers der wetenschap in ons vaderland vrij algemeen is aangenomen. Den geest zijne hooge waarde en zijn zelfstandig bestaan vrij latende, erkent men toch, dat die zich aan ons menschen niet anders openbaart, dan in zijne organische werking; dat de mensch even min denkt zonder hersenen, als hij zonder oogen ziet of hoort zonder de ooren; dat zelfs de onderscheidene deelen van het hersen- en zenuwleven in eene eigenaardige betrekking staan tot de verschillende werkingen der ziel, terwijl het zelfbewustzijn en de eigene wilskracht, het redelijke en zedelijke wezen van den mensch, al die werkzaamheden omvat en bestuurt. Maar welk gedeelte der hersenen met het geheugen of met het begrip, met oordeel of met gevoel en hartstogt in het naauwste verband staan; hoe de werking is van het gevoelsleven en de wilskracht, door het geheele ligchaam heen, en het verband van dit alles met de edele zintuigen; bij deze vragen staat de wetenschap nog slechts aan den ingang van eenen weg, waarvan het einde door nevelen bedekt is. Het is den waarheidlievende, ja! ook den waren geloovige onwaardig, zich van dit onderzoek door eene panische vrees te laten terug houden,

als of het ons tot materialisme leiden *moest*, en wij, om zoo te zeggen, bij het onderzoek van hare organen, de ziel zelve zouden verliezen; maar het is ook even zeer onwetenschappelijk, op schoonklinkende theorieën en vernuftige invallen te bouwen, waar alleen het kalme onderzoek regt van spreken heeft. Wel nu, wij gelooven, dat dit onderzoek nergens ruimer veld zal hebben en vruchtbaarder tevens, dan op het gebied der idioten-school. Juist die ziekelijke afwijkingen, die vreemde schakeringen en groteske vormen; — het verband van een misvormd ligchaam met eenen verkeerd werkenden geest; — en menig maal de afloop der treurige kwaal, vergeleken met de resultaten der lijkopening: — dit alles, dunkt mij, zal de geleerden, behoedzaam maar zeker, kunnen doen voort gaan in het nasporen van het verband tusschen ziel en ligchaam, geest en stof, zonder dat er te vreezen is voor eene nieuwe schedelleer *à la Gall*, waardoor men met duimstok en passer uit den schedel tot verstand en gemoed, of uit gelaat en gestalte tot het hart besluiten zal; al is ook, zelfs in het dagelijksche leven, het doorgaande karakter en de ontwikkeling van den mensch van grooten invloed op ligchaamsbouw, gestalte en uitdrukking van het gelaat.

Wat hieruit verder voor de gewone geneeskunde, zoo wel als voor de behandeling der idioten, zal voort vloeijen, het past mij niet, hierop vooruit te loopen. Alleen wil ik nog opmerken, dat de idioten-school en de studie waartoe zij opwekt, niet zonder invloed mag blijven op *de behandeling der krankzinnigen*. De

stelling, die wij reeds vroeger bij SÉGUIN vonden: »*Het hervatten der opvoeding, is de pligt van den geneesheer der krankzinnigen,*" is van diepen zin; en zijne opmerking (bladz. 719): »dat men physieke middelen moet gebruiken tegen eene verstoring van het physieke leven, maar zedelijke tegenover verkeerde zedelijke verschijnsels," deze opmerking heeft misschien nog niet al de vruchten opgeleverd, waarvoor zij vatbaar is. 1) De behandeling van krankzinnigen is, ook in ons vaderland, in deze eeuw met reuzenschreden vooruit gegaan. Oudtijds als heiligen vereerd, of, als door booze geesten bezield, gevreesd; — later als wilde dieren in eene ménagerie opgesloten en voor enkele stuivers aan de kermisgasten vertoond; — worden thans te regt de krankzinnigen als kranken verpleegd, en met eere de namen genoemd der waardige geleerden, die zich door die verpleging in ons vaderland de kroon der wetenschap, gepaard aan die der ware philanthropie, verworven hebben. En toch, het komt mij nog altoos voor, zoo ver mijn omgang in krankzinnig-huizen zich heeft uitgestrekt, dat er in de zedelijke behandeling dier ongelukkigen nog eene belangrijke leemte is aan te vullen; dat de personen, met hunne verzorging en bewaking belast, voor verre weg het grootste gedeelte nog in het geheel niet op de hoogte staan, waarop zij staan moesten, en waartoe zij misschien door eenige jaren ver-

1) Ik ga hier met opzet voorbij de geschiedenis van deze wetenschap in *Frankrijk*, tot welker ontwikkeling de opgegevene grondstellingen bij SÉGUIN behooren. Hij is op dit punt tot vermoeijens toe uitvoerig.

blijf en arbeid in onze school beter zouden gevormd worden. Hun doorgaande toeleg is, — en daarvoor zijn zij dan ook alleen verantwoordelijk, — te zorgen, dat de krankzinnige zich zelven of anderen geen leed toebrenge; 1) hoogstens, hem tot eenigen werktuigelijken arbeid of uitspanning aan te sporen; maar den loop zijner gedachten te leiden, zijne hartstogten in den wortel aan te tasten, hem tot den arbeid den noodigen lust aan te brengen; en vooral den krankzinnige, wiens geest gewoon is zich bezig te houden, niet tot een werktuigelijk ledig zijn of enkel handen-werk te verlagen · 2) — tot dit alles, ja! is wel de geneesheer, en in de laatste jaren meestal ook de geestelijke werkzaam; maar de oppasser, die den ganschen dag met den krankzinnige omgaat, is het niet. Hij ziet en hoort het aan, als boven zijn be-

1) Een gevaarlijke krankzinnige, die na zijn herstel zich alles zeer juist wist te herinneren, verhaalde mij onder anderen van zijn verblijf in een der beroemdste gestichten van ons vaderland: „Zoo dra het gewone dagelijksche bezoek van den geneesheer was afgeloopen, werden wij, de gevaarlijksten kort weg gebonden; de knechts konden nu rustig hunne pijp rooken of hun kaartje leggen. Wij klaagden wel den volgenden dag, maar werden natuurlijk niet geloofd." — Tot verontschuldiging van deze bedienden voeg ik er echter bij, dat de min beschaafde geene zedelijke overmagt gebruiken kan, eenvoudig omdat hij ze niet bezit. Hij moet dus wel tot materiëele middelen de toevlugt nemen.

2) Het is een geheel verkeerd denkbeeld, — ook reeds lang door de uitspraak en praktijk van bevoegde geleerden in ons land veroordeeld, maar nog niet overal geweken, — dat de krankzinnige *niet* denken moet, ten minste zeker *niet ernstig* denken. Neen! maar hij moet weder geregeld denken; tot den normalen toestand van zijne geestvermogens terug keeren; en hiertoe is soms juist eene vrij sterke inspanning, mits onder goede leiding, een uitnemend middel.

reik en niet tot zijn werk behoorende; hij is daarop niet gehuurd; hij is er niet in staat toe; 't is dus ook van hem niet te vergen. En het komt mij voor, dat ook het schoonste model van een krankzinnigen-gesticht, — zoo als bij voorbeeld *Meer-en-Berg* is, — aan zijn doel niet geheel en al beantwoorden kan, zonder dat er langzamerhand een nieuw personeel gevormd worde, geschikt om de denkbeelden van geneesheer of directeur uit te voeren; daar deze, door het alles persoonlijk te willen doen, zich zelven uitput, en toch onmogelijk bij honderden te gelijk zijn doel bereiken kan. — Inzonderheid de krankzinnige, die, bij uitstekende vermogens, eene zorgvuldige, smaakvolle of wetenschappelijke opvoeding genoten heeft, de meerderheid van het gezond verstand in een' gewonen en getrouwen knecht niet ligt erkennen, terwijl hij met geneesheer of directeur, met priester of leeraar slechts een zeer klein gedeelte van zijnen tijd in aanraking is. Hij moest, zou hij in allen deele doelmatig worden behandeld, altijd iemand tegenover zich hebben, die als zijn opvoeder en vaderlijke vriend (of moederlijke vriendin), zich eene zedelijke en verstandelijke meerderheid over hem (of haar) wist te verwerven en te handhaven. Ik zeg niet, dat dit het eenige middel tot genezing van krankzinnigen is. In de eerste plaats moeten de ligchamelijke beletselen, die de geregelde werking der geestvermogens in den weg staan, weg genomen worden; de organen der ziel zoo veel mogelijk worden gezond gemaakt en versterkt. Ik wil alleen betoogen, — niet voor hen, die op de hoogte der wetenschap staan: want zij heb-

ben mijn betoog niet noodig, en missen alleen nog de geschikte personen ter uitvoering; — maar ten dienste van vele anderen toch, dat men de ziel niet voor eenige weken of maanden kan ter zijde stellen, om intusschen het ligchaam, als den eigenlijken zetel der krankzinnigheid, te genezen. De organen werken op geest en gemoed, maar ook even zeker werken deze op het organisme terug. Tot vorming nu van een zoodanig, als ik mij zoo uit mag drukken, genezend personeel van voogden en opvoeders der arme krankzinnigen, meen ik, dat vooral ook de idioten-school, waarop dit bepaaldelijk hoofdzaak is, zal kunnen mede werken.

En nu eindelijk nog iets. Dit bijzonder en zoo afgelegen veld van *opvoeding en onderwijs* zal weldra een licht kunnen werpen op het gewone terrein van ouders en onderwijzers, dat niet te versmaden is 1). Alle

1) Séguin besluit zijn uitvoerig werk met deze woorden: — La société pas plus que la médecine ne saurait se contenter plus longtemps des pratiques mnémotechniques, qui négligent l'éducation des fonctions, l'éducation des facultés, l'éducation des aptitudes, l'éducation du sens moral et artistique..... Les écoles commencent à réaliser l'amélioration de l'éducation intellectuelle; l'éducation des fonctions n'existe encore.....

La question de l'idiotie attend sa solution définitive de celle, qui sera donnée à la question capitale de l'éducation.

Mais par un juste retour, et par une de ces compensations, dont les travaux analytiques nous donnent un fréquent exemple, s'il se pouvait que dans la position relative de ces questions, la solution de la plus petite entraînât celle de la plus générale; s'il se pouvait qu'en travaillant à résoudre la modeste question de l'education des idiots, on ait trouvé des termes assez précis, pour qu'il suffise de les généraliser pour avoir une formule applicable à l'éducation

overgang van den gezonden tot den kranken toestand, gaat bij onmerkbare nuancen voort; en even min als het mogelijk zijn zou, om het juiste getal menschen op te geven, die niet volkomen gezond zijn, even zoo is de juiste afbakening tusschen al of niet idioot nooit door eene scherpe grenslijn te bepalen. Bij vele kinderen zullen, zonder dat zij nog aan de idioten-school behoeven te worden afgestaan, zich tijdelijk of voortdurend eenige verschijnselen openbaren, gelijk die dáár dagelijks en bij velen voorkomen. Men zal die afwijkende verschijnselen, die gebreken in de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling bij ons in het groot kunnen zien, en daardoor ze met meer oordeel behandelen of in de beginselen tegen gaan. Even als de omgang met krankzinnigen mij dikwijls geleerd heeft, de dwaasheden der menschen òf te bestrijden òf te ontwijken òf te verdragen, zoo meen ik, dat de opvoeding der idioten ons zal kunnen leeren, waar wij en hoe wij de zelfde gebreken in het klein moeten behandelen. Hierdoor zal tevens het oog van ouder, onderwijzer en geneesheer meer geopend zijn voor de eerste beginselen van het idiotisme; en zal men de kinderen, die daaraan werkelijk onderhevig blijken te wezen, reeds in de eerste maanden van hun leven, naar hunnen afwijkenden toestand, ook op eene andere wijze dan gezonde kinderen

---

générale...... Alors, non-seulement on aurait, dans une humble sphère, rendu quelques services, mais encore on aurait préparé les matériaux d'une methode d' EDUCATION PHYSIOLOGIQUE de l' espèce humaine.

Il ne resterait plus qu' à l' écrire.....

behandelen. Reeds nu, bij voorbeeld, wordt door mijn' vriend en mede-directeur meer dan één kind, nog te jong voor onze inrigting, daartoe langzamerhand voorbereid en opgeleid; misschien ook die plaatsing verhoed.

En zoo, meen ik, zal de idioten-school, eenmaal ten minste, een der donkere Augias-stallen in het maatschappelijk leven hebben gereinigd, en *den mensch in den mensch* beter hebben aan het licht gebragt en ontwikkeld; den mensch als Gods geslachte, als het stof, bezield door den geest, die uit God is; en die, ook in haren diepsten slaap, gewekt wordt door de liefde. Want de wetenschap moge onderzoeken, het ligchaam door haar worden gezond gemaakt, het verstand ontwikkeld; alleen een hart, dat klopt voor de menschheid, voor den hemel en voor God is tot de uitvoering van dit alles bekwaam; de liefde des geloofs alleen werkt ook in den idioot geloof en wederliefde, die de armste verstandsontwikkeling heiligen. Zoo zal het, — onder al de ellenden des menschelijken levens, en bij de droeve ondervinding, dat ook de reuzenschreden der nieuwere wetenschap, ja! de kracht der christelijke liefde zelve niet vermag, al de wonden der menschheid te heelen, — eene nieuwe kroon zijn en eene nieuwe vreugde zijn voor den menschenvriend, ook hier te hebben *opgezocht en behouden, wat verloren was.*

Maar terwijl ik, met dit ideaal voor oogen, mijn

boekske besluiten ga, daalt nog eens mijn blik op de sombere profetie, die dertigjarige ondervinding een' bekwaam' onderwijzer der doofstommen onlangs in de pen gaf. (*Iets over de Idioten*, enz.)

«Het is in der daad zonderling, dat sommige bezoekers van een Instituut voor soortgelijke ongelukkigen, door de dikwijls treffende blijken van gelukte proeven, van onverdroten moeite en zorg, in den waan schijnen te komen, als of die misdeelden nu gelijk stonden met anderen, die hun gebrek niet hebben, ja hunne eischen soms later nog hooger spannen. De onderwijzers van doofstommen hebben dit niet het minste ondervonden. Voor vijftig jaren vond men geene loftuitingen sterk genoeg, om hun geduld, hun vernuft, hunne menschenliefde te bewonderen. Later bevreemdde het sommigen, dat doofstommen bij hoorenden ten achter bleven, en scheen men zelfs te meenen, dat het een geluk was, doof te zijn. Zij beweerden, dat, door het gebrek aan één zintuig, de andere zintuigen zoodanig aan scherpheid wonnen, dat het verlies ruimschoots vergoed werd.

» Met de scholen voor idioten zal het misschien eveneens gaan. Eerst meent men, dat het onmogelijk is, ze te onderwijzen. Men belacht of beklaagt hen, die meenen iets van deze ongelukkigen te mogen hopen. Later ziet men in, dat er toch veel gewonnen is. Men roemt nu de ondernemers hemelhoog; en als men daarna bemerkt, zich zelven voor een deel bedrogen te hebben in de schatting der onderwezene idioten, dan geeft men weder de schuld aan

de onderwijzers, die evenwel de beste jaren huns levens onder deze rampzaligen sleten."

Wel nu dan, dit zij zoo! De bevreemding, het vooroordeel, de strijd, — daarna de lof en ingenomenheid, — eindelijk een miskennen, berispen, vergeten misschien...... Wij zullen het deelen met allen, die waarlijk het heil der menschheid bedoeld hebben. Het zou ook al te dwaas zijn en zeker aan de zaak niet nuttig, als wij meenden, enkel lof en roem te zullen inoogsten. Ik voor mij wil die zelfs gaarne afstaan, voor de helft aan die genen, van wie ik het idioten-onderwijs ontleende; en voor de andere helft, aan wie mij daarin bijstaan of opvolgen. *Mijne* levens-taak kan en mag het niet zijn. Ik kan echter den toekomstigen onderwijzer van idioten daarmede troosten, — indien het een troost is! — dat er altijd nog ellendigen genoeg zullen overblijven, aan wie men zien kan, wat een idioot zonder opvoeding is; terwijl juist de ondank der doofstommen-school zijne bron misschien daarin heeft, dat er zeldzaam een doofstomme meer gevonden wordt, die aan de natuur is overgelaten. Maar oneindig beter troost en schooner zelfvoldoening geeft de vrede en vreugde des gemoeds, dat men in stilte mede werkt aan het heil der arme vergetenen, vergeten tot nog toe bij de menschen, maar nooit vergeten bij God; — ja! aan de komst van Gods koningrijk op aarde, waarbij alle knie zich voor Hem buigen, en alle tong, ook die der diep onnoozelen, Hem roemen en prijzen zal.

BIJLAGE.

LITTERATUUR VAN HET ONDERWERP.

I.

HET IDIOTISME.

NB. Natuurlijk moesten in deze rubriek meestal werken over het *Crétinisme* worden aangevoerd, daar het Idiotisme, in de werken van ESQUIROL en alle andere schrijvers over de zoogenaamde zielsziekten (beter *maladies mentales*), onder de verschijnselen of afdeelingen der krankzinnigheid werd gerangschikt, en daardoor nooit afzonderlijk behandeld. Dat *Cretin* of *Cretinisme*, vooral bij de Duitschers in de laatste jaren, hoe langs zoo ruimer beteekenis verkregen heeft, hebben wij reeds vroeger opgemerkt. Daarnaar beoordeele men dus den vermoedelijken inhoud dezer werken, die mij meestal slechts uit opgaven, aanhalingen en uittreksels bekend zijn. De latere komen zeker al meer en meer op ons terrein, daar zij het *Idiotisme* als *Sporadisch Cretinisme* behandelen.

ACKERMAN Jr., Ueber die Kretinen, einen besondere menschen-Abart in den Alpen. *Gotha* 1790. 8° Mit Kupf. 12 gr.

ANDREAE A., Adversaria et disquisitiones de cretinismo. *Berl.* 4° cum tab. aen. 7½ gr.

J. u. K. WENZEL, Cretinismus, Wien 1802. HIRSCHWALD, *Berlin.* (10 silb.)

IPHOFEN, der Cretinismus philosophisch und medicinisch untersucht. *Dresden* 1817. 8°. (3 Thaler.)

WILKE, de Cretinismo, 2 tab. HIRSCHWALD, *Berlin* 1826. (5 silb.)

SENSBURG, der Cretinismus, mit besond. Rücksicht auf dessen Erscheinung im Königr. Baiern. 1826. 8° Mit Abbild. (20 Gr.)

Dr. TROXLER, der Cretinismus und seine Formen als endemische Menschen-Entartung in der Schweiz. Zürich 1836. 4°.

Dr. HERM. DEMME, Ueber endemischen Kretinismus, *Bern* 1840.

Dr. CARL. RÖSCH, Ueber Kretinismus und angebornen Blödsinn. (In de 18e. *Versamml. Deutscher Naturforscher und Aerzte*, Stuttgart 1841.)

BELHOMME, Essai sur l' Idiotie. *Paris* 1843. 8°. (2 frcs.)

MAFFEI u. RÖSCH, Neue Untersuchungen über den Kretinismus Mit Anmerk. von Dr. GUGGENBÜHL. Erl. 1844. 2 Bde. roy. 8°. (2⅙ Thl.)

Essay, upon Cretinisme and goitre. *London* 1845. 8°.

HELFERICH, das Seelenleben der Cretinen. *Bern*, FISCHER 1847.

Observations sur le recensement des personnes atteintes de goître et de Cretinisme dans les diocèses de Chambéry et de Maurienne par Mr. Alexis Billiet, archiv. de Chambéry. Fevr. 1847.

Rapport de la commission pour étudier le Cretinisme. 4° Turin 1848. HIRSCHWALD, *Berlin.* (2 Thaler.)

Dr. RÖSCH, Beobacht. über den Cretinismus. 3e Jahrg. *Tubingen*, Laupp'sche Buchhand. 1850, 51 u. 52.

Dr. BUSH, Juvenil delinquency and degeneration in the upper Classes of society. Journal of psychological medicine, 1849. pag. 428. (Aangehaald in de *Geneesk. Courant* van 5 Maart 1854.)

Dr. NIEPEE, Traité du goître et du Cretinisme. *Paris* 1851.

Om Cretinismus. Norsk magazin for Lagevidenskaben. *Christiania* 1851.

— Dr. MEYER AHRENS, Beobachtungen über den Cretinismus. *Tübingen* 1852.

— Die Heilung und Verhütung des Cretinismus und ihre neuesten Forschritte. *Bern* 1853.

— ANCELON, Mémoire sur les causes du goître et du cretinisme endémiques à Rosières-aux-Salines.

— Eighth Report (Junij 1854) of the Commissioners in Lunacy to the Lord Chancellor (price 2 S.), ordered by the House of Commons enz.

— Influence de la constitution géologique du sol sur la production du Cretinisme. Lettres de Mr. Alexis Billiet, Archév. de Chambéry; et Reponses de M. le Dr. MOREL, Medicin en Chef de l' Asile de Maréville. *Paris*, VICTOR MASSON. 1855.

— G. S. BLACKIE, Cretins and Cretinism. 8° *Edinburg* 1856. (*f* 1.40.)

— Sul Cretinismo nella Valtellina, del Dr. Andr. Verga 1856, 8°, 32 pag. (*Milaan*, met twee tabellen.)

— NB. De *Société medico-physiologique* te *Parijs*, vraagt ter beantwoording vóór den 20 Januarij 1857:

Un traité medico-physiologique du Crétinisme;

in het Latijn of Fransch geschreven.

II.

DE IDIOTENSCHOOL.

NB. Van de jaarlijksche Verslagen der Gestichten, heb ik alleen opgegeven, die mij zijn ter hand gekomen.

Waar in 't voorgaande SÉGUIN, GUGGENBÜHL of SÄGERT

in 't algemeen zijn aangehaald, worden de hoofdwerken dezer drie schrijvers bedoeld, hier door grooter letter onderscheiden.

ESQUIROL et SÉGUIN, Résumé de ce que nous avons fait pendant 14 mois. 1838.

E. SÉGUIN, Conseils à Monsieur O.... sur l' éducation de son enfant idiot. *Paris.* 1839.

E. SÉGUIN, Théorie et pratique de l'éducation des Idiots. (Leçons aux jeunes Idiots de l'hospice des Incurables.) Deux Semestres 1841—42. Chez GERMER BAILLIÈRE.

E. SÉGUIN, Hygiène et éducation des Idiots (Annales d'hygiène publique et de médecine légale, 1843.)

E. SÉGUIN, Images graduées à l' usage des enfants arriérés et idiots (Grand album) 1846. Chez AUBERT, place de la Bourse.

Traitement moral, hygiène et éducation des idiots et des autres enfants arriérés ou retardés dans leur développement, agités de mouvements involontaires, débiles, muets non sourds, bègues etc. par ED. SÉGUIN. *Paris* chez J. B. BAILLIÈRE, 1846 1).

Dr. C. RÖSCH, Die Stiftung für Cretinenkinder auf dem Abendberge. 8°. *Stuttgart* 1842.

Vortrag über den Cretinismus und die Möglichkeit, demselben Vorzubeugen. Gehalten in die Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte zu Braunschweig 8°. *Hamburg* 1842.

---

1) In dit laatste werk van SÉGUIN is al het vroeger door hem geschrevene, wat de hoofdzaak betreft, vervat. Of ook van den zelfden schrijver in het licht verschenen zijn, bij deze uitgave aangekondigd als *sous presse:* de *Education physiologique* en *Traitement du bégayement*, is mij niet bekend.

Het gesticht voor behoeftige Cretinen-kinderen, opgerigt door Dr. GUGGENBÜHL, op den Abendberg bij Interlaken, in Zwitserland, der algemeene belangstelling aangeboden, door Dr. A. W. F. HERCKENRATH. *Amsterdam*, TEN BRINK en DE VRIES, 1842 8°. 1.)

Die Irren-Heil und Pfleg-Anstalten Deutschlands und Frankreichs sammt der Cretinen-Heil-Anstalt auf dem Abendberge in der Schweiz. *Wien* 1843. 8°.

Some account of Cretinisme and the Institution for its cure on the Abendberg. *London* 1843. 8°.

FELIX VOISIN, De l' idiotie chez les enfants, et des autres particularités d' intelligence ou de caractère, qui nécessitent pour eux une instruction et une éducation spéciale. *Paris* 1843.

Dr. GUGGENBÜHL, der Abendberg, eine Heil-und Erziehungs Anstalt für jugendl. Cretins. *Freiburg*, SCHMIDT u. C°. 1844.

Premier rapport sur l' Abendberg. *Fribourg* 1844.

Ein Besuch auf dem Abendberg. (In SCHMIDT's *Jahrbücher für die gesammte Medicin*, 1845.)

Ueber Heilung und Erziehung unentwickelter oder Cretinischer Kinder, mit besonderer Rücksicht auf die GUGGENBÜHL'sche Stiftung und eine in Wurtemberg zu errichtende Anstalt der Art. (Abgedruckt in den *Blättern aus Süddeutschland für Volks-Erziehung* u. s. w.) *Stuttgart* bei F. H. KÖHLER 1845. 8°.

GUGGENBÜHL, Briefe über den Abendberg und die Heilanstalt für Cretinismus. *Zürich* 1846 8° (15 Ngr.)

---

1) Om te doen zien, hoe weinig onze taal en litteratuur (op dit terrein dan ook wel dood arm!) in *Duitschland* bekend is, volgt hier de titel, zoo als die letterlijk door GUGGENBÜHL zelf (Bl. 4) wordt opgegeven:

„Het gesticht vor behoftige Cretinen kinder, opergit door Dr. GUGGENBÜHL on the *Abendberg*."

Ik hoop in mijne opgaven naauwkeuriger te zijn, maar kan voor overgenomen titels allerminst instaan. Onder deze, mij alleen bij name bekende werken, had ik onder anderen dat van FELIX VOISIN zeer gaarne gebruikt, zoo het mij slechts iets vroeger ware bekend geweest.

C. W. SAEGERT, die Heilung des Blödsinns auf intellectuellem wege. II Th. *Berlin* 1846. SCHROEDER'S Buchhandlung.

(NB. Het tweede deel bevat de *Psychische Anthropologie mit Beispiele.*)

Dr. RÖSCH, über die Bildungsfähigkeit der Blödsinnigen. *Eszlingen* 1846.

F. KERN, Pädagogisch-diätetische Behandlung Schwach- und Blödsinniger. *Leipzig* JUL. KLINKHARDT, 1847.

J. H. HELFERICH, Pädagogische Auffassung des Seelenlebens der Cretinen, als Criterium für deren Perfektibilität. *Bern* 1847.

LÖSCHKE, über das Turnen Geisteskranker (*Nur theilweise hierher gehörig*). *Pirna* 1849.

Report on the commitee of the Institution for Idiot children and those of weak intellect at Bath. *Bath* 1850. 8°.

J. H. HELFERICH, das Leben der Cretinen mit besonderer Rücksicht auf Psychologie, Physiologie, Pathologie, Pädagogik und Humanität. 1850.

L' Abendberg e i Cretini. Rapporto della Commissione creata da S. M. il Re di Sardegna per istudiare il cretinismo. Il cretinismo in Lambardia, del Dr. A. VERGA. Gazette medica-Italiana, 1850. Nr. 4. sqq.

Dr. A. CRAMER, Iets over het Idiotismus in *Nederland*, vooral met betrekking tot eene paedagogisch-diaetetische behandeling. (In de *Algemeene Konst- en Letterbode*, Jaargang 1850, bl. 162-166. Vergl. Jaarg. 1845, bl. 115-118.)

The Asylum for Idiots, instituted October 27, 1847. Reports 1851—1854. Establissements Parkhouse, Highgate. Essexhall, Golchester. Office, 29. POULTRY, *London*.

Visite aux enfants Cretins de l' Abendberg. *Marseille* 1852. 8°.

Die Kretinererziehung. (In WEBER'S *Volkskalender für das Jahr* 1853, pag. 57-60.)

Die Cretinen-Heilanstalt auf dem Abendberg in der

Schweiz, Cant. Bern, von Dr. GUGGENBÜHL. *Bern* und *St. Gallen.* HUBER u. Comp. 1853.

Sechster Jahresbericht über die Heilanstalt Mariaberg vom 1 Mai 1852 bis 15 Aug. 1853. *Tübingen*, E. NIECKER.

Dr. GUGGENBÜHL, Mittheilungen an die Schweizer. naturforschende Gesellschaft. *Bern* 1853.

Erster öffentlicher Bericht über die Erziehungs-Anstalt für blödsinnige Kinder zu Hubertusburg von CARL GLÄSCHE. *Leipzig* 1854. Verlag von C. H. RECLAM. Sen.

Sechster u. Siebenter Bericht über die Heil- und Pflege-Anstalt für schwachsinnige Kinder in Winterbach, Oberamts Schrondorf, im Königr. Württemberg. *Stuttgart*, 1854 u. 55 J. F. STEINKOPF.

Teaching the Idiot. A lecture by the Rev. EDWIN SIDNEY, M. A. Rector of Cornard parva, Suffolk, and Chaplain to the Viscount Hill. *London*, G. ROUTLEDGE and Co. 1854.

Over de behandeling en genezing der Idioten. (Naar het Deensch.) Met een Naschrift, door Prof. J. v. D. HOEVEN. (In het *Album der Natuur* 1855, 12° afl. bl. 374 verv.)

Die Idiotenschule im *Haag.* Von Dr. ERLENMEIJER in *Bendorf.* (In het *Correspondenz-Blatt der Deutschen Gesellschaft für* Psychiatrie u. s. w. 2. Jahrgang No. 19.)

F. HOFKAMP, Iets over de Idioten en Stompzinnigen, die gedurende korter' of langer' tijd in de laatste 25 jaren aan het Instituut voor Doofstommen te Groningen behandeld zijn. (In het *Nederl. Tijds. voor Onderw. en Opvoed., Gron.* 1856, bl. 171.)

Education des Idiots. (In het *Journal de Liege* du Mardi 14 Oct. 1836.)

NB. Het laatste werk over de *Heilgymnastik* (zie bl. 137) is getiteld: Dr. A. C. NEUMANN, Lehrbuch der Leibesübung des Menschen, in Bezug auf Heilorganik, Turnen und Diätetik. *Berlin*, E. H. SCHROEDER, 1856. 2 Bde. (*f* 7,70.)

INHOUD.

TWEEDE AFDEELING.

DE IDIOTENSCHOOL.

BIJLAGE.

NB. De Platen in te voegen tegenover bladz. 80 en 254.

